

Benedek Szabolcs

AZ ÉLCSAPAT
avagy
Tanácsköztársaság 1919

regény

TARTALOM

1919. február

1919. március

1919. április

1919. május

1919. június

1919. július

1919. augusztus

1919. február

A lakás legnagyobb, termeknek is beillő szobáiban, amelyekben azelőtt Kassák Lajosék állítólag kiállításokat rendeztek, és amelyek akkorák voltak, hogy akár táncmulatságot is lehetett volna tartani bennük – már persze ha azokban a fagyos hetekben lett volna kedve táncolni bárkinek –, akkor is célszerű volt magunkon hagyni a kabátot, amikor egyszerre többen tartózkodtunk odabent: az ottani kályhák melege legföljebb arra volt elegendő, hogy napkelte után a bent lévők leheletével együttesen leolvassza a hajnali jégvirágokat az ablakokról. Azok voltak az amúgy is hűvös lakás leghidegebb részei. Amennyiben valamelyikünk éjszakára is a lakásban maradt, rendre egy kis szobát választott pihenőhelyül, nem csak azért, mert azokban volt néhány heverő, hanem azért is, mert azokban többé-kevésbé megfelelően működött a fűtés, és nem kellett attól tartani, hogy az illető netán álmában megfagy – vagy legalábbis olyan betegen ébred föl, hogy utána hetekig nem képes fölkelni az ágyból. Ami pedig senkinek nem volna jó.

– Vigyázzunk magunkra, elvtársak! – mondogatta sűrűn Kun Béla. – Kerüljük a nyavalyákat, a spanyolnáthát, a személyes bajokat, mert most mindenkire szükség van. Komoly feladatok várnak ránk, amiket csak erős és egészséges emberekkel lehet végrehajtani.

Ebben ő maga is jó példát mutatott: volt rajta kabát többnyire a lakásban is – nem ugyanaz, amelyik az utcán, hanem egy másik, amit még a háború előtt vásárolt, egy nagyobb honoráriumából. A felesége éveken keresztül őrizgette, aztán amikor Kun Béla végre a front után a fogságból is hazajött, ki akarta dobni, mondván, elég viseltes, ódivatú, meg hát most, hogy itthon van az ő drága ura, nincs miért ereklýeket gyűjtenie: amihez eddig nem volt szíve és ereje hozzányúlni, azokat most nyugodtan átválogathatja és kiszanálhatja.

– Ódivatú? – mérgelődött Kun Béla, na persze csak kedvesen, tele házastársi és elvtársi szeretettel. – Hát kit érdekel az, hogy mennyire divatos? Egy kabát, ha jó állapotú, száz esztendő múltán is kabát marad. Én ugyanazt hordtam Petrográdban, amit Tomszkban. Mielőtt hazajöttem volna, Lenin elvtárs vásároltatott nekem új ruhákat. Nem akartam elfogadni, de végül meggyőzött arról, hogy az álcához efféle darabok kellenek, és hogy a mozgalomnak szüksége van az én új kabátomra.

A réginek különben tényleg nem volt különösebb baja, hiszen éveken át a szekrényben állt, a molyok sem rágták meg túlságosan. Miután a párt megalakult, és Kun Béla úgy ítélte meg, hogy most már lesz valamicske ideje a családjára is, így hát üzent nekik Erdélybe, hogy jöjjenek Budapestre, mivel ő már hazatért a fogságból, Kun Béláné született Gál Irén éppen amiatt hozta magával ezt a kabátot is a többi holmi között, mert beköszöntött a tél, és nem tudhatta, hogy a Bélát milyen ruhában engedték haza. Az „ereklýe” szó emlegetése miatt pedig ha félig-meddig tréfálkozva is, de külön megróttá őt a férje, mondván, ilyen szavakat ne használjon egy kommunista; persze, az effélék úgylis nagyon rövid időn belül kimennek a divatból – ennél a pontnál az ajkába harapott, és néhány röpke pillanatig a felesége arcát fürkészte, hogy amaz vajon észrevette-e az előző érvelésével szembeni ellentmondást, ám Gál Irén tekintete semmit nem árult el a szokásos szerelmes és elvtársi rajongáson kívül.

Végül megnyugtató kompromisszum született: Kun Béla az utcán azt a kabátot hordta, amelyben Dr. Sebestyén Emil ezredorvos papírjaival megjött Oroszországból (nem mellel – mondogatta – ez a kabát is kiválóan példázza, hogy Lenin elvtárs milyen éles szemekkel és jó emberismerettel választja ki munkatársait: a kiváló elvtársak nagyon ügyeltek arra, hogy a kabát meleg és prémis legyen, de ne föltűnően oroszos szabású, ami megnehezítené az esetleges illegalitást); a Visegrádi utcai pártközpontban pedig azt viselte, amelyiket még a

háború előtt vásárolt. Ilyenformán amint valaki belépett a lakásba, rögtön láthatta, hogy Kun Béla bent tartózkodik-e: amennyiben a Szovjet-Oroszországból származó, azonban nem oroszos szabású kabát lógott a fogason, akkor igen; ha a másik, a háború előtti, akkor nem. Avatatlanként azt gondolhatnák, hogy bizonyára az előbbi volt a gyakoribb, hiszen azokban a kemény hetekben egy éppen csak megszületett párt körül rengeteg volt a tennivaló, ami igaz is, csak hogy ez nem föltétlen jelentett irodai munkát, sőt, az utcai agitáció, a személyes meggyőzés, a gyárak meglátogatása, az emberekkel való közvetlen kapcsolatfeltétel – mondogatta ezt is sűrűn Kun Béla – adott esetben sokkal nagyobb súllyal esik latba, mint az adminisztráció – ami persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy utóbbit bárki is lenézné, vagy lenézhetné.

Na és persze olyan is előfordult, hogy Kun Béla tévedésből a régebbi, a háború előtt vásárolt kabátjában ment ki az utcára. Mint például szilveszterkor, a kaszárnys ügy napján. Ez viszont nem az ő hibájából történt.

Úgy esett, hogy éppen abban az elszeparált, kicsi, és ezáltal elég jól fűthető szobában tartózkodott, amit a lakás tulajdonosa, Sámuel Izsó eredetileg egy Sing nevű mérnöknek adott ki, hogy az ott nyugodtan dolgozhasson a találmányain – ez a Sing sose mutatkozott, legalábbis mi egyszer sem találkoztunk vele, a szobája üresen állt, így hát Kun Béla lefoglalta azt is a párt javára –, amikor katonák érkeztek, azzal az üzenettel, hogy Kun elvtárs azonnal jöjjön az Üllői úti kaszárnysba, és szóljon az ott szolgálókhoz, mivel azok látni kívánják. Mindnyájan tudtuk, hogy ezeket az alkalmakat súlyos történelmi hiba volna elmulasztani, úgyhogy Kun Béla rögtön kérte a kabátját. Persze, a Szovjet-Oroszországból származóra gondolt, nem pedig a régire, amit pár perccel korábban levetett, és Sing mérnök jól fűthető szobájában hagyott, és csak akkor vette észre, hogy a nagy kapkodásban Lengyel József a bentit adta rá, amikor, már az utcára érve, Korvin Ottó a kezébe nyomott egy forgópisztolyt. Kun Béla a zsebébe csúsztatta a fegyvert, és rögtön látta, hogy a háború előtti kabát van rajta, aminek nyilván nem örülne Gál Irén, csak hogy ekkor már nem akart visszafordulni. Minden perc számított.

– Azt hiszem, ma történni fog valami – mondta, és olyasforma pillantást vetett Korvin Ottóra, mint amikor valaki egy nagyobb út előtt elbúcsúzik.

Amint kiléptünk a házból, mindnyájan jócskán meglepődtünk, hiszen a pártközpontba csupán néhány egyenruhás jött be, így hát az volt a kimondatlan föltételezés, hogy automobillal érkeztek, azzal fogják Kun Bélát a laktanyába szállítani, és valahogy senkinek eszébe nem jutott, hogy kipillantson az ablakon; ráadásul a katonák olyan csendben várakoztak, hogy hiába töltötték meg teljesen a Visegrádi utca eme szegletét, nem hallatszott föl a hangjuk a félemeletig. Kun Béla nem jött zavarba: egy szempillantás alatt végigmérte a nagy számú egyenruhást, zsebre vágta a kezét, megszorította a forgópisztolyt, majd elkiáltotta magát: – Induljunk, elvtársak! – a tömeg pedig szétnyílt előtte, hogy ő a menet élére állhasson.

Korvin Ottó hosszan nézett utána, és egyszeriben az a zsidbasztó gondolat jutott az eszébe, hogy milyen kár, hogy nem szokott imádkozni, most fohászkodhatna, hogy Kun elvtárs előérzete ellenére ma mégse történjen valami. Mert valahogy nem olyan volt az idő, a hangulat, a légkör, hogy ezen a szürke és rövid napon szocialista forradalom törjön ki. Hiába a sok katona, akik (legalábbis állításuk szerint) vakon bíznak a pártban és engedelmeskednek az utasításainak, Korvin Ottó a maga finom, lírai alkatával úgy érezte, hogy ezek az órák nem a forradalmat hordozzák magukban. Szilveszter volt, nyomasztóan üres a város, szürke, felhős az ég, úgyhogy amennyiben ma Kun Béla előérzete, netán szándékai szerint valóban történni fog valami – gondolta Korvin Ottó a Visegrádi utca 15. előtt állva –, akkor az nem sok jót jelent. Nehéz szívvel ment vissza a lakásba, és aggodalmait az sem csillapította, hogy közvetlenül a bejárat előtt Cserny József karon ragadta, és enyhén borszagúan a fülébe lehelte, hogy:

– Ne tartsál te semmitől, Korvin elvtárs. A katonák között ott vannak az én megbízható embereim is, természetesen megfelelően felszerelve. Nyugodjál meg, Kun elvtárs jó kezekben van – azzal nyomatékuul úgy hátba vágta Korvin Ottót, hogy az majdnem átesett a küszöbön.

Talán magának se merte bevallani, mindenesetre Korvin Ottó nem kedvelte Cserny Józsefet. Azért nem, mert félt tőle: Cserny durvasága és gyakran megmutatkozó agresszív hajlamai nemigen találtak utat az ő érzékeny lelkéhez. Kun Béla viszont megbízott ebben a hajdani matrózban, már csak amiatt is, hogy ő sokunkkal ellentétben nem hadifogolyként került Szovjet-Oroszországba, hanem az októberi forradalom után egyenesen odaszökött, és hogy mielőbb ledolgozhassa ideológiai elmaradottságát, azonnal jelentkezett egy agitátorképző iskolába. Noha természetesen ő is roppant fontosnak tekintette a szavakkal és meggyőzéssel folytatott küzdelmet a burzsoázia ellen, igazi lételeme a konkrét értelemben vett harc volt. Úgyhogy agitáció és propaganda helyett inkább a fehérek ellen vívott csatákban jeleskedett. Elszántságával és bátorságával hamar fölhívta magára a figyelmet – természetesen nem lehetett kihagyni már az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjából sem, mint ahogy az is magától értetődő volt, hogy miután hazatért, rábíztuk a pártközpont védelmének megszervezését.

Jobban mondva, nem is kellett ezzel megbízni: Cserny József maga ajánlkozott a feladatra. Egy decemberi napon, valamivel karácsony előtt a Nemzetőrség tengerészkülönítményének egyenruhájában benyitott a Visegrádi utcai lakásba, és Kun Béla azonnal úgy ugrott a nyakába, hogy mi csak néztünk elképedve – az ilyesmi nem nagyon tartozott a szokásai közé. Onnantól fogva sima és egyenes volt az út. A hónap végére föllállt a Cserny József vezette harci osztag, tele állig fölfegyverzett matrózokkal, és más marcona alakokkal, akik mindnyájan meggyőződéses, régi kommunistának vallották magukat. Ami azért is fájt Korvin Ottónak, mert míg ő Lengyel Józseffel és pár régi, jó elvtárral végigcsinálták az illegalitás nehéz éveit (merényleteket tervezgettek, na meg persze megszerezték a Visegrádi utcai lakást), addig tessék, betoppan néhány, addig soha nem látott alak, nem egyszer meglehetősen hiányos ideológiai fölkészültséggel, és máris fontos pozíciókat, nem utolsósorban pedig korlátlan bizalmat kapnak. Mert lehet, hogy az Oroszországból hazajöttek alapos elméleti kiképzésben részesültek, és testközelből tanulmányozhatták a forradalmat, na de akik itthon voltak, sokan náluknál régebből ismerik a szocializmus alaptételeit – még akkor is, ha (mint arra Kun Béla nem egyszer rámutatott) ezeket olykor helytelenül értelmezték. („Különbö meg – gondolta Korvin Ottó – hogyan is értelmezhetjük volna másként, hiszen meg nem voltunk tisztában a lenini tanításokkal, a bolsevizmus, a kommunizmus lényegével.”)

Egyszóval: Cserny József vad volt, durva, és nem ritkán még a saját elvtársaival szemben is erőszakos. Borízú, harsány hangja rendre megtöltötte a párthelyiségeket, szinte nem is tudott csöndben beszélni; talán úgy gondolta, hogy ha ő megszólal, akkor arról mindenkinek tudnia kell. Még alig érkezett haza Szovjet-Oroszországból, még alig csatlakozott a Kommunisták Magyarországi Pártjához, máris olyan otthonos természetességgel mozgott a Visegrádi utcában, mintha ott született volna. Korvin Ottó különösen rühellte az ormótlan tréfáit és az ízetlen vicceit, ezek ugyanis annyira durvák voltak, hogy egy ízben Kun Béla is megjegyezte, hogy fontos a jó kedv, a nevetés, az ember a kemény, megfeszített munka mellett mindenképpen kapcsolódjon ki időnként egy kicsit, ám ha megoldható, Cserny elvtárs a tréfálkozásai során inkább a burzsujokon és a forradalmat eláruló, hitszegő politikusokon kösörölje éles nyelvét, ne a bénákon és a nyomorékokon.

Ráadásul Cserny József olyan nézeteket vallott, hogy azokat hallván Korvin Ottónak a szó szoros értelmében borsózott a háta. Egyszer például a lépcsőházban, a bejárati ajtó előtt, géppisztollyal a vállán Cserny átkarolta őt, és elmagyarázta neki, hogy szíve szerint nem csak a hazug burzsuj kormányt kergetné el, hanem szétverné az egész államot is, hogy aztán a helyén valamiféle, az ősi természeti állapotokhoz hasonló, minimális szintű közösségi szerve-

zódás jöjjön létre, amelynek egyes egységei teljes mértékben önállóak, és csak a legszükségesebb hiánycikkek okán kereskednének egymással. (Hogy honnét szerzett Cserny József géppisztolyt, arról egyikünknek, így Korvin Ottónak sem volt tudomása. Ő is ismerte a fegyvereket, hiszen az illegális ellenállás nélkülözhetetlenné tette az erről szóló tudást, így hát tisztában volt azzal is, hogy a géppisztoly új találmány és ritka kincs, Pesten nem is nagyon lehetett látni belőle, de Kun Béla elmondása szerint a Vörös Hadseregnek sem volt használatos. „Egyelőre” – tette hozzá Kun Béla, jelezvén, hogy a géppisztoly előbb-utóbb megkerülhetetlen fegyverré fog válni, persze, csak azután, hogy a tömeges gyártását megoldották. Cserny Józsefnek mindenesetre volt egy német gyártmányú géppisztolya, ami majdnem mindig a vállán csüngött, és kérés nélkül mutogatta mindenkinek. Kun Béla semmi kivétlivalót nem látott ebben, még örült is, hogy a pártnak megvan az első igazán modern és tényleg elrettentő fegyvere, ami bizonyára a forradalomban is fontos szerepet fog játszani. „Miután megszereztük a hatalmat – mondta egyszer –, utasítani fogom a mérnököket, hogy tanulmányozzák Cserny elvtárs géppisztolyát, hogy aztán ráállhassunk mi is a gyártására.” Cserny József pedig onnantól fogva, ha lehet, még nagyobb becsben tartotta a fegyverét mint az eljövendő magyar géppisztoly prototípusát.)

A lépcsőházi beszélgetés után – bár jobb volna inkább monológnak nevezni, hiszen lényegében csak Cserny szólalt meg – Korvin Ottó kereste az alkalmat, hogy négy szemközt válthasson pár szót Kun Bélával. Erre azonban már csak az újév első napjaiban került sor. Egy késő éjszaka, amikor Kun Béla úgy találta, hogy hiába a szakadatlan munka, muszáj időnként pihenni és erőt gyűjteni, úgyhogy ő most hazamegy az Ügynök utcába, Korvin Ottó ugrott, és mindenki mást megelőzve lesegítette róla a benti kabátot, majd fölsegítette rá a kintit. (A szilveszteri affér után mindnyájan nagyon ügyeltünk arra, hogy többé ne keveredjen össze a két ruhadarab.) A bejárati ajtóig kísérte Kun Bélát, aki meleg kézszorítással búcsúzott az akkor is a géppisztolyával, ezúttal azonban odabent, a lakásban feszítő Cserny Józseftől. Készült Korvin Ottótól is elköszönni, ám ő nem hagyta magát: kilépett Kun Bélával (valamint annak személyes testőrével, Kovács Jánossal) együtt a folyosóra, becsukta maga mögött az ajtót, nagy levegőt vett, és mintha csak most jutott volna eszébe, megjegyezte (persze, félhangosan, nehogy behallatsszon), hogy:

– A minap beszélgettem Cserny elvtárrsal. Egészen fura nézeteket vall.

– Milyen nézeteket? – kérdezte Kun Béla, és Korvin Ottó látta rajta, hogy semmi kedve nincs most az efféléhez, a legszívesebben kisietne a kapun, és meg sem állna hazáig.

Mivel azonban már belevágott, muszáj volt valamit mondania:

– Nem is tudom... nagyon radikálisakat. Úgy tűnik, mintha nem is... mintha baloldalibb lenne itt mindnyájunknál.

Korvin Ottó eredeti elképzelése szerint azt akarta tudatni Kun Bélával, hogy ő úgy látja, hogy Cserny elvtárs nem is kommunista, hanem már-már anarchista, de még idejében eszébe jutott, hogy túlságosan merész dolog ilyesmiket kijelenteni, főleg egy olyan emberről, akinek vadonatúj, német gyártmányú MP40-es géppisztolya van.

Kun Béla megigazította a kalapját, majd enyhe, de észrevehető rosszállással megcsóválta a fejét.

– Tévedés... Tőlem balra itt nincsen senki.

Azzal biccentett, és elsietett Kovács Jánossal.

Korvin Ottó az ajkába harapott. Rögtön tudta, hogy hibát követett el. Szerencsére Kun Béla túl fáradt volt ahhoz, hogy akkor hirtelenjében ügyet csináljon belőle. Másnap és a következő napokban pedig az egyéb dolgok elterelték a figyelmét. Hogy mégse feledkezett meg róla, azt

jelezte, hogy vagy egy héttel később, a Sing mérnök szobája előtt megállította Korvin Ottót, és csöndesen azt mondta neki:

– Korvin elvtárs, a katona számunkra nagyon fontos. A katonának fegyvere van, amiből soha nincs elég. Még a leszerelt baka is tartogat odahaza egy revolvert, vagy egy bajonettet. Ráadásul nincs munkája, hazatért a háborúból, és belecsöppent a nélkülözésbe, dühös, mert rájött, hogy a burzsujok érdekeiért harcolt, akik becsapták, és nem adtak neki ezért semmit. Nekünk kellene a katonák, Korvin elvtárs. Közülük pedig, mindenki tudja, a matrózok a legelszántabbak. Ugye, nem kell említenem a cattarói lázadást... – majd enyhe félmosolyra húzta vaskos ajkait, és arrébb lépdelt.

Korvin Ottó utána akart szólani, aztán inkább csöndben maradt.

Hogy egyébként szilveszter délutánján mi történt pontosan, arról később megoszlottak a híradások. Voltak, akik azt híresztelték, hogy a Népligetnél lévő laktanyában lövöldözés tört ki, miután Kun Bélát egy százados meg akarta ölni. Mások – így a harci ügyekben járatos Cserny József is, akinek az emberei különben végül nem jutottak be a laktanyába, az őrség Kun Bélán kívül csupán az egyenruhát viselőket engedte be – nevetségesnek minősítették ezt a szerintük téves információt, mivel ha egy szűk laktanyaudvaron lövöldöznek, azt nem lehet megúszni sebesültek és halottak nélkül, ám ez esetben – és ebben egybeesengtek a különféle hírváltozatok – nem sérült meg senki.

Kun Bélának sem görbült egy haja szála se. Azt azonban elismerte, hogy miután fölszólította a katonákat, hogy vonuljanak a Várba, a Hadügyminisztérium elé, és követeljék a miniszter lemondását, valóban fegyvert fogtak reá, na de nem gyilkossági szándékkal, hanem pusztán ijesztgetés végett.

– A százados nem föltételezte rólam, hogy értek a fegyverekhez – mesélte néhány nappal később nevetve a Visegrádi utcában. – Nyilván nem olvas újságokat, pedig azok már az egész életrajzomat megírták. Szóval, nem tudta, hogy katonaviselt ember vagyok, mi több, a frontot is megjártam. Rám emelt egy karabélyt, mire azt mondtam: „Százados, ha le akar puffantani, előbb nyissa ki a závarzatot. Megmutassam, hogy kell?” Erre a körülöttem állók röhögni kezdtek, még többen pedig megéljeneztek. Aztán az is lehet, hogy páran tényleg lövöldöztek, de én azt a nagy ovációban nem hallottam, és különben is, az csak amolyan levegőbe lövöldözés volt, jó kedvből, indulatból. Az orosz elvtársak is csinálnak ilyet politikai gyűlések idején.

Az agitációs beszéd mindenesetre olyan jól sikerült, hogy a katonák arra biztatták Kun Bélát, menjen át néhányukkal a 32-esek laktanyájába, mondjon az ottaniaknak is pár mondatot, mivel azok is szomjúhozva várják az igazságot a burzsoá kormány népnyzó politikájáról. Kun Bélát soha nem kellett agitációra biztatni, s noha igazából annak örült volna, ha a katonák nem csupán megéljenzik, hanem meg is fogadják a szavait, és fölmennek a Várba, úgy gondolta: ha nem most, akkor majd később, különben is, a 32-esek közül is lehet toborozni – így hát elindult, és még amiatt sem érzett fáradtságot, hogy előbb a Visegrádi utcából kellett elgyalogolnia a Népligetig, azután onnét a Ferenc körút és az Üllői út sarkára.

– Iszonyú hideg volt – mesélte pár nappal később nekünk, legközvetlenebb munkatársainak a Sing mérnök szobájában. – Legalábbis, mivel a benti kabátom volt rajtam, ami jóval vékonyabb a Lenin elvtárstól kapottnál, fáztam. – Lengyel József az események eme elbeszélésénél nem volt jelen, ám amennyiben ott lett volna, nyilvánvalóan önvádoló szomorúsággal lehajtottá volna a fejét, és később kemény önkritikát gyakorol. – Úgyhogy zsebre akartam vágni a kezem, a jobb zsebemben viszont ott volt a forgópisztoly, amihez csak nagy óvatosan érhettem hozzá, mert attól féltem, hogy esetleg kioldom a zárat, aztán elsül.

– Nem sül az el olyan könnyen, Kun elvtárs – szólt közbe Cserny József. – Nekünk modern fegyvereink vannak. A rendőrségnek sincsenek különbe.

– Lehetséges – mondta Kun Béla –, de én akkor is fáztam, a jobb zsebembe pedig nem mertem bedugni a kezem.

A 32-esek laktanyájába már nem jutott be, mivel a bejáratnál letartóztatták. Ugyanis alig hogy a Népligetnél elkezdett beszélni, valaki az ottani laktanyából telefonon értesítette a Katonatanács szociáldemokrata vezetőjét, Pogány Józsefet, aki azonnal automobilba ült, és oda hajtatott. Mire azonban megérkezett, Kun Béla már az Üllői úton gyalogolt többed-magával a másik laktanya felé. Pogány a járművével megelőzte őket – azok nem is törődtek véle, nem figyelték, milyen autó robog el mellettük –, és a 32-esekhez érkezvén kiadta a parancsot, miszerint Kun Béla nem juthat be a laktanyába. Az ottani tisztek ezt úgy értelmezték, hogy Kun Bélát le kell tartóztatni, és ekként is cselekedtek, így hát Pogány Józsefnek megint közbe kellett avatkoznia: utasította a tiszteket Kun Béla szabadon bocsátására, majd elhajtatott.

– Szóval néhány percre rendőrőrizetben voltam – mesélte Kun Béla. – Ilyen utoljára újságíró koromban fordult elő velem, amikor cikket írtam a császári-királyi rendőrség brutalitása ellen. Demokratikus kormány ellenben ez idáig még nem tartóztatott le. Hát most már ezt is elmondhatom – és fölnevetett.

Bár a kezéről lekerült a bilincs, Pogány József utasítása értelmében a laktanyába már nem engedték be. Néhány katonával a Kálvin térre ment, hogy tüntetést szervezzen, ehhez azonban nem találtak megfelelő számú embert. Szilveszter délután volt, korán sötétedett, és mindenki sietett haza elbúcsúztatni ezt a keserű óévet.

„Végtere is – gondolta a Sing mérnök szobájában Korvin Ottó –, ha úgy vesszük, valóban történt valami. Ha pedig amúgy vesszük, akkor meg szerencsére nem.”

A szilveszteri események tehát végül különösebb következmény nélkül értek véget. Néhány héttel később a Conti utcában minden másként alakult.

Aznap a Vigadónál gyűléseztek a munkanélküliek: morgolódtak, elégedetlenkedtek, szidták a kormányt, és nem csak a miniszterelnök lemondását követelték, hanem a köztársasági elnökét is. Az eseményről Szamuely Tibor hozta a Visegrádi utcába az első híreket, még jóval azelőtt, hogy az elkezdődött volna.

Szamuely Tibor érkezett haza a legkésőbb Szovjet-Oroszországból, már a szilveszteri laktanya-ügy után, ám Kun Béla azonnal a régi elvtársaknak szóló kitüntetett bizalommal fogadta – ha kicsivel korábban jön, a Központi Bizottság őt bízta volna meg a párt fegyveres alakulatának megszervezésével, ezt azonban utólag már nem akartuk elvenni Cserny Józseftől.

– Különben is: Szamuely elvtárs jóval okosabb és intelligensebb annál, hogy pusztán fegyverekkel foglalkozzon – árulta el egyszer véleményét és szándékait Kun Béla a szokásosnál is szűkebb körben, a Sing mérnök szobájában. Óvatosan fogalmazott, de világosan kivettük a szavaiból: Kun elvtárs szerint Szamuelynek több esze van a fegyvermániás Csernyénél. – A háború előtt újságíróként dolgozott, és igen kiváló cikkeket írt, az egyikért eljárás is indult ellene. Hozzám hasonlóan tagja volt a szociáldemokrata pártnak, de már akkor éreztük, hogy az ott hirdetett szociális eszmékből hiányzik valami. Ám csak azután nyílt föl a szemünk, hogy az orosz elvtársak megismertettek bennünket Lenin elvtárs nézeteivel.

Szamuely Tibor tudomásul vette, hogy alakulatparancsnok nem, viszont ő lesz a remélhetőleg hamarosan megalakuló tanácskormány hadügyminisztere. („Mármint népbiztosa – helyesbített Kun Béla. – Ahogy az orosz elvtársaknál is hívják. A miniszter elavult burzsoá fogalom.”) Addig is fokozódó ellenszenvvel figyelte korábbi párttársai, a Berinkei-kormányban ezt a

tárcát vivő Böhm Vilmos, illetve a Katonatanács elnöke, Pogány József ténykedését. Gyakran emlegette azt is, hogy ha ő már szilveszterkor Pesten lett volna, szó se lehetett volna arról, hogy Kun Béla ne jusson be a 32-esek laktanyájába, és ez esetben már aznap kitört volna a szocialista forradalom.

– Ugyan, kérlek – csitítgatta Kun Béla. – Olyan erővel forrong a hadsereg, és akkora elkeseredett düh van a katonákban, hogy folyton egymást cserélgetik a hadügyminiszterek. Az egyik még meg se melegedett a székében, már jön is a következő. Én szilveszterkor még egy Festetics gróf ellen agitáltam, te most a Böhm ellen, aztán meglátod, hamarosan jön a következő. Ne a személyeket vedd célba, hanem az intézményrendszert.

– A következő ellen nem kell senkinek se agitálni – jelentette ki csillogó szemekkel Szamuely Tibor. – A következő ugyanis már én leszek.

– Úgy legyen – mondta erre majdnem Kun Béla, ám még idejében elharapta a szót, és arra gondolt: lám, a rövidesen megalakuló tanácskormánynak az olyan apróságokra is ügyelnie kell majd, hogy például a közbeszédből teljesen kiirtsa a klerikális reakciónak a dolgozó tömegekre erőszakolt nyelvi fordulatait.

Egyszóval: még el se kezdődött a Vigadóban a gyűlés, Szamuely Tibor máris jelentette a Visegrádi utcában, hogy:

– Ma délután a munkanélküliek a Vigadónál tüntetnek a Berinkey-kormány és Károlyi Mihály ellen. Az általános elégedetlenségen túl kommunista jelszavak is el fognak hangzani.

– Talán te szervezted? – kérdezte Vántus Károly, ugyancsak volt oroszországi hadifogoly.

Szamuely Tibor válasz gyanánt rejtelmesen mosolygott.

A Központi Bizottság azonnal összeült megvitatni, hogy küldjünk-e agitátort a Vigadóhoz, vagy hagyjuk, hogy a gyűlésezők maguk ébredjenek.

– A munkanélküliek értünk fognak jönni – jelentette ki a jól értesültek magabiztosságával Szamuely Tibor. – Várjuk meg őket. Hagyjuk, hogy ők maguk jelöljenek ki bennünket vezetőiknek.

– Rendben – hagyta rá Kun Béla. – Én megbízom Szamuely elvtárs szavaiban. Ha ő mondja, akkor az így is lesz. Maradjunk itt, és álljunk készenlétben.

A Központi Bizottság tehát ezt az előterjesztést hagyta jóvá, ezúttal pedig Szamuely Tibor mondta azt, amit Kun Béla szilveszter délutánján:

– Úgy érzem, ma történni fog valami.

Igaza lett.

Habár ő eredetileg arra számított, hogy a munkanélküliek küldöttséget menesztenek a Visegrádi utcába, és elhívják a Vigadóhoz néhány kommunista vezetőt beszédet tartani, akik aztán kiadják a szükséges jelszavakat. Csakhogy nem küldöttek érkeztek, hanem az összes résztvevő. A gyűlés ugyanis a vártnál hamarabb ért véget, a tüntetők éppen készültek hazamenni, amikor a soraikban megbúvó agitátorainknak még időben sikerült elérniük, hogy ne oszoljanak szét, hanem menjenek a Visegrádi utcába, ahol most ülésezik a Kommunisták Magyarországi Pártjának Központi Bizottsága. (Ami egyébként majdnem mindig ülésezett, a KB-tagok zöme legalábbis folyton a lakásban tartózkodott, egyszerűen – ha eszébe jutott valamelyikünknek – csak ki kellett nyilvánítani, hogy ez a megbeszélés most éppen egy KB-ülés.)

– Többen vannak, mint szilveszterkor – jelentette ki Korvin Ottó, miután kipillantott az ablakon.

– Kevesebben – vélte Kun Béla.

Lengyel József ugrásra készen várakozott Kun Béla kinti kabátjával a kezében.

Szükség is lett rá. Két egyenruhás bekopogott a kint maradtak üzenetével, miszerint szeretnék, ha a pártból néhányan beszélnének hozzájuk. Cserny József kiosztotta a revolvereket, majd Kun Béla, Szamuely Tibor és Vágó Béla kimentek az utcára szónokolni. Hogy miről beszéltek, azt bentről nem hallottuk, ugyanis hiába nyitotta ki Korvin Ottó az egyik ablakot, Vántus Károly azonnal ráivallt:

– Csukd már be! Így is oltári hideg van – aztán majdnem a szájára csapott, mivel eszébe jutott, hogy egy kommunista nem használ ilyen kifejezéseket.

Korvin Ottó erre olyasfélét mormogott (a bajusza alatt, már persze ha lett volna bajusza), hogy nem kéne mindig a lakás hőfokával foglalkoznunk; különben is, elég nagy baj, ha nem elég a lelkesedésünk és az elszántságunk ahhoz, hogy kipótolja, illetőleg fölerősítse a valóban hiányos fűtés gyöngye melegét. Nem foglalkoztunk vele, egyrészt mert alig hallottunk a mormogásból valamit, másrészt Korvin Ottó amúgy is nap mint nap dohogott valamin, ráadásul leginkább olyan dolgokon, amelyeknek az okát nem is igazán értettük. Azokban a napokban némi sértődöttség is volt benne, miután Kun Béla határozottan megmondta neki, hogy nem fogjuk pártkiadásban megjelentetni a verseit, se a régieket, se az újakat, másra kell most a papír és a pénz. Korvin Ottó hallgatólagosan tudomásul vette, ám a szokottnál is görnyedtebb tartásából látszott, hogy magában igen rosszul fogadja ezt a döntést.

Annyi a csukott ablakok mögül is beszivárgott, hogy a tüntetők egyre erősebben zúgolódnak. Kisvártatva visszajöttek a szónokok, és Kun Béla közölte, hogy:

– Felhecceltem őket a Népszava ellen. Most a szerkesztőség elé akarnak vonulni, hogy követeljék, hogy a lap szüntesse be az antikommunista propagandát.

– A Népszavának nagyon jó nyomdája van. Igen olcsó, de kiváló technikával dolgozik – szólalt meg ekkor Korvin Ottóhoz hasonló csöndességgel, mégis mindenki számára hallhatóan Vágó Béla, és megsimogatta méretes bajuszát.

Önkéntelenül is bólogatni kezdtünk. Ha Vágó Béla mondja, az nyilván úgy is van, hiszen ő hajdani szociáldemokrata újságíróként járatos a sajtó világában. Egy olcsó és jó nyomda pedig nagy fogás lenne ezekben a papírhiányos időkben, amikor vért kell verejtezni azért, hogy a Vörös Újság megjelenhessen. Az a pénz, amit Kun Béla Moszkvából hozott, rég elfogyott – még úgy is, hogy a lenini eszmével szembeni csökönyös ellenállásuk miatt végül is nem kellett osztozkodnunk rajta az osztrákokkal –, azóta pedig lassan és elaprózva csordogálnak az újabb összegek, ami miatt persze szemernyi szemrehányással sem lehet illetni az orosz elvtársakat akkor, amikor ők az élethalálharcukat vívják a fehérek ellen. Egy jó nyomda tehát... Kun Béla Jancsó Károlyra, a Vörös Újság főszerkesztőjére pillantott, aki egy szót sem szólt, ellenben beszédes tekintettel nézett vissza rája, és Kun Béla pontosan azt olvasta ki a szemeiből, amire ő is gondolt, vagyis hogy milyen jó volna egy modern nyomdában megjelentetni a Vörös Újságot, ezáltal ugyanis nem tennénk ki magunkat a rendőrség folytonos zaklatásának, amiért megszegjük a fölhasználható papír mennyiségét korlátozó rendeletet.

Jancsó Károly végül lesütötte a szemeit, és félrefordította a fejét. Kun Béla tekintete találkozott a Szamuelyével.

– Velük megyek – mondta Szamuely Tibor, és már nyúlt a kilincs felé.

Kun Béla egy kézmozdulattal megállította.

– Akkor én! – húzta ki magát Cserny József, és megigazította a vállán a géppisztolyt.

Kun Béla bólintott.

Cserny József egy éles füttyel magához intette a legjobb embereit. Kun Béla közelebb lépett Szamuely Tiborhoz, megszorította a kezét, és alig hallhatóan azt mondta neki:

– Most az ő ideje van itt. Azután te következel. Megígérem.

Akik az akcióban részt vettek, később azt mesélték, hogy Cserny József olyan tempót diktált, hogy szinte futottak a Körúton a Népszínház utcáig. A járókelők ennek ellenére majdhogynem fásultan, közönyösen nézték őket – az újságokban naponta lehetett olvasni a vidéki össze-csapásokról, hogy dühös munkások és parasztok rohanták meg a gyárakat és a kastélyokat, nem beszélve arról, hogy Budapesten is egymást érték nap mint nap a tüntetések; egy csapat rohanó ember, köztük megannyi fegyveres alig-alig keltett tehát föltűnést. „Verekszenek egymással a politikusok. Hát csak verekedjenek. Én ugyanolyan drágán fogom megvenni a kenyeret, bármelyikük győz” – gondolta ódon kispolgári téveszméktől vezéreltetve az utca embere, és legyintve elfordult a körúti vágatóktól.

A Népszínház utcához érve Cserny József lassított, sőt megállt. Pihenésre azonban nem volt idő. Emberei revolverek és bajonettek osztogattak a többieknek. Cserny leakasztotta a válláról és kézbe vette a géppisztolyát – nála, valamint a helyettesénél, Papp Sándornál volt néhány kézigránát is, azokat azonban nem adták oda senkinek. Főlemelt fegyverekkel mentek tovább a Conti utca felé, ahol a Népszava szerkesztősége működött egy impozáns, tornyos erődszerű épületben, melyről Vágó Béla, és más, hajdan a lapnak dolgozó újságírók csodákat meséltek a Visegrádi utcában: olyannyira modern, hogy vezetékes víz, központi fűtés, telefon és villanyáram van benne, az alagsorban dübörögnek a rotációs gépek, a felette lévő szinten van a gépterem, a szedőterem és a szerkesztőség irodái pedig az első emeleti óriási, sok fényt beengedő ablakok mögött működnek.

– Meglátod, egyszer majd a Vörös Újság is ilyen körülmények között készül – ígérte Kun Béla Jancsó Károlynak.

A Conti utca és a Népszínház utca találkozásánál rendőrkordon húzódott, mögöttük, a szerkesztőségi épület előtt állig fölfegyverzett munkások sorakoztak – a népőrség, a szociáldemokrata párt fegyveres alakulatának a tagjai. Cserny József gondterhelten figyelte őket. Rájuk nem számított. Az utcasarkon lábujjhegyre állt, és megpróbált a kordon fölött benézni a Conti utcába. Ekkor vette észre, hogy nem csak az utcán vannak népőrök, de a Népszava-székház ablakából is kandikálnak kifelé. Némelyiknek látszott a fegyvere.

– A fene egye meg! – dünnyögte Cserny József. – Ezek ennyien vannak? Most mi a jó francot csináljunk?

Ugyanezt kérdezte a mellé lépő Papp Sándor is, és megmarkolta a bőrkabát alatt a kézigránátot.

– Erősítést kellene hozni – duruzsolta Cserny. – Valakinek vissza kéne mennie a Visegrádi utcába, és idehívnia még néhány jól fölfegyverzett embert.

– De hogy kerültek ide a rendőrök?

– A rendőrökkel még csak-csak elbánunk. Hanem azokat nézd! Ott, az ablakban!

Papp Sándor azonban nem tudta alaposan szemügyre venni a népőrségnek a székház ablakaiból kihajoló tagjait, ugyanis a kordonból kilépett egy rendőr, odasietett eléjük, és a törvény nevében fölszólította őket a távozásra.

Cserny József végigmérte a rendőrt: filigrán, gyerekes arcú volt, kölyökvonásait alig-alig ellensúlyozta a láthatóan még növésben lévő bajusz.

– Menjetek innen, öcsi – mondta atyailag. – Ez nem a ti balhétok. Bízátok miránk.

– A törvény nevében fölszólítom önöket a távozásra! – ismételte a rendőr, és a társai felé pillantott.

– Na figyelj, öreg – szólt rá Papp Sándor is –, a főnök igazat beszél: maradjatok ki ebből. Senkinek sem jó, ha belekeveredtek.

A kordonból kivált két másik rendőr, és elindultak a vitatkozók felé.

Ebben a pillanatban lövés dördült.

Hogy ki lőtt először, azt sem akkor, sem később, a kihallgatások és vizsgálatok során sem tudták megállapítani.

A serkenő bajuszú, kölyök képű rendőr a lövés pillanatában a két utca kereszteződésénél, az ottani épület sarkánál állt, és amint a golyó eltalálta, nekivágódott a falnak, majd onnét lecsúszott a járdára, amely azonnal vörösleni kezdett a vérétől.

A következő pillanatban már ropogtak a fegyverek.

– Hat halott és hatvan sebesült – jelentette nem sokkal később Dietz Károly budapesti rendőrfőkapitány az éppen ülésező kormánynak a Várban. – A halottak mindnyájan rendőrök. A sebesültek között népőrök és támadók egyaránt vannak. De – emelte föl jobb kezének mutatóujját – a szerkesztőséget nem tudták sem elfoglalni, sem az épületben nagyobb kárt okozni. Az egy bevehetetlen erőd.

Cserny József ugyanakkor nyolc halottról számolt be Kun Bélának. Abban egyetértett a főkapitánnyal, hogy mindnyájan rendőrök. A sebesültek többségét kórházba vitték, „de – közölte Cserny – egy se közvetlenül a mi emberünk, a mieink szerencsére könnyebb sérülésekkel megúszták, el is tudtunk mindnyájan menekülni a helyszínről, nem maradt ott közülünk senki, akit letartóztathatnának”.

– Ott nem – Szamuely Tibor szemei villámokat szórtak. – De majd idejönnek értünk. Idő kérdése.

– A kézigránátjaink megvannak – mutatta Cserny József. – S a géppisztolyom is sértetlen. Ha jönni akarnak, hát jöjjenek. Én azért vagyok itt, hogy az életem árán is megvéddem a pártot.

– Ugyan, kérlek! – csattant föl Szamuely. – Hogyan tudnád éppen te megvédeni, amikor nem vagy képes végrehajtani a rád bízott feladatot?

– Sokan voltak! Baromi sokan! – Cserny úgy ordított, hogy a hátsó szobákból is előjöttek az elvtársak. – Honnan tudhattam volna, hogy ezeknek ennyi emberük van? Ha annyira jól értesült vagy, erről miért nem tájékoztattál? Netán szándékosan szervezted így? – Közelebb lépett Szamuelyhez, és egy pillanatra feléje nyúlt, mintha meg akarná ütni, vagy legalábbis meg akarná ragadni a grabancát. – Kíváncsi lennék, te mit tettél volna a helyemben?!

– Én egész biztosan teljesítettem volna a párt utasítását...

– Nyugalom, elvtársak! – lépett melléjük Kun Béla. – Nyugodjatok meg! Semmi szükség vádaskodásra. A problémákat és a hibákat meg fogjuk beszélni. Most azonban össze kell fognunk. Szamuely elvtársnak igaza van: a rendőrök értünk fognak jönni. Az a kérdés, mit tegyünk. Ellenálljunk-e, vagy hagyjuk magunkat elhurcolni?

– Természetesen ellenállunk – mondta Szamuely Tibor. – Ez nem is lehet kérdés.

Kun Béla lassan megrázta a fejét.

– Nem igazán volna helyes, Szamuely elvtárs.

– Talán adjuk meg magunkat, Kun elvtárs?

– Te semmiképpen ne. Te tűnj el azonnal.

– Hogyan? – Szamuely Tibor szemei kikerekedtek a csodálkozástól.

– Jól hallottad: tűnj el! A rendőrök hamarosan itt lesznek. Lehet, hogy föl tudnánk velük venni a harcot, de mit érünk el vele, ha lövöldözés lesz a Visegrádi utcában is? A kormány ellenünk hangolja a közvéleményt, bűnözőnek és gyilkosoknak fognak nevezni bennünket.

– Nem fognak! – heveskedett Szamuely Tibor. – Nem lesz idejük rá. Megvédjük a párt-központot, aztán ellentámadásba megyünk át. A katonák velünk vannak.

Mintha nem az előbb veszekedtek volna, Cserny József egyetértően bólogatott.

Kun Béla legyintett:

– A párt vezetőit le fogják tartóztatni. Lehet, hogy valamennyi időre börtönbe kerülünk, de ez nem rekesztheti meg a forradalom ügyét. Szamuely elvtárs, te most azonnal vonulj illegálitásba! A te feladatod a folytonosságot és a munkát fönntartani, amíg mi rács mögött leszünk. Lehet, hogy ez akár hónapokat is jelent majd, de tudom, hogy számíthatok rád.

Szamuely Tibor nem tudta elfojtani az arcán szétterülő mosolyt.

– Én is csatlakozom hozzá! – jelentkezett Korvin Ottó, s valamivel halkabban hozzátette: – Illegális pártmunkában már van bőven tapasztalatom.

Erről igazából csak ritkán és óvatosan beszélt. Ugyanis elég gyakran tréfálkoztunk azon, hogy a Kun elvtárs hazaérkezése és a KMP megalakulása előtti időkből minő baklövések és balul sikeredett merényletek fűződnek a Korvin-csoport nevéhez, és Korvin Ottó soha nem tudhatta, hogy a tréfálkozás mikor válik komollyá.

Kun Béla nemet intett neki is, a többi jelentkezőnek is. Közölte, hogy nincs szükség csapatos elbujdosásra, azzal ugyanis csak a kormány malmára hajtják a vizet – azt sugalljuk vele, mintha tényleg bűnösök volnánk. Márpedig itt senki nem bűnös. Nem csupán morális és történelmi értelemben nem, de jogilag sem.

– Én legalábbis nem adtam utasítást a Népszava megostromlására senkinek – jelentette ki csípőre tett kézzel a Sing mérnök szobája előtt. – S nem is emlékszem arra, hogy ilyen utasítás elhangzott volna bárkinek a szájából is. Vagy valaki esetleg emlékszik effélére?

Fejcsóváló hümmögés volt a válasz.

Közvetlenül azelőtt, hogy illegálitásba vonult, Szamuely Tibort telefonhoz kérték. (Volt vonal és készülék a lakásban, még Sámuel Izsó szerezte Kassák Lajoséknak és a Ma című folyóiratnak, mondván, egy modern lap szerkesztősége technikai értelemben is legyen modern.) Már elbúcsúzott mindenkitől, egyedül az ajtóban álldogáló Cserny József volt hátra, akivel kapcsolatban épp azon tűnődött, hogy kezet nyújtson-e neki, amikor Lengyel József szólt, hogy jöjjön vissza a készülékhez.

Szamuely Tibor jószerivel nem is szólt semmit a telefonba. Előbb néhány másodpercen keresztül csak hallgatott, végül röviden köszönetet mondott valakinek, és visszaakasztotta a kagylót. Aztán a dermedt csöndben elmondta, hogy egy Wagaszt József nevű nyomozó hívta a rendőrségről – ez a Wagaszt még a háború előtt a Galilei-kör és más baloldali csoportok megfigyelésével lett megbízva, sikeresen be is épült némelyikbe (Korvin Ottó összeráncolta a homlokát, és egy pillanatra átfutott a fejében, hogy közbeszóljon-e, hogy közibük biztosan nem), ám közben rádöbbsent arra, hogy rossz oldalon áll, úgyhogy hamar megfordult a dolog: ő lett eme csoportok beépített embere a rendőrségen. Most is annak tekinthető, hiszen azért jelentkezett, hogy elmondja: Budapest rendőrfőkapitánya a kormányfő utasítására elrendelte a Kommunisták Magyarországi Pártja vezetőinek és több tagjának letartóztatását.

A kijelentést újabb csönd követte, amit Kun Béla tört meg:

– Nincs ebben semmi meglepő, elvtársak. Jól tudjuk, hogy a kormány régóta készül erre. Csupán ürügyre vártak, ami szerintük elegendő alapot adhat ehhez. Csakhogy a történelem a mi oldalunkon áll: a fejlődést és a szocialista világforradalmat nem lehet megállítani. Bátorság, elvtársak, kitartás! Tegyük a dolgunkat, és ha már volt módunk megismerni a klerikális-feudalista monarchia börtöneit, most nézzük meg azt is, miként működnek ezek az intézmények egy demokratikus kormány fennhatósága alatt...

Az utolsó mondat után kurtán fölnevetett, de csak alig néhányan nevtünk vele.

Szamuely Tibor kilépett az ajtón, és eltűnt az éjszakában. Mi is távozáshoz készülődtünk: Kun Béla azt javasolta, hogy nehezítsük meg valamelyest a rendőrség dolgát: ne legyünk egy kupacban itt, a Visegrádi utcában, hanem aki teheti, menjen haza – hamarosan, néhány órán belül úgyis újra találkozunk.

Mielőtt elhagytuk volna a pártközpontot, Vágó Béla odament Kun Bélához, és elnézést kért tőle a hiba miatt.

– Milyen hiba miatt, Vágó elvtárs? – vont a föl a szemöldökét Kun Béla.

Vágó Béla szokás szerint a bajuszát simogatta.

– Én hoztam szóba, hogy milyen jó nyomdája van a Népszavának...

– Na és ha szóba hoztad? Talán nem beszélhattünk volna róla?

– Igen, de ha nem mondom...

– Vágó elvtárs, mi nem törődünk azzal, hogy mi lett volna, ha... Valóban megemlítetted, hogy a Népszavának modern és olcsó nyomdája van. Ám már ne haragudjál, kérlek, de miért ne említhetted volna meg? Évekig dolgoztál nekik. Nyilván emlékszel rá, milyen.

Az utolsó pillanatokban még az is szóba került, hogyan árulják el rendre a szociáldemokrata párt vezetői a szocialista forradalom ügyét. Ugyanis amennyiben jók ennek a Wagasznak az értesülései, és a rendőrség valóban a kormányfő utasítására cselekszik, az azt jelenti, hogy a szociáldemokrata miniszterek egyetértése is kellett ahhoz, hogy a miniszterelnök ekként rendelkezzen. Nem elég hát, hogy a Népszavában antikommunista propagandát folytatnak – háborgott Vántus Károly –, de most íme, tessék, az is a szociáldemokratáknak köszönhető, hogy a KMP vezetői börtönbe kerülnek.

– A Népszava már hetek óta követeli a kommunisták letartóztatását és a párt szétverését – jegyezte meg Lengyel József, Kun Béla kabátjával a kezében. – Hát most végre diadalmasan megírhatja, hogy az egyik óhaja teljesült. A másik azonban nem fog. Soha.

Ám Kun Béla nem búj be abba a kabátba. Magán tartotta a bent használatosat, a régit.

– Amazt Lenin elvtárstól kaptam – biccentett feléje. – Nagyon jó, minőségi kabát. Sajnálám, ha valami baja esne. Vigyázzatok rá, elvtársak.

Azzal hazaindult, az Ügynök utcába.

Szokás szerint vele tartott Kovács János is, aki a Cserny-osztagban szolgált, és Kun Béla személyes védelme volt a föladata. Kun Béla eleinte tiltakozott ellene, de végül sikerült meggyőznünk arról, hogy igenis kell a testőr, mivel a pártot nagyon rosszul érintené, ha netán elveszítené a vezérét – az ilyesmi hosszú ideig nagyban hátráltatná a szocialista forradalom ügyét. Kovács János ráadásul olyannyira komolyan vette a feladatot, hogy nem csak a Visegrádi utcában védte Kun Bélát, hanem a lakásába is elkísérte, sőt ott is aludt. Jól megtermett, erős, de kicsit nehéz fölfogású matróz volt. Mielőtt nyugovóra tért volna, hogy a letartóztatás előtt

legalább egy-két órát pihenjen, Kun Béla alaposan kioktatta, hogy esze ágában se legyen ellenállást tanúsítani, amikor a rendőrök értük jönnek, azzal ugyanis ártana a pártnak. Sőt: a fegyvereket rejtse el, ne is a lakásban, hanem a lépcsőházban. Kovács János némi értetlenséggel bár, de engedelmeskedett.

Valóban csak igen rövid álomra volt idő. Amikor hajnali két órakor erősen ütni kezdték kívülről az ajtót, Gál Irén, mintha nem is aludt volna, fölült az ágyban, és aggodalmas szemrehányással a hangjában azt mondta:

– Össze se pakolt. Most aztán lehet kapkodni, hogy mit visz magával.

– Miért pakoltam volna össze? – jött a válasz a paplan alól. – Nincs félnivalóm. Nem csináltam semmit.

Gál Irénnek a nyelve hegyén volt erre egy megjegyzés, végül nem mondott semmit. Egyrészt ezekben a percekben semmi helye és értelme nem lett volna egy házastársi veszekedésnek, másrészt egy kommunista mégse vág akármit a pártvezetője fejének.

A rendőrök különben rendesen, már-már tisztelettudóan viselkedtek. Kovács János kinyitotta nekik az ajtót, és ők ott, a küszöbön állva fölolvasták a letartóztatási parancsot. Kovács János az utasítás értelmében nem tanúsított ellenállást: végighallgatta az egyáltalán nem rövid fölolvastatást, majd félreállt a küszöbről, és közölte, hogy Kun elvtársat odabent találják az urak. A rendőrök ezután bevonultak a nagyszobába, ahol az osztag parancsnoka magában mindjárt megállapította, hogy valóban, ez az alak már jobban hasonlít a lapokban közölt fotókra.

– Hozzám jöttek az urak? – érdeklődött Kun Béla udvariasan. – Kérem, parancsoljanak velem.

Az osztag parancsnoka, Nánássy László, a politikai detektívfücsoport vezetője újra nekifutott a fölolvastatásnak, ám az első szavak után Gál Irén esdeklő hangon félbeszakította, és arra kérte a főtörzs urat, hogy amennyiben lehetséges, próbáljon halkán olvasni, nehogy a szomszéd szobában alvó kislány fölébredjen. Nánássy dörögve igent mondott a kérésre, és valóban, onnantól fogva halkabban olvasott. Azt viszont nem említette meg, hogy meglehetősen közeli ismeretei vannak a Kommunisták Magyarországi Pártjáról, lévén, hogy az unokaöccse tagja a Központi Bizottságnak.

Gál Irénnek nem kellett volna aggódnia: a rendőrök arra is hagytak időt, hogy egy kisebb bőröndbe összepakoljon ezt-azt.

– Hol a másik kabátja? – kérdezte, amikor látta, hogy a férje a régebbi, divatja múlt darabot akasztja le az előszobai fogasról.

– A Visegrádi utcában hagytam – hangzott a válasz. – Nem akartam, hogy baja essék. Lenin elvtárs személyesen intézkedett a beszerzéséről – ez az utolsó mondat inkább már a rendőröknek szólt.

„Ugye, hogy mégis csak számított rá?” – gondolta Gál Irén, de természetesen ezt sem mondta ki hangosan.

– Hát, fiacskám, akkor megyek, de nem tudom, mikor jövök – mondta Kun Béla, és mosolyt erőltetett magára. – Viseljék jól magukat.

Gál Irén szemét egyetlen pillanat alatt elborította a könny. Igyekezett erőt venni magán, ahogyan az egy jó kommunistához illik. Csókra nyújtotta ajkait. Kun Béla puszit nyomott a homlokára.

Kilépett a sötét folyosóra. Egy rendőr becsukta utánuk az ajtót. Odakint, a lépcsőházban csattant a bilincs.

A Mosonyi utcai toloncházba szállították automobilon. Nem ő volt az első. A toloncház udvaron már ott toporgott Rákosi Mátyás, ez az apró termetű, ám annál nagyobb reményű, bár még meglehetősen képzetlen fiatalember, akire az év elején a párt vidéki szervezeteinek kiépítését és földuzzasztását bízta (meglehetősen gyors karrier, azok után, hogy az óév végén még cigarettáért és hasonlókért ugrasztottuk le a trafikba), és aki gyakran kérkedett azzal a Visegrádi utcában, hogy azok mögött a kastélygyújtogatások és földfoglalások mögött, amelyekről az újságokban naponta lehetett olvasni, az általa beszervezett emberek, közvetett módon pedig ő áll. Most egyenruhában volt, gondosan eligazítva jelzéseit, dacára annak, hogy a Monarchia hadseregében csupán a zászlós rangig jutott. Amint a sötét udvar pislákoló lámpáinak fényében megpillantotta, Kun Bélának egyből eszébe jutott, hogy amikor először találkoztak, Rákosi Mátyás ugyanezt a fekete egyenruhát viselte.

November végén történt, nem sokkal azután, hogy a párt megalakult. Egy este csöngettek, és Gál Irén elsápadva hívta ki a nagyszobából a férjét, mondván: egy katonatiszt keresi. Kun Béla azonnal megismerte a zászlósi rangjelzést, úgyhogy különösebb aggodalom nélkül kérdezte a látogatótól, hogy mi cél hozta ide. Aki a bemutatkozás után rögvést közölte, hogy csatlakozni szeretne a párthoz és a mozgalomhoz.

Kun Béla némi gyanakvással, de bevezette a nagyszobába. Rákosi Mátyás a lehető legtermészetesebb módon leült, és azonnal mesélni kezdett magáról. Csak úgy ömlött belőle a szó: hogy ő már igen fiatal korától fogva érdeklődik a szocializmus iránt, például eredeti nyelven olvasta Marx írásait, majd külkereskedőként testközelből tanulmányozta a német és az angol imperializmust; az orosz fronton ő is fogságba esett, ám a forradalomban már nem vett részt, mert egy sérülése miatt hazaengedték, idáig vidéken tartózkodott, és a KMP megalakításának hírére jött föl Budapestre.

Kun Béla gyanakvása nehezen múlt el. Akkor kezdett oldódni valamelyest, amikor a vendég Ady Endre nevét hozta szóba. Merthogy Rákosi Mátyás Galilei-körös volt, rendszeresen eljárt az előadásokra, sőt, a galileisek pénzzel támogatták, mint a szegény, de tehetséges diákok egyikét. S hát mindenki tudja, hogy Ady több versét egyenesen nekik írta, az ő szavainak ritmusára vonultak ki hat évvel korábban az utcára azon a tragikus, de mégis lelkesítő vérvörös csütörtökön.

A találkozásnak az lett a vége, hogy Kun Béla és Rákosi Mátyás fölváltva, egymással versengve szavaltak Adyt. Kun Bélának is voltak a költőről személyes emlékei, ráadásul jóval közvetlenebbek, mint Rákosinak: zilahi diákként az akkor felsőbb éves Ady volt a házi tanítója. S hát amaz később sem feledkezett meg róla, számon tartotta őt a megannyi újságíró között. Amikor ez a találkozás lezajlott, Ady még élt, bár Kun Béla keserűen jegyezte meg Rákosinak, hogy már nincs magánál, és bizonyára nem is tud a KMP megalakulásáról.

A lelkesedés dacára egyikük se ment el Ady temetésére. Nem akartak a kormánnyal közösködni. Sem ők, sem mi – vagyis a párt.

Egyszóval, ott állt a toloncház udvarán Rákosi Mátyás a fekete egyenruhájában, és nagyon jó kedvűnek mutatkozott. Azon tréfálkozott, hogy hiába az általános gazdasági válság, lám, a rendőrség milyen gazdag, hiszen egyesével hozza be automobilon a kommunista vezetőket. Később vicceket mesélt, s jó kedve többé-kevésbé ránk is átragadt.

Már szürkült az ég, amikor akár KB-ülést is lehetett volna tartani a Mosonyi utcai toloncház hideg udvarán. Látszólag senki nem törődött velünk: az udvarra nyíló ajtó előtt álldogált három álmos rendőr, némán és unottan cigarettáztak. Kun Béla megkérdezte Nánássy Györgyöt, ismeri-e esetleg őket; amaz tagadólag megrázta a fejét, mire Rákosi Mátyás harsányan, éles fejhangján azon kezdett élcélődni, hogy Nánássy elvtárs bizonyára szégyelli, hogy a nagybátyja révén minden rendőrt ismer, ennek ellenére a rendőrség még mindig nem állt a

kommunisták mellé, most viszont Nánássy elvtárs jóvátehetné ezt a kis hibáját azzal, hogy előbb azt a hármat agitálja be a pártba, majd a teljes állományt. Különben meg – folytatta Rákosi Mátyás – az is megérne némi vizsgálódást, hogy vajon Nánássy elvtárs nagybátyja révén ők, a pártban informálódhatnak-e a rendőrségről, avagy éppen fordítva, amazok informálódnak a párt ügyeiről. Nánássy György ezen rögtön megsértődött, és nagyravágyó zsidó törpének nevezte Rákosit, aki egyenruhában parádézik, csak azért, hogy fél fejjel magasabbnak látszon. Hogy nem robbant ki komolyabb szökváltás és perpatvar a dologból, annak az volt az oka, hogy Kun Béla arra utasította mindkettejüket, hogy tartózkodjanak a személyeskedő megjegyzésektől, Rákosi elvtárs pedig inkább maradjon a nőekkel kapcsolatos vicceknél, azokkal talán nem gázol senki becsületébe. „Egyébként meg – jegyezte meg Kun Béla – pár órával ezelőtt módomban állt Nánássy elvtárs nagybátyjával megismerkedni: határozottan rokonszenves ember.”

– Tizenhárman vagyunk – mondta nem sokkal később Korvin Ottó. – Pont tizenhárman.

– Na és ha annyian? – kérdezte Vágó Béla. – Ugye, nem azt akarod mondani, hogy szerencsétlen szám? Korvin elvtárs, kérlek, szabadulj már meg ezektől a burzsoá berögződésektől! Annak, hogy tizenhárman vagyunk, ugyanannyi jelentősége van, mintha tizenketten vagy tizennégyen lennénk.

– Különben se tizenhárman vagyunk – szólalt meg csöndesen Lengyel József. – Az egyik rendőrtől, aki engem behozott, tudom, hogy legalább harminc letartóztatási parancsuk van ma hajnalra. Késő estig azokat fogalmazták.

Korvin Ottó olyan szomorúsággal szegezte Lengyel Józsefre a szeméit, hogy amaz rögtön elszégyellte magát, és hirtelen szánalmat érzett hajdani illegális csoportfőnöke iránt – annak ellenére, hogy kommunista meggyőződése és neveltetése minden idegszálával tiltakozott az ilyesmi ellen. Nem is szólt többet, azt azonban mégse bírta megállni, hogy még egy utolsó félmondattal, miszerint „persze, itt, az udvaron valóban épp tizenhárman vagyunk”, ne billenjen vissza valamelyest Korvin Ottó felé, jelezvén, hogy nem feledte az illegalitásban együtt töltött éveket.

Onnantól fogva főleg Rákosi Mátyás hangját lehetett hallani. Mielőtt kinyílt az udvarra vezető ajtó, és kijött két másik rendőr, éppen azt mesélte, hogy Galíciában egy igen tréfás őrmester alatt szolgált, aki roppant mód szerette a nőket, és ha látott egy csinosabb, mutatósabb fehérszemélyt a megszállt falvak utcáin, erre rendre fölhívta a katonái figyelmét is, akként, hogy a menetoszlop élén haladván kiadta a parancsot:

– Jobb-ra nézz! Csodál-kozz!

Mire az egység tagjainak jobbra kellett nézniük és kórusban azt mondaniuk:

– Ej-ha! – majd szemügyre vették az őrmester által megjelölt mutatós menyecskét.

Egyszóval, éppen csak hogy be tudta fejezni az adomát Rákosi Mátyás, nyílt az udvarajtó, és kijött két rendőr. Az idill azon nyomban véget ért.

Nem sokkal később Berinkey Dénes miniszterelnök autón igyekezett fölfelé a Várba, ám a jármű alig tudott a Lánchídra fölhajtani, akkora volt a csoportosulás a pesti hídfő előtt. Hiába nyomta a sofőr a dudát, a sokaság nem tágitott. Bár az ilyesmi köztudottan veszélyes, Berinkey Dénes a szolgálati protokollnak fittyet hányva türelmetlenül letekerte az ablakot, és kihajolt, hogy tekintélyét latba vetve szerezzen szabad utat a jármű számára. Ekkor meghallotta a rikkancsok hangját, egyúttal pedig azt, ami miatt annyian összegyűltek az újságáros körül:

– Óriási szenzáció! Kun Bélát agyonverték a rendőrök! Az Est exkluzív tudósítása a toloncházból!

– Adjál csak egyet nekem is, öcskös! – szólt oda a miniszterelnök, a rikkancs egy lélegzetvételnyi szünetét fölhasználva. Aztán a fölhúzott ablak mögül elkezdte olvasni az újságot. Innentől fogva nem is bánta, hogy az autó nehezen jut át a csődületen, legalább volt ideje elolvasni a cikket.

A rikkancs nem mondott igazat, bár ez nyilván nem az ő hibája volt: utasították, hogy ezt kell mondania. „Kun Bélát félholtra verték a rendőrök” – ez volt Az Est egész oldalas tudósításának címe, és Berinkey Dénes valamelyest megkönnyebbülten sóhajtott föl: az agyonverés és a félholtra verés között azért van különbség, noha kétségtelenül mindkettő roppant kellemetlen tud lenni.

– Olvastad már, kérlek? – kérdezte, már a Várban, a köztársasági elnöktől, miközben átnyújtotta Az Est legfrissebb számát.

– Nem olvastam, kérlek – ingatta a fejét Károlyi Mihály. – A titkárom reggelente szokta behozni a lapokat, olyankor olvasom el az előző esti kiadásokat is.

– Hát akkor, kérlek, ezt tekintsd különleges alkalomnak, és olvasd el most.

Károlyi Mihály szemüveget biggyesztett az orrára, és lassan, figyelmesen végigolvasta Az Est exkluzív cikkét. Azután azt kérdezte Berinkey Dénestől:

– Te tudsz erről többet?

– Semmit! – csattant föl a miniszterelnök. – Már órákkal ezelőtt megtörtént, én viszont csak a sajtóból értesültem róla.

– Én pedig téled – Károlyi Mihály tűnődve maga elé, arra az íróasztalra helyezte a lapot, amely nem is olyan régen még Habsburg József főherceg személyes holmijai közé tartozott.

– Ezért valaki felelni fog – jelentette ki a miniszterelnök. – Már ne haragudj, excellenciás uram, hogy így fogalmazok, de ez ordító baki. Mártírt csinálnak a Kun Bélából, amivel a kommunisták mellé állítják az embereket. Pont akkor, amikor az ellenkezőjének kellene történnie.

– Tökéletesen egyetértek veled, miniszterelnök úr. Kit tudunk most, azonnal elérni?

Hamar kiderült: Böhm Vilmos hadügyminisztert, ő ugyanis épp a szomszéd irodák egyikében tartózkodott. Amint meglátta a köztársasági elnök (illetve Habsburg József főherceg hajdani) asztalán Az Estet, idegesen megrándult a szája, majd sietve közölte, hogy ő is épp most olvasta a tudósítást.

– Nagyszerű! – örvendezett Károlyi Mihály. – Akkor lehet, hogy neked még ennél is több információid vannak.

– Sajnos nincsenek, elnök úr. Röstelllem, de én magam sem tudok többet annál, mint amennyit az újságban olvastam.

– Röstellnivalója mindnyájunknak van, Vilmos... Zajlanak az események, és mi értesülünk róluk utoljára, ahelyett, hogy mi irányítanánk azok menetét. Hát így kell egy kormánynak működnie?

Berinkey Dénes a József főherceg íróasztalának tükörfényes lapját tanulmányozta, és úgy döntött, elengedi a füle mellett az elnök megjegyzését.

Károlyi Mihály ismét föllapozta az újságot, és kiterítette az asztalra. Újra föltette a szemüvegét.

– Azt írja, hogy a szomszédos rendőrlaktanyából érkezett osztag verte meg Kun Bélát. Egyszerűen átmentek a toloncházba, fölszólították a parancsnokot, hogy vezessék eléjük Kun Bélát, az engedelmeskedett, ők pedig szépen félholtra verték a pártvezért. Ez így működik? Átsétálunk a szomszéd épületbe, és utasítgatjuk annak parancsnokát? Egyáltalán: tényleg van ott rendőrlaktanya, vagy valamit megint elírtak az újságírók?

– Van – válaszolta Böhm Vilmos, miután tekintetével hasztalan kereste a miniszterelnök tekintetét.

– A főkapitánnyal már beszélt valaki?

Károlyi Mihály „valaki”-t mondott, de egyértelmű volt, hogy a hadügyminiszternek címezte a kérdést.

– Még nem beszéltem, excellenciás uram – felelte Böhm Vilmos.

– Hát akkor mire vársz?

Böhm meghajolt és távozni készült, ám Károlyi egy kézmozdulattal megállította:

– Várj csak! – továbbra is az újságba mélyedt, anélkül beszélt, hogy a másik kettőre nézett volna. – Azt írja, hogy Kun Béla egy Landler nevű ügyvédet követel. Ez a Landler nem a szociáldemokrata pártban van?

Böhm Vilmos megint Berinkey Dénesre pillantott, de az változatlanul mereven az íróasztalra szegezte a tekintetét.

– Helyesek az értesüléseid, elnök úr, tudtommal valóban van a szociáldemokrata pártban egy Landler nevű ügyvéd...

– „Értesítsék Landler ügyvédet, régi barátom, beszélni akarok vele...” Tényleg a régi barátja? Hány régi barátja van ennek a szociáldemokraták között?

– Erről nem tudok többet, excellenciás uram, de nem is kívánok tudni, ezek ugyanis privát dolgok, nem pártügyek, a szociáldemokrata párt pedig nem vájkál a tagjai magánéletében...

– Na de amikor egy letartóztatott kommunista vezető egy közismert szociáldemokrata ügyvéd segítségét kéri, az talán már mégse annyira privát dolog... Szerintem. – Károlyi Mihály letette az orráról a szemüveget. Az Est mellé, és a hadügyminiszterre szegezte tekintetét: – Így akartok kommunistaellenes nagygyűlést csinálni? Közben ügyvédet küldtök a Kun Bélának?

– Nem küldünk! – csattant föl egy pillanatra Böhm Vilmos hangja. – Ez a Kun és a Landler privát ügye. Egyébként pedig attól, hogy tüntetünk a kommunistaveszély ellen, még elítélhetjük a rendőri erőszakot.

– Helyes. Hát csak ítéljétek el – Károlyi Mihály kurtán fölkacagott, aztán intett a hadügyminiszternek, hogy mehet. – Eridj, Vilmos! Beszélj a rendőrfőkapitánnyal.

Böhm ismét meghajolt, s ezúttal valóban távozott. Károlyi Mihály harmadjára tette föl a szemüvegét, és ismét az újság fölé hajolt.

– Meg kell mondanom, zseniális. Figyelj csak! Azt írja: „Mivel verték meg? – Puskatussal – válaszol halkán Kun Béla. – Meg tudná ismerni azokat a rendőröket, akik megverték? – Nem fontos – mondja nyugodtan –, félrevezetett emberek.” Zseniális! S félelmetes. Nagyon félelmetes.

– Mit óhajtasz tenni, excellenciás uram? – érdeklődött a miniszterelnök.

– Bevallom, Dénes, tanácstalan vagyok. A kommunisták nagyon veszélyesek. Momentán veszélyesebbeknek tartom őket, mint azokat az urakat, akik ébredő magyaroknak mondják

magukat, és a király meg a nemzet nevében rázzák az öklüket. Kevesen vannak, de nagy a szájuk, nagyon hangosak, és sok fegyverük van. Még csak nem is titkolják, hogy akár erőszakkal is készek átvenni a hatalmat. Azonban ez a pusztató verés most nagyon nem hiányzott nekünk. Én megérttem a rendőröket, hiszen a bajtársaik estek el a Conti utcában, viszont ha mi nem tartjuk be a törvényességet, akkor a kommunistáktól milyen alapon kérjük ugyanezt számon?

– Nem kell egy szakasznyi marhát az egész rendőrséggel azonosítani – bökött Berinkey Dénes Az Est felé. – Azt írják, hogy amikor másodjára is meg akarták verni, a toloncházban szolgálatot teljesítők már útjukat állták a betegszobában, és lebeszélték őket róla.

– Ez derék és szép dolog, ugyanakkor nem elegendő. Ettől még itt harsog az újság címlapján, hogy a Kun Bélát félholtra verték a rendőrök.

– Mit tegyünk hát, elnök úr?

Károlyi Mihály levette a szemüvegét, és végigsimította a homlokát. Rövid gondolkodás után azt mondta:

– Először is a kormány ítélje el az erőszakot, történjék az bárki részéről, beleértve a rendőröket is. Másodszor, mutassuk meg, hogy nem vagyunk elfogultak, és leszámolunk a forradalom ellenségeivel a jobboldalon csakúgy, mint a baloldalon: oszlassuk föl az országos véderőegyletet, meg az egyéb hasonló szerveződéseket. Továbbá intézkedjünk a forradalmat veszélyeztető egyének félreállításáról.

– Ha a MOVÉ-t föloszlatjuk, nem kellene a kommunista pártot is? – kérdezte Berinkey Dénes.

– Most nem. Egyelőre ne. Várjunk vele. Inkább gondoskodj arról, hogy a kommunistákat vigyék el a toloncházból máshova, mert ott veszélyes közelségben van az a szomszéd laktanya. Kun Béla pedig részesüljön a lehető legjobb orvosi ellátásban. Természetesen börtönkörülmények között.

– Bölcs gondolatok, excellenciás uram – biccentett őszinte elismeréssel Berinkey Dénes. – A kormány nevében ígérem, hogy igyekszünk az elvárásaidnak eleget tenni, és rendbe hozni, amit lehet.

– Helyes – bólogatott Károlyi Mihály. – Én pedig beküldöm a Kun Bélához a szárnysegédemet, hogy tudakolja meg, van-e esetleg panasza, vagy különleges kívánsága, ami az adott körülmények között teljesíthető. Lássá az a fickó, hogy úriemberek vagyunk.

Kun Bélának semmilyen panasza, vagy különleges kívánsága nem volt. Nem is volt ideje ilyesmin rágódni vagy töprengeni: a Kisfogházban, ahová a letartóztatottakat átszállították, egymásnak adták a kilincset a látogatók. Eljöttek a családtagok, a rokonok, az ismerősök, valamint ismeretlen részvénytulajdonosok, akik a kommunista elvekkel szimpatizálóknak vallották magukat. A köztársasági elnök szárnysegédje mellett fölbukkantak továbbá a szociáldemokrata párt küldöttei is, akik biztosították a bebörtönzötteket arról, hogy minden teljesíthető kívánságukat teljesítik.

A legjobban azonban annak a hírnök örült Kun Béla, hogy noha a Visegrádi utcai pártközpont elnéptelenedett, és a szomszédokban lakó Kassák Lajos akár ismét kiállításokat rendezhetne a teremnek beillő tágas szobákban, működik az újraalakult Központi Bizottság, és valahol Pest belvárosában megbújva Szamuely Tibor kiváló munkát végez: a párt él, dolgozik, sőt rövidesen újra megjelenik a Vörös Újság, ezúttal nem csak Budapesten, hanem Nagyváradon is.

– Helyes! – örvendezett Kun Béla. – Akkor lássunk mi is munkához – és a belátogató szociáldemokrata küldöttektől írógépeket kért, hogy a fogság tétlen óráiban odabent, a cellákban összeállíthassuk a Vörös Újság következő számait.

– Csak két dolgot sajnálok nagyon – jelentette ki Gál Irénnek, aki naponta bejárt hozzá. – Nem is. Csupán egyet. A hajam ugyanis előbb-utóbb kinő – azzal végigsimította az ütések okozta sérülések ellátásakor teljesen kopaszra borotvált fejét. – Annak a régi kabátnak azonban mindörökre vége. Tiszta vér lett, és több helyen el is szakadt. Ki kellett dobni.

– Sose bánja, szívem! – mondta Gál Irén végtelen gyöngédséggel. – Úgyis olyan régi, ódivatú volt. Örüljünk inkább annak, hogy bölcsen és előrelátóan azt vette föl, a másik pedig, amit Lenin elvtárs vásároltatott, épségben megmaradt, és magára, meg a szebb jövőre vár. Hazavittem a Visegrádi utcából, és beakasztottam a szekrénybe, ugyanúgy, ahogyan a másikat az oroszországi fogsága idején.

1919. március

Hűvös, sőt olykor bántóan hideg szelekkel és gyakori esővel, ám végre beköszöntött a tavasz. Legalábbis a naptárak így mutatták, mindazonáltal a pesti utcán vajmi kevés látszott belőle – az emberek többnyire ugyanazt a ruhát hordták továbbra is, amit télvíz idején, legföljebb nem gombolkoztak be nyakig, illetve örültek annak, hogy most már nem fáznak annyira a szakadt nagykabátban. A hó lassacskán a budai hegyekből is eltűnt, majd az első simogató tavaszi napsugarak elpárologtatták a helyén maradt szürke latyakot. A Duna fölött sirályok térültek-fordultak a levegőben, s élvezték, hogy most már egész magasra is fölropülhetnek anélkül, hogy lefagynának a szárnytollaik. Krúdy Gyula író és hírlapíró a Sándor-palota teraszáról figyelte őket. Némelyik olyan bátornak mutatkozott, hogy nem hogy ott csapdosott az épület körül, hanem leszállt a terasz korlátjára, és félreszegett fejjel nézte a hírlapíró mellől a többieket. „Ez is a demokráciának köszönhető – gondolta Krúdy Gyula. – Néhány hónappal ezelőtt ide nem tehettem be akárki a lábát. Még egy sirály sem.” A megállapítás persze órá is vonatkozott, hiszen a forradalom előtti miniszterelnökök nyilván zokon vették volna, ha, úgymond, nem oda való személy lép be a rezidenciájukra, mi több, annak teraszán kávé szűrcsölve gyönyörködik a kora tavaszi Budapestben. Az élmény azzal együtt is nem minden napi volt, hogy a hírlapíró arra gyanakodott, hogy Sándor-palota ide, miniszterelnöki rezidencia amoda, itt is malátából és cikóriából pörkölt kávé szolgál a föl, akár csak oda-lent, Pesten, mostanság, amin persze ezeket az inséges idöket tekintve nincs csodálkoznivaló. A csészék ellenben valódiak voltak, könnyen lehet, hogy a két Tisza, Wekerle, vagy Esterházy Móric ivott valamelyikből. Vagy akár mindegyikből.

Krúdy Gyula elfordult a sirályoktól, a terasz korlátjának támaszkodott (közben nagyon figyelt arra, hogy a kezében tartott díszes csészéből ne hogy kilötyögtesse a kávé, még akkor is, ha az pótlék csupán), és a plébánosra nézett – ő ugyanis a Sándor-palota és a magas cím ellenére is, ahogy megismerte, változatlanul Józsefváros plébánosaként gondolt erre a derék emberre. Különböen épp Hock János mondta az előbb, hogy az ő tiszte már díszes sallang csupán, annak, hogy ki a Nemzeti Tanács elnöke, október végén és november elején, a forradalom napjaiban volt némi jelentősége, mióta azonban a köztársaságnak elnöke és miniszterelnöke, ebből eredően pedig kormánya van, a Nemzeti Tanács jószíve emléke maradt, szimbóluma annak, hogy miként született meg az új Magyarország az összeroppant birodalom romjai alól. „Már ha megszületett egyáltalán” – dünnyögte Hock János, és valamivel nagyobb hangon azt tette hozzá:

– De ezt se írja meg.

Krúdy Gyula tehát oldalra fordult, szűrcsölte a föltehetően pót- vagy legföljebb sokadik zaccból lefőzött kávé, nézte a józsefvárosi plébánost, a Nemzeti Tanács elnökét, ahogy egyenes testtartással, tekintetét Pest felé szegezve mozdulatlanul áll a korlátnál, és rövid gondolkodás után hangosan is föltette a kérdést:

– Akkor, mégis, mit írhatok? Beszélgezzünk inkább személyes dolgokról?

– Beszélgezzünk – bólintott Hock János, és arcán csupán egy villanásnyira, de föltűnt egy röpke mosoly.

– Hát jó. Mi a helyzet, excellenciás uram... atyám... az irodalmi munkásságával? Mikor jelenik meg az új Hock-féle imakönyv? Netán várható valami új teológiai értekezés?

Hock János is elfordult a Dunától, s szembehelyezkedett Krúdy Gyulával. Ábrázata rezzenéstelen, majdhogynem szigorú maradt, ám a hírlapíró megint úgy látta: mintha a szeme sarkában lenne valami szomorú kis nevetés.

– Ne tréfáljon velem, újságíró uram – mondta Hock János, de hangjából kicsengett, hogy egyáltalán nem haragszik. Oldalvást, a kisasztalra mutatott, ahol Krúdy nyitott füzeté hevert, a szinte szűz oldal tetején pedig mindössze annyi állt, hogy „HOCK JÁNOS”, alatta egy lehúzott, megkezdett mondat. – Csukja azt be. Nincs ennek semmi értelme. Lássá, én nem tudok mit mondani. Keresse meg a Károlyit vagy a Berinkeyt.

– Azokról nap mint nap olvasni, atyám – ingatta a fejét Krúdy. – Engedelmével, én inkább az Ön véleményére volnék kíváncsi. Már csak a régi ismeretségünk és személyes tiszteletem okán is.

– Hát jó. Elmondom én magának a véleményemet, de nagyon kérem, hogy ne írja meg. Nem szeretnék keserű szenzáció lenni.

Krúdy Gyula habozott, majd miután látta, hogy Hock János komolyan gondolja, és valóban nem fog addig beszélni, amíg a füzet nyitva van, odahajolt a kisasztalhoz, és becsukta az irkát, a tollat pedig a mellényzsebébe csúsztotta. Sebes mozdulatokkal még a felöltőjét is leporolta kissé, jelezvén, hogy előre is nagy horderejűnek tekinti azt, amit a Magyar Nemzeti Tanács elnöke mondani fog.

– Tudja, fiam – jelentette ki Hock János rövid, drámai csönd után –, a mi szempontunkból bármennyire is hamis prófétának kell Buddhát tekintenünk, abban az egyben föltétlen igaza van, hogy ahhoz, hogy megtapasztaljuk az élet értelmét és valódi céljait, előbb egy hétrétű ösvényt kell bejárnunk. Mi, magyarok most ennek az ösvénynek azon a szakaszán tartunk, amit a szenvedés útjának lehetne nevezni.

A hírlapíró meghökkent. Sok mindenre számított, de arra nem, hogy ez az általa oly régóta ismert józsefvárosi plébános egy másik vallás szellemi és eszmei atyját fogja idézni. Na, persze, a mendemondák szerint Hock János szabadkőműves, ami már önmagában elegendő okot ad arra, hogy ne egyszerű katolikus papként kelljen reá tekinteni. „Nyilván ezért is érteti meg olyan jól magát a mostani elittel – fűzte tovább a gondolatait Krúdy Gyula. – A demokratikus kormányban és akörül nyüzsögnek a szabadkőművesek.”

Szinte alig gondolta ezt végig, máris itt volt a következő meghökkenni való:

– Én onnantól fogva, hogy Ferenc József meghalt – folytatta Hock János –, nem bíztam egyik kormányzatban sem. Bármennyire is szimpatikus volt a fiatal király, bármennyire látszott rajta az akarat, hogy megpróbálja kirángatni a sárba ragadt szekeret, mi több, hiába tudtam róla, hogy jámbor életet él, és tele van jó szándékkal, én már attól a perctől fogva, hogy itt, a Mátyás-templom előtt, azon a hideg decemberi napon a fejére tették a Szent Koronát, biztos voltam abban, hogy hamarosan recsegve-ropogva rá fog szakadni az egész birodalom... Ugye, milyen gyorsan pörög a világ, Krúdy úr? Ha egy fél évvel ezelőtt mondom ezt, felségárulás bűnével perbe fognak. – A plébános kurtán fölnevetett. – S arra emlékszik-e, hogy túl nagy-nak bizonyult a korona őfelsége fejére? Amint rárakták, egyből a szemébe csúszott, úgy kellett hátulról megtartani. Most persze mondhatnánk, hogy égi jel volt az is.

– Nem voltam ott a koronázáson – jegyezte meg Krúdy Gyula.

– Ezt sajnálhatja, hiszen ki tudja, lesz-e még alkalma látni ilyen eseményt. S nem azért, mert maga olyan öreg ember lenne... Egyszóval – mondta tovább a Nemzeti Tanács elnöke – nem bíztam IV. Károlyban. De nem bíztam a miniszterelnökeiben sem: se Tiszában, se Wekerlében, se Esterházyban. S az a helyzet, fiam, hogy nem bízom most már Károlyiban sem. Egy villanásnyira, egy nagyon röpké pillanat erejéig bíztam benne, még tavaly novemberben,

egészen odáig, hogy Belgrádban rákényszerítették a fegyverszünetet. Onnantól fogva tudom, hogy ő is képtelen megbirkózni a föladattal. Túl nagy a nyomás, kívülről és belülről egyaránt, és Károlyi túl gyöngé ahhoz, hogy ellenálljon.

– Hát a Berinkey? – vetette oda Krúdy, de csak azért, hogy időt nyerjen ahhoz, hogy megszerezhesse és elraktározhassa magában Hock János gondolatait: ha már jegyzetelni nem szabad, azt a plébános nem tilthatja meg, hogy ne véssen mindent jól az emlékezetébe, ki tudja, egyszer még eljön az az idő, amikor leírhatja ezeket.

– Ugyan már! Ezt maga se gondolja komolyan, kedves Krúdy. A Berinkey csak azért miniszterelnök, hogy ne a Károlyi viseljen minden pozíciót. Ennek ellenére ő diktál, és a kormány azt teszi, amit ő akar. Ami nem biztos, hogy jó. Károlyi pártja kettészakadt, a legjobb emberei elpártoltak mellőle. Jászi Oszkár is kilépett a kormányból.

„Jászi is szabadkőműves” – futott át Krúdy Gyula agyán. Erről Ady Endre beszélt neki egyszer egy borgőzös hajnalon. Pedig erről nem lett volna szabad beszélnie, hiszen megesküdött a titoktartásra, ugyanakkor – legalábbis Krúdy Gyula számára – ebben az információban éppenséggel nem volt semmi újszerű: Jászi Oszkár szabadkőművességről valahogy mindenki tudott.

– Hát akkor kiben lehet megbízni, atyám? – kérdezte a hírlapíró, és ha lehet, igyekezett még jobban hegyezni a füleit.

Hock János most újra a Duna felé fordult, és Pest felé tekintett.

– Dániel próféta megjósolta a háború végét, meg az azt követő pusztulást. Én őbenne hiszek.

Egy darabig mintha ólomlábakon vánszorgott volna az idő: a Nemzeti Tanács elnöke hallgatott, a Duna fölött vitorláztak a sirályok, az időnként fölerősödő szél ellenére bársonyos kora tavaszi napsütés simogatta a pesti házak tetejét. Valahol, valamelyik alsó utcából halovány női énekszó hallatszott. Talán egy cseléd dalolt, miközben kiakasztotta száradni a tavaszi nagytakarításban kimosott ágyneműt. Lehet, hogy korai volt még, a március szelesnek és borúsnek ígérkezett.

– Dániel próféta elvégezte a munkáját – törte meg a csöndet Krúdy Gyula. – A háborúnak vége, és tényleg pusztulás következett. De mi lesz velünk ezután?

– Hogy mi lesz? – kérdezett vissza Hock János, és ismét a hírlapíróra nézett. – Mást nem tehetünk, mint hogy kivárjuk, hogy elkergetsenek bennünket.

– Elkergetnek? Kik? Az antant? Vagy a jószágos Károly király?

Hock János megrázta a fejét:

– A kommunisták.

– A kommunisták? – tisztelet ide vagy oda, Krúdy Gyula nem tudta megállni, hogy ne kacagjon fel. – Hiszen azok rács mögött vannak!

– Én inkább szállodának mondanám – közölte a plébános. – Olyan ellátást kapnak, amilyenben azelőtt talán egyikük sem részesült. Egyedül az jelzi valamelyest, hogy mégis csak rabságról volna szó, hogy nem léphetnek ki a fogházból. Különben azt teszik, amihez kedvük tartja. Látogatókat fogadnak, szervezkednek, intézkednek. Csinálják a politikát.

– Akkor is: kevesen vannak. Egy maroknyi hőzöngő alak. Némi eréllyel könnyedén el lehet bánni velük.

– Lehetne, ha megvolna az erély. Csak épp Károlyiékban nincs. Azt is zokszó nélkül tűrik, hogy a szociáldemokrata kormánytagok bejárjanak a fogházba, és hajbókoljanak a Kun Béla előtt. Na persze, ők már érzik az eljövendő idők szelét, és keresik a diktátor kegyeit.

– Diktátor? Kicsoda? Kun Bélára gondol, atyám?... Ugyan! Nekem ismernem kellene őt, hiszen szegről-végről kollégák volnánk, de bevallom, nem emlékszem, hogy találkoztam volna vele. Annyi újságíró rohangál Budapesten, hogy csak az igazán jelentőseket jegyzi meg az ember. Ebből is látszik, hogy ez a Kun egy jelentéktelen figura.

– Volt már egy Kun Magyarország történetében, aki nagy zúrt és bajt hozott erre a nemzetre – Hock János most olyan hanghordozással beszélt, mintha a templomban szónokolna. – De ennek a mostaninak semmi köze nincs se Kun Lászlóhoz, se a magyar történelemhez. Látom a szemén, hogy mit akar mondani, kedves Krúdy! Hogy más zsidók is beleszóltak már az ország sorsába. Persze, persze, csak hogy most nem ilyesmiről van szó. Különbözik meg teljesen mindegy, hogy hívják az illetőt, meg hogy honnét származik. Az a lényeg, hogy folyamatosan bal felé megyünk. Olyannyira, hogy a végén ott már nem is lesz semmi, elfogy az út és belezuhanunk egy szakadékba. Hallja? – a plébános kinyújtotta a jobb karját, és Pest felé mutatott. – Harangoznak. Most még harangoznak. De hamarosan eljön az az idő, amikor Kun Béla lefogja a harangkötelet.

Hock János elhallgatott, s úgy tűnt, mintha a sirályok sikoltozása is abbamaradt volna a Duna fölött.

– A kommunisták kevesen vannak, atyám. Áprilisban pedig választások lesznek, amit, ha tetszik, ha nem, Károlyi pártja meg fog nyerni. S egy demokratikus választás eredményét az antant is elismeri. Onnantól fogva megszűnik a külső nyomás.

– Kevesen vannak a kommunisták? Édes fiam, maga ennyire nem látja, mi történik? Minek ment akkor újságírónak?! Vidéken egymás után rohanják meg és fosztják ki a parasztok a kastélyokat. A munkások megszállják a gyárat, kihordanak belőle mindent, ami mozdítható, a tulajdonosokat pedig nem engedik be a kapun. Mit gondol, kik állnak ezek mögött? Hát persze, hogy a kommunisták! Akik a börtönben ülnek, és olyan kevesen vannak maga szerint. Az idő rohan, az események mennek előre, Károlyi meg csak cammogni képes. Imádkozom érte, hogy ne legyen igazam, de én nagyon kétlem, hogy áprilisban bármiféle választás lesz Magyarországon. Napok kérdése, s a kommunisták kijönnek a börtönből, és akkor mi szaladhatunk.

Hock János elfordult, jelezvén, hogy legalábbis ebben a témában nincs több mondanivalója. Még váltottak néhány udvarias mondatot, majd Krúdy Gyula elkészönt, és távozott. Mielőtt azonban kilépett volna a Sándor-palota kapuján, egy lépcsőfordulóban megállt, kinyitotta a jegyzetfüzetet, a térdére fektette, és sebesen belefirkált néhány sort.

„Valamire csak jó lesz” – gondolta, miután továbbindult a lépcsőn lefelé.

Pár nappal később, egy hasonlóan szeles, de napos délelőttön külföldi – többségében francia – egyenruhát viselő tisztek kis csoportja kopogott ugyanezen a kapun. Az ajtót nyitó ügyeletes rendőrtiszt semmit nem értett az egyébiránt makulátlanul fess urak mondanivalójából, hiába ajánlotta nekik, hogy esetleg próbálkozzanak meg a némettel, azok hevesen rázták a fejüket, noha úgy tűnt, mintha páran érteni vélnék az elhangzott javaslatot. A rendőrtiszt igyekezett tudomásukra hozni, hogy a türelmüket kéri, majd kisvártatva egy katonatiszttel, egy őrnaggyal tért vissza, aki állítása szerint beszélt franciául. Hamar kiderült, hogy igazat állított – közölte a rendőrrel, hogy emez itten az antant hivatalos delegációja, és Belgrádból hoztak üzenetet öexcellenciája, a köztársasági elnök számára.

– Belgrádból? – csodálkozott a meglehetősen tájékozatlannak mutakozó rendőrtiszt. – Hogyhogy Belgrádból, ha egyszer franciák?

– Mert ott van az antant parancsnoksága – válaszolta az őrnagy kioktató hangon, és továbbra is némi fölényességgel hozzátette: – Am ehhez nekünk semmi közünk. Az most a feladat, hogy eligazítsuk a tiszt urakat.

Amit nyomban meg is tett: elmondta, hogy ez az épület évtizedek óta a mindenkori magyar miniszterelnök rezidenciája, de természetesen ők örömmel átveszik a küldeményt, és azonnali sürgősséggel továbbítják őexcellenciája, a köztársasági elnök úr titkárságára, ami egyébként valamivel odébb, a királyi palotában működik, a gróf úr ugyanis Habsburg József főherceg egykori szobáit és irodáit foglalta el.

A külföldi tisztek vezetője, egy nagybajuszú, fehér nadrágos francia alezredes változatlanul gyanakvó távolságtartással figyelte a nem is olyan sokkal korábbi ellenség, a Monarchia egyenruháját viselő őrnagyot – a népköztársaságnak még nem volt ideje és ereje az amúgy is csak papíron létező hadsereg ruházatával foglalkozni –, s határozottan megrázta a fejét.

– Erről szó se lehet. Belgrádból azt az egyértelmű parancsot kaptuk, hogy a küldeményt a köztársasági elnöknek adjuk át. Egyenesen az ő kezébe. Senki másnak.

Nem volt mit tenni: az őrnagy és két rendőr átkísérték a tiszteket a királyi palotába.

Károlyi Mihály már végzett a reggelivel és a lapok átolvasásával, és meglehetősen komor arccal tanulmányozta azt az eléje rakott jelentést, miszerint titkosrendőri értesülések szerint a félig-meddig illegalitásba vonult KMP hatalmas tüntetést szervez néhány nappal későbbre azzal a céllal, hogy az ott összegyűlt tömeget kellően fölheccelje, majd erőszakkal kiszabadítsa vele bebörtönzött vezetőit, amikor kopogtak. Egy őrnagy lépett be a miniszterelnök titkárával karöltve, aki jelentette, hogy antant tisztek egy csoportja sürgős küldeményt kíván átadni, ami egyenesen a belgrádi parancsnokságról érkezett.

– Hát, ez se lesz valami örömteli – jegyezte meg Károlyi Mihály, leginkább magának, majd intett, hogy bocsássák be az urakat.

Az élen haladó alezredest már ismerte, találkoztak párszor, hiszen hónapok óta Budapesten tartózkodott. Ennek ellenére az szalutált, majd előírászerűen bemutatkozott:

– Ferdinand Vyx vagyok.

– Károlyi Mihály – mondta a győztesnek járó kötelezően tisztelettudó udvariassággal a népköztársaság elnöke, és fölemelkedett József főherceg impozáns karosszékéből. – Minek köszönhetem a látogatást, alezredes úr?

– De Lobbit tábornok, a magyarországi szövetséges hadsereg ideiglenes parancsnoka utasítására vagyok itt, excellenciás uram. A tábornok úr sürgős üzenetet küldött Önnek Belgrádból, amit a parancs értelmében haladéktalanul kézbesítenem kell.

Vyx alezredes ismét szalutált, és átnyújtotta azt a vékony bőrkötéses dossziét, amit eddig a kezében tartott. Károlyi Mihály visszaült a gyönyörű karosszékbe, és kinyitotta a küldeményt. Néhány lap volt benne, egész pontosan egy hivatalos megfogalmazással íródott jegyzék előző napi keltezéssel.

– De Lobbit tábornok mielőbbi választ vár, excellenciás uram – tette hozzá az alezredes –, amit legkésőbb holnap este hat órakor közölni szándékozik a párizsi békekonferenciával.

A köztársasági elnök arcáról egyelőre semmit nem lehetett leolvasni, csupán annyi látszott, hogy sietve áttanulmányozza a jegyzék minden oldalát. Néhány perc nehéz csöndben telt el, majd Károlyi Mihály az alezredestre szegezte meglehetősen felhős tekintetét:

– Köszönöm, hogy átadta, alezredes úr. Magyarországon demokrácia van, úgyhogy én egy személyben nem dönthetek ebben az ügyben. Összehívom a kormányt, és megvitatjuk a szövetségesek föltételeit. Amennyiben azonban a személyes véleményemre kíváncsi, és netán előzetesen informálni óhajtja feljebbvalóit, tudatom Önnel, hogy ez egy olyan ultimátum, amit a Magyar Népköztársaság saját integritása és lakosainak védelme érdekében semmiképpen nem tud ebben a formájában elfogadni.

Vyx alezredes harmadjára is tisztelgett, és a többi tiszttel együtt kilépett az irodából. Az őrnagy is távozni készült, aki a Sándor-palotától kísérte őket ide, ám Károlyi Mihály utána szólt:

– Várjon csak egy kicsit! Hogy hívják magát?

– Szilvássy vagyok, szolgálatára, excellenciás uram – az őrnagy megint szalutált.

– Maga ugye ért franciául?

– Elboldogulok vele, uram.

– Le tudja ezt a pár oldalt a délutáni kormányülésig fordítani? – Károlyi Mihály Szilvássy őrnagy felé nyújtotta a dossziét. Az habozni látszott, úgyhogy az elnök hozzátette: – Természetesen nem irodalmi igényű fordítást várok Öntől. Készítse el úgy, hogy a kormánytagok megértsék. Amint elkészült egy oldallal, azonnal adja oda a titkáromnak, hogy az gondoskodhasson a sokszorosításáról.

– Értettem, excellenciás uram! – csapta össze a bokáját Szilvássy őrnagy.

A fordítás el is készült a délutánra összehívott kormányülésre. Nem csak a minisztereknek jutott belőle, hanem a többi meghívottnak is, akiket az elnök azért kéretett oda, mert noha nem viseltek kormánytiszséget, bizalmi embereiként tartotta számon őket.

Jászi Oszkár késve érkezett, éppen akkor toppant be, amikor Berinkey miniszterelnök ismertette a kormány határozatát arról, hogy testületileg lemond.

– Ez az egyetlen lehetséges helyes lépés – üdvözölte az általa nagyon is szorgalmazott döntést Károlyi Mihály. – Egy nagyon fontos dologról ugyanis nem szabad elfeledkeznünk, uraim. Nevezetesen, hogy a jegyzéket nem az antant parancsnoksága küldte nekünk. Hiába van telis-tele technikai kérdésekkel arra vonatkozólag, hogy mikor és hogyan ürítsük ki ezt és ezt a területet, és miként jöhet létre az úgynevezett semleges zóna köztünk és a románok között, amit nyilvánvalóan majd a franciák foglalnak el. Hiába de Lobbit tábornok írta alá, az üzenet nem tőle származik, még csak nem is az antant hadseregek legfelsőbb vezetéséből. Hanem a párizsi békekonferenciáról, amely eme gyalázatos módon tudatta velünk döntését Magyarország megcsonkításáról és földarabolásáról – az elnök föltette a szemüvegét, úgy olvasta az előtte heverő hevenyészett térképvázlatról a városneveket: – Nagyvárad, Arad, Nagykároly, Szatmárnémeti, Debrecen, Szeged... ezeket kellene veszni hagynunk.

– Megbocsáss, hogy kijavítalak, excellenciás uram – szólt közbe Berinkey Dénes –, de Debrecen és Szeged az ultimátum szerint a semleges zónába kerül, azt franciák fogják megszállni.

Károlyi Mihály legyintett:

– Idő kérdése, hogy mikor adják át a románoknak.

– Meg kellett volna egyezni a nemzetiségekkel – jegyezte meg Jászi Oszkár a terem egyik sarkából. – Mindig is ezt mondtam: egyezzünk meg a nemzetiségekkel, és hozzunk létre föderációt. Ha az osztrákok erre nem voltak hajlandók, nekünk kellett volna lépünk ez ügyben. Most aztán nem állnának talpig fegyverben a határaink előtt.

Hosszú, nyomasztó másodpercekig nem szólalt meg senki. Aztán azt kérdezte óvatosan Nagy Vince belügyminiszter:

– S ha ellenszegülnénk? Ha nemet mondanánk az ultimátumra, és nem ürítenénk ki a jelzett területeket? – Mivel továbbra se szólt senki, valamivel élénkebben folytatta: – Tíz napot adtak a kiürítésre. Ez alatt lehetne intézkedni a haderő átcsoportosításáról. De még akár egy gyors toborzásról is.

Mindenki Böhm Vilmos hadügyminiszterre pillantott. Az némán legyintett.

– Tele a város frontot megjárt katonákkal – folytatta a belügyminiszter. – Némelyik egész nap az utcán lézeng, és hallgatja a kommunista agitátorokat. Minden szempontból jól járnánk vele, ha összeszednénk őket, s kiküldenénk őket a románok elé.

– Ahhoz fegyver is kellene. Meg fölszerelés – jegyezte meg Böhm Vilmos.

– Fegyver? Hát el kell szedni a kommunistáktól! Meg a munkásoktól és a parasztoktól, akiknek a bolsevikok osztogatták a puskákat és a revolvereket az elmúlt hetekben.

Senki nem mondott erre semmit.

Újra a népköztársaság elnöke szólalt meg:

– Elfogadom a kormány lemondását. Holnap ilyenkorra azonban megint összehívom a miniszter urakat azzal, hogy az ügyet adminisztratív módon is elrendezhessük. Bejelentem továbbá, hogy a szociáldemokrata pártot fogom kormányalakítással megbízni. Háttha sikerül olyan státusba verekednünk magunkat ezáltal, amilyenben az osztrákok vannak. Munkaügyi miniszter úr, készen álltok a kormányzásra?

A megszólított Peidl Gyula némi tétovázás után bólintott.

– Ezt már megbeszéltük, elnök úr – tette hozzá anélkül, hogy Károlyira nézett volna. – Ne tegyünk most úgy, mintha újdonságszámba menne.

Nem is tettek.

Másnap korán reggel a Teréz körúti pártközpontban már a kormányalakítás konkrét lépéseinek megtervezése céljából ült össze a szociáldemokrata párt vezérkara. Elsőként arról hoztak döntést, hogy az új kormány miniszterelnöke Garbai Sándor legyen. Ebben nem volt különösebb vita: ha akadtak is magukat nálánál alkalmasabbnak vélő önjelöltek, a hajdani építőmunkás a párt minden szárnya számára elfogadható személyiség volt, ráadásul biztosítópénztári elnökként és lakásügyi kormánybiztosként az elmúlt időszakban bizonyosságot adott vezetői kvalitásairól. Amikor azonban a centristáktól balra álló Bokányi Dezső fölvetette, hogy a kormányt nevezzék Forradalmi Kormányzótanácsnak, többen erőteljesen sziszegni kezdtek.

– Forradalmi? Miért forradalmi? A forradalom véget ért, győzött. Nekünk már nem kell forradalmakkal foglalkozni. Különbözik meg ez az elnevezés a bolsevikokat idézi – jelentette ki Buchinger Manó, és idegesen az ajkaiba harapott. Ő az előző napon, amikor a Nemzeti Tanács tagjaként részt vett a kormányülésen, a Vyx-jegyzék elfogadását javasolta, valamint azt, hogy a kormány maradjon a helyén: „Fölösleges színházat játszunk, hiszen a következő kormány mit tud ugyanezzel a helyzettel kezdeni? Akkor annak a torkán fogják lenyomni a jegyzéket, még az is lehet, hogy keményebbet, mint a mostani” – ám szavai hamvába holtak. Másnap reggel pedig ő volt az első, aki konkrétan szóba hozta a kommunistákat, habár azok vörös árnya már hosszú ideje ott tornyosult a szociáldemokrata párt tanácstermének falán, de az egyéb helyiségeken is. Buchinger Manó, a hajdani könyvkötő, a Népszava nagy nemzetközi tekintélynek örvendő munkatársa soha nem rejtette véka alá, hogy gyűlöli a kommunistákat, az orosz forradalmat pedig a történelem kisiklásának tartja.

– A kommunistákkal meg kell egyezni – jelentette ki a huszáros bajuszú miniszterelnök-jelölt olyan hangsúllyal, ami arról árulkodott, hogy erről ő sincs igazán meggyőződve.

– Garbai elvtársnak igaza van – tromfolt rá Bokányi Dezső. – Ha nem egyezünk meg, akkor idejönnek, és ránk gyűjtják az egész kócerájt. Vagy egyszerűen halomra lőnek bennünket. Még egyszer nem fogják úgy elhibázni, mint a Conti utcában.

– Már megint a kommunisták! – háborgott a betűszedő munkásból munkaügyi miniszterré avanzsált Peidl Gyula. – Hetek óta semmi másról nem lehet hallani, hogy a bolsevikok így, a bolsevikok amúgy... Ha kinyitom az újságokat, arról olvashatok, hogy miként szolgál a Kun Béla kedves egészsége odabent a gyűjtőfogházban. Elvtársak, hát ennyire nem veszitek észre, hogy ez egy fondorlatos cselszövés? Hogy ott vannak az embereik mindenütt, ők szítják a hangulatot, mert azt akarják elérni, hogy mindenki róluk beszéljen? Ne legyünk már ennyire naivak, kérem! Hagyjuk a fenébe a bolsevikokat, a bíróság majd dönt róluk, mi pedig végezzük el azt a feladatot, amit a Károlyi ránk bízott. Világosan megmondta, hogy szociáldemokrata kormányt akar, amiben senki másnak helye nincs. Se a polgári pártoknak, se másnak. A kommunisták szóba se kerültek... Elvtársak, itt a történelmi lehetőség, amire évtizedek óta várunk: kormányozni fog a Magyarországi Szociáldemokrata Párt! Mi pedig el akarjuk pusztítani azzal, hogy a bolsevikokkal egyezkedünk? De hiszen ott csücsülnek a Kozma utcában! Hagyjuk már őket ott békén!

– Már alig van ott közülük valaki – szólt közbe Landler Jenő ügyvéd, a Nemzeti Tanács tagja, miközben tokáját simogatta. A hirtelen beállt csendben Peidl Gyula mormogva visszaült a helyére. Minden szempár Landlerre szegeződött, aki folytatta: – Ti is tudjátok, elvtársak, hogy az elmúlt napokban huszonkét kommunista vezető esetében ejtették a vádat, még a tárgyalás megkezdése előtt. Jószerivel már csak Kun Béla és a legközelebbi emberei vannak odabent. De ők se sokáig. Vasárnapra nagy gyűlést szerveznek azzal a szándékkal, hogy az ott fölsorakozó fölfegyverzett munkások kiszabadítsák a fogházból az utolsó bent lévőket is, aztán szocialista forradalmat robbantsanak ki, és átvegyék a hatalmat.

– Gyűlést szerveznek? Kicsodák? – kapta föl a fejét megint Peidl Gyula.

– Peidl elvtárs – intette a centristának számító Böhm Vilmos –, ne tegyél úgy, mintha nem tudnád, hogy Kun Béla a cellájából is közvetlen érintkezésben van a kintiekkel.

– Na de, elvtársak, ki ennek az oka?

Többen lehajtották a fejüket.

– Károlyi – mondta nem túl nagy meggyőződéssel Böhm Vilmos, majd még egyszer megismételte: – Károlyi. Az ő utasítása volt a rendőri verés után, hogy bánjanak kesztyűs kézzel a Kun Bélával. Hogy mutassuk meg neki, hogy úriemberek vagyunk.

A teremben egyre erősödött a mormogás.

– A kérdés tehát az – folytatta Landler Jenő –, hogy megvárjuk-e, míg Kun Béla idejön, és halomra lövet bennünket, ezáltal a szociáldemokrácia mártírjai leszünk, vagy pedig megegyezünk vele.

– Aztán persze még megszabadulhatunk tőle – tette hozzá azonnal Bokányi Dezső. – Kicsit megszedítjük, kicsit elaltatjuk, lefegyverezzük, megvárjuk, míg a tenyerünkől eszik, és onnantól fogva könnyedén el lehet bánni vele.

– Kérdés, hogy ő hajlandó-e velünk egyezkedni – tamáskodott Garbai Sándor. – Mert lehet, hogy úgy gondolja, hogy mit neki pár nap, úgymint kiszabadítják a fölheccelt munkások a börtönből, és onnantól fogva nincs szüksége senkire.

– Hajlandó megegyezni – jelentette ki Landler Jenő. – Egészen biztosan lehet vele ilyesmiről beszélni. Higgyetek nekem, elvtársak. Én közről ismerem, és noha kétségtelen, hogy nem látok a fejébe, tudom, hogy milyen hangon kell szólni hozzá, hogy kezelhető legyen.

Efelől senkiben nem volt kétség: mindenki tudta, hogy a finom modorú Landler Jenő – aki különben családja révén a legvagyonosabbnak számított a párt vezetőségében – rendszeresen bejár Kun Bélához, és ha lesz tárgyalás, akkor ő fogja védeni. Sőt, az ügyvéd, jelezvén, hogy mennyire naprakész ebben a témában, nyomatékkal azt is hozzátette: „Ma reggel is beszéltem vele, és továbbra is azt mondja, hogy nyitott a megállapodásra”.

– Ki adott erre neked fölhatalmazást? – akarta kérdezni Peidl Gyula, majd inkább magába fojtotta a szót.

Ezek után már csak az volt hátra, hogy a szociáldemokrata párt vezetősége formálisan is megszavazza, hogy a kommunistákkal közösen alakít kormányt, és azonnal négy tagú küldöttséget meneszt a gyűjtőfogházba Kun Bélához, megtárgyalni ennek részleteit.

– Legalább azt várjuk meg, amíg kiengedik őket a rács mögül – háborgott még egy utolsót Buchinger Manó. – Mégis csak nevetséges, hogy egy megbilincselte bűnözővel egyezkedünk a kormányalakításról. Nonszensz. Ilyet még nem látott a világtörténelem.

– Nincs a Kun Béla kezén bilincs, Buchinger elvtárs – világosította föl Landler Jenő. – S hidd el nekem, hogy ott, a rács mögött is nagyobb hatalma van, mint idekint nekünk. Én hetente látom, hogy onnét is meddig ér el a keze. Legalább a saját jövőnk érdekében engedjük ki. Különben pedig – tette hozzá rövid habozást követően cinikus mosollyal – igazad van: ilyet még tényleg nem látott senki az eddigi történelem során. De olyat se, ami ezután következik...

– Hát, elvtársak, ti most temették el a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot! – azzal Buchinger Manó a rozoga, öreg tárgyalóasztalra csapott, fölállt, és kisietett a teremből. Peidl Gyula és Garami Ernő követték.

Nem sokára a négytagú küldöttség is távozott. Az épület előtt kormányzati autóba ültek, és kihajtottak Kőbányára.

Böhm Vilmosnak csupán indulás után jutott eszébe ama praktikus dolog, miszerint ha már most ennyien ülnek ebben a járműben, hogy fog beférni még ide Kun Béla? Nem beszélve a többiekről.

– Nyugalom – intette Landler Jenő. – Majd küldünk érte egy másikat. Legalább időnként ragaszkodjunk bizonyos formásokhoz.

Ezután mind a négyen hallgattak, némán túrték, hogy az autó vigye őket az elkerülhetetlen felé. Próbáltak közben gondolkodni valamin, ám az előttük álló dolgok súlya annyira letompította őket, hogy nem jutott eszükbe semmi értelmes. Csak néztek kifelé az ablakon, figyelték a márciusi szélben didergő várost, amely nem sejtette, hogy egyesek mire készülnek a szívében.

A csöndet végelethetetlen percek követően Pogány József törte meg, amikor már a Kozma utcához érve azt kérdezte:

– Mit fog szólni ehhez a Károlyi?

– Kit érdekel? – vont a vállát Landler Jenő. – A Károlyi súlytalan. A kormány lemondásával az ő szerepe is véget ért.

– Ő a köztársasági elnök...

– De ez az ő kormánya volt. Attól, hogy két hónapja megtette maga helyett a Berinkeyt miniszterelnöknek, továbbra is ő volt a kormány vezetője.

– Ha a kormány le is mond, Károlyi a hivatalában marad.

– Nem sokáig – legyintett az ügyvéd. – Bízd csak ránk. Helyesebben: bízd a Kun Bélára.

S megint megjelent az ábrázatán az a furcsán cinikus mosoly, amelyről talán ő maga sem tudta eldönteni, hogy az öröme-e, vagy a beletörődése.

Pogány József talán mindnyájuk helyett sóhajtott. Maga se volt egészen biztos benne, de egy pillanatra mintha átfutott volna rajta a kétely, miszerint nem lett-e volna jobb a kritikusi és újságírói pálya mellett maradni a politika helyett.

Az autó akadálytalanul gördült be a gyűjtőfogház udvarába. Az örök már jól ismerték Landlert, elég volt kiinteztetnie. Nem is időztek sokat: ebéddőre újra a Teréz körúton voltak.

– Elvtársak – jelentette ki a még mindig tanácskozó (vagy legalábbis annak látszatát keltő) szakszervezeti és pártvezetők közé belépve Landler Jenő –, tudatom veletek, hogy a mai napon megalakult a Magyarországi Szocialista Párt! De a név még csak ideiglenes. Megvárjuk, mit szól hozzá a Komintern.

– Már ne haragudj, Landler elvtárs, de mi köze van ehhez a Kominternek? – kérdezte Kunfi Zsigmond jóval enyhébb hangsúllyal annál, ahogyan Peidl Gyula kérdezett néhány órával azelőtt.

Az ügyvéd egy darab gyűrött papírt lobogtatott maga előtt:

– A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon Magyarországi Szocialista Párt néven, de alapvetően kommunista platformon egyesül, és a proletariátus nevében átveszi a hatalmat – azzal színpadias mozdulatokkal Garbai Sándor elé lépett, és átnyújtotta neki a papírt. Börtönírógépen írt, kissé akadozó nyelvű megállapodás volt rajta az egyesülésről és a kormányzásról, az alján az aláírások: baloldalt a szociáldemokratáké, jobbra a kommunistáké, utóbbi oszlopban legfölül Kun Béla neve.

– Pártegyesülésre nem emlékszem – pislogott Garbai Sándor –, mintha nem beszéltünk volna ilyenről. Vagy elfelejtettem volna valamit?

– Lényegtelen – rázta a fejét Landler Jenő. – Mostantól fogva úgyse lesznek pártok. A proletárdiktatúra nem a pártokról szól. A párt elavult burzsoá fogalom. Ezeknél a formai dolgoknál sokkal lényegesebb, hogy meglepően gyorsan megegyeztünk a kormányposztokról is, és Garbai elvtárs, ahogy délelőtt beszéltünk róla, te leszel a miniszterelnök. Helyesebben: a Forradalmi Kormányzótanács elnöke. – Bár éppen senki nem nézett reá, Bokányi Dezső elégedetten bólogatott. Landler folytatta: – Mi több, a tárcák többségét a szociáldemokrata párt kapja. Mármint a volt szociáldemokrata párt...

Egy másik gyűrött papírt húzott elő a kabátjából, azt is Garbai Sándor orra alá dugta.

– S mi lesz a Kun Béla posztja? – kérdezte a huszáros bajuszú hajdani kőműves, és értetlenkedve megrázta a fejét.

– Külügyi népbiztos lesz – válaszolta Landler Jenő, majd röviden elmesélte a délelőtti eseményeit.

Éppen időben érkeztek. Kun Béla a fogház szolgálati telefonjába ordítva osztogatta a parancsait a közelgő kiszabadításával kapcsolatban, amikor Landler Jenő mögé lépett, megkocogtatta a vállát, és azt mondta neki, hogy vigyázzon a hangjára, az elkövetkező napokban több beszédet kell majd tartania. Kun Béla erre azonnal letette a kagylót: azt hitte, Landler máris a szabadulási végzéssel érkezett, Vyx alezredes jegyzékéről ugyanis valamennyien informálva voltunk, s tudtuk, hogy odakint készül valami. Mindazonáltal meglepetésként ért bennünket a szociáldemokraták ajánlata, Kun Béla viszont nem habozott dönteni, azonnal

tudta, hogy ez itt a régóta várt történelmi pillanat. Lelkesedése és lendülete szokás szerint mindnyájunkra átragadt. Az egész nagyon gyorsan zajlott, sokkal gyorsabban, ahogyan arra Landlerék számítottak. Villámgyorsan elosztottuk a népbiztosi posztokat, és Kun Béla még ahhoz is ragaszkodott, hogy addig ne hagyjuk el a fogházat, amíg el nem készül a hivatalos szabadulási papír.

– Na és azt ki fogja elkészíteni? – érdeklődött Garbai Sándor.

Landler Jenő, ezen a napon először, zavarba jött:

– Jogos a kérdésed, Garbai elvtárs, mivel a Berinkey-kormány lemondott, a Forradalmi Kormányzótanács pedig még nem állt fel, lévén, hogy tagjainak egy része a gyűjtőfogházban ül, és hát roppant faramuci helyzetet szülne, ha az új kormány első cselekedete az lenne, hogy intézkedik saját maga szabadon bocsátásáról... Jót röhögne majd rajtunk a történelem...

– Szóljatok a főügyésznek – vetette oda az ötletekben soha nem szűkölködő Bokányi Dezső. – Ebben a szituációban ő képviseli a jogfolytonosságot.

– A főügyész? – csóválta a fejét Garbai Sándor, aki különben úgy vélte, hogy jó viszonyt ápol Bokányival, már csak azért is, mivel amannak az övével megegyező volt az eredeti szakmája; noha ezt Bokányi Dezső nem teljesen így gondolta, szerinte ugyanis különbséget kell tenni az egyszeri kőműves és a mives kőfaragó között, mi több, ő alig dolgozott szakmunkásként, nagyon fiatalon a Népszava szerkesztője lett. Azzal meg valamilyen módon még előbbre is tartotta magát Garbainál, hogy ő alapította meg az építőmunkások szakszervezetét, amelynek elnöki székében utódja volt a mostani miniszterelnök-jelölt. – Váry úr esküdt ellensége a kommunistáknak. Pont ő írta meg a Kun Béla szabadulási okmányait?

– Mi is esküdt ellenségei voltunk a kommunistáknak. Egészen mostanáig – jegyezte meg Bokányi Dezső, majd újra a szájába vette a szivarját, és eleresztett egy terebélyes füstkarikát a mennyezet felé. – Változnak az idők, elvtársam. S változnak az ízlések is. Meglátsd: a méltóságos Váry főügyész úr még ahhoz is ragaszkodni fog, hogy személyesen vegye le a Kun Béla bilincseit.

„Nincs rajta bilincs” – akarta mondani Landler Jenő, de inkább hallgatott.

Erre a rövidke párbeszédre más nemigen figyelt oda, a többiek el voltak foglalva a kormány-névsorral. Tülekedve tépdesték ki egymás kezeiből a Landler által behozott papirosokat, és egymás szavába vágva kiabálták az ügyvéd felé, hogy ők bizony nem ilyen posztra gondoltak az új kormányban.

– Most mit akartok, elvtársak? – tárta szét a karjait az ügyvéd. – Nem sokban tértünk el az eredeti tervtől. Garbai elvtárs a miniszterelnök, még akkor is, ha most úgy hívják, hogy a Forradalmi Kormányzótanács elnöke. A kommunistáknak összesen két tárca maradt, minden egyéb élére szociáldemokrata került. Hol a probléma?

– Na jó, de bolsevikokat ültettél a nyakunkba helyettesnek! Némely helyen kettőt is – jegyezte meg Kunfi Zsigmond, akinek éppenséggel nem lehetett panaszra oka, hiszen ugyanazt a közoktatási tárcát kapta meg, amit az előző kormányban is vitt, ráadásul a helyettesként melléje rendelt kommunistáról, Lukács Györgyről sem volt rossz véleménye: dacára annak, hogy nem álltak egy platformon, művelt és intelligens embernek tartotta; a nemrégiben megjelent, a bolsevizmusról mint erkölcsi problémáról szóló tanulmányát pedig kétszer is elolvasta.

– Elvtársam, ez a koalíciós kormány lényege. Eddig a Károlyi-párttal osztzkodtunk, most a kommunistákkal. Még így is jobb helyzetbe kerültünk, mint amiben eddig voltunk.

– Koalíciós kormány? – vetette oda Garbai Sándor. – Landler elvtárs, nem arról volt szó, hogy mostantól egyetlen párt létezik egy pártok nélküli diktatúrában?

Végül Kunfi Zsigmond sem akadékoskodott tovább. A szociáldemokrata párt legtöbb vezetőjéhez hasonlóan ő is megszavazta a KMP-vel való egyesülést, noha – másokhoz hasonlóan – nem teljes meggyőződéssel, és néhány órával később már igen komoly kétségei támadtak az egésszel kapcsolatban. A leginkább akkor, amikor a Berinkey-kormány szociáldemokrata miniszterei megjelentek az aznap délutáni utolsó kormányülésen, amelynek egyetlen főadata a hatalomátadás adminisztrációjának megszervezése volt.

Az ülés csöndben, indulatok nélkül zajlott, a szokott formai dolgok mellőzésével. Miután intézkedtek arról, hogy az antant budapesti főhadiszállására, az Andrássy út 114. alatt lévő villába időben megérkezzen a Vyx-jegyzékre adott válasz, a miniszterek kisebb csoportokba verődve beszélgettek, mintegy búcsút véve egymástól, mikor a köztársasági elnök egyszer csak odalépett Kunfi Zsigmondhoz, és azt kérdezte tőle:

– Hogy álltok a kormányalakítással?

– Jól – felelte rövid tétovázás után Kunfi Zsigmond, és egyszeriben megsajnálta Károlyit: tényleg igaz az, amit mondanak róla, hogy mindent ő tud meg utoljára.

– Azért kérdem – folytatta az elnök, és tekintetét kutakodóan Kunfira szegezte –, mert én téged szándékozlak miniszterelnökké kinevezni.

Kunfi Zsigmond érezte, hogy elpirul. Az elnök kijelentése váratlanul érte, korábban semmi jele nem volt annak, hogy tervei volnának vele kapcsolatban, illetve hogy akár csak föltételezné róla, hogy alkalmasnak véli a miniszterelnökségre. Most aztán végképp elkapkodott lépésnek gondolta a kommunistákkal való egyezséget – igaza volt Buchinger Manónak, várni kellett volna legalább egy napot, vagy a hétfőt, meg kellett volna várni, mit lép Károlyi, netán az antant. Pedig neki, Kunfi Zsigmondnak, személy szerint nem is volt különösebb kifogása a kommunizmus ellen, hiszen ha álnéven is, de ő fordította le magyarra a Kommunista Kiáltványt, és úgy vélte, abba csupa olyasmi van, amivel egy jó érzésű embernek egyet kell értenie. Azzal ugyanakkor tisztában volt, hogy a szocialista állam megvalósítását a kommunisták egész másként képzelik el, mint a szociáldemokraták: utóbbiak demokratikus módon, előbbiek diktatórikusan. Más kérdés persze az elmélet, és más a gyakorlat. Mindenesetre – futott át hirtelenjében Kunfi Zsigmond agyán – talán az volna a legjobb, ha visszamennének a Teréz körútra, és visszacsinálnának mindent. Széttépnék azt a nyomorult papírt, és megalapítanák Magyarország első szociáldemokrata kormányát, amelynek élén Kunfi Zsigmond, az egyszerű tanító fia, a tanárból lett újságíró, a Nyugat és a Huszadik Század egyik szerzője, Ady Endre és Jászi Oszkár közeli barátja állna.

Na persze – és erről sem feledkezhetett meg, nem is tudott megfeledkezni Kunfi –, ez esetben is eljönne az a nyomorult vasárnap, amikor fölfegyverzett munkások rohannák meg a gyűjtőfogházat, és kiszabadítanák onnét Kun Bélát. Akkor következne aztán az igazi haddelhadd. Lehet, hogy a Kunfi-kormány mandátuma csak két napig tartana – egy fél mondat, vagy még annyi se lenne a történelem könyvében.

Károlyi Mihály észrevette Kunfi Zsigmond arcán a meglepett tépelődést, úgyhogy nem szólt hozzá többet, mással kezdett el társalogni. Kunfi azonban ekkor lépett egyet feléje, és utána szólt:

– Excellenciás uram!

A tárgyalóteremben ekkor mintegy varázsütésre mindenki elhallgatott. Az összes szempár rájuk szegeződött.

– Parancsolj, kérlek! – mondta Károlyi Mihály nyájasan.

Kunfi Zsigmond az elnök mögött álló Böhm Vilmosra pillantott, ám annak ugyanaz volt az ábrázatára írva, mint a többi miniszternek: figyelni a párbeszédet, de nem kíván belefolyni.

– Azt javasolnám tisztelettel, excellenciás uram, hogy intézkedjél, kérlek, a kommunisták szabadon bocsátásáról... Már úgyis csak, mondhatni, jelképesen vannak a gyűjtőfogházban.

Károlyi Mihály megvonta a vállait:

– Ez már a következő kormány föladata, Zsiga. Vagyis a tiétek.

– Igen, elnök úr, de addig is, amíg az megalakul, célszerű ez ügyben lépni, mielőtt a fölheccelt munkások erőszakkal kiszabadítják őket.

– S mit kívánsz tőlem, mit tegyek?

– Pártunk azt javasolja – Kunfi Zsigmond megint Böhmre nézett, kereste annak tekintetét, ám az hiába nézett vissza rája, arca nem árult sem biztatást, sem egyetértést, sem ellenkezést –, hogy értesítsd a főügyész urat. Rajta keresztül a törvényesség teljes betartásával kivitelezhető lenne a szabadon bocsátás.

– Tehetünk egyebet? – kérdezte teátrális hangon Károlyi Mihály, majd ismét elfordult Kunfitól, jelezvén, hogy a részéről ez a beszélgetés véget ért.

Csak úgy, mint a kormányülés: a miniszterek elbúcsúztak egymástól, és a népköztársaság elnöke visszatért a királyi palotába, hogy bevárja a következő híreket.

Már hozzászokott ahhoz, hogy ő kapja a híreket, nem pedig csinálja.

Odakünn felhők borították be az eget, pontot téve a reggel óta tartó küzdelem végére: a Nap eltűnt, és a hirtelen beállt sötétben esni kezdett a hideg eső.

Károlyi Mihály a dolgozószobájában, Habsburg József főherceg hajdani íróasztala mellett ült, és a Vyx-jegyzék nyomán készült térképvázlatot tanulmányozta, mintha erősen gondolkodna valamin. Az előbb beszélt telefonon a feleségével, mely során szokás szerint igyekeztek elkerülni a politikát: a gróf arról érdeklődött, hogy mi történt odahaza, és mit csináltak a gyerekek, majd amikor a grófné megkérdezte, mikorra várható, vagy esetleg aznap is a Várban éjszakázik, Károlyi Mihály azt válaszolta: „Nem tudom, Katus. Fogalmam sincs róla, hogy mi fog ma még történni”. Ugyanígy érzett azután is, hogy letette a kagylót, és letelepedett az impozáns íróasztal mellé.

Nyílt az ajtó, a titkára jött be. Meghajolt, szótlanul odalépett melléje, és elé tett egy géppel teleírt papírt.

– Ez micsoda?

– A Munkástanács üléséről hozták, excellenciás uram.

Az elnök előbb a papír tetejét nézte meg („Magyarország népéhez!”), majd az alját („Károlyi Mihály s.k.”), és csodálkozva megrázta a fejét:

– Mi ez? Én nem adtam ki semmilyen nyilatkozatot.

– Azt üzenik, excellenciás uram, hogy méltóztasson aláírni.

– De hát ki üzeni ezt? S mi ez?

A titkár nem válaszolt, megvárta, amíg az elnök végigolvassa. Tartott tőle, hogy Károlyi Mihály nagyon dühös lesz, ám miután végzett vele, nem látszott rajta harag, csak döbrent meglepetés.

- Ki szervezte ezt? S miért kellene nekem lemondanom? Eszem ágában sincs lemondani.
 - Excellenciás uram, a Munkástanács ülésén kikiáltották a proletárdiktatúrát.
 - A proletárdiktatúrát? – a népköztársaság elnöke föl vonta szemöldökét, és egy pillanatra az futott át a fején, hogy kitől tudakolhatná meg, hogy pontosan mi is az. Ehelyett azt kérdezte: – S ki kiáltotta ki?
 - A szakszervezeti vezetők, a szabadlábon lévő kommunisták... meg a szociáldemokrata párt...
- Károlyi gróf még egyszer elolvasta a proklamáció utolsó bekezdését: „Én, mint a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke, a párizsi békekonferencia ezen határozatával szemben a világ proletariátusához fordulok igazságért és segítségért. Lemondok és átadom a hatalmat Magyarország népi proletariátusának.”
- Nem mondok le – rázta meg a fejét most már észlelhető dühvel, és eltolta magát a papírt.
 - Mondja meg annak, aki ezt hozta, hogy nem írom alá. S várom a szociáldemokrata kormány névsorát.
 - Excellenciás uram, a nyilatkozat a Népszava szerkesztőségében van... az is lehet, hogy már szedik a nyomdászok...
 - Hát akkor állítsa le! – Károlyi Mihály egyszeriben szabadon engedte haragját, és fölpattant a székről, méretei ellenére majdnem feldöntve azt. – Telefonáljon oda, mondja meg nekik, hogy a nyilatkozatot nem írom alá, vagyis semmiféle ilyen tartalmú szöveg tőlem nem jelenhet meg. Ha mégis megjelenik, az nyilvánvaló hamisítvány.
 - Károlyi nem írja alá – jelentették nem sokkal később a Teréz körúti pártirodában. – Most telefonáltak a Népszavától, hogy leszóltak nekik a Várból, hogy hagyják abba a nyilatkozat tördelését, mert az elnök nem írta alá, és nem is hajlandó aláírni.
 - Semmi gond – mondta Bokányi Dezső, anélkül, hogy kivette volna a szája széléből lógó szivart. – Ha ő nem írja alá, akkor aláírjuk helyette mi. A nyilatkozat benne lesz a reggeli Népszavában.

Amúgy igaza lett a délelőtti kijelentésével kapcsolatban: Váry Albert főügyész személyesen ment ki a gyűjtőfogházba Kun Béláért, aki eleinte csodálkozott, hogy az előzetes megbeszélések ellenére nem a szociáldemokrata párt autója jött érte, aztán hamar rájött, hogy ezen a napon nincs min csodálkoznia. A gyűjtőfogház körül amúgy is nyüzsögtek a riporterek, ám ez sem zavarta különösebben. Mint ahogy az se, hogy tudta, hogy minden, amit mond, rövid időn belül benne lesz Az Est kései kiadásában.

A szabadítólevél elkészült, az autó elindult. Vigasztalhatatlanul zuhogott az eső, ráadásul kellemetlen, hideg szél fűjt, az embernek az arcába vágta a vizet. Este nyolc óra volt. Kun Bélára a felesége ráterítette az otthonról hozott, Lenin elvtárstól kapott kabátot, és kalapot nyomott kopasz fejére. Kun Béla kezét fogott előbb a hajbókoló főügyésszel, utána Pogány Józseffel, majd beült a két jármű közül az egyikbe.

Vágó Béla került melléje, aki, miután az autók elindultak, nem tudta visszatartani a kérdést:

- Kun elvtárs – lehelte ki az ajkai közül –, ez a Pogány alig három hónapja még nem engedett be agitálni a laktanyába, s az ő utasítására került rád bilincs... Most pedig ott megy az előttünk lévő autóban, és egy platformon vagyunk vele. Meg állítólag mindazokkal, akik nem is olyan régen még a burzsoá szekerét tolták. Hát hogy van ez?

Kun Béla derűsen válaszolt:

– Én a proletárdiktatúráért akár az ördöggel is cimborálok, Vágó elvtárs... S ne felejtsd el, kérlek, hogy mit mondott erről Lenin elvtárs: hogy a legfontosabb ügyekért akár naponta hajlandó megváltoztatni a véleményét. Különben meg ne aggódj: most éppen egy platformon vagyunk, ám ez csak átmeneti állapot. Inkább előbb, mint utóbb, de megszabadulunk tőlük.

Vágó Béla újságíró, a szavak embere volt, ezért is érezte különösen találónak Pogánnyal kapcsolatban az ördögi hasonlatot. A hajdani kolléga sűrű, fekete hajával, markánsan csúnya vonásaival valóban úgy festett, mintha a pokolból szalajtották volna ide.

Az ügyészségi autók egyenest a szociáldemokrata párt Teréz körúti irodáihoz hajtottak velünk. Váry főügyész kíségette a járműből Kun Bélát, aztán földig hajolt, és egy harsány „A viszontlátásra, Kun elvtárs!” kiáltással elbúcsúzott. Mi, a KMP hajdani, illetve a Magyarországi Szocialista Párt újdonsült vezetői némi megilletődöttséggel vegyes gyanakvással néztünk a fölénk tornyosuló, a sötétben és a szakadó esőben még komorabbnak látszó épületre. Nem szóltunk semmit, de valamennyien ugyanarra gondoltunk: innét szervezték az elmúlt hónapokban a kommunistaellenes agitációt, innét kerültek a Népszavához a bolsevizmus réméről és az orosz barbárságról szóló cikkek – és itt, bent várnak bennünket azok, akikkel ettől az estétől fogva egy kormányban ülünk.

A tárgyalóterem kora reggel óta nyitva volt, ezen a pénteken nem volt egyetlen perc sem, amikor nem tartózkodott volna odabent valaki, reggel óta folyamatos volt a nyüzsgés, a tanácskozás. A kíváncsiabbak az ablaknál várták az autók érkezését, és amint azok az épület elé gördültek, fölkiáltottak: „Itt vannak!” Abban a pillanatban még nagyobb lett a csönd, csak egy írógép zakatolt valamelyik hátsó irodában. Majd kinyílt a pártközpontként szolgáló bérlakás bejárati ajtaja, és nehéz léptek hallatszottak a folyosóról.

Aztán a tárgyalóterem küszöbén megjelent Kun Béla.

A többség eddig csak fényképről ismerte, és most csodálkozva nézték, hogy mennyire alacsony. Bár négy hetet töltött letartóztatásban, ez egyáltalán nem látszott meg rajta. Arca puha volt, feje kerekded, vonásai kisimultak. Vastag ajkait kissé lebiggyesztette, mintha folytonosan fitymálna valamit. Kalapja karimájáról csurgott az esővíz, előbb mégse azt vette le, hanem vastag, inkább télre való bundás kabátját. A közelebb ülők érezték, hogy erősen megizzadt az autóban.

– Jó estét, elvtársak!

Hangja harsányan, bár kissé erőltetetten csengett. Beljebb lépett, hogy utat engedjen a többieknek: Vágó Béla, Vántus Károly, Szántó Béla, Chlepkó Ede, Jancsik Ferenc, Seidler Jenő, Rabinovits József... A szociáldemokraták kutakodva nézték a sok ismeretlen arcot. A legutoljára belépő bőrkabátos, szigorú tekintetű, csapzott fiatalembert viszont többen fölismerni vélték: tudták, vagy legalábbis sejtették hogy ő a Szamuely Tibor. Róla az utóbbi hetekben nem lehetett hallani, eltűnt valahol Pest zezugos belvárosi utcáiban, mások szerint viszont Angyalföldön vagy Ferencvárosban, a gyárakban és a munkásnegyedekben bujkált. A proletárdiktatúra kikiáltásának hírére azonban rögvest előkerült. Egyelőre Kun Béla se tudta, pontosan honnét – amint kiszálltunk az autóból, és Váry Albert búcsút vett tőlünk, Szamuely Tibor kipenderült egy közeli kapualjból, s ránk köszönt.

A nehézkesen vánszorgó, nyomasztóan csendes másodperceket Garbai Sándor törte meg. Hátratul a székét, fölállt, megigazította a zakóját, és azt mondta:

– Jó estét, elvtársam! – majdnem hozzátette, hogy „Isten hozott minálunk”, ám még idejében rájött, hogy ez most egyáltalán nem volna helyénvaló. Odalépett Kun Béla elé, és a kezét

nyújtotta. Kezet ráztak, azon viszont szemlátomást meglepődött, hogy Kun Béla odahajolt hozzá, és két oldalról arcon csókolta.

– Nem tudom, hogy ismeritek-e az elvtársaimat – fordult a többiek felé Kun Béla. – Úgyhogy, elvtársak, én azt javaslom, hagyjuk a formaságokat, és ismerkedjünk össze. Noha – és széles mosolyra húzta vaskos száját – erre az elkövetkező időkben szerencsére bőséggel lesz módunk. Éljen a proletárdiktatúra!

– Éljen! – visszhangozta Landler Jenő. Ketten-hárman kissé erőtlenül követték.

Aztán Bokányi Dezső is fölállt, és tapsra ütötte a tenyerét. Kisvártatva tapstól visszhangzott a tárgyalóterem.

Miután mi, újdonsült elvtársak többé-kevésbé valamennyien kezét ráztunk egymással, és mindenki elmondta a másiknak a nevét, amit amaz szinte azonnal el is felejtett, az általános kavarodásnak Kun Béla vetett véget azzal az indítvánnyal, hogy haladéktalanul lássunk munkához, és alkossuk meg a Forradalmi Kormányzótanács első rendeletét.

– De hát ez most nem kormányülés, elvtársam! – vetette föl Garbai Sándor. – Ez itt most a Magyarországi Szociál... Szocialista Párt vezetőinek tanácskozása. Nincs is itt mindenki a minisz... a népbiztosok közül.

– Potomság! – legyintett Kun Béla. – Ezek lényegtelen formai dolgok, Garbai elvtárs. A proletárdiktatúra nem tesz különbséget párt és kormány között. Éppen azért nem, mert noha bizonyos okokból most még ragaszkodunk különféle elnevezésekhez, valójában egy és ugyanazon dologról van szó. Úgyhogy, arra kérlek, kedves elvtársam, hogy mint a Forradalmi Kormányzótanács elnöke, nyissad meg az ülést, és engedd meg, hogy előálljak a Kormányzótanács első rendeletére vonatkozó javaslatommal.

A rendelet nem sokkal később meg is született, és kimondta, hogy mindenki, aki ellenszegül az újonnan létrejött tanácsköztársaság intézkedéseinek, avagy az ellen felkelést, lázongást szít, halállal büntetendő, csak úgy, mint a közönséges rablók és fosztogatók. „Első a rend – fűzte hozzá magyarázatképpen Kun Béla. – Miután azt biztosítottuk, azután lehet a továbbiak felől gondolkodni.”

A rend biztosítása azonban egyelőre többünk szemében is illúziónak tűnt, az esti órákban ugyanis szórványos lövöldözés kezdődött Pest belvárosában, ami egyre csak erősödött, és a Magyarországi Szocialista Párt vezetőségi üléséből kormányüléssé avanzsált ismerkedés idején már ropogtak a fegyverek, olykor a Teréz körúton, közvetlenül a pártiroda alatt is.

– Nyugalom, elvtársak! – intette az aggodalmasan az ablak felé tekingetőket Kun Béla. – Pánikra semmi, de semmi ok nincsen. Sőt: ellenkezőleg, örülünk ezeknek a hangoknak. Ezek a mieink. A mi munkásaink, a mi elvtársaink, akik ekképpen köszöntik a szocialista forradalmat. Orosz módra a levegőbe lövöldöznek.

Pogány József, a hadügyek népbiztosa meg akarta kérdezni, hogy na és honnét van az általános örömködéshez fegyverük, aztán inkább nem kérdezte meg. Egyrészt nem akart naivnak és értetlennek látszani, másrészt úgy gondolta, hogy végül is ennek semmi jelentősége nincsen. Mindaddig, amíg, úgymond, a „mieink” ropogtatják a fegyvereket, tényleg fölösleges ilyenmin rágódni.

Lehajtotta a fejét: szemből szinte sütött rája Szamuely Tibor gyűlöletet és haragot alig-alig leplező tekintete.

Aki a megbeszélések – már ha lehetett ezt annak nevezni – egyik csendesebb percében odahajolt a külügyi népbiztoshoz, és neki szegezte a kérdést:

– Kun elvtárs, nem úgy volt, hogy a forradalmi kormányban én leszek a hadügyminiszter? Ha már a pártórság vezetéséről lemaradtam... Egészen határozottan emlékszem, hogy nekem ígérted...

– Természetesen te leszel, Szamuely elvtárs – felelte rezzenéstelen arccal Kun Béla. – Már most is te vagy.

– Én vagyok?! Az előbb Pogány nevét láttam azon a papíron.

– Annak az égvilágon semmi jelentősége nincs. Pogány a hadügyi népbiztos, ám te és Szántó elvtárs vagytok a helyettesei. Két helyettes, különösen ha kommunisták, csak elbánik egy szociáldemokratával, nem? Különb is: ezt az egészet tekintsed átmenetinek. Hamarosan úgyis mindent újraszervezünk, és akkor mindenki a helyére kerül. Csak legyen a kezünkben az ehhez szükséges erő, meg a kormányrúd. Ne feledd el, Szamuely elvtárs, hogy Oroszországban is így történt: Lenin elvtárs a forradalom érdekében, annak kezdeti szakaszában szövetséget kötött az eszerekkel, majd miután a proletárdiktatúra megerősödött, leszámolt velük.

Azon az éjszakán igen kevesen aludtak Budapest belvárosában, ami kurjongatásoktól és lövöldözéstől volt hangos. A felfegyverzett, zömében fiatal munkások csapatostul járták az utcákat, és ordítva-üvöltve adták tudtára mindenkinek, hogy kitört a szocialista forradalom, és létrejött a proletárdiktatúra. Az se zavarta őket különösebben, hogy az ünneplésbe vajmi kevesen kapcsolódtak be, sőt, a többség úgy tett, mintha már aludna, és ezáltal nem is lenne tudomása semmiről: az ablakok és a függönyök mögé rejtőzve némán és kétségek között figyelték az eseményeket.

Az Operaházba is betódult egy csoport ifjú fegyveres. Nem érdekelte őket, hogy éppen zajlik a műsorterv szerinti előadás, igaz, már a darab, a Denevér végénél tartottak: a fináléhoz sorakoztak föl a szereplők, amikor kinyíltak a nézőtéri ajtók, és a fiatalok berobogtak. Munkások, diákok, ifjú és nincstelen értelmiségiek puskákkal és revolverekkel hadonásztak. Szerencsére nem sütötte el egyik sem a fegyverét, így aztán egyetlen csillár sem zuhant le és okozott tragédiát. A nézőkben azonban kitört a páni félelem: előbb dermedten figyelték, amint az érkezők a színpadhoz törtetnek, majd amikor egyikük fölkapaszkodott rá, és elordította magát, hogy „Éljen a forradalom! Éljen a proletárdiktatúra!”, szinte mindenki fölpattant a helyéről, és egymást lökve-taposva-taszigálva nyomakodtak kifelé.

A rendezőség fölkapcsolta a csillárokat. A hirtelen támadt fényárban Kornay Rezső énekes kilépett a kórusból, s harsány hangon azt kiáltotta:

– Éljen a magyar szovjetköztársaság!

Kollégái döbbenetn néztek rá: eddig nem volt tudomásuk arról, hogy a Kornaynak bolsevik érzelmek volnának.

– Éljen a magyar szovjetköztársaság! – dörögték a fiatalok is, mire a nézőközönség megállt a tolatásban, megfordult és újra a színpad felé figyelt.

– Ismerik a Marseillaise-t? – kérdezte Kornay Rezső a zenekartól. – Kezdjék el azonnal játszani!

Azután együtt énekelt a zenekarral. Páran, akik tudták a szöveget, csatlakoztak hozzá, a többség azonban csak dúdolta a dalt.

A Denevért végül be tudták fejezni.

Az általános fölfordulásból és hangoskodásból ugyanakkor a külvárosokba semmi, vagy csak igen kevés jutott el. A munkásnegyedek is csöndben lapultak, hiszen aki odavalósi volt, és ünnepelni támadt kedve – vagy arra szólították föl –, az bement a belvárosba. Még mindig esett az eső, de már nem annyira, és a szél is lecsillapodott.

Hűvös, fázós volt az éjszaka, amikor Rákosi Mátyás elunta a fogház váratlan csöndességét, és lement az udvarra. Rossz érzései voltak: észrevette, tudta, hogy valami történt, hiszen az addigi állandó zsibongás egyszeriben véget ért, és az épület azon szárnya, ahol a politikai foglyokat őrizték, teljesen elcsöndesedett. Ugyanakkor roppant módon csodálkozott azon, hogy bármi is volt ennek az oka, ebből őt kihagyták. Senki nem szólt neki semmiről.

A fogház kapuja nyitva állt. A bejárat előtti sárban még ott voltak azoknak a járműveknek a nyomai, amelyek néhány órával korábban elszállítottak bennünket. S ott volt a végzés is az őrbódében, Váry Albert főügyész szabadítólevele, helyesebben annak az érintettek névsorával kiegészített változata, amit a fogházparancsnok azért helyezett ott el, hátha van még az épületben valaki, akit annak rendelkezése szerint szabadon kell engedni. Helyesen számított, ugyanis amikor Rákosi Mátyás a kapuhoz érve faggatni kezdte a történetekről az őrt, amaz csak megnézte a papírt, és meg is találta rajta a nevet hamarosan.

– Hát maga miért van még itt, jó ember?

– Miért, hol kellene lennem? – kérdezett vissza Rákosi Mátyás, és az a nyomasztó gondolat futott át a fején, hogy a rabság víg napjai szörnyű vérengzéssel értek véget: a burzsoá kormány orvul több héten át illúzióba ringatta, majd kivégezte a pártvezetést, ő azonban valami tévedés folytán megmenekült, de csak egyelőre, az őrszem ugyanis mindjárt riadóztatja a hóhért, és rövidesen az ő hullája is zsákba kötve fogja várni, hogy elkaparják az udvar hátsó fala tövében.

– Otthon. A többiek már rég otthon vannak.

– Otthon? – Rákosi Mátyás tényleg nem hitt a fülének. – De hát hogy kerültek haza?

– Szabadítólevéllel. Anélkül nem mehet el innét senki. Legföljebb koporsóban. – Az őt nyilván tréfának szánta ezt az utolsó mondatot, ennek ellenére egyikük se nevetett.

– Ezt nem értem.

– Mit nem ért ezen? Tessék, itt a papír, hogy ki távozhat szabadon. Maga is rajta van. Azt mondta, hogy Rákosi Mátyásnak hívják, ugye?

– Igen.

– Na, hát akkor fogja a cókmókját, és menjen Isten hírével.

Néhány perccel később Rákosi Mátyás már a fogház kerítésén kívül állt a szemerkélő esőben – ugyanazzal a kis bőrönddel a kezében, amivel novemberben följött Budapestre, hogy benne legyen a dolgok sűrűjében –, és tehetetlen dühöt érzett, amiért az elvtársai mégis csak kihagyták őt valamiből. Hiszen amennyiben kivégzésről lett volna szó, úgy nyilván meg lehetne bocsátani, hogy a többiek nem szóltak neki, ám hogy a szabadulás perceiben egyiküknek sem jutott eszébe bekopogtatni az ő cellájának ajtaján, hogy szedelőzködjön, mehetnek haza, az mégis csak fölháborító. Arról nem is szólva, hogy a szabadulás föltehetőleg nem egyik percről a másikra és nem ok nélkül történt, annak előzményei kellett hogy legyenek, és – gondolta Rákosi Mátyás – mindennél árulkodóbb jel, hogy őt nem avatták be az előkészületekbe. Ezek szerint mégse bíznak meg benne, hiába végzett folyamatosan kemény munkát, és tett meg bármit, amire csak kérték, az egész nem ért semmit, ugyanott tart, ahol négy hónappal ezelőtt: egy ócska kis bőrönddel ballag a külvárosi éjszakában, sőt, minderre immáron ráépült, rátelepedett a csalódottság, a fölöslegesség, a becsapottság érzete, aminek eredményeként a

sárban caplatva el is határozta, hogy szakít a Kommunisták Magyarországi Pártjával, és a lehető leggyorsabban csatlakozik a szociáldemokratákhoz. Akik bizonyára örülnek majd néhány bennfentes információnak, mi több, a kormányban is benne vannak, úgyhogy még az is lehet, hogy valami magas tisztséggel jutalmazza meg a bizalmas értesülésekért.

Csuromvíz volt, mire beért a belvárosba. Egyrészt folyamatosan permetezte felülről az eső, másfelől a sötétben bolyongva nem vette észre a pocsolyákat, miáltal rendszeresen beléjük gyalogolt. Egy ízben megkergette egy kutya – azt se látta, csak a csaholását hallotta a háta mögül –, máskor pedig kis híján belezuhant egy munkagödörbe. Úgyhogy amikor a hajnal első fényeivel együtt megérkezett Pest közepébe, egyre csak az járt a fejében, hogy keserve- sen meg fogják még emlegetni neki ezt a lelki és testi gyötrelmekkel terhelt éjszakát a kom- munisták. (Egyszer azért az is eszébe jutott, hogy akár maradhatott is volna a fogházban, ott bevárhatta volna a reggelt, hogy az első villamossal menjen be a belvárosba, de erre már csak azután gondolt, amikor sejtései szerint túlhaladt az út felén.)

Pest szívében rendetlenség és furcsa csönd fogadta. Szombat hajnal volt, ilyenkor szoktak megjelenni az utcán a piacra siető cselédek, hogy gazdáik ébredésére meglegyen a friss péksütemény és a reggeli harapnivaló. Ilyenkor nyílnak a sütödék és a kiskereskedések, az inasok fölhúzzák a redőnyt, és összehúzott szemhéjakkal méregetik a cselédlányokat, akik még inkább riszálják és illegetik magukat, mintha olyan súlyos lenne a karjukon himbálózó kosár. Ám ezen a hajnalon nyomasztóan néptelen volt a város, szokatlan csönd ülte meg, és míg Kőbányáról a Baross térre ért, Rákosi Máttyás nem találkozott senkivel. Ott aztán nagy meglepetés fogadta: a Keleti pályaudvar egyik oldalsó falára hatalmas vörös betűkkel az a felirat volt pingálva, hogy ÉLJEN A PROLETÁRDIKTATÚRA!

Körbenézett, és megint csak elcsodálkozott a halmokban álló szeméten: üvegek, dobozok, téglák és papírfecnik egymás hegyén-hátán, akár valami tüntetés, vagy utcabál után. Rákosi Máttyás némi toporgás után bement a pályaudvar épületébe, mondván, ott biztosan talál valakit. Nem kellett csalatkoznia: az állomáson valóban kóválygott néhány álmos alak. A leg- szimpatikusabbnak egy szürke öltönyös, kalapos, jól öltözött úriember tűnt, aki újságot olvasva üldögélt a vágányok melletti padon. Rákosi Máttyás őt szólította meg, különösen azon fölbuzdulva, hogy észrevette, hogy az illető Népszavát tart a kezében.

– Ne haragudjon, kérem, de látom, újságot olvas, nyilván sokkal tájékozottabb nálam... meg tudná történni, hogy mi történt itt tegnap?

– Vidékről jött, ugye? – kérdezett vissza jó indulatúan a szürke öltönyös, miután végigmérte Rákosi Máttyás csapzott-ázott ruházatát.

– Onnét, igen...

– No, hát lássa csak, hát az történt, hogy megalakult a tanácskormány. Magyarország szovjet- köztársaság lett.

Rákosi Máttyás szíve hevesen dobogni kezdett, és egyszeriben minden megvilágosodott előtte. Hát ezért volt a tegnapi sürgésforgás, az izgatott folyosói sutyorgások, aztán a vezetők hosszas és zárt körű megbeszélése az étkező egyik elszeparált zugában! S emiatt mehetett haza mindenki ilyen hirtelen! Hát végre megtörtént az, amire hónapok óta készültek: kitört a szocialista forradalom, megvalósult a proletárdiktatúra! Amint azonban mindezeket sebtében végiggondolta, örömébe pillanatokon belül újra ürmögött, amikor eszébe jutott, hogy bárhogyan is történt, őt ebből kihagyták.

Továbbra is hevesen dobogó, ugyanakkor sajgó szívvel azt kérdezte a szürke öltönyös úrtól:

– S mondja, kérem, ki a tanácskormány vezetője? Ugye, a Kun Béla?

– Nem, kérem – válaszolta amaz, anélkül, hogy belepillantott volna az újságba. – Bevallom, ezen magam is meglepődtem, de a tanácskormányt Garbai Sándor vezeti. A Kun Béla külügyi népbiztos lett. Mostantól fogva ugyanis népbiztosnak nevezik a minisztereket.

– Megnézné azt, kérem – Rákosi Mátyás habozott, nem tudta eldönteni, akarja-e az újabb csalódást, végül mégse tudta a kérdést visszatartani –, szóval, megnézné, hogy Rákosi Mátyás esetleg benne van-e a kormányban?

– Rákosi Mátyás? Egy pillanat – a szürke öltönyös összevonta a szemöldökét, és belemélyedt a Népszava azon oldalába, ahol a népbiztosokat sorolták föl. Mutatóujjával követte a neveket, aztán fölkiáltott: – Hogyne, kérem! Benne van. Ő a kereskedelmi népbiztos helyettese. Rákosi Mátyás. Itt van, nézze csak – azzal Rákosi Mátyás elé tartotta az újságot, aki egyszeriben egyetlen másodperc alatt olyannyira elpirult, hogy a szürke öltönyös meg is kérdezte: – Ismeri talán?

– Én vagyok – nyögte Rákosi Mátyás, és a következő pillanatban fülig ért a szája.

– Na, ne tréfáljon velem, kérem! – förmedt rá előbb a szürke öltönyös, és megint végignézett a csuromvíz Rákosin. Aztán megakadt a tekintete a pályaudvar csarnokának falán vöröslő MINDENKIHEZ! fölíratú, Károlyi Mihály lemondását ismertető plakáton, és jóval szelídebben azt kérdezte: – Komolyan maga lenne az a Rákosi?

– Az vagyok – felelte amaz, és kihúzta a zsebéből és a szürke öltönyös elé tartotta a fogházi őről visszkapott igazolványát.

A szürke öltönyös fölállt, egyik kezével gyűrögetni kezdte az újságot, a másikkal megemelte a kalapját, és azt hebegte:

– Nahát, ilyen fiatalon!... Hát, nagyon örülök, hogy megismerkedtünk, és engedje meg, hogy tiszta szívemből gratuláljak, kegyelmes... elvtárs...

Letette a kalapját a padra, és nyújtotta a jobbját Rákosi Mátyás felé, aki azonban nem fogadta el, hanem lelki egyensúlyát visszanyervén szigorú hangon azt kérdezte:

– Nem adná nekem azt az újságot?

– Hogyne, kérem, nagyon szívesen... de tudja mit, inkább veszek magának egy másikat, egy nem gyűröttet, én pedig, engedelmével, ezt megtartanám... és megtenné, hogy dedikálná is?...

A kereskedelmi helyettes népbiztos mindezek után előbb Buda felé vette az irányt, aztán rájött, hogy szétázott, sáros ruhában mégse kezdheti meg komoly és nagy felelősséggel járó ténykedését, úgyhogy remélvén, hogy még megvan az albérlete, hazaindult átöltözni, mondván, majd utána megkeresi az elvtársakat, és bekapcsolódik a kormány munkájába.

Ami nem ment könnyen, ugyanis a kormány tagjai azon a hétvégén szanaszét széledtek. Ki-ki a saját ügyeivel volt elfoglalva, nevezetesen azzal, hogy megszervezzük és minél hamarább lebonyolítsuk a beköltözést valamelyik szállodába – hiszen egy népbiztos mégse lakhat akárhol. Kun Bélát ráadásul egy másik föladat is elszólította: éppen hogy be tudott vitetni ezt-azt a saját és a családja új rezidenciájába, az Astoria szállóba, amikor Lengyel József közölte vele, hogy azonnal menjen a szálló telefonközpontjába, ugyanis Csepelről telefonhívás várja.

– Csepelről? – furcsállotta Kun Béla, – Ki a fene keres engem Csepelről? Ott a körzeti megbízottunk, valami baja lenne, netán nem tud intézkedni?

– A szikratávíró, Kun elvtárs – magyarázta Lengyel József. – A távirat, amit föl adattál Moszkvába, hogy jelentsd a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását, a csepeli szikratávíróon keresztül ment el. Bizonyára megérkezett a válasz.

– Vagy úgy – mondta Kun Béla, és fölgyorsította lépteit.

A telefonközpontban leültették, a fejére tettek egy fülhallgatót, és a kezébe nyomtak egy beszélőt.

– Kun elvtárs? – recsegett a fülhallgatóból egy érces hang.

– Én vagyok. Hát maga kicsoda?

– Gelei vagyok, kérem, a csepeli szikratávíró ügyeletese. Moszkvából érkezett üzenet a maga számára, Kun elvtárs. Azt írják a moszkvaiak, hogy Lenin elvtárs szeretne beszélni magával.

– Beszélni? Velem? Hogyan?

Lengyel József később azt mesélte nekünk, hogy még soha nem látta Kun Bélát ennyire zavartnak és idegesnek, mint akkor.

– Ez közvetlen formában természetesen nem lehetséges, kérem – magyarázta Gelei –, de úgy megoldható, hogy Lenin elvtárs Moszkvában beszél az ottani szikratávíróval, azok nyomban elküldik az üzenetét, én megkapom, beleolvasom a telefonba, aztán maga, Kun elvtárs, ugyanígy válaszol. Két évet töltöttem hadifogságban, értek valamennyire oroszul.

– Én is értek... De rendben van, legyen így – hagyta rá Kun Béla enyhén sápadtan. – S mi Lenin elvtárs első üzenete?

– Először is azt szeretné, ha igazolná magát, Kun elvtárs...

– Hát hogyan igazolnám én magamat, kérem! Persze, hogy én vagyok Kun Béla. Maga ezt nem hiszi el?

– Értem én, Kun elvtárs, meg ezt mindnyájan tudjuk is, csak hogy Moszkvában nem annyira tájékozottak, mint mi itten... Lenin elvtárs azt kérdi magától, hogy emlékszik-e arra, amiről a legutóbb beszélgettek.

– Ezt kérdezi?

– Ezt... legalábbis ezt a kérdést kopogta az előbb a távíró.

– S azt én honnét tudhatom, hogy valóban Lenin elvtárs küldte?

A fülhallgatóban rövid csönd következett, aztán azt mondta az érces hang:

– Kérem, Kun elvtárs, ez a maga és a Lenin elvtárs dolga, én csak továbbítottam az üzenetet...

– Hát jó – vágta rá enyhültebben Kun Béla. – Írja meg a Lenin elvtársnak, hogy nagyok sok mindenről beszélgettem vele. – A fülhallgatón keresztül hallatszott, ahogy Gelei a készülék túldoldalán kopogni kezd a műszeren. – Várjon csak! – helyesbített hirtelen Kun Béla. – Eszembe jutott. Írja azt, hogy utoljára a földkérdésről beszélgettünk Lenin elvtárssal.

Aztán Lengyel Józsefhez fordult:

– Megvárnál odakint, Lengyel elvtárs?

Amaz engedelmesen kiment, és várakozott a csukott ajtó előtt. Sokáig kellett ott ácsorognia, beletelt vagy félórába is, mire Kun Béla kijött a folyosóra. Csapzott volt és fáradt, de már elmúlt az idegessége.

– Keríts nekem egy-egy újságíró a Népszavától és a Vörös Újságtól, Lengyel elvtárs. Le akarom diktálni nekik azt, amiről a Lenin elvtárssal beszélgettünk. A holnapi lapszámban föltétlenül benne kell lennie.

Lengyel József elrohant, így annak már nem lehetett tanúja, amint Kun Béla magához inti a közelben posztoló Cserny Józsefet, és arra utasítja, hogy egy fegyveres egység menjen ki Csepelre, a szikratávíróhoz, és keressenek meg ott egy bizonyos Geleit.

– Minél előbb – tette hozzá. – Államtitkok tudomására jutott. Jó volna, ha nem fecsegné el senkinek.

Ugyanezekben a percekben Károlyi Mihály búcsút vett a királyi palotától. Ami különben úgy festett, akár egy kísértetkastély: az összes lámpa világított benne, kívülről messzire ragyogtak az ablakai, bent fényárban úszott az egész épület. Csak épp alig volt benne ember. A szolgálkat és a beosztottakat az elnök a nap folyamán elbocsátotta, és mielőtt hazaindult volna a feleségéhez, Berinkegy Dénessel és Jászi Oszkárrel még egyszer bejárták a kies folyosókat és termeket.

– Tulajdonképpen lehet, hogy jobb ez így – magyarázta közben a kényszerű lemondásába sokak szerint meglepően hamar és könnyedén beletörődött Károlyi Mihály. – Az antant legalább rádöbben arra, hogy Magyarországot komolyan kell venni. Figyeljétek meg, hogy tárgyalni fognak Kun Bélával. A kommunisták eddig csak valahol a távoli keleten voltak, messze mindentől, de most egyszeriben itt vannak Európa közepén, és minden esély megvan arra, hogy mennek tovább nyugat felé.

– Szeretném, ha igazad lenne, Mihály – mondta Jászi Oszkár. – Mindenesetre én arra kértem a munkatársaimat és a barátaimat, hogy egyelőre ne álljanak ellen. Sőt: amennyire tőlük telik, vegyenek részt a mostani munkában is. Egyfelől teljességgel fölösleges hősködni és mártírt csinálni magunkból. Másfelől ha már így alakult, nézzük meg, hogyan működik a gyakorlatban az, amit mindeddig csak elméletként ismertünk. Legalább meglátjuk és megtapasztaljuk, mi az a kommunizmus. Eddig csak beszéltünk és írtunk róla, de nem csináltuk soha.

– Te például mit fogsz tenni, Oszkár? – érdeklődött Károlyi.

– Figyelek. Nézelődöm. Tanulmányozok...

– S mi van, ha fölkérek vagy fölszólítanak valamire? Hogy ezt és ezt a föladatot szánják neked?

– Akkor elgondolkodom rajta... de a bőrröndjeimet ott tartom az ágyam mellett.

Odakünn már jócskán besötétedett. A felhők eloszlottak, ragyogóan csillagos volt az ég. A palota udvarán egy lélek sem járt, az őrség is eltűnt. Mind a hárman megrettentek hát, amint kiléptek a bejárati ajtón, és a kapualjból hirtelen egy sötét alak penderült eléjük.

– Kegyelmes urak... elvtársak... ha gondolják, szívesen megtanítom magukat az Internacionáléra...

S a sötét alak, akinek vonásait teljesen elnyelte az este, a kabátja alól a vállára kapott egy hegedűt, és játszani kezdett rajta. Vékonyan, cincogóan, olykor sírva és nyivákolva szólt a dallam, mégis betöltötte a palota néptelen udvarát.

– Próbálják utánam dúdolni, kegyelmes elvtárs urak, érdemes megtanulni...

– Köszönöm, barátom – intette Károlyi Mihály –, mi ezt nagyon jól ismerjük. Mi több, meg is tanultuk már.

Azzal elsiettek a Sándor-palota felé, ahol várt rájuk a gépkocsi, hogy levigye őket a pesti éjszakába.

1919. április

Szép arcú és ábrándos tekintetű fiatalasszony volt. Voltaképpen azt is lehetett volna róla mondani, hogy jól öltözött – persze, már amennyire ezt a körülmények engedték: ruhái kopottak és viseltések voltak, és értő szemek bizonyára a háború előtti évek divatját fedezhették föl bennük (talán egy úrhölgyé lehetett eredetileg az a kiváló anyagú, hosszú, már-már a földet seprő szoknya, amit itt-ott foltok tarkítottak, de a blézer egész jó állapotúnak tűnt, a könyökénél lévő varrás ellenére is), ám az is lerítt róluk, hogy az asszony rendesen mossa – nyilván tiszta vízzel, hiszen mosószappant régóta nem látott senki erre felé – és két fölvétel között úgy tárolja őket, hogy ne gyűrődjenek, és ne essen bennük kár. Valamint akinek van szeme az ilyesmihez, azt is észrevehette, hogy a fiatalasszony igazából gömbölyded alkat, legalábbis kerek arca erre utalt, csak hogy most hiányoztak belőle azok a kilók, amelyek kirajzolták testének eredeti formáit. Ebben korántsem volt egyedül: a Hunyadi tér környékén elég régóta nem láttak embert, akin ne lógott volna a szoknya, a nadrág, vagy a kabát.

Egyszer már megtántorodott a fiatalasszony, akkor ösztönös mozdulattal megkapaszkodott az előtte álldogáló fejkendős néni jobb vállában. Az előbb rémülten fordult hátra, majd amikor meglátta a fiatalasszony falféhr ábrázatát, egyből megnyugodott, és szelíden így szólt:

– Jól van, kedveském, jól van. Semmi baj. Hát itt van a Manyika néni.

– Elnézést kérek – mondta a fiatalasszony elfúló hangon. – Csak hirtelen megszédültem.

– Hát semmi baj, kedveském. Kapaszkodjon nyugodtan a Manyika nénibe. Le akar ülni talán? – a fiatalasszony körbenézett, hová is ülhetne, mire Manyika néni hozzátette: – Ne féljen, addig tartom a sort. Senki nem kerülhet maga elé. Amott van a tér túloldalán néhány pad. Üldögéljen egy kicsit. Látja, ez itt úgyse mozdul, már vagy egy órája nem jutottunk előrébb egy tapodtat sem.

– Persze, hogy nem haladunk – szólalt meg a sápadt, de szép arcú fiatalasszony mögött álló középkorú nő. – Megmondta a pék, hogy akkor tud kenyeret sütni, amikor lesz mivel. Ha nincs liszt meg élesztő, nincs miből süssön.

– Nem lesz itt semmi gond – jegyezte meg csitítóan Manyi néni. – Mindjárt lesz liszt is, élesztő is. A pékiasok már elmentek értük.

– Aztán hová? – a nő úgy rázta a fejét, majdnem szétesett a kontya. – Tudja maga, hová mentek? Tüntetni meg lövöldözni. De nem lisztért. Különben is, azért hová mennének? Nem lehet kapni az egész városban sehol.

– Elhallgasson már! – a középkorú nő mögötti lódenkabátos hölgy is bekapcsolódott a társalgásba. – Miket beszél itt?

– Miket beszélek? Csak az igazságot, kérem! Azt, amit nem ír meg az újság. Hogy az egész város éhezik. Mégpedig azért, mert forradalom van, és senki nem dolgozik. Aki eddig dolgozott, az most úrnak képzelet magát.

– Csönd legyen már, hé! – a lódenkabátos hölgy a nyomaték kedvéért meg is bökte az előtte álló nő hátát. – Ránk akarja hozni a vörösöket?

A sorból többen is tekergetni kezdték a nyakukat a hangok irányába, úgyhogy a középkorú nő elhallgatott.

– Kapaszkodjon nyugodtan belém – mondta Manyika néni. – Ne féljen, megtartom. Jó erős hátam van. A fiamnak mind a két lábát ellőtték Galíciában, azt is én szoktam cipelni. De mondom, üljön le inkább valamelyik padra. Még egy darabig egész biztosan elácsorgunk itten.

– Nem lehetne most már befogni? – harsant föl egy férfihang a sor elejéről. – Aki sokat beszél, előbb-utóbb bajba kerül.

Pár percig csönd volt, aztán, csak hogy a férfihang tulajdonosának igaza legyen, autó érkezett. Jószerivel egymás ölében ültek benne a feketekabátosok, de a küszöbön is álltak, és olyan is volt, aki az autó hátuljába kapaszkodott. Egyikük jókora vörös zászlót tartott a kezében. Ahogy a piachoz értek, lassítottak, szigorú tekintettel szemügyre vették a sorban állókat, majd továbbhajtottak a körút felé.

– A Batthyány-palotából jöttek – jelentette ki a középkorú nő. – Amint kitört a kommün, oda fészkeltek be magukat. Onnan járnak naponta portyázni.

Senki nem szólt erre.

Majd a szép arcú fiatalasszony összecsuklott, akár egy ócska, burzsoá, biedermeier bútor-darab, amit pozdorjává zúz a proletariátus vasökle. Pont úgy, ahogyan a tér szélén vöröslő óriási plakát mutatta.

Manyika néni a puffanásra figyelt föl. Azonnal hátrafordult, és lehajolt a földön heverő fiatalasszonyhoz:

– Kedveském! Kedveském! Jaj, istenem!

Hiába szölongatta, amaz nem válaszolt.

– Segítsen, kérem! – fordult Manyika néni a középkorú nőhöz.

– Mit segítek? Nem vagyok orvos!

– Segítsen elvinni az egyik padig! Utána doktort kéne hívni.

– Az előbb mondta, hogy a hátán cipeli a lábatlan fiát. Akkor csak elbír egy nővel, nem? Különben is, mindjárt magához tér. A vak is látja, hogy állapotos. Minek ebbe a világba gyereket szülni? Vessen magára az ilyen.

Manyika néni végül a lódenkabátos hölgygel nyalábolta föl az ájult fiatalasszonyt, elvitték a Hunyadi tér széléhez, ahol föltették az egyik padra. Amint kiléptek a sorból, az rögvést összeczárt mögöttük.

– Mentők! Hahó! Mentők! Telefonozzon valaki a mentőkhöz, a fiatalasszony rosszul lett!

Manyika néni kiáltozására azonban nem a mentők érkeztek, hanem két marcona fiatalember, egyiknek puská volt a vállán, fejükön a vörösörök piros szalagos sapkája.

– Maga mit ordibál itt?

A lódenkabátos hölgy akkor már nem volt Manyika nénivel: miután segített a szép arcú fiatalasszonyt fölfektetni a padra, visszament a sorhoz, ahol némi vitát követően tehetetlenségében engedni kényszerült, és nem az eredeti helyére állt vissza, hanem a sor végére.

– Ez a fiatal nő rosszul lett, kérem... Mentőt kellene hívni.

– Él? – kérdezte a marcona fiatalemberek egyike (akínél nem volt puská).

– Mondom, hogy rosszul lett. Állapotos. Sorban álltunk és elszédült. Kórházba kellene vinni.

A marcona fiatalember megszemlélte a fiatalasszony arcát, és másokhoz hasonlóan ő is szépnak találta. De ezt hangosan nem nyilvánította ki.

– Nincs ennek semmi baja. Olyan pirosposzgás az arca, mint annak a rendje. Mindjárt magához tér.

– Pirosposzgás? – nézte meg Manyika néni is. – Én inkább sápadtnak mondanám.

– Mondom, hogy magához tér, ne vitatkozzál velem, banya! Ütögessed kicsit az arcát, meglátod, mindjárt jobban lesz.

– Kórházba kéne vinni, jó volna, ha látná orvos is...

– Minek ide kórház? Egészséges fiatalasszony. Kicsit megszedült, ennyi az egész. Minden szédülésért nem kell mindjárt orvoshoz rohanni. Akkor mi lesz azokkal, akiknek komolyabb bajuk van?

– Én aztat nem tudom megítélni, kérem, hogy ez mennyire komoly. Azért gondolnám, hogy jó volna az orvos, aki...

Manyika néni megállt a beszédben. A marcona fiatalember megigazította derékszíját, ami ezáltal kissé előrébb fordult, és még inkább láthatóvá vált a revolvere. Csípőre tette a kezét, s ha lehet, még jobban kiegyenesedett.

– Pánikot akarsz kelteni, nyanya? Ijesztgeted Budapest proletariátusát, miközben az minden erejét megfeszítve építi a tanácsköztársaságot, hogy ezer év elnyomás után végre az őt megillető jólétben élhessen az ország népe?

Manyika néniben benn akadt a hang, csak a fejét tudta ingatni.

– Bevigyük? – fordult a fiatalember a puskához.

Amaz megrázta a fejét.

– Hagyd a fenébe! Nézd, hogy reszket. Mire bevinnénk, meghalna az idegtől.

A revolveres még egyszer végigmérte Manyika nénit, köpött egyet a lábai elé, majd a sor felé nézett. A sorban állók vagy leszegték a fejüket, vagy másfelé tekintettek, mintha nem vettek volna észre az előbb történetekből semmit.

– Maguk mire várnak itt?

Meg kellett ismételni a kérdést, míg valaki válaszolt:

– Kenyérre...

– Nyomás haza! A pék elvtársak itt ma már nem csinálnak kenyeret. Maguknak van mit enni otthon, a külvárosban pedig éheznek a munkás elvtársak. Piszkos burzsujok!

A fiatalember megint köpött, és elővette a tokból a revolverét. Nem kellett löni, a várakozók szétrebbentek, akár a verebek. Mikorra a fiatalasszony magához tért, már majdnem kiürült a Hunyadi tér. Manyika néni még mindig reszketett, és hogy el ne dőljön, a pad támlájába kapaszkodott. Bár félelme nem múlt el, gondolkodni már tudott valamelyest – az jutott az eszébe, hogy kenyér híján szétnéz a piacon, hátha kap valahol zöldséget, legalább abból főz a fiának egy kis levest.

Nem tudhatta előre, hogy zöldség sincs már, ami volt ugyanis, azt még kora hajnalban fölvásárolták a Nemzeti Kaszinó fullajtárai, hogy estére legyen elegendő potage.

– Hogy micsoda? – kérdezte Szántó Béla, a hajdani magántisztviselő és szakszervezeti titkár.

– Potage – ismételte Kunfi Zsigmond. – Francia zöldségkrémleves. Javaslom, hogy sajttal próbáld ki, elvtársam. De ne a rokforttal, hanem a parmezánnal. Akkor kell beleszórni, amikor még forró a csésze. Úgy szépen beleolvad a levesbe, és az egésznek még inkább lágy, krémes íze lesz.

– Röstellem, de még sose ettem ilyet. Idáig azt is furcsának találtam, hogy csészéből egyem a levest. Mindazonáltal egész könnyen meg tudtam szokni.

– Az ember könnyen beleszokik a jóba, nem igaz? – Kunfi Zsigmond úgy nevetett, hogy talán ő maga sem tudta eldönteni, hogy van-e benne gúny, majd előzékenyen Szántó Béla elé tett egy üres, hófehér, öblös porceláncsészét. – Engedd meg, elvtársam... – azzal már nyúlt is a szedőkanál felé, ám a Nemzeti Kaszinó frakkba öltözött pincére megállította.

– Elnézést, kegyelmes... elvtárs, de ez a mi dolgunk – s szelíden, de határozottan elvette Kunfi Zsigmond elől a kanalat.

– Hagyd csak, elvtársam, hadd végezzék a munkájukat – szólt Szántó Béla is, Kunfi Zsigmond pedig engedett a kérésnek. Hátrébb lépett a fehér damasztal leborított nagy asztal mellől, és nézte, ahogy a pincér az ezüsttálból Szántó Béla csészéjébe meri a francia zöldségkrémlevest.

– Tegyen egy kis parmezán sajtot is a... ne haragudj, kérlek, de mi is lett a te posztod?

– Hadügyi népbiztos – segítette ki Szántó Béla.

– Köszönöm... szóval, szedjen a hadügyi népbiztos elvtársnak egy kis parmezán sajtot is.

A pincér meghajolt.

– Parancsolnak még valamit az elvtársak? Egy kis oenfs mollets vajjas metélttel? Vagy egy almás lepény?

– Majd utána – bólogatott Kunfi Zsigmond. – Egyszerre csak egy tányért tudunk a helyünkre vinni.

A pincér gyorsan megrázta a fejét, s intett a fal mellett ugrásra készen várakozó fehér inges fiatalembereknek. Ketten odafutottak hozzájuk, megfogták a két gőzölgő csészét, úgy kísérték a helyükre a népbiztosokat.

El kellett ismerni, hogy nagyon jól főztek a Nemzeti Kaszinó konyháján. S a szállítást is kiválóan meg tudták oldani: semmi nem tört össze, nem folyt, de még csak nem is hűlt ki, mikorra föl vitték az ételt a Sándor-palotába. A Nemzeti Kaszinót ugyanis bezáratta a Forradalmi Kormányzótanács, lévén, hogy proletárdiktatúrában nincs szükség az efféle burzsuj szórakoztató intézményekre, a konyha azonban tovább működött – mégpedig igen kiválóan. Emiatt, ha némi vita árán is, de átmenetileg szemet hunytunk afölött, hogy a Kaszinó csak a kék pénzeket fogadta el fizetség gyanánt. Vagyis azokat a bankjegyeket, amelyeket még az Osztrák-Magyar Közös Bank nyomtatott; a Károlyi-kormány, majd a tanácskormány által gyártott fehér pénzeket – amelynek csupán az egyik oldalán volt nyomat, a másik, korábban német nyelvű fele üresen maradt – nem.

– Legyen a kedvük szerint – hagyta rá Kun Béla. – Nem fog ebbe a napi ezer koronába belerokkanni a forradalmi költségvetés.

Ha akadt is köztünk e téren ellenvélemény, netán berzenkedés, az kimondatlan maradt.

Az aznapi vacsora különösen kiválóra sikeredett. Mintha a Nemzeti Kaszinó konyháján is tudták volna, hogy most igazán szükség van a pompás ízekre, hogy azok felejtsék, vagy legalábbis enyhítsék a feszültségeket. A kormányzótanács ülése ugyanis tettelegességbe fajuló üvöltözéssel indult – hogy ki kezdte, azt utólag nehéz volt eldönteni, főleg úgy, hogy utána mindenki a másik oldalt okolta a konfliktusért. Aminek még csak nem is az első sértő szó elhangzása volt a kezdete, mi több, még csak nem is az aznapi fölfordulás, hanem korábbra nyúlt vissza.

Reggel, amikor Pogány József autója megérkezett az Astoriától a Várba, a Hadügyminisztérium, pontosabban szólva a Hadügyi Népbiztosság épületéhez, még csak néhány vörös

zászlós, komor arcú ember álldogált az épület előtt. Látszott, hogy készülnek valamire. Pogány József kiszállt az autóból, szemügre vette a várakozókat, utána azt kérdezte a Vörös Őrségnek a bejárat előtt szolgálatot teljesítő tisztjétől, hogy mit csinálnak itt ezek az emberek.

– Állnak – hangzott a lakonikus válasz.

– Azt én is látom, elvtársam... De miért állnak itt?

A vörösőr kinyitotta a száját, majd becsukta. Pogány Józsefnek az volt az érzése, hogy a tiszt valami szemtelenséget akart mondani, aztán meggondolta magát, merthogy mégis csak egy népbiztossal beszél. Néhány pillanatig farkasszemet néztek egymással, végül azt kérdezte Pogány:

– Nem lehetne őket innét elküldeni?

– Nem okoznak kárt – felelte a tiszt.

– S ha parancsba adom?

A vörösőr késlekedett a válasszal, a hadügyi népbiztos szinte hallotta, ahogy csikorognak a fejében a gondolatok.

– Vörös zászló van náluk – mondta aztán. – A mieink. Forradalmárok. Kommunisták.

Pogány József nem szólt erre semmit, bement az épületbe.

Az irodájába érve azonnal kisanált a térre, és úgy találta, mintha az álldogálók máris többen lennének.

Jó egy órával később egyértelműen látszott, hogy megsaporodott a számuk. Akkorra már hangjuk is volt. A hadügyi népbiztos egyszer csak arra lett figyelmes, hogy a nevét skandálják. Fölállt az íróasztal mellől – éppen a Vörös Hadsereg szervezésével kapcsolatos jelentéseket olvasgatta, meglehetősen felhős homlokkal –, az ablakhoz lépett, ám nagy óvatossággal, úgy, hogy lehetőség szerint odalentről ne lehessen őt látni: ügyelt arra, hogy a függöny takarásában maradjon, s az ablak széle mellett a kerethez simult.

A téren immáron valóságos tömeg állt. Nem mozogtak, nem járkáltak, nem szaladgáltak, csak lengették a vörös lobogókat, és azt harsogták: „Vesszen Pogány! Vesszen Pogány!” Az egész pontosan úgy nézett ki, mint pár hónappal azelőtt, ám akkor egy másik nevet kiabáltak, és Pogány József a téren lévők között volt, nem pedig az irodában.

A legaggasztóbbnak az látszott, hogy a térről eltűntek a vörösőrök. A kapu előtt sem volt belőlük egy sem. Ennek ellenére nem volt jele annak, hogy a tüntetők be akarnának jönni. Valaki – gondolta a népbiztos – nyilván megtiltotta nekik.

Pogány József először a titkárát akarta hívni, ám gyorsan eszébe jutott, hogy ez most egészen másfajta ügy, nem a népbiztosság hatáskörébe tartozik, s nem is volna szerencsés egy hivatalból iderendelt kommunista titkárral megvitatni. Rövid tépelődés után a Köznevelési Népbiztosságot tárcsázta, azon belül Kunfi Zsigmondot. Néhány mondatban beszámolt neki arról, hogy milyen tüntetés zajlik a Hadügyi Népbiztosság előtt, majd hozzátette:

– Egész biztosan a Szamuely műve. Ezek itt az ő emberei.

– Efelől nekem sincs kétségem, elvtársam – biccentett a telefonvonal másik végén Kunfi Zsigmond. – A Szamuely zsigerből gyűlöl téged. Pusztán azért, mert te ülsz ott, ahol szerinte neki kéne.

– Mit tegyek hát?

– Azt mondd, nem tűnnek veszélyesnek?

– Egyelőre nem. Se nem dobálóznak, se nem fenyegetőznek, s mintha nem is akarnának bejönni. Csak állnak, lengetik a zászlókat, és azt kiabálják, hogy menjek a fenébe.

– Hát akkor ne csináljál semmit. Végezd a dolgodat. Ha eddig nem akarták megrohanni az épületet, akkor ezután sem fogják.

– Szerinted tud erről a Kun Béla?

– Fogalmam sincs... szerinted?

– Ha tudnám, kérdeztelek volna?

– Hát jó. Figyelj ide! Ha akarod, fölhívok néhány szakszervezeti vezetőt, és csinálunk egy kis ellentüntetést.

– Hogyan? Idehoznád a mieinket verekedni?

– Nem, az azért nem volna szerencsés, ha ennyire elfajulna a dolog. De a belvárosban föl-vonulhatna pár tucat munkás, hogy tiltakozzon a diktatúra fokozódó nyomása ellen.

Ebben a kérdésben ugyanis a közös párt és kormány megalakulása után sem tudtunk egymással dűlőre jutni. Bár időnként a rend és a békesség kedvéért legalábbis látszólag egyetértettek velünk, a volt szociáldemokrata elvtársak nem tudtak megszabadulni attól a rögeszmés tévedésüktől, miszerint a bolsevizmus megvalósításának legjobb és legkézenfekvőbb útja a demokrácia. Mi, kommunisták ellenben nagyon jól tudtuk már akkor is, hogy a proletariátus az emberiség szociális megváltásának hordozója, s miközben látszólag csak a maga közvetlen osztályérdekeiért harcol, valójában arra törekszik, hogy fölszabadítsa a világot az összes zsarnoki uralom alól. Elsőként tehát a proletárosztály uralmát kell megvalósítani a többi osztály fölött, még annak árán is, hogy ez csak diktatórikus lépésekkel lehetséges. A rosszból ugyanis jó származik (erre éppenséggel Lukács György is rávilágított egyik korábbi, még a Visegrádi utcában tartott előadásában, Raszkolnyikovot, illetve a Bűn és bűnhődést jelölve meg példaként); ezt azonban sehogy nem tudták megérteni a szociáldemokraták, elsősorban Kunfi és köre, akik számára súlyos erkölcsi tehertételt jelentett a demokratikus ábrándvilággal való végső szakítás. Holott az igazi kommunista számára csupán egyetlen erkölcs létezik: a kommunista erkölcs, vagyis a párt szava, érdeke és akarata.

Egyszóval, még véget sem ért a Hadügyi Népbiztosság előtti tüntetés, amikor Pest belvárosában, az Astoria szálló környékén egy másik csoportosulás támadt. Azok a munkások azonban nem álldogáltak, hanem föl-alá vonultak a szálloda körüli utcákban, ugyancsak vörös zászlókat lobogtattak a kezükben, és azt kiabálták, hogy „Le a terrorral!” Néhányan a szociáldemokrata párt régi jelvényeit tűzték a mellükre.

Kun Béla éppen akkor kapott egy táviratot, miszerint az antant egyik megbízottja úton van Budapestre, hogy a párizsi békekonferencia nevében tárgyaljon a tanácskormánnyal. Ez nagy boldogsággal töltötte el: lám, ami Károlyiéknak nem sikerült, az nekünk igen – míg az antant amazoknak csak jegyzéket küldött, most tárgyalni készülnek velünk, az új hatalommal. Vagyis elismerik a Forradalmi Kormányzótanács és a Magyar Tanácsköztársaság erejét.

Efeletti öröme pillanataiban lépett be hozzá Szamuely Tibor (kopogás nélkül, az sose volt szokása), és a szálló ablakából megmutatta az odakünn vonuló munkáscsapatot.

– Közéjük lövessék? – kérdezte.

– Ugyan – legyintett Kun Béla a kezében lévő távirattal. – Minek?

Azt azonban már sem ő, sem mi nem tudtuk megakadályozni, hogy a kormányzótanács esti ülésén Pogány és Szamuely hajba ne kapjanak. Talán nem is igazán akartunk gátat szabni az indulatoknak. Néhány percig hagytuk, feszültségoldás gyanánt hadd ütlegeljék-taszigálják

egymást, aztán néhány erősebb népbiztos szétválasztotta őket. Az egésznek az lett az eredménye, hogy Pogány Józseftől elvettük a hadügyi tárcát, és megtettük őt külügyi népbiztosnak, Kun Béla mellé. Egyúttal megszüntettük a helyettes népbiztosi tiszteket, és határoztunk arról, hogy ezentúl minden tárcát ketten, de inkább hárman irányítanak, sőt a Hadügyi Népbiztosságot annak különös fontossága miatt öten. Ám Szamuely Tibor még ezek közé sem került be, belőle – hogy ne legyen újabb marakodás – közoktatási népbiztost csináltunk, Kunfi Zsigmond és Lukács György mellé. Hiába tiltakozott, Kun Béla erélyesen és ellentmondást nem tűrve megmondta neki, hogy ha nem kell neki, akkor el is mehet – aki nem akar dolgozni, arra nincs szüksége a tanácskormánynak.

A Hadügyi Népbiztosság végül Böhm Vilmos közvetlen irányítása alá került, mondván, neki ügyis van már ebben tapasztalata, ám ugyancsak hadügyi népbiztos lett mellette Fiedler Rezső, Haubrich József és Szántó Béla, sőt, ötödiknek, ráadásképpen Kun Béla is beszállt ebbe a csapatba, a külügy mellé még egy tárcát véve magára.

Kunfi Zsigmond viszont nem tudta megállni, hogy az osztzkodás végén ne jegyezze meg:

– Azért lássátok be, elvtársak, a szervezett munkásságnak mindig megvolt és meg is lesz az ereje, a pesti tüntetésen ugyanis többen voltak, mint a budain...

– Ugyan! – tromfolt le azonnal Kun Béla. – Te komoly erőnek tekinted azt a sok Takony Jánost, elvtársam? Én nem merném rájuk bízni a proletárdiktatúra sorsát.

Láttuk, hogy Kunfi Zsigmond tudna még erre mit mondani, de nem akarta továbbfeszíteni a húrt.

A vacsora ezek után több-kevesebb megnyugvást hozott, az ízek csodás bősége és harmóniája úgy-ahogy feledtette a viszályt. A felek megbékülni látszóttak, noha a két verekedő továbbra se nézett egymásra, s amikor Kun Béla félre akarta vonni Szamuely Tibort, hogy szokás szerint mondjon neki néhány nyugtatásnak szánt mondatot, az úgy tett, mintha a tényérjén lévő camembertfalatok jóval fontosabbak lennének annál, hogy bármi miatt ott lehetne őket hagyni.

Hiába főztek azonban remekül a Nemzeti Kaszinó szakácsai, hiába tettek ki nap mint nap magukért, hogy a Forradalmi Kormányzótanács a feszes munkatempó mellett semmiben ne érezzen hiányt, a pompás ízek mégse jelentettek mindenki számára vonzerőt. Smuts tábornoknak legalábbis biztosan nem, ő ugyanis nem akart részt venni a népbiztosok szokásos esti állófogadásán, mint ahogy nem fogadta el azon invitálást sem, miszerint valamelyik előkelő budapesti szállóban foglaljon szobát a tanácskormány költségére.

– Mégis csak méltatlan – jelentette ki igyekvő udvariassággal, ám nyilvánvaló értetlenséggel Kun Béla –, hogy Ön ebben a vasúti kupében tölti itt-tartózkodásának teljes idejét. Higgye el, tábornok úr, hogy semmi szükség nincs arra, hogy ilyen kényelmetlenségnek tegye ki magát. Válasszon egy hotelt, természetesen a mi kontónkra, örömmel bocsátjuk a rendelkezésére bármelyik budapesti lakosztályt. Vagy akár a királyi palota tetszés szerinti hálósobáit is megnyitjuk Ön előtt. Nem kell tartani semmitől, egy haja szála sem fog meggörbülni Budapesten. Erre a szavamat adom.

– Nincs kétségem az Ön személyes jó szándékáról, Sir – mondta Smuts tábornok, ugyanúgy angol szavakkal tarkított francia nyelven, ahogyan a külügyi és hadügyi népbiztos is beszélt. – Ám meg kell értenie, hogy óvatos vagyok. Az antantmisszió itteni vezetőjét, Vyx alezredest inzultusok érték a kommün kikiáltása után. Tudtommal lövések is eldőrdültek. Nem az én életemről van szó, hiszen én a hazámat és a királyomat szolgálom, ők rendelkeznek a sorsom felett. Hanem arról, hogy nem tudjuk, hogy az Ön garanciája pontosan mennyit ér. Ne haragudjon, hogy ezt nyíltan kimondom, de az előzmények ismeretében nyilván megérti óvatossá-

gunkat. Őfelsége miniszterelnöke külön a lelkekre kötötte, hogy ne hozzuk kellemetlen helyzetbe sem Önöket, sem pedig a békekonferenciát azáltal, hogy ne adj Isten valami affér törne ki a személyem körül.

– Afférről szó nincs, tábornok úr! A tanácskormány teljes egészében ura a helyzetnek, a népbiztosok tudta nélkül nem történik itt semmi. Ám megértem és elfogadom a döntését. Ez esetben viszont ha már tényleg itt, a Keleti pályaudvaron, illetőleg ebben a vasúti kocsiban akar maradni, akkor engedje meg, hogy legalább az ellátásáról gondoskodhassak. Kiváló mesterszakácsaink vannak, akik bármit el tudnak készíteni Önnek.

– Köszönöm ezt a följánlását is, miniszter úr, de nem fogok olyan sokáig Budapesten tartózkodni, hogy bármiben hiányt szenvedhetnék. Ezen a vasúti szerelvényen minden megvan, amire nekem és a munkatársaimnak ebben az egy-két napban szükségünk lehet. Különben sem kívánnánk az Önök terhére lenni akkor, amikor tudjuk, hogy Magyarországon ellátási nehézségek vannak, amit csak nehezít a fokozódó külkereskedelmi blokádnak.

Kun Béla előbb elpirult, majd a következő pillanatban elfehéredett az arca. Nézte az angol tábornok makulátlan, a hosszú út ellenére is ragyogóan tiszta és sima egyenruháját, kackiás bajuszát, acélosan csillogó szürke szeméit, és egyszeriben megint az az érzés fogta el, ami újságíró korában, egyes interjúk elkészítésekor, vagy bizonyos protokolláris események meglátogatásakor: hogy vannak olyan dolgok, amiket nem, vagy csak nagyon nehezen lehet megtanulni, hogy egynémely megnyilvánulásokhoz valóban születni kell, és bármit is tegyen és bármennyire is pedálozzék, ő, Kohn Béla kataszteri írnok elsőszülött fia sok mindentől mérhetetlen távolságra van. Azután gyorsan megrázta magát, és arra gondolt, hogy de hiszen éppen az a bolsevizmus lényege, hogy a nép egyszerű gyermekének ne legyenek senkivel szemben kisebbségi érzései, és hogy megmutassuk mindenkinek, hogy az osztályokat leszámítva nincsenek különbségek ember és ember között. Mivel pedig a történelem tudvalévően osztályharcok története, a cél egészen nyilvánvaló: a többségben lévő, ám eddig elnyomott osztályt, a proletariátust felszabadítani nemcsak fizikai, de szellemi és lelki valójában is, avégett, hogy tudatában legyen annak, hogy szorongás és komplexusok helyett inkább büszkének kell lennie, amiért általa valósul meg az emberiség teljes felszabadulása.

Így hát kiegyenesedett, és közölte, hogy rendben, nem hozza többé szóba a dolgot, amennyiben Smuts tábornoknak ez a kívánsága, legyen így, ez esetben pedig lássanak munkához.

A hivatalos ügyek nem tartottak sokáig. Az antant és a békekonferencia megbízottja átadta a következő jegyzéket, ami – állapította meg immáron újra a gépkocsijában ülve Kun Béla, útban az Astoria felé – az előzőhöz képest némi engedményeket tartalmazott: mind a semleges zónát, mind a román megszállás határait valamivel keletebbre tolta, miáltal például magyar kézen maradhatna Debrecen. Nem volt igaz azonban ez a Szilágyságra, aztán Zilahra vagy Kolozsvárra, azaz mindazon helyekre, amelyek a külügyi népbiztos számára fontos gyermek- és ifjúkori emlékek helyszínei voltak. S ahogy magában kiejtette ezeket a helyneveket, Kun Béla egyszeriben látta maga előtt a lelei szülői házat, apja szelíden szomorkás arcát, anyja mosolyát, meg az árnyat adó hatalmas, suhogó lombú fákat a falu főutcáján... Hirtelen mintha nem is Pesten robogott volna vele az autó, érezte a zilahi gimnázium épületének semmi máshoz nem hasonlító kicsit savanykás, kicsit patinás szagát, látta maga előtt a latin- és a történelemtanókönyveket, és hallotta Ady Endre, az idősebb diákként melléje rendelt korrepetitor fölényesen nyugodt hangját: „Semmi gond, ecsém, ne vedd a lelkedre, én is ugyanolyan makacs ember vagyok, amilyen te is”.

„Milyen rég nem jártam már odahaza” – jutott az eszébe, és egyszeriben irigyelte kezdte Jancsó Károlyt, a Vörös Újság főszerkesztőjét, aki nemrégiben pár hetet töltött Nagyváradon azért, hogy ott is kiadassa a párt lapját. Akkor még nem voltak antantjegyzékek, csupán a

bizonytalanság. Nagyvárad pedig még különben sem Erdély, de a közelben már ott a Királyhágó, azon túl meg a hegyek...

– Megérkeztünk, Kun elvtárs.

Kun Béla összerezett. Kolozsvárról, a Farkas utcai templom mellől egyszeriben ismét Budapesten találta magát. Az út rövid volt, persze, a Keleti pályaudvar és az Astoria gyalogosan sincs egymástól messzire.

– Köszönöm, elvtársam – mondta Kun Béla meghatottan, és kitápaszkodott az autóból. A járdán állva megszorította a sofőr kezét, amaz pedig csodálkozva vélte fölfedezni a mindig szigorú és határozott külügyi és hadügyi népbiztos szemében megcsillanó könnyeket.

Kun Béla attól a gondolattól vezéreltetve lépett be az Astoria szálló kapuján, hogy az újabb jegyzéket sem fogjuk ebben a formájában elfogadni. Erdélyt meg kell tartani. Legalább a felét. Az északi peremét, mondjuk Kolozsvárig. Viszont az se jó, ha azt tesszük, amit Károlyiék: egy az egyben visszautasítjuk az egészet. Nyilvánvaló, hogy lehet és kell is alkudozni az antanttal. Az, hogy tárgyalni küldtek valakit a kommunista Budapestre, már önmagában véve jó jel. Innentől lehet, sőt kell is ütni a vasat.

Bennünket azonban egyelőre nem vont be a tervezgetésbe. Az az igazság, hogy nem is nagyon vártuk. Az alatt a pár hónap alatt, amióta ismertük, megszoktuk, hogy Kun Béla ilyen: nem szereti, ha egy munka közepén ellenérvekkel és az övétől eltérő véleményekkel traktálják. Úgy voltunk vele ő is, mi is, hogy majd a végeredményt, a végső konklúziót megbeszéli velünk.

Másnap térképekkel felszerelve jelent meg Smuts tábornok különvonatában. Az angol ugyanúgy frissen borotválva, tisztán és makulátlan öltözékben fogadta, mint az előző napon, sőt – állapította meg Kun Béla –, ezúttal másik egyenruha volt rajta, ám az is úgy nézett ki, mintha öt perce vették volna le a vasalódeszkáról. Még nem volt teaidő, Smuts mégis teával kínálta. Kun Béla elfogadta, majd a csészek mellett elővette az éjszaka elkészített és telefirkált térképjegyzeteit. S ahogy beszélni kezdett, furcsa érzés tört rá. Egészen más, mint amit tegnap ugyanígy érzett. Ahogy mutatni kezdte a különféle, szóba jöhető lehetséges határokat, hirtelen rádöbbsent arra, hogy ez valami iszonyúan nagy dolog. Ő, a hajdani kolozsvári és pesti újságíró Magyarország jövőjéről tárgyal egy idegen hatalom, mi több, idegen hatalmak képviselőjével. Azon egyezkedik, hogy ezentúl merre húzódnak az ország határai. Falvak, városok, emberek sorsa dőlhet most el. Ettől a gondolattól számára is meglepő módon izgalom fogta el. A szokásosnál is jobban hadarva és kapkodva beszélt. Azzal se törődött, hogy milyen nyelvtani hibákat vét, és hogy miként keverednek mondandójában a francia és az angol szavak.

Smuts türelmesen végighallgatta. Arcvonásai nem rezdültek, tekintete semmit nem árult el. Röpködtek a városnevek, és ahogy Kun Béla a papírokról a tábornokra pillantott, egyszeriben rájött, hogy tárgyalópartnerének fogalma sincs az egészről. Neki mit se mond az, hogy Nagyvárad, Bánffyhungad, vagy Kolozsvár. Fogalma sincs, miről van szó. Őt azért küldték ide, hogy kipuhatolja a budapesti helyzetet, hogy jelentést tegyen arról, hogy milyen lábakon áll a Magyar Tanácsköztársaság.

„Hát majd én megmutatom neked, hogy mennyire szilárd lábakon” – gondolta Kun Béla, és egyszeriben nagy sebbel-lobbal elkezdte összepakolni a térképeket. Hangosan pedig azt mondta ki:

– A lényeg, tábornok úr, az, hogy a magyar kormány ebben a formájában nem tudja elfogadni az antant újabb jegyzékét. Ám hajlandó tanácskozni róla. Ennek pedig az volna a módja, ha

Őnök meghívnák Magyarországot a párizsi békekonferenciára. Ha ugyanolyan partnerként tekintenének ránk, mint a környező államokra. Régiekre és újakra egyaránt.

Smuts biccentett, és lehet, hogy csak a külügyi népbiztos gondolta így, ám a tekintetében elismerésképpen tükröződött.

– Rendben van, Sir, legyen, ahogy Ön óhajtja. Igyekszem majd ezt az álláspontot tolmácsolni öfelsége miniszterelnökének, aki pedig továbbítja a tárgyalások résztvevőinek. Ami jelen helyzetben még így is kérdéses lehet, az Magyarország alkotmányos berendezkedése. Az elmúlt időkben ugyanis sűrűn váltogatták itt a kormányok és a különféle politikai alternatívák. Szükséges hát tudnunk, hogy a jelenlegi állapotok mennyire tekinthetők stabilnak.

– A lehető legstabilabbak, tábornok úr. Ez nem politikai alternatíva, hanem egy új társadalmi berendezkedés. Március folyamán létrejött a Magyar Tanácsköztársaság, amelynek néhány napja alkotmánya is van, noha az még egyelőre ideiglenesnek tekintendő. Ez világosan kimondja, hogy a Magyar Tanácsköztársaság a munkások és a parasztok állama, célja a kizsákmányolás megszüntetése, valamint a szocialista gazdasági és társadalmi rend megteremtése. Részletesen szabályozza továbbá az államhatalmi szervek és a nép által választott tanácsok működését, hatáskörét és feladatkörét. Amennyiben óhajtja, még a mai nap folyamán eljuttatok Önnek néhány idegen nyelvű példányt.

– Hálás köszönetem, Sir – biccentett Smuts ezredes.

– Pár napon belül pedig választásokat tartunk – folytatta Kun Béla. – Ez lesz az első olyan választás a magyar történelemben, ahol a dolgozók minden eddiginél nagyobb tömege vehet részt. Lényegében mindenki szavazhat, aki nem folytat reakciós és más bűnös tevékenységet. Megválasztjuk a helyi tanácsokat, amelyekből megalakul majd a tanácsok országos gyűlése. Az fog dönteni a végleges alkotmányról és a törvényekről.

– Ezek a választások – kérdezte óvatosan Smuts – demokratikusak lesznek? Úgy értem, többes jelölés alapján történik a szavazás?

– Természetesen – bólintott Kun Béla.

– Ne haragudjon, Sir, amennyiben úgy tűnne, hogy kételkedem, mégis roppant mód érdekel: hogyan lehetséges ez, amikor jelenleg Önök egyetlen párt működését engedélyezik, mégpedig a saját magukét?

– A tanácsköztársaság nem a pártok versengésén alapszik, tábornok úr. Nem arról van szó, hogy nem engedélyezünk pártokat. A bolsevizmusban nincsenek pártok. A párt fogalma a polgári demokráciákra tartozik. A bolsevizmus nem polgári demokrácia, hanem egy új, történelmileg szükségszerű társadalmi rend, illetve arra épülő államszerveződés. Az emberek listákra fognak szavazni. A pártszervezetek szerte az országban összeállítottak a jelöltek listáját, azt közzétették, és az emberek dönthetnek arról, hogy megszavazzák-e, vagy sem.

Smuts mintha rándított volna egyet a bajuszán, mindenesetre nem szólt semmit. Még aznap délután elutazott Budapestről.

Ugyanezen a napon még egy másik, az előzőnél váratlanabb és rövidebb, de legalább annyira érdelemdús beszélgetés várt Kun Bélára.

Az Astoriába visszaérve, a dolgozósobája előtti folyosón egy hórihorgas, fekete öltönyös alakba ütközött. Már épp készült őt fölháborodottan elzavarni, egyben a népbiztosok közvetlen védelmére rendelt Cserny-különítmény tagjait szidalmazni azért, amiért azok rendre idegeneket és mindenféle folyamodványokkal kuncsorgókat engednek be a szálló másoktól elzárt folyosóira, amikor a magas, vékony dongájú, kissé beesett arcú férfiban gróf Károlyi Mihályt ismerte föl. Kikerekedett szemekkel nézte a népköztársaság egykori elnökét és

miniszterelnökét, akit idáig jószerivel csak újságfotókról és áttételesen ismert, és akiről annyit tudott, hogy a proletárdiktatúra kikiáltása után beköltözött egy svábhegyi villába, ám arisztokrata társaival ellentétben nem gondolkodik abban, hogy elhagyja az országot, sőt a hírek szerint egyáltalán nem ellenségesen, hanem némi rokonszenvvel figyeli a tanácskormány ténykedését.

– Hogy kerül Ön ide? – szólalt meg végül, nagy nehezen legyűrve elképedését.

– Látom, megleptem, Kun elvtárs – Károlyi Mihály arcán halovány mosoly jelent meg. – Attól fél, hogy a múlt árnyai kísértének Ön körül? Sajnálom, nem akartam megijeszteni.

– Mit akar tőlem?

– Beszélhetnénk pár mondatot? – a gróf Kun Béla dolgozószobájának ajtaja felé biccentett.

A külügyi népbiztos követte a tekintetét.

– Most nem igazán alkalmas – vágta rá. – Nagyon sok dolgom van.

– Hallom, találkozott az antant küldöttével.

Kun Béla megint elcsodálkozott:

– Ezt honnan tudja?

– Engedelmével, a világért se akarom megbántani, de kétségtelen tény, hogy régebben vagyok a politikában, mint Ön. Ebből fakadóan meglehetősen sok ismerősöm van szerte mindenféle, akik olykor óhatatlanul, akaratom ellenére is ellátnak információkkal... De nem kívánom föltartani, amennyiben fontos és sürgős munkája van. Ha tud rám szakítani a közeljövőben egy kis időt, kérem, üzenjen értem... Vagy látogasson meg. Szívesen és tényleg szeretettel látom. Gondolom, a címemet nem kell elárulnom, azt tudja anélkül is.

Károlyi Mihály biccentett, és elindult a lépcsőház felé.

Kun Béla csak egy pillanatig habozott:

– Várjon egy kicsit! – intett a közelben álldogáló vörösörnek, hogy menjen arrébb. Aztán azt mondta Károlynak: – Miről akar velem beszélni?

A gróf megint a dolgozószoba bezárt ajtajára nézett:

– Az újabb jegyzéket, amit Smuts tábornok adott át Önnek, el kell fogadni.

Rövid csönd következett. Károlyi Mihály Kun Bélára szegezte tekintetét, amaz nem fordult el, de egyelőre nem reagált semmit. Hirtelenjében csak arra tudott gondolni, hogy a grófnak igaza van – még ha nem is pontosan így mondta, de tényleg meglehetősen kevés időt töltött el a politikában ahhoz, hogy ne érje meglepetésként minden váratlan fordulat és újszerű információ.

Károlyi Mihály folytatta:

– Amennyiben a tanácskormány ezt is visszautasítja, megindul a támadás Magyarország ellen. Az antant részéről már az is óriási gesztus, hogy egyáltalán fölvette a kapcsolatot a Magyar Tanácsköztársasággal, ezzel voltaképpen legitimnek ismerve el a kormányzótanácsot. Sőt, úgy tudom, meg szándékoznak hívni Önöket a párizsi békekonferenciára, Kun elvtárs, amit mi hónapokon keresztül semmilyen eszközzel nem tudtunk elérni. Ugyanakkor azt is tudnia kell, hogy az antant nem fog többet engedni. Ha Ön azt a jegyzéket visszautasítja, megtámadják Magyarországot.

Kun Béla úgy érezte, nem csupán az arcát fürkészi a gróf átható tekintete, de belelát a fejébe is. Szerette volna eltakarni, elhallgattatni a gondolatait.

- Mi van akkor, ha a jegyzékben olyasmi van, amit semmiképpen nem fogadhatunk el?
- Az derüljön ki Párizsban, a konferenciaasztalnál – felelte Károlyi Mihály. – Ott majd lehet egyezkedni, vitázni a határok felől. Különben is: Ön a minap azt nyilatkozta egy osztrák újságnak, hogy a tanácskormány nem a területi integritás elvén áll. Ezen az alapon elvi szinten nyugodtan elfogadhatják az antant ultimátumát. Aztán Párizsban finomíthatnak rajta.
- Ön túlságosan naiv, Károlyi... elvtárs – mondta a külügyi népbiztos. – Naiv volt korábban is. Azt hitte, és most is hiszi, hogy az antantban meg lehet bízni. Hogy lehet hinni a szavának. Csakhogy mi tisztában vagyunk azzal, hogy a békekonferencián hitszegő, áruló burzsoák ülnek. Ha szükséges, föl vesszük velük a harcot. Önnek nem volt hadserege, Károlyi elvtárs. Nekünk van. A Vörös Hadsereg képes szembeszállni az antanttal. Az oroszok pedig már Galíciában járnak. Onnét csak egy lépés a Kárpátok.
- A hajdani elnök biccentett, jelezvén: megértette Kun Béla választát.
- Gondolja át a szavaimat, Kun elvtárs – mondta a korábbiánál is csöndesebben. – Még nem késő. Amennyiben a támadás hírére a tanácskormány lemond, és egy tiszta szociáldemokrata kormány alakul, az ország megúszhatja vérontás és megszállás nélkül. Önök pedig elkerülhetik az újabb börtönt egy átmeneti belső, netán külső emigrációval.
- Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy lemondjunk – vágta rá azonnal Kun Béla, és egyszeriben újra a régi lett: tekintete villámokat szórt.
- Ahogy gondolja. Azonban kérem, ha úgy alakul, emlékezzen a szavaimra.
- Kun Béla a bezárt ajtó felé lépett, jelezvén, hogy a részéről vége a beszélgetésnek.
- Még egy dolog, Kun elvtárs – folytatta Károlyi Mihály. – Én és a kormányom tagjai számíthatunk-e az Önök részéről bármilyen retorzióra vagy felelősségre vonásra?
- Kun Béla visszafordult, és végigmérte a gróft: az alig néhány héttel ezelőtt az újságokban megjelent fényképeihez képest idősebbnek és megtörtebbnek látszott, ennek ellenére egyenes háttal, feszes tartással állt a szálloda folyosóján.
- Ön börtönbe zárt bennünket, Károlyi elvtárs. Ami voltaképpen érthető is, hiszen több kérdésben nem értettünk egyet. Mondhatni, ellenségek voltunk...
- Én soha nem voltam az Ön ellensége – szakította félbe a gróf. – Kétségtelen, hogy nem értettem egyet az Ön ténykedésével, és amikor szükségét láttam, fölléptem Ön és a pártja ellen. Az ország érdekében. Ma is úgy látom, és merem is ezt kimondani, még akkor is, ha emiatt bilincsbe ver, hogy noha bizonyos népjóléti és szocializációs intézkedéseivel egyetértek, sok kérdésben úgy vélem, hogy rossz úton jár. Hiába született meg például a tanácsköztársaság alkotmánya, ha az nem egyéb csupán, mint Szovjet-Oroszország alkotmányának magyar fordítása. Az ottani viszonyokat nem lehet egyöntetűen ide átültetni. A magyar paraszt soha nem fog Ön mellé állni, amennyiben Ön szövetkezetbe kényszeríti, helyett, hogy folytatná az általam megkezdett földosztást. Márpedig a parasztság nagy erő. Ha nem is lesz föltétlen ellensége, a tétlensége legalább akkora veszteség.
- Károlyi Mihály kérdően nézett Kun Bélára.
- Neki azonban esze ágában sem volt a folyosón vitába szállni. Különösen egy arisztokratával nem, aki már csak születése és neveltetése okán is ellensége a kommunizmusnak.
- Nem voltunk egy platformon, Károlyi elvtárs, és nem is leszünk. Azt viszont megígérhetem, hogy Önnek és a munkatársainak egy haja szála sem fog meggörbülni. Szabadon élhetnek, és ha úgy látják, szabadon elhagyhatják az országot. Ennek az a föltétele, hogy távol tartják magukat a közügyektől, nem uszítanak, és nem szervezkednek.

Károlyi Mihály biccentett, majd megfordult, és immáron végérvényesen elindult a lépcsőház felé.

Kun Béla néhány nappal később magához, egész pontosan az egyik, a Sándor-palotában működő irodájába rendelte Szamuely Tibort és Cserny Józsefet. (A város több épületében tartottunk fönnek neki irodát, és Garbai Sándor, aki pedig cím szerint a kormányzótanács elnöke volt, sem emelt kifogást az ellen, hogy a Sándor-palotában, a mindenkori magyar kormányfő rezidenciájában is berendezzenek Kun Béla számára egyet.) Szamuely Tibort arra utasította, hogy állítsa össze azon burzsujok és arisztokraták nevét, akik a Habsburg-ellenyomás évei alatt különösen nagy szerepet játszottak, és magas funkciókat töltöttek be. Csernynek azt adta feladatul, hogy gondoskodjék arról, hogy ezek a személyek bekerüljenek a gyűjtőfogházba. Oda, ahol pár héttel ezelőtt a kommunista vezetők raboskodtak.

– Az se baj, ha száznál több ember lesz azon a listán. Vagy ha több száz. Ha nem férnek el a gyűjtőfogházban, ott van a Markó és a Mosonyi utca. Meg a Margit körút. Tömlöcből és cellából szerencsére nincs hiány Budapesten.

– De miért kell őket összegyűjteni? – érdeklődött Szamuely Tibor. – Sokkal egyszerűbb volna kivégezni mindet. A Forradalmi Kormányzótanács egyik első intézkedése a statáriális rendelet volt. Erre hivatkozva, vagyis hogy ellenséges magatartást tanúsítanak, mi több, lázadást szítanak, azonnal agyon lehetne mindet lőni. Ha börtönbe kerülnek, akkor lehet attól tartani, hogy valaki kiszabadítja őket. Az ellátásukról nem is beszélve.

– Nem löhetünk mindenkit agyon – rázta a fejét Kun Béla. – Próbálj kicsit pragmatikusabban gondolkodni, Szamuely elvtárs! Amennyiben megindul az antant támadás, nekünk szükségünk lesz túsokra, akiket pajzsként tarthatunk magunk elé.

Az „antant támadás” kifejezés hallatán Szamuely Tibor és Cserny József arcán egyaránt látható vált a döbbenet.

– Hogyan? – kérdezte az előbbi. – Milyen antant támadásról beszélsz, Kun elvtárs? Tudsz valamit, amit mi nem?

– Semmi olyasmit, amire nem lehetne logikusan következtetni. Teljesen nyilvánvaló, hogy a burzsoá hatalmak készen állnak arra, hogy megindítsák a támadást a proletárdiktatúra ellen. Csupán jelre várnak. A románok ott állnak a Maros vonalánál. A franciák bekebelezték Szegedet. Bécsben szökött emigráns grófok szervezik az ellenforradalmat. Idő kérdése, hogy mikor dörögnek el a fegyverek. Nekünk pedig föl kell készülnünk mindenre... Különben sajnos Erdély már elveszett. Legalábbis egyelőre. A székely hadosztályban nem lehet megbízni, hiába szolgálnak még elvileg a mi zászlóink alatt, nyílt ellenfelei a tanácsköztársaságnak. A románok le fognak jutni az Alföldre, ott kell megküzdenünk velük, és visszaszorítani őket a hegyek közé.

– A hadsereg szervezése még nem áll olyan szinten, Kun elvtárs...

– Hát föl kell gyorsítani a szervezést! – Kun Béla akkorát csapott a gyönyörű, mívesen kidolgozott, faragott, vastag lakktól csillogó tölgyfaasztalra (amely a titkára, Tímár Szeréna tudomása szerint még az öregebbik Tiszáé volt), hogy az hosszú pillanatokig recsegett, mintha össze akarna dőlni. – Agitálni kell! Hirdetni! Toborozni! Akiben a legkisebb hajlandóság is van, azonnal besorozni! Meg kell győzni a proletárokat arról, hogy veszélyben a diktatúra. De nem csak őket kell meggyőzni, hanem mindenkit, azokat is, akik eddig nem szimpatizáltak a bolsevizmussal. Meg kell mondani nekik, hogy veszélyben a haza. Ha nem akarjuk, hogy hamarosan idegen zászlók lobogjanak a magyar kormányhivatalokon, fegyvert kell fognia mindenkinek.

– Attól nem félek, hogy a munkások nem lépnének be tömegével a Vörös Hadseregbe – jelentette ki Szamuely Tibor. – Az viszont probléma, hogy nincsenek tisztjeink. Vagyis akik vannak, azok a politikai agitációhoz értenek, ám a hadsereg vezetéséhez és a hadi tudományokhoz nem.

– Már gondoltam erre, Szamuely elvtárs. Vissza fogjuk hívni a korábbi tiszteket. Akik végigharcolták a háborút, megjárták a frontot, és szolgáltak puskaport.

– Éppen őket? A császári-királyi hadsereg leghívebb kiszolgálóit? Fegyvert adunk a kezükbe?! De hát ez örökség, Kun elvtárs!

– Nincs más választásunk. El kell ismerni, hogy annak idején kiváló katonai kiképzésében részesültek, és a tapasztalatuk is megvan. Az ideológia más kérdés, de azért hoztuk létre a politikai biztosság intézményét a hadseregben, hogy rajtuk tartsuk a szemünket. A legkisebb elhajlás, ellenállás, és a statáriális rendelet értelmében azonnal likvidáljuk a lázadókat. Egyébként éppen ezzel a föladattal akarlak megbízni, Szamuely elvtárs. Azt szeretném, ha te gondoskodnál arról, hogy a front mögött, a hátsószágban nyugalom legyen. Még a csírájában el kell fojtani minden ellenforradalmi lázadást. Vállalod?

– Természetesen, Kun elvtárs – felelte Szamuely Tibor, és már semmi nem látszott az előző döbbent kifakadásából, azonnal fülig ért a szája. Kicsit aggodalmasabban hozzátette: – De mit szólnak majd ehhez Kunfiék? Nem fognak háborogni azon, hogy ez nem a közoktatásügyi népbiztos föladata?

– Nem érdekel, hogy mit szólnak majd. Kunfi különben olyan gyönyörű bolsevik cikket írt a minap a Népszavába, öröm volt olvasni, el se hittem, hogy tőle származik. A formásokkal pedig ne törődj. Megtaláljuk a módját. Ez egy különleges, eseti föladat, amivel megbíz téged a Forradalmi Kormányzótanács. Hadi állapot idejére.

Szamuely Tibor arcáról nem akart lehervadni a széles mosoly. Senkinek nem mondta meg, talán még saját magának sem, ám mindnyájan tudtuk, hogy haragudott Kun Bélára az immáron kétszeresen is elúszott hadügyi népbiztosság miatt. Ezúttal azonban sok mindenért kárpótolva érezte magát.

– Csak egy kérdés – szólalt meg az eddig csöndben várakozó Cserny József. – Akik szerepelnek a listán, és mondjuk ellenállnak a letartóztatásukkor, azokat nem lehetne mégis azonnal kivégezni? Semmi jó nem származna abból, ha föllármáznának mindent az akadémikusokkal.

Kun Béla egy pillanatig nem tudta, miről beszél Cserny, annyira eltértek már az eredeti témától, aztán biccentett:

– Rendben. Legyen így. De nem akarok nagy lármát. Épp elég panaszos üzenetet kapok már így is arról, hogy durván viselkednek az embereid. Kicsit fogd vissza őket, Cserny elvtárs. Vagy csináljátok diszkrétebben.

Minden úgy történt, ahogy a külügyi és hadügyi népbiztos előre megjósolta.

Néhány nappal később megindult az antant támadás: a román csapatok akadály nélkül jutottak el Nagyváradig. Éppen akkor, amikor a népbiztosok és családtagjaik újra költöztek Budapestre.

Szilágyi Jolán ötlete volt – a festőművész-palántáé, aki hónapok óta következetesen Szamuely Tibornénak címezte és címeztette magát. Dacára annak, hogy házasságot semmilyen formában nem kötöttek. „Minek? – jelentette ki többször is, a magukat modernnek valló művészek lehengerlően agresszív makacsságával. – Kispolgári csökevény. Én akkor is a Tibor felesége vagyok, ha nincs róla papírom.” Egy ízben indítványozta is Kun Bélának, hogy a

tanácskormány törölje el rendeletileg a házasság intézményét. „Fölösleges fönntartani, hiszen a kommunizmusban előbb-utóbb úgylis minden közös lesz, senkinek nincs joga tehát egy darabka papírral egy másik embert kisajátítani.” Ezt hallván Kun Béla többünkkel egyetértésben meg akarta tőle kérdezni, hogy amennyiben Szilágyi Jolán ennyire elvetendőnek tartja a házasságot, úgy miért nevezi magát mégis következetesen Szamuely Tibornénak? Aztán – nyilván mert nem akart indulatokat szítani – kérdés helyett inkább elmagyarázta, hogy egyelőre nem kívánunk olyan jellegű változásokat indukálni, amelyek esetleg a kommün ellen hangolnák a tömegeket. Az embereknek meg kell érteniük és értelmezniük kell a bolsevizmus lényegét és téziseit, csak azután lesz lehetőség radikális változtatásokra. Ezért hagytuk dolgozni az egyházakat is. A papoktól is csupán annyit vártunk el, hogy a húsvéti prédikációjukban hangsúlyozzák ki mindazon hatalmas erőfeszítéseket, amiket a Forradalmi Kormányzótanács tett a dolgozó tömegekért.

Egyszóval: Szilágyi Jolánnak nem tetszett az Astoria. Alapvetően azért nem, mert ugyan ott lakott a népbiztosok egy része, a szálló továbbra is a régi módon üzemelt. Az előtérben vendégek ültek, az étteremben esténként cigányzene szólt, és a kormányzótanács tagjai minden alkalommal kíváncsi pillantások keresztüztübe kerültek, amikor beléptek a hotelajtón, és elindultak a lépcsőház, illetőleg a szobáik felé. Megjegyzés sose hangzott el, hiszen a hallban ott ácsorogtak a vörösőrök, ám Szilágyi Jolán minden alkalommal érezte magán a szűrő tekinteteket – némelyikről az ő túlfokozott, már-már szélsőséges művészi érzékenységevel úgy vélte, hogy tulajdonosuk ölni tudna vele.

E tekintetben kapóra jött a román támadás, melynek hírére Cserny József, mint a népbiztosok biztonságáért felelős személy, másik rezidenciát keresett a kormánytagoknak. Olyat, amit alkalom adtán könnyebb megvédeni, és a benne lévők jobban elszeparálódhatnak a külvilágtól. Így esett a választás a Duna partján magasodó masszív, tömbszerű, vastag falú Hungária szállóra, amit a proletárdiktatúra nevében teljes egészében lefoglaltunk, és (természetesen Kun Béla ötletére) azon nyomban szovjetháznak kereszteltünk el. Ide költöztek be a népbiztosok a családtagjaikkal, és itt rendezték be a kormányzótanács irodáit is.

A környező utcákban folyamatosan járőröztek a vörösőrök, az épületen belül pedig minden folyosón ott álltak Cserny József szigorú tekintetű, állig fölfegyverezett különítményesei. Egyes ablakokba Cserny még kisebb ágyúkat is hozatott, amelyek láttán az ugyancsak érzékeny lelkű Kun Béláné született Gál Irén különösen megrettent. A férje igyekezett megnyugtatni, hogy ez csupán amolyan túlbiztosítás, az ellenség nem fogja elérni Budapestet, ha a vidék el is esik, a fővárosi proletariátus tartani fogja magát, a belső ellenség lázadozását pedig még csírájában el tudjuk fojtani. Egyszóval: azok az ágyúk jószerivel legfőljebb az elrettentetést szolgálják, jelezvén, hogy a proletárdiktatúra éber és él, kizárt azonban, hogy használatukra bármikor is sor kerül.

A másik érzékeny lelkű népbiztosné, a festőnek készülő Szilágyi Jolán ugyanakkor helyeselte az épület látványos fölfegyverzését – sőt, még kevesellte is, mondván, célszerű volna a népbiztosokat és a családtagjaikat is fegyverrel ellátni, hiszen mindenki tudja, hogy éberség ide vagy oda, a mi sorainkba is beférkőzhetnek az árulók, nem beszélve a gyávákról, akik vész esetén azonnal menekülőre fogják a dolgot, ez esetben pedig a régi, jó kipróbált elvtársak csak egymásra és saját magukra számíthatnak.

Aztán Szilágyi Jolán kapott egy forgópisztolyt, és ettől valamelyest megnyugodott.

Kun Béláné egy szép, Dunára néző, erkélyes lakosztályt választott. A család nem egyedül érkezett: az egyik szobába beköltözött Gál Irén Johanna nevű nővére, akit senki nem szólított így, a Hánika becenévre hallgatott. Azt hallottuk róla, hogy egy korábbi, még Erdélyben megesett szerelmi csalódás miatt nem ment férjhez, és ezért a húgákkal lakott. Csak úgy,

mint Széles Mariska, a faluról érkezett parasztlány, aki a kommün kitörésekor került a Kun család mellé.

– Még sose volt cselédem – mondta Gál Irén, és a kijelentésbe egészen belepirult.

– Most sincs – közölte Kun Béla. – A proletárdiktatúrában senkinek nincs cselédje. Egy népbiztosnak különösen nem. Széles elvtársnő háztartási alkalmazott.

Mariskának persze mindegy volt, minek nevezik. Korábban egy előkelő családnál szolgált, ahol roppant mód meg voltak elégedve vele. Nem meglepő hát, hogy Kunéknál is kitett magáért: ő tartotta rendben a lakosztályt, valamint Kun Béla irodáját, és ettől nem tudta a szovjetháznak még a szállóból itt maradt személyzete sem eltántorítani. Akik pedig folyton arról győzködtek a külügyi és hadügyi népbiztos, hogy erre semmi szükség, hiszen ők ugyanúgy takarítanak mindenhol, mint azelőtt.

– Ha valaki dolgozni akar, azt engedni kell dolgozni – zárta le a Mariska és a személyzet közötti vitát Kun Béla. – Széles elvtársnő a maga józan paraszti eszével ráébredt arra, hogy a szocializmust csak erős és kitartó munkával lehet fölépíteni, amiben ő is tevékenyen részt kíván venni. Aki ebben megakadályozza, az az antant és az imperialisták érdekét szolgálja.

Innentől fogva Széles Mariska kizárólagos privilégiuma volt a Kun család rezidenciájának rendben tartása. Jutalmul esténként kimenőt kapott. Olyankor moziba ment Hánikával, akinek Kun Ágnes nevelése lett a főadata a családi munkamegosztásban. Különösen azután, hogy férje biztatására és szorgalmazására Gál Irén is munkára jelentkezett.

– A legszívesebben a kulturális életben dolgoznék – válaszolta Kun Béla sürgető kérésére, miszerint gondolkozzon el rajta, és döntse el, hogy mely területen tudná hasznosnak tenni magát a proletárdiktatúra számára. – Joghoz, pénzügyekhez nem értek, a természettudományokhoz még kevésbé, a szociális élet megszervezése a párt főadata... de természetesen amennyiben a párt mást jelöl ki számomra, azt is szíves-örömmel tudomásul veszem.

– Rendben – biccentett Kun Béla. – A kultúrát én is ideális terepnek találom a maga számára. Kunfiban ugyan van némi jobboldali revizionizmus, legbelül még mindig szociáldemokrata, aki hajlamos kilengeni és eltérni a bolsevik alapoktól, Lukács elvtárs ellenben alapos munkát végez, és határozott kézzel irányítja a kulturális ügyeket. Erre éppenséggel Hánika és Széles elvtársnő lehetnek a legjobb tanúk, akik nagy lelkesedéssel látogatják a mozikat és a színházakat. – Elmosolyodott, ugyanis észrevette a felesége arcán megjelenő felhős aggodalmat, Gál Irén ugyanis azt hitte, hogy most letolás következik: – De hát ez teljesen rendjén van! Aki dolgozik, munkája elvégzése után nyugodt szívvel megengedheti magának a kulturált szórakozást. A tanácskormány új fejezetet nyitott a magyar kultúrtörténelemben, hiszen mikor volt olyan, hogy a dolgozó tömegek, a proletárok és a parasztok színházakba és kiállításokra jártak? Mindez burzsoá kiváltság volt egészen addig, míg Lukács elvtárs nagyon helyesen azt nem mondta, hogy mindebből elég... Na jó – mintha föleszmélt volna, hogy ezúttal nem egy gyárban vagy egy szakszervezeti gyűlésen szónokol, valamivel halkabban folytatta: – Tehát a kultúra. De az is önmagában véve elég széles terület. Konkrétan melyik szegletére gondol?

– Talán... talán az irodalom? – inkább kérdés volt Gál Irén válaszában, mint felelet.

Kun Béla a fejét rázta.

– Nem javaslom. Az irodalom nagy jelentőségű dolog, nem mindegy, hogy mit olvasnak a proletárok. Azt azonban nem tartanám szerencsésnek, ha Kun Béla felesége az irodalompolitikában dolgozna, azzal csak egy újabb támadási felületet nyitnánk magunknak, még akár a kormányon belül is: Kunfiék azt mondanák, hogy beleszólunk az irodalom működésébe, holott az az írói direktórium dolga, ők döntenek el, hogy kit vesznek föl az írók listájára, meg

hogy ki kapjon központi honoráriumot. Azt javaslom, válasszon más területet a kultúrán belül.

Így került Kun Béláné született Gál Irén a Közoktatásügyi Népbiztosság Zeneművészeti és Színházi Osztályára, Reinitz Béla kezei alá. Még lánykorából ismerte a felettesét: Reinitz is erdélyi, azon belül kolozsvári volt, továbbá a Kun család minden tagjához hasonlóan Ady Endre föltétlen rajongója. Olyannyira, hogy meg is zenésített néhány Ady-verset.

A népbiztossági munka azonban legalábbis az első napokban nem jelentett felhőtlen örömet Gál Irén számára. Hamar híre ment, futótűzként terjedt szét a művészvilágban, hogy a Kun Béla felesége a Közoktatásügyi Népbiztosságon van állásban – innentől fogva azok, akik a különféle ügyes-bajos dolgaikkal eddig Kun Bélánál akartak kilincselni, tömegével tódultak a Zeneművészeti és Színházi Osztályra, mondván, Kun Bélához amúgy is nehéz, ha csak nem lehetetlenség bejutni, célszerűbb hát egyből a feleségénél próbálkozni. A kérelmezők ostromától pedig a tényszerű munkára nem maradt idő – a pohár akkor telt be Gál Irénél, amikor a Vígsház egyik művésznője azzal a kéréssel kopogtatott (mit kopogtatott, betörte az ajtót), hogy a kormányzótanács legyen szíves kiutalni a számára egy nagyobb lakást, mivel a jelenlegiben egy szobán osztozkodik a kislányával, és ilyen körülmények között bajosan tud férfitárogatókat fogadni.

Onnantól fogva vörösör állt Kun Béláné irodájának ajtaja előtt, és kizárólag azokat engedte be, akik zenei természetű kérésekkel kopogtattak.

A szovjetházban is beletelt pár hétbe, mire a dolgok a helyükre kerültek.

Az asszonyok mindjárt az első napoktól fogva panaszkodtak az ellátás minőségére. Egész pontosan mondván: nem ízlett nekik az étel. Hiába magyaráztuk nekik, hogy a fronton és a hadifogságban ettünk mi ennél sokkal rosszabbat is, különben is, fokozódik az antant gazdasági blokádja a Magyar Tanácsköztársaság körül, ami ha csak átmenetileg is – mármint a szovjet Vörös Hadsereggel való egyesülésig –, de ellátási nehézségeket eredményez, amúgy meg nincs ezzel az étellel semmi baj, legföljebb olykor sós egy kicsit, a feleségek Szamuely Tibornéval az élen vizsgálatot követeltek, ugyanis szabotázs és tudatos burzsoá trükköt gyanítottak a dolog mögött. Szilágyi Jolán még azt sem tartotta kizártnak, hogy lassacskán, apránként mérgezik meg a proletárdiktatúra vezetőit és családtagjaikat, úgy, ahogyan Napóleonnal is végeztek az angolok – ez volt a legvégső tromf, erre már Kun Béla is azt mondta, hogy rendben, akkor következék a vizsgálat.

Ami semmi eredményre nem vezetett. Illetve újabb aggályokat, ellentmondásokat és vádaskodásokat szült. A Közélelmezés-ügyi Népbiztosságból kirendelt ellenőrök azt állapították meg, hogy a szovjetház konyháján elkészített ételekkel szemben semmiféle kifogást nem lehet emelni: igaz, hogy alapjában véve roppant egyszerű fogásokról van szó, ám ezen végképp nem kell és nem is szabad csodálkozni akkor, amikor Budapest lakosai a folyamatos vidéki szabotázsakciók miatt jegyre kénytelenek vásárolni az élelmiszert. Ennek ellenére a minőségre és a mennyiségre nem lehet panasz. Az addig inkább tartózkodó Kun Béláné ekkor váratlanul Szilágyi Jolán mellé állt: kijelentette, hogy a konyhai személyzet nagy valószínűséggel csalt – vagy megneszelte, hogy érkeznek az ellenőrök, emiatt a szokásosnál jobb minőségű ételt főzött, vagy pedig nem azt mutatta meg, amit a népbiztosoknak szokott fölszolgálni. Az ügyből majdnem kormányválság robbant ki, ugyanis amikor a Forradalmi Kormányzótanács soron következő ülésén Kun Béla mintegy mellékesen megemlítette a dolgot, Erdélyi Mór közlelmezés-ügyi népbiztos élénken tiltakozott, mondván, az ő ellenőreit nem lehet átverni.

Az ételek minőségének kérdése azután ennyiben maradt. Se időnk, se energiánk nem volt többet foglalkozni vele, és az igazság az, hogy sokan közülünk afféle asszonyi lármának, hisztinek tartottuk az ügyet.

Más feleségek arról panaszkodtak, hogy a személyzet ténykedése nem csupán az élelmezés terén jár hiányosságokkal, hanem nem is takarítanak rendesen. Erre a vádra pedig azt mondta a Hungária szálló gazdasági igazgatója – akit a szovjetházban is az ellátás irányításával bíztak meg –, hogy a takarítók ugyanúgy dolgoznak, mint akkor, amikor az épület még hotelként működött, az viszont igaz, hogy amennyiben a népbiztos elvtársak és a népbiztosné elvtársnők jobban ügyelnének a rendre és a tisztaságra, és például nem ugyanabban a cipőben és ruhában tartózkodnának odabent, amelyikben odakint járnak, eredményesebben tudna a személyzet dolgozni. Amire mi jogos sértettségünkben azt feleltük, hogy egyikünk se származik cifra úri házból, ahol az ilyen formások jelentik az élet sava-borsát, a proletár öntudat és az osztályharc nem erről szól – vagy talán részben erről is, hiszen szeretnénk végképp kiirtani az effajta szűk látókörű, csak a külsőségekkel törődő polgári gondolkodást.

A belső ellenség kifürkészésével megbízott Szamuely Tibor nem sokkal később azt jelentette a Forradalmi Kormányzótanácsnak, hogy értesülései szerint valakik megfenyegették a szovjetház személyzetét, miszerint amennyiben úgymond túl jól bánnak a kommunistákkal, a tanácskormány bukása után meg fognak ezért bűnhődni. Közelebbi információkat azonban erről nem tudott szerezni, így hát nem derült ki az sem, hogy kik voltak a fenyegetők, és pontosan mit is értettek a tanácskormány bukása alatt.

Eleinte a beléptetési rendszer sem működött megbízhatóan. A főbejáratot Cserny József fegyveresi őrizték, mindenkit igazoltattak, és csak az mehetett be, aki az épületben lakott, vagy volt írásos engedélye. A konyhai és az oldalsó ajtók ellenőrzését azonban nem tudták hatékonyan megoldani, azokon keresztül a személyzet tulajdonképpen azt engedett be, akit akart. Így történhetett, hogy egy április végi esős délutánon Kun Béla az irodája előtt ismét egy hórihorgas, szikár, határozott vonásokkal bíró férfiba ütközött. Ezúttal azonban nem a népköztársaság volt elnöke volt a váratlan látogató. Az illető polgári ruhát viselt, ám egész megjelenéséről lerítt, hogy életének jelentős részét katonai szolgálatban töltötte. Kun Béla először megijedt, majd szerencsére a következő pillanatban valahonnét Cserny József egyik fegyverese ugrott a jövevény mellé, és revolverét rászegezve arra utasította, hogy igazolja magát.

Az illető roppant higgadtan és kimérten a zubbonyába nyúlt, papírokat vett elő, közben azt mondta:

– Nagybányai Horthy Miklós vagyok – az igazolványokat pedig tüntetőleg nem a gárdista, hanem Kun Béla elé nyújtotta.

A népbiztos rá sem pillantott, intett, hogy tegye el. Ismerősen csengett neki a név. Noha a háború előtt még nem találkozott vele, hazaérkezése után elég sokat hallotta emlegetni. Legfőképpen éppen Cserny József embereitől, akik között a vezetőjükhöz hasonlóan szép számmal voltak hajdani tengerészek.

– Mit óhajt? – kérdezte, és csakúgy, mint hetekkel korábban az Astoriában, ezúttal is megpróbált higgadt maradni.

– Úgy hallottam, tiszteket keresnek – felelte Horthy Miklós. Hangja továbbra is határozottan, nyugodtan csengett.

– Ez így van – ismerte el Kun Béla.

– Hát itt vagyok. Jelentkezem. Katonatiszt vagyok. Fölajánlom a szolgálataimat.

Kun Béla lassan megcsóválta a fejét:

– Ön tudtommal tengerész... a Monarchia hadi flottájának utolsó parancsnoka... a Magyar Tanácsköztársaságnak pedig jelenleg nincsenek tengeri határai...

– Tengerész vagyok, de katonatiszt. Akadémiát végeztem, tisztában vagyok a modern hadászati tudományokkal. Azért jöttem, hogy a tudásomat és a tapasztalataimat följánljam Önöknek. Ahol lakom, Kenderesen, jól lehet hallani a fegyverek dörgését. A románok már egész közel járnak. Idő kérdése, mikor érik el Szolnoknál a Tiszát, onnantól pedig megnyílik az út Budapest felé.

– Csapataink harcban állnak... Tartják magukat. Fölvették a küzdelmet a támadókkal.

– Fölvették, de kevés eredménnyel. A lelkesedés önmagában nem elegendő. Tudás is kell hozzá.

– Zajlik a toborzás. Hamarosan újabb csapatok indulnak a frontra.

Horthy Miklós biccentett:

– Tudom. Azért jöttem, hogy ebben az új hadseregben már én is közreműködhessek.

Kun Béla összehúzta szemöldökét:

– Ön nem csak hogy nem kommunista, de tudomásom szerint messzemenően nem szimpatizál a baloldali eszmékkel... Cattarónál leverte és véresen megtorolt egy matrózlázadást.

– Felejtjük el a múltat és az eszmei vitát. A haza védelme mindennél előbbre való. Majd ha együttes erővel legyőztük az ellenséget, újra foglalkozhatunk ideológiai kérdésekkel.

Megint rövid csend következett, Kun Béla és Horthy Miklós nézték egymást, a gárdista továbbra is előreszegezett revolverrel figyelt. Aztán azt mondta a külügyi és hadügyi népbiztos:

– Menjen el innét. Ebben a házban olyanok is szolgálnak, akik elvtársainak vére az Ön kezéhez tapad. Nem volna szerencsés, ha Ön ebben a helyzetben komolyabb szerepet kapna.

Horthy Miklós szó nélkül meghajolt, visszatette a zubbonyába az iratokat, megfordult, és katonás léptekkel elvonult.

Való igaz, el kell ismernünk, hogy a népbiztosok hozzáállásával sem volt minden teljesen rendben. Egy este például Kun Béla hazatérőben megállított a folyosón egy szervizkocsit, amelyen hatalmas alumínium fazékban pezsgősüvegek úsztak a lassacskán olvadozó jégben. Első fölindulásból alaposan leszidta a megszeppent pincért, mondván, mit akar ezekkel az üveggel, hiszen teljes körű alkoholtilalom van, ami természetesen a szovjetházra is érvényes. A pincér rémülten, leszegett fejjel hallgatta az ordítózást, és csupán akkor mert megszólalni, amikor a külügyi és hadügyi népbiztos megkérdezte tőle, hogy egyébként hová viszi az italt:

– Landler úr... izé, elvtárs lakosztályába. Ő utasított rá... Azt mondta, magas rangú vendégei vannak.

Kun Béla ekkor először arra gondolt, hogy megállítja és visszaparancsolja a megszeppent pincért. Aztán eszébe jutott, hogy azt, hogy pár héttel ezelőtt a gyűjtőfogházban egész jó körülményekben volt részünk, javarészt Landler Jenőnek köszönhetjük. Az ő határozott föllépése tette lehetővé, hogy odabent is dolgozhassunk, ami végeredményben a két párt egyesülését, ezáltal pedig a Magyar Tanácsköztársaság megszületését eredményezte. Továbbengedte hát a pincért a korábbi ügyvéd, akkor belügyi, vasúti és hajózási népbiztos rezidenciája felé, magában azonban elhatározta, hogy amennyiben módja lesz rá, adandó alkalommal beszél Landlerrel.

Mikor Kun Béla elmesélte a Horthyval történeteket Szamuely Tibornak, az egészen kikelt magából:

– Megörültél, Kun elvtárs? Futni hagytad? Hiszen ő verte le a cattarói matrózlázadást! Ki lehetett volna végeztetni, de legalábbis tömlőcben lett volna a helye! Eddig csak azért úszta meg, mert nem tudtuk, hol tartózkodik! A fene se gondolta, hogy épp a birtokán van...

Kun Béla azonban nem engedte, hogy Szamuely Tibor páncélvonatra üljön, és néhány tucat fegyveressel lemenjen Kenderesre, Horthy után. Nem lett volna értelme, hiszen Kenderes a frontvonalon húzódott, oda már nem nagyon terjedt ki a hatáskörünk. Azt jóváhagyta, hogy az üldözendő személyek listájára fölkerüljön Horthy Miklós neve, más azonban nem történt az ellentengernagy személye körül.

A hajdani tengerész, Cserny József ugyancsak dühvel vegyült lázas izgalomba jött, amikor megtudta, hogy a cattarói matrózlázadás egyik eltiprója éppen abban az épületben járt, amelynek a védelme az ő feladata. Ezekben a pillanatokban nem érdekelte sem a frontvonal, sem az általános hadi helyzet, sem az, hogy a román csapatok Szolnok felé közelednek, és a Tiszántúlra már nem ér el a tanácskormány keze. Ő is azt követelte Kun Bélától, hogy adjon engedélyt arra, hogy egy különleges osztag élén elmelessen Kenderesre, behatolhasson a Horthy-birtokra, és láncba verve Budapestre hozhassa az ellentengernagyot.

– Az lenne csak az igazi elégtétel sok bajtársamnak, Kun elvtárs! Élőknek és holtaknak egyaránt!

Kun Béla erre is a fejét rázta:

– Semmi szükség az efféle kalandokra, Cserny elvtárs. Van nekünk dolgunk éppen elég. Ne fordítsuk az energiánkat olyan ügyekre, amelyek többre kerülnek, mint amennyi haszon származik belőlük.

– De hát Horthy emblematisztikus személy, Kun elvtárs! A Monarchia egyik főtisztje! Egymaga megszemélyesíti az egész reakciót, ami proletárok és nincstelenek millióit küldte a háborús vágóhídra...

– Horthy csak egy sok főtiszt közül. Nem akarom fölmenteni, de nem ő a legfontosabb nekünk. Te elsősorban arról gondoskodj, hogy minél több személy kerüljön a listáról rács mögé. Ezek nagy része Budapesten bujkál, nem a front mögött, ahová már nem érünk el. S azt se feledd, Cserny elvtárs, hogy a halott tús nem tús. Hullákkal nem megyünk semmire.

A marcona matróz egy pillanatra mintha elpirult volna arcának feketesége mögött. Jól tudta, hogy mire céloz Kun Béla: az emberei két nappal korábban lőttek agyon egy nyugalmazott államtitkárt és annak fiát a Lánchídon. A holttesteket a Dunába dobták. Hirtelen fölbuzdulásból történt, hiszen a feladat velük kapcsolatban is az volt, hogy vigyék mindkettejüket a fogházba, persze, csak azután, hogy a Batthyány-palota egyik, erre a célra berendezett szobájában alapos vallomásra bírták őket. A begyűjtő osztag parancsnoka, Cserny József egyik bizalmasa azonban nem bírta magával, és a Lánchíd közepén mind a két előállított személyt tarkón lőtte Steyer típusú forgópisztolyával.

– Nem szabad kegyesnek és engedékenynek mutatkoznunk, Kun elvtárs – jegyezte meg a szokásosnál halkabban Cserny József. – Az ilyesmi mindig a gyöngeségünk jele. A proletárdiktatúra kemény dolog. Ha kell, folyjon a vér. Ez az ára a végső győzelemnek.

Kun Béla sokszor érezte már a négy szemközti találkozóikon azt, hogy Cserny József mintha meg akarná ütni. Ezúttal is így volt, ám ez sem ekkor, sem máskor nem történt meg. Állta a népbiztosok személyes védelmére kirendelt gárda parancsnokának átható és metsző tekintetét, és az jutott eszébe, hogy Korvin Ottónak bizonyára igaza volt, ő pedig tévedett, amikor azt mondta neki két hónappal ezelőtt, hogy tőle balra senki nincsen errefelé.

1919. május

Karinthy Frigyes hírlapíró a Duna-korzón sétált. Komótos, nyugodt tempóban haladt, pontosan úgy, mint aki élvezi a tavaszt, az orgonaillatot és a délután pompás színeit – csakhogy nem igazán volt jó idő (reggel óta fújt a szél, s egyre erősödött, időről időre pedig sötét felhők takarták el az eget), és hát a körülményekhez az is hozzátartozik, hogy a hírlapírónak sem volt kimondottan jó kedve. Vajszínű zakót, annál egy árnyalattal sötétebb nadrágot, és drapp inget viselt. Nyakkendőt nem kötött. Barna kalapját időnként a karimájánál fogva a fejéhez kellett szorítania, nehogy levigye egy erősebb szellőkés. Pedig – gondolta Karinthy Frigyes – tegnap ilyenkor még kellemes langymeleg volt, a napsugarak mostanság meglehetősen szokatlan, már-már pazarló bőkezűséggel simogatták a várost, reggelre azonban föltámadt a szél, s rémes lármával csattogtatta a hidakra és a korzó kerítése mellé mindenüvé kitűzött zászlókat: olyan volt, mintha nagy, vörös madarak verdesnének a szárnyaikkal.

A korzón jószerivel senki nem járt, legalábbis Karinthy Frigyes alig látott rajta embert. Ez egyfelől érthető volt, hiszen csütörtök volt, nem hétfő; másfelől mégis furcsának tűnt, hiszen ez a csütörtök nem volt munkanap, hanem ünnep, a munka ünnepe, amelynek köszönésére a fölismerhetetlenségig vörösbe öltöztették és csomagoltuk egész Budapestet. A hírlapíró reggel óta az utcákat róta – meg akart nézni mindent. Láta a vörös drapériával beborított Hősök terét a teljesen eltüntetett Millenniumi Emlékművel: a királyok szobrait, ahol nemrég még mászóversenyt rendeztek a proletárgyerekeknek, vörösre mázolt deszkapalánk mögé rejtették, csakúgy, mint Árpád fejedelmet és a honfoglaló vezéreket, egyedül a középső nagy oszlop látszódott valamelyest, azonban a ráhúzott vörös göngyöleg okán az is úgy festett, akár egy rőt obelisztk. Valamivel odébb, a Keleti pályaudvar előtt gondos kezek deszkabódéba dugták Baross Gábor szobrát, majd jókora vörös csillagot tettek a fejére. Az Országház előtt monumentális dobozba került Andrássy Gyula gróf emlékműve is, akkorába, hogy ki-be lehetett járni belőle, és a doboz oldalára azt pingáltattuk kissé ákombákom betűkkel, hogy „A Munka Háza”. Vörös palánk takarta el az Erzsébet híd szobrait és föliratait is, a Lánchíd budai hídfőjénél ugyancsak hatalmas vörös csillag terpeszkedett, az Alagút bejárata föl pedig sarló és kalapács került, mellé vakítóan fehér gipsz munkásszobor, aminek tövében egész napos kiflievő verseny volt a gyerekeknek.

Vadonatúj szobor állt a Berliini téren is, a Nyugati pályaudvar előtt: a Kalapácsos Embernek az imperialistákat fenyegető jókora gipszszobra – pontosan úgy nézett ki, ahogyan a hetek óta Pest utcáin mindenütt jelenlévő plakátokon. A Fürdő utca bejáratánál – ahol korán reggel gyülekezett a fölvonulók egyik nagyobb tömege – hatalmas, vörös diadalív magasodott, két oszlopának tövében Marx és Engels ember nagyságú gipsz feje. A Batthyány-palotát is földíszítettük az Oktogonon, jókora vörös szőnyegek lógtak az ablakaiból, a homlokzatán pedig izzófüzérből font fölirat világított: „Lenin fiúk” – hirdette büszkén a Cserny József vezette különítmény új nevét.

Reggel óta róta az utcákat Karinthy Frigyes, és bizony jócskán elfáradt. Ezen a napon tiltva volt Budapesten a járműforgalom, azért, hogy semmi ne akadályozza a fölvonulók menetét és az ünneplő tömeget. Karinthy Frigyesnek gyalog kellett hát mindenhová mennie. Ételben-italban szerencsére nem volt hiány, azt minden nagyobb téren és forgalmas kereszteződésnél lehetett kapni, ahol nem ingyen, ott a szokásos ár feléért. Szerte mindenfelé zenekarok muzsikáltak: csak az Andrássy úton, a Vilmos császár útja és az Oktogon között ötöt számolt meg belőlük a hírlapíró, volt köztük rezesbanda, cigánybanda, katonazenekar. A Japán kávéházhoz érven beült harapni valamit, de a pincérrel nem értették egymás szavát, a Liszt Ferenc téren ugyanis iskolás banda játszott óriási ováció közepette, hangjuk különös kakofóniában

egyesült a Király Színház vagy ötven méterrel odébb játszó zenekarának dallamaival. Karinthy Frigyes ezután továbbhaladt a Városliget felé, ám csak nagy nehézségek árán tudott eljutni odáig, mivel útközben szembetalálkozott a háztartási alkalmazottak táblákkal és vörös zászlókkal fölvonuló, az Internacionálét harsogó áradatával – alig tudta magát keresztül verekedni a soha nem látott számú cseléden és fehérszemélyen. A Városligetben sem talált megnyugvást, az is emberekkel volt tele: mutatványosok és vurstli mindenfelé, a liget mellett pedig a csepeli proletárok fűvőszene kara adott hangversenyt.

Mindezek után a néptelen Duna-korzó határozott föludulást jelentett. Sokat enyhített Karinthy Frigyes abbéli csalódásán is, hogy a Margitszigetre nem tudott bejönni. A sziget bejáratánál ugyanis egy szigorú vörösőr megállította és arról faggatta, hogy melyik gyerekcsoporthal érkezett az elvtárs. A hírlapíró ekkor csodálkozva körbenézett, kereste, hogy a vörösőr hol lát körülötte gyerekeket, majd kénytelen volt beismerni, hogy egyikkel sem. Mire azt a fölvilágosítást kapta, hogy a Margitszigetre a munka ünnepén csak gyerekek mehetnek be, a sziget ezen a napon teljes egészében a gyerekéké, az elvtárs pedig jobban teszi, ha eltakarodik innét máshova korzózni, és nem zavarja meg az ifjú proletárnövedékek szórakozását.

A vörösőr adta az ötletet hát Karinthynek, hogy menjen a Duna-korzóra. Jó elgondolásnak bizonyult. A vízparton még élénkebben fújt a szél, ám a zászlók vészjósló csattogását leszámítva csönd volt és nyugalom. Oda alig értek el az általános városi zenebona hangfoszlányai. Más alkalmakkor a hírlapíró minden bizonnyal hiányolta volna a nyüzsgést, a tömeget, ez azonban nem ilyen alkalom volt. Mindezeket már megkapta a belváros utcáin, ahol – állapította meg magában – jószerivel lépni se lehetett. Ennyi embert egyszerre régen látott erre felé. Az is lehet, hogy sose. Mintha Pest minden lakosa itt gyülekezne, a Duna és a Városliget között. Nem beszélve Budáról, amit Karinthy Frigyes csak futólag, a Lánchíd budai hídfőjénél érintett, de a hirdetésményekről tudta, hogy ott is hasonló rendezvények zajlanak, és a Forradalmi Kormányzótanács az ottaniak számára is jelölt ki fölvonulási útvonalat. Talán mindez kisebb volumennel és lelkesedéssel, hiszen Budán kevesebb a proletár.

Aztán ahogy a majdnem üres korzón sétált, Karinthy Frigyes beleütközött Gál Irénbe. Először automatikusan csak annyit mondott: „Pardon!” – azzal megemelte kalapját, és sietett volna tovább, ám ahogy fölismerte a népbiztos feleségét, meglepetésében kis híján fölkiáltott. Nem került különösebb erőfeszítésébe beazonosítani az asszonyt, dacára annak, hogy évek óta nem találkozott vele. Legutoljára még a háború előtt, az egyik szerkesztőségben – mivel kiváló volt az arc- és mindenféle memóriája, jól emlékezett hajdani kollégájára, Kun Bélára, valamint annak sokak által irigyelt csinos feleségére.

Gál Irén nem egyedül volt. A kislányát vezette kézen fogva, szorosan mögöttük a nővére, Háni, a mögött pedig egy Lenin fiú haladt. Már amennyire persze haladásnak lehet venni azt az igen lassúcska tempót, amit Kun Ágnes diktált. De hát végtére is ráérték, nem siettek sehova. Kun Béla úgyis egész nap távol lesz, hol itt, hol ott szólal föl, igyekszik minél több rendezvényen megjelenni a többi népbiztos társaságában. Nagyon készültünk erre az ünnepre. Kormányrendelet született az események pontos menetéről és a vonatkozó előírásokról, és megbíztunk egy stábot is azzal, hogy forgassanak, vegyék filmre az első szabad budapesti május elsejét. (Amikor ez utóbbiról Szamuely Tibor értesült, megszakította vidéki útját: föl-függesztette az ellenforradalmárok föl kutatását, és visszatért Budapestre, nehogy lemaradjon a történelmi felvételekről.)

S persze Kun Béláné is fölismerte Karinthyt. Hogyne ismerte volna föl: hát lehet egy ilyen kedves, jó szívű és jó humorú embert elfeledni? Nem engedte, hogy az kezét csókoljon neki, elvtársiasan kezét szorította vele, és őszinte lelkesedéssel mondta:

– Á, kedves Frici! Milyen régen találkoztunk! Hogy örülök! Hát hogy van, hogy van? – kérdésébe pedig nem kevés aggodalom vegyült, hiszen noha valóban rég nem találkoztak, arról azért értesült, hogy a hírlapíró nemrégiben veszítette el imádott feleségét.

– Köszönöm a kérdését, jól vagyok, legalábbis igyekszem jól lenni – válaszolta Karinthy Frigyes zavart mosollyal, ami leginkább a legutóbbi találkozásuk óta erősen megváltozott viszonyoknak és állapotoknak szólt.

– Hát látogasson el hozzánk egyszer valamikor, Fricikém! Jó volna beszélgetni magával. A Béla is nagyon örülne, bár időpontot nehéz lesz találni, hiszen annyira elfoglalt ember mostanság, ráadásul én is dolgozom... De majd csak kiötlünk valamit.

– Föltétlen – mondta Karinthy Frigyes, és meghajolt.

– Biztosan tudja, itt lakunk a Hungáriában, csak most más a neve.

– Hogyne, hogyne...

– Különben meg az uram... vagyis a férjem akar ám nem sokára az írókkal találkozni. Figyelemmel kíséri a tevékenységüket, persze, mi az, amit nem... Szóval, azt tervezi, hogy egyszer, rövidesen, amikor már kicsit nyugodtabb idők lesznek, leül beszélgetni magukkal, írókkal. Ha előbb nem, ott tud majd találkozni vele.

– Állok elébe – mondta Karinthy Frigyes, miközben a kalapját gyűrögette.

Néhány másodpercnyi csönd következett.

– Hát, megyünk is, kedves Frici, látja, Ágnes már rángatja is a kezemet... Magának is nyilván dolga van, gondolom, valamelyik lapnak tudósít. Ugye, milyen szép ez az ünnep?

– Nagyon – felelte Karinthy Frigyes, miközben magában nem tudott megálljt parancsolni annak a huncut gondolatnak, hogy ugyan melyik lapnak is tudósíthatna, amikor a Népszaván és a Vörös Újságon kívül mindegyik tiltva van.

– Különben mit szól ehhez az egészhez, miket csinál a Béla?

Amaz azonban mintha meg se hallotta volna ezt a kérdést. Kérdés volt egyáltalán, vagy asszonyosan dicsekvő kijelentés? Vagy mégis meghallotta Karinthy Frigyes? Ezt sem Gál Irén, sem Háni nem tudta eldönteni. A hírlapíró ekkor ugyanis hirtelen leguggolt, a hóna alatt megragadta az egyre türelmetlenebb Kun Ágnes, kissé magához szorította, fölemelte, és azt mondta neki:

– Nana! Nana! – majd a következő pillanatban letette a megszeppent kislányt a járdára.

Mielőtt visszatette volna a fejére, megemelte a kalapját.

– Hát, viszontlátásra, kedves Frici – mondta Kun Béláné, de ezúttal nem nyújtott kezét.

– Viszontlátásra – ismételte Karinthy Frigyes, azzal biccentett és továbblépdelt.

Akárcsak Gál Irénék.

Aki különben tévedett. A férje ezekben a percekben éppenséggel otthon tartózkodott. Fáradt volt, elnyűtt, és ideges. Mindezek tetejében roppant elkeseredett. Először nem is akarta bebocsátatni Károlyi Mihályt, majd hirtelen meggondolta magát. Végére is milyen kedves és előzékeny gesztus a volt elnök részéről, hogy a főbejáraton, a hivatalos beléptetési rend szerint érkezik, s nem a konyhán keresztül csempészi be a személyzet, mint a többi kérvényezőt és hajdani méltóságokat, akik többnyire menedéért, illetve az ezt igazoló papírokért folyamodnak a népbiztosokhoz. Meg hát amúgy sem ártott a gróffal beszélni. Meg akarta róni azért, amiért ígérete ellenére közügyekbe ártotta magát. Nagyon jól tudtuk ugyanis, hogy ő

segédkezett Apponyiék külföldre szökésében. S egészen bizonyos, hogy bennünket megelőzve értesült Jászi Oszkár távozásáról is.

Amikor azonban Károlyi Mihály eléje került, Kun Béla számára egyszeriben mindez jelentéktelen, pitiáner, távoli ügynek tűnt a többihez, az igazán nyomasztó dolgokhoz képest. A grófnak viszont egyből föltűnt a népbiztos levertsége, az, hogy mennyire meggyötört ábrázata van, és hogy tekintetéből hiányzik ama elszántság, ami idáig a legnehezebb helyzeteken is átvezette. Nyájas jó indulattal fordult hát Kun Bélához, viselkedésében és tartásában pedig nyoma sem volt sem arisztokratikus gögnek, sem a hajdani köztársasági elnök magabiztos fölényességének, Kun Béla meg hirtelenjében azon kapta magát, hogy beszélni kezd, de úgy, mintha csak saját magának mondaná – vagy (persze, ezzel példálózni is alapos tévedés lehet) valamiféle gyóntatójának:

– Mi itt nagyban ünnepelünk, de közben minden összeomolni látszik... A románok Szolnoknál vannak, sőt már el is foglalták Abonyt. Még néhány nap, és Budapestre érnek.

– Tudom – bólintott Károlyi Mihály.

A népbiztos folytatta:

– A székely hadosztály letette a fegyvert a románok előtt. Pedig ők lehettek volna a Vörös Hadsereg elitosztaga, a legfelkészültebb és legütőképesebb alakulat.

– Ezen egyikünk se lepődhet meg, Kun elvtárs. Mindig is tudtuk, hogy a székelyek nem hívei a tanácsköztársaságnak.

– Én mégis azt reméltem, hogy nagyobb ellenállást tanúsítanak – Kun Béla leült az íróasztala mögé, és mintha most vette volna észre, intett Károlyi Mihálynak, hogy foglaljon helyet. A gróf is leült, pont vele szemben, az íróasztal másik oldalához. Kívülről nézvést úgy festettek, akár egy kihallgatáson, ám a látszólag fordított felállás ellenére a népbiztos érezte kihallgatottnak magát. – Szegeden kívül már Makó és Nagylak is a franciák kezében van. S megindult a csehek támadása is. Mi legfőljebb védekezni bírunk, de már az is erősen kétséges, hogy tartani tudjuk a Tisza vonalát. Lényegében minden hídfő a románok kezében van.

– Ezzel is tisztában vagyok, Kun elvtárs.

– Tudom, hogy maga mindent tud... gróf úr – jegyezte meg keserűen, ám harag nélkül Kun Béla. – A múltkor az Astoriában kifejtette, hogy aki régóta benne van a politikában, az olyan kapcsolatrendszerrel bír, hogy ha akarja, se kerül el a híreket.

Károlyi Mihály nem válaszolt. Egy darabig nem is a népbiztosra nézett, hanem melléje, mintha a falat tanulmányozná. Vagy azon túl valamit.

– Minek jött ide?

– Beszélni akartam magával.

– Na jó, de miről? Pár hete azt javasolta, hogy mondjunk le, és adjuk át a hatalmat a szociáldemokratáknak. Lássa, miközben ma a proletárokkal találkoztam szerte Pest utcáin, beszédekkel mondtam nekik, és meghallgattam a véleményüket, közben folyton az járt a fejemben, hogy nem akarom én ezeket az embereket elárulni, azonban jelen helyzetben tényleg nincs más választásunk, mint hogy a Forradalmi Kormányzótanács bejelentse lemondását. Mi vagyunk a vörös posztó. Az antant bennünket akar. Ha mi nem lennénk, akkor lehet, hogy ők békülékenyebbek lennének, és megállnának Pest alatt.

– Téved, Kun elvtárs. Az antant nem magukat akarja. Igazából majdhogynem mindegy nekik, hogy kik ülnek a magyar kormányban. Mi is megkaptuk az ultimátumot a keleti és az északi országrész kiürítésére, maguk is megkapták. Mi lemondtunk, ám utólag bebizonyosodott,

hogy ennek ebből a szempontból semmilyen jelentősége nem volt. Pár hét múlva egy kis szépségtapasszal maguk is megkapták ugyanazt a jegyzéket.

Kun Béla előredőlt a székben.

– Akkor mit csináljunk maga szerint?

– Tanuljanak az én példámból. Fogjanak fegyvert, és védjék meg a hazát. Amit szép szóval és diplomáciával nem lehet elérni, azt háborúval kell megvívni.

A népbiztos a fejét ingatta:

– Nem vagyunk abban a helyzetben, Károlyi... elvtárs. A hadsereg gyöngye. A nép éhezik. A gazdasági blokádnak lassan megfojt bennünket. Ilyen helyzetben hogyan lehet győztes háborút vívni?

– Elszántsággal és lelkesedéssel. Vagyis azzal, ami (ma már tudom jól) az én kormányomból hiányzott. Ha kell, fegyverezzék föl Budapest minden munkását. Értessék meg velük, hogy az ország léte forog kockán. Adjanak fegyvert és muníciót a régi tisztek kezébe, és vegyék föl a harcot. Menjenek át ellentámadásba. Mutassák meg az antantnak, hogy nem lehet félvállról venni Magyarországot.

Kun Béla az előbb még szivarra akart gyújtani, ám a gróf mondatait hallván megállt a mozdulatban, s visszatette az asztalra a szivart.

– Nem ismerek magára. Legutóbb egészen másképp beszélt.

– Az legutóbb volt. Most ez van. Amikor az embert nem fojtják meg a napi ügyek és tennivalók, van ideje és lehetősége átgondolni dolgokat. Például azt, hogy mit tett rosszul, és mit kellett volna másként csinálnia. Nekem nem volt katonám és hadseregem, Kun elvtárs. Nem is akartam, hogy legyen, mert azt gondoltam, hogy pacifista platformra helyezkedve is el tudok érni eredményeket. Az elmúlt hónapok eseményei azonban azt mutatják, hogy tévedtem. Nem volt igazam. Azért jöttem el most magához, hogy erre fölhívjam a figyelmét. Már ha számít valamit az én szavam. Az se olyan nagy baj, ha nem. A lelkiismeretemen akartam könnyíteni.

Kopogtattak. Egy fiatalember, Sinkó Ervin, költő és újságíró, Újpest párttitkára lépett be. Nem tartozott a Cserny-különítmény – új nevükön: a Lenin fiúk – tagjai közé, ám önkéntesként ő is a szovjetházat védte. Nem szólt semmit, csak megállt a küszöbön, és kérdően nézett Kun Bélára, hogy minden rendben van-e.

Amaz bólintott, hogy igen, minden rendben. De a beszélgetés ezzel véget is ért. A gróf mindent elmondott, amit tudott és akart. Nem sokkal később távozott. Ekkor már esett. Mit esett: zuhogott. Kun Béla autót rendelt. Károlyi Mihály nem fogadta el.

Gál Irénék alig tudtak beérni a sétáról, az utolsó métereket már futva tették meg. Hirtelen tört ki a vihar: a korábbinál is erősebb szél söpört végig a szűk utcákon, a csukott ablakokat is rázta, és szórta, verte mindenfelé a hideg, jeges esőt. A víz hömpölyögve áradt a macskakövekre, percekkel belül elmosta a vurstlit és a zenekarokat, s leáztatta a festéket a hatalmas paravánokról. Marx és Engels gipszfeje ellágyult, a Berlini téri munkás elejtette a kalapácsát. A Margitszigeten a gyerekek sikítva menekültek a villámok elől.

Pest belvárosában a járda festéktől vöröslött, mintha vér folyna mindenütt. Az utcakövön a sebtében fölállított gipszékességek és drapériák darabjai hevertek. Az Alagútnál cafatokká ázott a versenyen még föl nem használt kifli, a csillagról vörös patakokban csorgott le a még meg nem száradt festék.

Amilyen pompás látványt nyújtott a város egész nap, olyan siralmassá változott röpke percek alatt. A nemrég még büszkén, vörös zászlók alatt vonuló öntudatos háztartási alkalmazottak most sivalkodva kerestek menedéket a környező kapualjakban. A Városligetben a vihar fölborította a mutatványosok sátrait és a kecskelábú asztalokat, ezernyi szabaddá vált léggömb röpült az ég felé, s járt kánkánt a tomboló szélben. Az emberek egymást lökdösve-taszigálva tülekedtek az esővédett helyekhez, közben a vörösőröktől és a Lenin fiúktól sem félve fennhangon szidták a kormányt, amiért ezen a napon leállította a közlekedési eszközöket, úgyhogy most nincs mivel hazamenniük.

Károlyi Mihály a szovjetházból hajdani palotájához sétált, melyben ekkor egy bizonytalan elnevezésű hivatal és néhány pártiroda működött. Amikor az épület elé ért, már nem csupán esett az eső, hanem rég látott elánnal tombolt a vihar. A gróf esernyőjébe kapaszkodva behúzódott egy kapualjba, onnét nézte, ahogy a szél előbb leszaggatja a vörös zászlókat a Károlyi-palota homlokzatáról, majd egy erős lökés lerántja a fércmunkával a kapu fölé tákolt, addigra már a vörös festéktől jócskán megszabadított gipsz csillagot.

Hónapok óta nem hallott hangok és szavak futottak szerteszét a városon: bizony, Isten ujjá ez, égi jel, ahogyan a vihar elmosza a kommunista ünnepet, és letépi a vörös maszlagot a falakról! Előbb csak bátortalanul, halkán keltek útra a mondatok, ám hamarosan egyre többen és többen mondogattak efféléket: „Meglássátok, elvtársak, napok kérdése, és mi is halljuk a románok ágyúit keletről, a csehekét meg észak felől! A bolsevikoknak ütött az órájuk.”

Magunknak sem mertük ezt kimondani, pedig nekünk is ilyesmi járt a fejünkben, ahogy néztük a Hungária szálló ablakaiból az elemek tombolását.

Később egyikünk se tudta fölidézni, hogy a fordulat mikor és miként következett be. Abban mindnyájan egyetértettünk, hogy ebben Kun Bélának – szokás szerint – óriási szerepe volt. Hiszen ő kezdett először beszélni arról, hogy igenis szembe lehet fordulni velük, mi több, ellentámadásra is van esély, majd miután a kormányzótanács úgy döntött, hogy előbb kikéri Budapest proletariátusának véleményét, ő állt ki a munkások elé és tartott olyan beszédet, hogy azok azonnal özönlenni kezdtek a toborzóirodába, a vörös zászlók alá.

Pedig az a péntek is baljóslóan kezdődött. Még mindig zuhogott az eső és fújt a szél, még ki sem világosodott, de az egyetlen percet se alvó Kun Béla már arra utasította a megtépzott Vörös Hadsereg utolsó talpon álló hadosztályait, hogy robbantsák föl az összes tiszai hidat, ezzel késleltetvén a románok előrehaladását. Tette ezt azután, hogy az addig Szolnokon állomásozó hadsereg-parancsnokságnak szégyen szemre futva kellett a városból menekülnie, mivel a románok érkezésével egy időben a városban ellenforradalmi lázadás tört ki. Miután elfutott Szolnokról, a Vörös Hadsereg főparancsnoka, Böhm Vilmos a harc beszüntetéséről rendelkezett. Eközben a komáromi hídon egy rosszul megtervezett és kivitelezett akció nyomán a csehek válaszlépésként vérfürdőt rendeztek a várost védő fölfegyverzett munkások között. S rossz hírek érkeztek külföldről is: Münchenben alig pár nap után a burzsujokat kiszolgáló haderők leverték a Bajor Tanácsköztársaságot, Bécsben pedig – kihasználva, hogy a követség vezetői Budapestre utaztak május elsejét ünnepelni – emigráns magyar tisztek törtek be Magyarország diplomáciai képviselőjére, és kifosztották azt, miáltal jókora összeg jutott a Bethlen István vezette ellenforradalmi erők kezére.

Mégis, a nap végén egyszeriben mindenki bizakodóvá vált. Még az a három népbiztos (nevezetesen Kunfi Zsigmond, Bokányi Dezső és Weltner Jakab) is, akik néhány órával korábban a Forradalmi Kormányzótanács lemondására szavaztak.

Pedig aznap nem történt semmi különös. Leginkább döntések születtek. Arról, hogy nem adjuk föl: folytatjuk a harcot, és ellenállunk az antantnak. Újabb toborzást rendelünk el, és bár

meghagyjuk a hadsereg élén Böhmöt, kinevezzük melléje vezérkari főnöknek Stromfeld Aurélt, a Ludovika Akadémia korábbi parancsnokát.

Másnap, szombaton Szamuely Tibor egy csapat jól felfegyverzett különítményes élén kora reggel páncélvonatra ült, és elindult Szolnokra.

A küldetés számos kockázattal járt, hiszen noha Abonyt visszafoglalta a Vörös Hadsereg, a faluban még itt-ott ropogtak a fegyverek. Miközben átrobogott a vasútállomáson, a páncélvonatra is rálőtt valaki – pont azt a vagonot találta el, amelyben a közoktatásügyi népbiztos tartózkodott. Csak egy csörömpölés jelezte a szerelvény vaslemezein, Szamuely Tibor azonban így is haragra gerjedt, és elhatározta, hogy amint rendet rakott Szolnokon, visszajön Abonyba, és itt is kitakarít. A vonat azután óvatosságból lassabb tempóban haladt Szolnok felé, mondván, ha a jelentések szerint Abony újra a Vörös Hadseregé, ám ennek dacára rájuk lőnek a faluban, akkor mi várható egy olyan városban, melyben nemrégiben ellenforradalmi lázadás tört ki, és a fehérek magukhoz ragadták az igazgatást?

Mindezek ellenére Szolnok a vártnál könnyebb falatnak bizonyult. A vasútállomást a vasutas szakszervezet kommunista érzelmű fölfegyverzett munkásai tartották ellenőrzés alatt, akik örömkítőresek közepette fogadták a páncélvonatot. A frissen kinevezett Stromfeld Aurél a gödöllői főhadiszállásról egy nagyobb egységet küldött a különítményesek megsegítésére, úgyhogy ezek után semmi csodálkoznivaló nincs azon, hogy a várost a vasútállomásról kiindulva lényegében egyetlen rohammal foglalták vissza a hozzánk hű erők. A harc délelőtt kezdődött, és néhány órával később véget is ért. A románok a várakozással ellentétben nem keltek át a Tiszán, és nem avatkoztak közbe.

A páncélvonat egy nyitott, sötétbarna személygépkocsit is magával vitt. Az autó még IV. Károlyé volt, ám ekkortájt már a közoktatásügyi népbiztos közlekedett vele: azzal járta Szolnok utcáit, közvetlenül a vöröskatonák nyomában, és figyelte, hogy miként tisztítják meg a várost az ellenségtől. A gépkocsira oldalt modern, német gyártmányú gépfegyvereket szereltek, de ezúttal nem kellett használni őket. Hiába óvták a többiek, hogy ne mutassa magát, hiszen első lépésben nem tudnak minden ellenforradalmi fészket fől számolni, és a környező házak ablakaiból rálőhetnek, Szamuely Tibor fölállt a császári-királyi autóban, úgy utasította Dékány István sofőrt, hogy lassabban vagy éppen gyorsabban hajtson. Időnként rámutatott egy-egy elővigyázatlan alakra, aki addig egy fa mögött, egy kapualjban, vagy egy ablakmélyedésben lapult, és most vagy kihajolt, vagy rosszul rejtőzködött, az őt megpillantó népbiztos pedig külleme és öltözködése nyomán úgy ítélte meg, hogy az ellenforradalmárokhöz tartozik. Először csak rájuk mutatott, és ellenőrizte, miként lövik őket kérdés nélkül agyon a különítményesei, egy kis idő után azonban előhúzta derékszíjából a forgópisztolyát, és maga is megpróbálkozott egy-egy lövéssel. Amikor sikerült egy ellenforradalmárnak látszó alakot eltalálnia, a különítményesek diadalordításban törtek ki.

Délutánra Szolnok újra a tanácskormány ellenőrzése alá került. Szamuely Tibor gyorsan meglegrafáltatta Kun Bélának a hírt, majd következett azon ellenforradalmárok fölkutatása, akik a délelőtti rohamban megmenekültek. A helybeliek beszámolója alapján a különítményesek elsőként egy dúsgazdag szesznagykereskedő házába törtek be, ahonnét a szolnoki proletárok szerint pár napja puskával lőtték a kommunistákat. A szesznagykereskedőt otthon találták, és a közoktatásügyi népbiztos utasítására a helyszínen, házának udvarán vasdorongokkal és kalapácsokkal agyonverték. Ezután a Sefcsik fivérek kerültek sorra, akikről ugyancsak azt mesélték Szamuely Tibornak a helyi proletárok, hogy a szolnoki ellenforradalom vezéralakjai közé tartoznak. Nekik azonban sem a házukban, sem másutt nem akadtak nyomukra: minden valószínűség szerint a délelőtti lövöldözés közepette elmenekültek a városból. Helyettük az anyjukat verték ájultra. Ugyancsak üres volt egy másik ellenforradalmi központ, a helyi csendőrlaktanya is, ahol csupán három tiszthelyettest találtak, ők nagy hévvel bizonygatták,

hogy éppen azért nem futottak el a társaikkal együtt, mivel világ életükben kommunista érzelműnek tartották magukat. Szamuely Tibor azonban nem hitt nekik, és irodáikban lövette agyon a tiszthelyetteseket. Hasonló sors várt a törvénykezés épületében egy törvényszéki elnökre és egy törvényszéki bíróra, továbbá másokra is, akiket a szolnoki proletariátus az ellenforradalom kiszolgálóiként nevezett meg. Mindezek után a közoktatásügyi népbiztosnak még arra is maradt ideje, hogy visszavonatozzon Abonyba, és ott is nekilásson a háterszág megtisztításának.

Kun Béla vegyes érzelmekkel fogadta a szovjetházban működő különleges információs csoporthoz beérkező híreket a szolnoki és az abonyi eseményekről. Annak föltétlen örült, hogy eme két fontos közlekedési csomópont újra a tanácsköztársaság ellenőrzése alá került, a statáriális rendcsinálásáért azonban nem igazán lelkesedett. Ezzel nem volt egyedül. Épp aznap végezték ki az Országház téren az egyik Lenin fiút, aki önkényesen, külön parancs nélkül hajtott föl és lőtt agyon reakciónak vélt személyeket, ahelyett, hogy az eredeti utasítás értelmében elszállította volna őket valamelyik fogházba. Cserny József hibába próbálta védeni és mentetgetni, hogy az elvtárs csupán lelkes és túlbuzgó volt, az ilyesmit ezekben az időkben nem lehet senkinek a szemére vetni, és különben is, egy diktatúrának elkerülhetetlen velejárója az erőszak, mi nem hagytuk magunkat meggyőzni, éspedig azért nem, mert ennél sokkal nagyobb súllyal esett latba az a tény, hogy eme dolgok fölöslegesen félemlítik meg és fordítják ellenünk a lakosságot. Mindezek fényében meglehetősen anakronizmusnak tűnt volna megtapsolni a szolnoki tisztogatást. Tudtuk: a város visszavétele cáfolhatatlan siker, és lelkesítő erőt adhat a tervezett ellentámadáshoz, a hozzá fűződő események azonban könnyen oda vezethetnek, hogy a tanácskormány elveszíti bázisát. Különösen vidéken, ahol az elmaradt földosztás, és hát tény és való, hogy egyes templomok, egyházi iskolák és létesítmények bezárása miatt amúgy is meglehetősen vegyesen alakult a Forradalmi Kormányzótanács megítélése.

– Te adtál fegyvert Szamuely elvtárs kezébe, Kun elvtárs! – vágta a külügyi népbiztos fejéhez néhány nappal később egy kormányülés szünetében Kunfi Zsigmond. – Viseld hát a következményeit, és ne csodálkozz, ha a nép egyre nagyobb ellenszenvet érez a tanácsköztársaság iránt. A vége az lesz, hogy teljesen beszorulunk Budapestre, és örülhetünk, ha legalább az itteni proletárok nem pártolnak el tőlünk teljesen.

– Szamuely elvtárs a kötelességét teljesíti – replikázott Kun Béla. – Oroszlánrészt vállal a Magyar Tanácsköztársaság megvédésében. Egy szava nem lehet senkinek sem ellene.

– Az volna a dolga egy közoktatásügyi népbiztosnak, hogy halomra lövesse az embereket a nyílt utcán? Miért nem azt a munkát végzi, amit a kormányzótanács reá bízott?

– Most hadi állapot van, Kunfi elvtárs, és egy igazi kommunista mindig tudja a kötelességét. Nem melleleg egy másik közvetlen munkatársad, Lukács elvtárs is a hadseregnél ténykedik. Akár föl is lehetne tenni a kérdést, hogy vajon gyávaságból tartózkodsz-e te továbbra is Budapesten, ahelyett, hogy népbiztos elvtársaidhoz hasonlóan a frontvonalra menj?

– Tudok Lukács elvtárs ténykedéséről – jegyezte meg Kunfi Zsigmond, és hangjában egyértelmű csalódottság csengett, noha ő maga személy szerint kétkedéssel fogadta azt a hírt, miszerint az újabban politikai komisszárként dolgozó Lukács György nyomására végeztek ki néhány, a román ágyúk elől elmenekült, ezért gyávasággal megvádolt vöröskatonát Poroszló közelében. – Mindazonáltal azt gondolom, hogy szép dolog a hadi dicsőség, azonban ha mindenki a fronton akarna vitézkedni és ott a vakmerőségével tüntetni, senki nem maradna elvégezni a háterszág föladatait. Mert tennivaló itt is akad bőven.

A Kormányzótanács elnöke, Garbai Sándor véget vetett a kávészünetnek, úgyhogy a dialógus itt félbeszakadt. S miközben az árdragítók és a spekulánsok elleni föllépésről, illetve azok

példás megbüntetéséről tanácskoztunk, Kun Bélának az járt a fejében, hogy pengeváltás ide vagy oda, Kunfi Zsigmondnak alapvetően igaza van. Szamuely Tibor páncélvonata azóta továbbrobogott Szolnokról, és nem csak a front közelében tűnt föl, hanem a hátország eddig békés pontjain is. Útját pedig akasztófák és meszes gödörbe dobott hullák jelezték mindenfelé.

Pár napra rá Kunfi Zsigmond ismét elővette a kérdést. Ez a Nemzeti Színházban történt, egy különben szép estén, Pogány József Napóleon című színművének ősbemutatóján. Egykori újságíró kollégái emlékeztek rá, hogy Pogány József még a Népszavánál dolgozott, amikor ezt a darabot írta, és azonnal házalni kezdett vele a színházaknál, ám rendre elutasításba ütközött. Azt akkor álmában sem gondolta, hogy mégis lesz premier, ráadásul egyenest a Nemzeti Színházban, Hevesi Sándor rendezésében, az ország legjobb színészeivel. Mi több, hatalmas közönségsiker mellett: már az első fölvonás után állva tapsolt a közönség – a Forradalmi Kormányzótanács tagjai, a Magyarországi Szocialista Párt, a szakszervezetek, a munkás- és katonatanácsok, valamint az írói és más művészeti direktóriumok vezetői, illetve mindezek feleségei és családtagjai –, az előadás után pedig tomboló ováció tört ki. A díszpáholyból integető Pogány József nem is tudta leplezni megdicsőült zavarát. Arcáról akkor sem fagyott le egészen a derű, amikor szedelőzködés közben, még ott, a díszpáholyban Kunfi Zsigmonddal válllvetve hirtelen nekiesett Kun Bélának, hogy csináljon végre valamit, és állítsa le a forradalmi terrort.

– Ezt éppen te mondd, Pogány elvtárs? – csóválta a fejét kis mosollyal az arcán Kun Béla. – Hiszen erről írtál színdarabot. A jakobinus terror nélkül Franciaországban idő előtt elbukott volna a forradalom.

Pogány József válaszképpen zavaros, nehezen követhető, polgári közhelyektől nem mentes fejtegetésbe kezdett bizonyos történelmi szükségszerűségekről, amelyek nem feltétlen adekvátak a jelenlegi politikai és egyéb helyzettel. Kun Béla csak fél füllel figyelt. Jó kedve volt, hiszen a frontról mostanában csupa remek hír érkezett: a Vörös Hadsereg elfoglalta Szécsényt és Füleket, s a Felvidék kapujában áll, készen arra, hogy kiűzze Miskolcra a cseheket. A várt, de alig-alig remélt ellentámadás megkezdődött.

– Nagyon jól tudom, hogy személyes indítékok beszélnek most belőled – szakította félbe Pogány József történelmi értekezését. – Ugyanakkor azt gondolom, hogy nincs jogod pálcát törni Szamuely elvtárs fölött. Lehet, hogy nem mindig a legmegfelelőbb eszközökkel dolgozik, azonban rendkívül fontos és hasznos munkát végez. Gondolj csak a deveceeri eseményekre: azonnal a helyszínre utazott, és csírájában fojtotta el az ellenforradalmárok mozgolódását. A hátunk közepére se hiányzott volna, ha egyszeriben újabb front nyílik nyugaton.

– Most nem a Szamuelyról van szó – szólt közbe Kunfi Zsigmond. – Hanem a Csernyről.

– Hogyan? – kérdezte meglepődve Kun Béla, és fölkonta a szemöldökét.

– A Lenin fiúkról, Kun elvtárs. Akikkel az utóbbi időben elszaladt a ló. Mert az egy dolog, hogy vidéken, a front mögött igyekszünk fölszámolni az ellenforradalmi gócpontokat. De hogy Budapest lakosságát miért kell megfélemlíteni, annak nem látom, illetve többen nem látjuk pontos okát.

– Jelzem, hogy a dolognak törvényes aggályai is vannak – tette hozzá az újdonsült drámaíró. – Erről éppenséggel Böhm elvtárs is készül referálni neked. Ugyanis a jelenlegi helyzetben, de békeidőkben is az összes fegyveres testületnek valahová tartoznia kell: vagy a hadügyi, vagy a belügyi népbiztosság alá. A Lenin fiúk azonban nem tartoznak sehova. Státusuk rendezetlen. Ezzel kapcsolatban haladéktalan intézkedés szükségeltetik.

Kun Béla alig tudta leplezni megkönnyebbülését. Szóval, a Csernyről van szó. Látszólag ez volt a nehezebb, valójában azonban a könnyebbik ügy. Tudta, hogy sokan félnek a Cserny-csoporttól, beleértve bennünket is, és noha talán még magának se vallotta volna be, ő is tartott ettől az alig ötven, állig fölfegyverzett marcona fickótól, akik valóban teljes kiszámíthatatlansággal cselekedtek a főváros kellős közepén. Természetesen arról is tudott, hogy a Batthyány-palotát manapság sokan már egyenest afféle kommunista Bastille-ként emlegetik, amit a legjobb volna megostromolni és a földig lerombolni. Persze, miután kiszabadították a pincében sínylődőket.

Mi sem volt könnyebb hát, mint Kunfi és Pogány fölvetésére azt mondani, hogy:

– Megvizsgálom a kérdést, elvtársaim, és ígérem, hogy meghozom a szükséges intézkedéseket.

Azután többünk meglepetésére elővette Korvin Ottót.

Aki eddig a belügyi népbiztosságon rejtőzött. Jobban mondva: ott várta, hogy eszébe jusson valakinek. Posztja szerint ő vezette a politikai nyomozókat, csak hogy azzal mind ő, mind mindnyájan tisztában voltunk, hogy ez a címzetes szerep a gyakorlatban vajmi kevés hatalommal jár. Mégse emelt ellene kifogást, legalábbis senkinél nem panaszkodott. Pedig ha ő – az illegalitás régi harcosa és szervezője – nem, akkor ugyan ki más ácsingózhatott volna komolyabb pozíciókért? Korvin Ottónak azonban esze ágában sem volt az ilyesmi. Elfogadta a belügyi népbiztosságon kapott íróasztalát, beült mögéje, és némán, szívós kitartással és elkötelezettséggel végezte munkáját.

„Több olyan elvtársra volna szükségünk, mint amilyen az Ottó – gondolta Kun Béla, miközben automobilja a belügyi népbiztosság felé tartott. – Ha mindenki olyan lenne, amilyen ez a poétai adottságokkal megáldott, törekeny, hajlott hátú, ám mégis sziklaszilárd és elszánt forradalmár (akinek verseskötetét még mindig nem adtuk ki), nem lenne szükség azokra a játszmákra és taktikákra, amelyekbe az ember a népbiztosi székben ülve napról napra belekényszerül.”

„Csak hogy a Korvin Ottókból kevés van, meg kell hát őket becsülni” – fűzte tovább a gondolatait Kun Béla, miután kiszállt a gépkocsiból, és elindult a Politikai Nyomozó Osztály irodái felé.

Korvin Ottó el se tudta képzelni, miért örül neki ennyire a külügyi és hadügyi népbiztos. Amint amaz belépett az ajtón, Korvin Ottó fölpattant az íróasztal mögül, és készült volna üdvözlésre eléje sietni, Kun Béla azonban megelőzte: odament hozzá, s nem csak hogy hosszasan és forrón megszorította a kezét, de orosz módra két cuppanós csókot is nyomott az orcájára.

Csupán ekkor vette észre, hogy ott ül a szobában egy ütött-kopott széken Lengyel József is, aki meglehetősen zavarban volt – attól tartott ugyanis, hogy Kun Béla mindjárt lehordja, amiért itt ücsörög, helyett, hogy dolgozna. Mondhatná persze, hogy most is a munkáját végzi, azt azonban roppant nehéz volna megmagyarázni, hogy miféle feladat az, ami miatt a Vörös Újság „Kommunista kultúra” című rovata vezetőjének a politikai nyomozók főnökénél kell üldögelnie.

„Mindegy – gondolta kinnal Lengyel József –, azt azért mégse vetheti a szememre Kun elvtárs, hogy meglátogattam régi elvtársamat, és az előttünk álló feladatokról értekeztünk.”

Kun Bélának azonban esze ágában sem volt bármit is bárkinek a szemére vetni. Miután kiörvendezte magát, mindkettejüknek intett, hogy üljenek le, ő viszont állva maradt, és szokásos, agitációhoz és szónoklatokhoz edződött modorában kertelés nélkül előadta jövőtele célját. Elmondta, hogy a Cserny-csoporttal szemben több aggály merült fel, és ezek között

számos olyan akad, amelyek előtt nem lehet kitérni – a dolog tehát föltétlen megoldást igényel, mégpedig akképpen, hogy a Lenin fiúkat ketté kell osztani. Leszerelni nem kell őket, hiszen elszánt, bátor és fegyverhez értő kommunistákról van szó, akikre nagy szükség van. A csoport egyik felét ki kell küldeni a frontra, a Vörös Hadsereg alá, a másik fele viszont maradna Budapesten, csak éppen mostantól fogva kizárólag a szovjetház védelmével lesznek megbízva, és nem foglalkozhatnak mással.

– Ez utóbbi csapatot én teljes egészében rád bízom, Korvin elvtárs – fejezte be a rögtönzött előadást Kun Béla. – Te lennél a felettesük, és nekik a te utasításaidra kell hallgatniuk.

Korvin Ottó arca rezzenéstelen maradt, csak a szeme villogott élénken. Azután azt kérdezte:

– Úgy érted, Kun elvtárs, hogy én parancsolnék Cserny Józsefnek?

– Amennyiben a Cserny elvtárs úgy dönt, hogy a szovjetház védelmére kirendelt osztaggal marad, akkor igen.

– Meg kell mondjam, nem igazán tudom követni az elgondolásodat, Kun elvtárs – mondta roppant óvatosan Korvin Ottó. – Nem volna egyszerűbb az egész csoportot mindenestül kivezényelni a frontra? A szovjetház védelmét a Vörös Őrség is el tudja látni. Vagy éppen a Szamuely elvtárs osztaga.

Kun Béla nagy levegőt vett: hiába, Korvin elvtárs sem teljesen tökéletes, az se jó, ha az ember túl okos, és emiatt föltétlenül tudni akar mindent. Végére is azt mégse mondhatja el neki, hogy amiatt volna szükség erre a felemás megoldásra, hogy legyen a Szamuely-osztaggal szemben némi balansz.

Miután mindezt sebesen végigpörgette az agyán, azt válaszolta:

– A Lenin fiúk immáron úgy ismerik a szovjetházakat, akár a tenyerüket. Tudják, mit és hogyan kell cselekedni támadás esetén. Ebben a nehéz, bár kétségtől egyre kedvezőbb hadi helyzetben óvatlanság és felelőtlenség lenne most időt szánni arra, hogy egy újabb osztag tanuljon bele a népbiztosok védelmébe.

A beszélgetés érdemi része ezzel véget is ért.

Lengyel József még elmesélte, hogy a Cserny őt is be akarta szervezni a Lenin fiúk közé. Nemrégiben, mielőtt amaz kiment volna a frontra, Lukács elvtárssal készített interjút a szovjetházban, és ekkor összefutott Cserny Józseffal, aki roppant szívélyesen fogadta: megveregette a hátát, majd közölte vele, hogy neki pontosan olyan remek fickókra van szüksége, amilyen a Lengyel elvtárs is, szeretné hát, ha csatlakozna az osztagához.

– S te mit mondtál erre? – érdeklődött Kun Béla.

– Azt, hogy nekem megvan már a feladatom a Vörös Újságnál. A kommunista kultúra szervezése ugyanis szintén nagyon fontos dolog – válaszolta Lengyel József némi rémülettel a hangjában, mivel közben eszébe jutott, hogy lehet, hogy nem is volt olyan jó ötlet ezt a történetet elmesélni Kun Bélának, hátha kiderül, hogy mégse megfelelő módon cselekedett.

Kun Béla azonban mindenki megnyugvására egyetértően biccentett.

A Cserny-csoportnak a gödöllői hadsereg-parancsnokságnál kellett beszolgáltatnia nehézfegyverzetét. Két harcra kész zászlóalj fogadta érkezésüket. Atrocitásra végül nem került sor. Ha vonakodva is, de a Lenin fiúk átadták a Vörös Hadseregnek tizenkét aknavetőjüket, tíz ágyújukat, hét géppuskájukat, továbbá vagy kétszáz ládányi gránátot, illetve az ezekhez tartozó lövedékeket. Ott hagytak még hét személy- és négy tehergépkocsit. Egyedül a kézfegyvereiket tarthatták meg.

Az autók után nem sírtak különösebben, Korvin Ottó ugyanis előzékenysége és jó szándéka jeléül tudatta velük, hogy a Politikai Nyomozó Osztály az eddigieknél újabb és jobb automobiloikat bocsát a rendelkezésükre. Csak az ágyúkért és az aknavetőkért sajgott a szívük. Összességében négy tehervagonnyi rakományt töltöttek meg a Lenin fiúk leadott fegyverei, nem számolván persze a gépjárműveket.

Még javában zajlott a leltározás és a pakolás, amikor egy UCI típusú repülőgép jelent meg Gödöllő fölött. Viszonylag alacsonyan röpült: amikor a hangját meghallván a földön lévők fölkapták a fejüket, látták a pilóta és az utas sisakos, szemüveg mögé rejtett ábrázatát. Semmilyen felségjel nem volt ráfestve, ráadásul északkelet felől érkezett, Böhm Vilmos hadseregparancsnok – aki tisztos távolságból ugyan, de személyesen ellenőrizte a fegyverátadás menetét – tehát azonnal gyanakodni kezdett, és meg is kérdezte Stromfeld Aurél vezérkari főnököt, hogy nem volna-e jó tűz alá venni az ismeretlen járművet.

A vezérkari főnök szeméhez emelte látcsövét, hosszú pillanatokig figyelte a gépet, majd megrázta a fejét:

– Nem tudnánk mivel rálőni, Böhm elvtárs – mondta szokásos nyugodt hangján. – A mi ágyúinkkal nem nagyon lehet fölfelé lövöldözni. Különbö meg nem is látnám értelmét, mivel a repülőn nincsen fegyver. Nem támadó szándékkal jött.

– Attól még lehet földerítő – vélekedett Böhm Vilmos. – Pont arról jött, amerre támadni fogunk, és esetleg azt szimatolja ki, hogy mekkora erőink vannak.

– Én nem gondolnám, hogy a cseheknek földerítő repülőgépe lenne, Böhm elvtárs. Amúgy se érnénk el vele semmit, ha rálőnénk. A csehek nyilván már nagyon jól tudják, hogy rövidesen támadunk, mint ahogyan azt is, hogy merre, és hogy milyen alakulatokkal. Máskülönb pedig nem is volna jó ötlet rálőni erre a gépre. Látja: már tovább is haladt Budapest felé. Én azt gondolom, hogy a mi repülünk, a mi elvtársaink ülnek benne. Nem tud valami repüléssel kapcsolatos kormányzandékról, Böhm elvtárs?

A hadsereg parancsnoka tagadólag megrázta a fejét, magában pedig nem kevés bosszúsággal gondolt megint arra, hogy Kun Bélának nem igazán szokása a többi népbiztossal megosztani a szándékait. Különbö azokkal nem, akik a szociáldemokrata pártból jöttek, és akiket ő – okkal, ok nélkül – mind a mai napig szociáldemokratának tart.

Hogy azok minek tartják magukat – igyekezett lezárni magában Böhm Vilmos a morfondírozást –, az megint csak más kérdés.

A repülőgép másnap hajnalban ismét elzúgott Gödöllő, majd attól északkeletre, a frontvonal fölött. A Vörös Hadsereg Miskolc visszafoglalására készülődő katonái minden bizonnyal hallották a hangját, és látták is a repülőt.

Még ugyanazon a napon Budapesten szétfutott a hír: Szamuely Tibor Moszkvába szökött, és magával vitte a kormány minden vagyonát tömérdek arany, gyémánt, drágakő, ékszer és hasonló formájában.

– Egyesek látták is a Vérmező felett, ahogy kinéz a repülőből – mesélte Karinthy Frigyes hírlapíró a Japán kávéházban kollégájának, Kosztolányi Dezső hírlapírónak, az írói direktórium tagjának. – Teli szájjal vigyorgott, és miközben gúnyosan integetett, látni lehetett, hogy a kezén gyűrűk és karperecek csillognak. Annyi volt belőlük, hogy egyik-másik le is esett, azokért marakodás tört ki a környék lakói között.

– Nagyon érdekes – jegyezte meg blazírtan Kosztolányi Dezső, és lapozott egyet a kezében lévő Vörös Újságban.

Később, miután Karinthy Frigyes hirtelen fölpattant és elrohant valahova, Kosztolányi Dezső elővette a mindig a zakója belső zsebében lapuló noteszt, meg a tintaceruzáját, és néhány szóban fölskiccelte a repülőgépről ékszerektől nehéz kézzel integető népbiztos alakját. Azt írta melléje: „Kiváló regénykezdet lehet!” Ezt a mondatot kétszer is aláhúzta.

– Tényleg megszökött? – szögezte Kun Bélának a kérdést a Sándor-palotában, a kormányzó-tanács ülésén Garbai Sándor, azt követően, hogy hajdani szociáldemokrata párttársai kiköve-telték tőle, hogy álljon a sarkára, és ne hagyja, hogy egyes népbiztosok megtartsanak maguknak létfontosságú információkat.

Aztán Szamuely Tibor üres székére mutatott. Aminek az égadta világon semmi jelentősége nem volt, lévén, hogy Szamuely az utóbbi időben több kormányülésről is hiányzott, mivel páncélvonatával és fegyvereseivel rendre vidékre szólította a kötelesség.

– Már miért szökött volna meg? – kuncogott Kun Béla. – Semmi oka nem lett volna rá. Ráadásul Szamuely elvtársról bajosan lehetne effélét föltételezni.

– A Vörös Hadsereg parancsnoksága jelentette – szólt közbe zord arccal Pogány József –, hogy egy UCI típusú repülőgép áthaladt a frontvonal fölött, és továbbrepült északkelet felé. Mindez az után, hogy egy nappal korábban többen látták ugyanezt a gépet a térségben repülni. Nyilvánvalóan azért, mert akkor volt próbaúton.

– Fején találd a szöget, Pogány elvtárs, igen, a gép, mielőtt nekivágott volna a nagy távol-ságnak, tett egy próbautat, amely során minden rendben taláztatott. Persze, nagy meglepetés lenne, ha nem így történt volna, ugyanis a legkiválóbb repülési szakértőnk, Asbóth elvtárs készítette föl a gépet, és a legjobb pilótánk, Dobos István ült a pilótafülkében. Egyébként azóta a különleges információs csoporton keresztül már értesítettek is, hogy Szamuely elvtárs repülőgépe sikeresen landolt Kijev mellett.

Ez utóbbi kijelentést fölhördülés követte. Kunfi Zsigmond például fölpattant a helyéről, és így kiáltott: „Ugye! Hát mégis!” Kun Béla azonban változatlanul mosolygó arccal folytatta:

– Szökésről ellenben szó nincs, elvtársak. Szamuely elvtárs valóban Moszkvába utazott, de ezzel én, mint a Forradalmi Kormányzótanács külügyi és hadügyi népbiztosa, bíztam meg. Szükségesnek tartottam ugyanis Lenin elvtársat és az orosz vezetést közvetlenül tájékoztatni a magyarországi helyzetről. Továbbá azt kértem tőle, hogy vesse be minden személyes befolyását arra vonatkozólag, hogy a szovjet elvtársak, amint lehetséges, törjék át a Kárpátok vonalát, hogy mielőbb egyesülhessenek a magyar Vörös Hadsereggel.

Ahogy visszaérkezése után nem kis büszkeséggel mesélte, Szamuely Tibort a cár külön-vonatával vitték Kijevből Moszkvába. Egy napig tartott az út, a kényelemre és az ellátásra nem lehetett semmilyen panasza, azt azonban fájalta, hogy erre az időre teljesen el volt zárva az információktól. Azt is már csak Moszkvában tudta meg, hogy a Vörös Hadsereg vissza-foglalta Miskolcot a csehektől, és folytatja diadalmas hadjárat a Felvidék felé.

Amint megérkezett Moszkvába, a pályaudvarról egyből Leninhez irányították. Éppen díszszemle volt a Vörös téren, a Kreml irgalmatlan nagy épülete előtt: Lenin megtekintette az újonnan besorozott, és a fehérek elleni végső összecsapásra készülő vöröskatonák menetét.

– Lenin elvtárs roppantul szívélyes és józan gondolkodású ember – mesélte Szamuely Tibor csillogó szemekkel a népbiztosoknak a szovjetház nagy közösségi helyiségében, ami koráb-ban a Hungária szálló hallja volt. – Kicsit tartottam attól, hogy esetleg megharagszik, amiért pont egy ilyen fontos eseményen zavarom meg. Mondtam is az elvtársaknak, hogy várjuk meg a szemle végét, illetve azt, hogy Lenin elvtárs jelezze, hogy most esetleg alkalmas az idő, de ők közölték, hogy Lenin elvtárs tud az érkezéséről, és személyesen rendelkezett úgy, hogy azonnal vezessenek majd elébe. Így is történt. Lenin elvtárs egy teherautó platóján állt,

előtte hosszú, végeláthatatlan oszlopokban az üdvözlésére fősorakozott vöröskatonák. Amint odaléptem a platón melléje, azonnal megszakította a beszédét, kezét szorított velem, és bejelentette, hogy megérkezett Moszkvába Szamuely Tibor, a Komintern egyik fontos munkatársa, aki a Magyar Tanácsköztársaság üdvözlését hozta az orosz kommunistáknak. Elvtársak, olyan ünneplésben és ovációban nekem még soha nem volt részem, mint akkor! Nem túlzok: zengett a Vörös tér... S a legcsodálatosabb az volt, hogy ez a fergeteges köszöntés Lenin elvtárs egyetlen intésére elhallgatott. Hihetetlen fegyelem ez, kérem!... Nincsenek is rá szavak, én is csak álltam meglepődve és megilletődve. Lenin elvtárs pedig arra kért, hogy tolmácsoljam a magyar proletariátus üzenetét. Ettől persze még inkább zavarba jöttem, na nem azért, mert nem álltam készen a beszédre, hanem tartottam attól, hogy orosztudásom a hazajövetelem óta kissé megkopott. Az elején keresgélnem is kellett a szavakat, ám szerencsére hamar rátaláltam a helyes mederre, és beszámoltam a Magyar Tanácsköztársaságnak az internacionalizmus szellemében, a világforradalom érdekében vívott hősie harcairól. Lenin elvtárs nagyon figyelmesen végighallgatott, csak úgy, mint a fehérek ellen, a frontra készülő vöröskatonák.

– Hogy van Lenin elvtárs? – kérdezte ugyancsak csillogó szemekkel Kun Béla. – Nem tűnik fáradtnak vagy megviseltnek?

– Egyáltalán nem. Mindnyájunk örömeire mondhatom, hogy Lenin elvtárs kiváló egészségnek örvend. Tele van energiával és tettere készséggel, amit kisugároz a munkatársaira és a vele találkozókra is. Lám, nekünk is hosszú üzenetet küldött – Szamuely Tibor újra a magasba emelte Leninnek az előbb már megmutatott levelét –, amelyben meg nem alkuvásra és a harc folytatására buzdított bennünket.

– Valamint arra int – tette hozzá Kun Béla, aki Szamuelyt kivéve természetesen mindnyájunkat megelőzve olvasta már a levelet –, hogy kizárólag a proletárdiktatúra és a burzsoá elnyomás között választhatunk. Köztes megoldás nincsen. Nem lehet az antanttal és az imperialistákkal egyezkedni. Vagy szembeszállunk velük, és ezáltal végleg szakítunk a kapitalizmussal, vagy jönnek ők, velük együtt pedig újra itt lesz a mindent és mindenkit elnyomó és eltipró tőke és a reakció.

Az általános örvendezés közepette egyszeriben elkomorodtunk. Az utóbbi napok, sőt hetek valóban diadaljelentésekről és a győzelmes északi hadjátról szóltak, ennek ellenére meglehetősen nyomott volt a hangulat aznap a Forradalmi Kormányzótanácsban. Éles vita robbant ki arról, hogy helyes-e az, hogy a Vörös Őrség, háta mögött a Korvin Ottó vezette politikai nyomozókkal, hajtóvadászatot rendez azon kereskedők és árusok ellen, akik nem hajlandók elfogadni a tanácskormány által gyártott fehér pénzt – melynek egyik oldala, ahol nem is olyan régen a közös bankjegy osztrák változata szerepelt, üres –, és hogy kizárólag a Monarchia idejéből származó kék pénzt tekintik fizetőeszköznek. A korábbi szociáldemokraták a pénzkérdés józan és racionális megoldását sürgették, mondván, hogy hiába erőltetjük a fehér koronákat, ha nincs mögötte fedezet. Amire Kun Béla azzal vágott vissza, hogy itt csak egyetlen megoldás lehetséges: minden erővel föllépni azok ellen, akik nem hajlandók elfogadni a tanácsköztársaság pénzét, miáltal az ellenség malmára hajtják a vizet.

S persze az se adott vidámságra okot, hogy néhány nappal korábban rálóttek Böhm Vilmosra.

Gödöllőn, a kastélyparkban történt, közvetlenül azután, hogy a hadseregpárancsnok beszállt nyitott szolgálati autójába, hogy a vasútállomásra hajtasson, ahol már várt rá a különvonat, ami minden este Budapestre vitte. Alig indult el az autó, szemből, a fák közül lövések dördültek. A jármű reflektora éppen arrafelé világított, és a kocsiban ülők később mind egyöntetűen, határozottan azt állították, hogy a fényben egy bőrkabátos alak látszott, aki a Lenin fiúk jellegzetes öltözkéjét viselte. A sofőrnek volt annyi lélekjelenléte, hogy ne álljon meg – gázt adott, és nagy sebességgel elrobogott a vasútállomás felé.

A szovjetházba érve Böhm Vilmos azonnal Kun Bélához sietett, és fölháborodva tudatta vele azon véleményét (amit ő a maga részéről tényként állított be), miszerint Cserny József egyik embere rálőtt a gödöllői kastélyparkban.

– Atyavilág! – pattant föl ültő helyéről, íróasztala mögül Kun Béla. – S nem történt bajod, elvtársam?

Odasietett Böhm Vilmoshoz, és tapogatni kezdte. Amaz ingerülten hátrébb lépett.

– Nem sérültem meg, Kun elvtárs, sem én, sem a munkatársaim... Azonban nagyon közel voltam hozzá. Követelem az eset mielőbbi kivizsgálását, és Cserny József felelősségre vonását! Teljesen nyilvánvaló ugyanis, hogy az ő egyik embere hajtotta végre a merényletet, mint ahogy az is bizonyos, hogy ez csakis az ő tudomásával történhetett.

– Elhamarkodottan ítélsz, Böhm elvtárs! Ami nem jó dolog. Miért vagy ennyire biztos abban, hogy az egyik Lenin fiú lőtt rád? Bőrkabátja akárkinek lehet... A bőrkabát nem egyenruha, amit csak bizonyos személyek viselnek.

– Te is tudod, Kun elvtárs, hogy Csernyéknek minden okuk megvan arra, hogy haragudjanak rám. Elvégre alapvetően az én javaslatomra történt a különítmény föloszlatása.

– Ez mindannyiunk közös döntése volt, Böhm elvtárs, erről azonban most ne nyissunk vitát! Nagyon örülök annak, hogy amint látom, valóban egyetlen karcolás nélkül megúsztad a támadást, viszont azt javaslom, hagyjuk egyelőre azt a vizsgálatot. A világért sem akarok veled nézeteltérésbe keveredni, ugyanakkor én korántsem vagyok meggyőződve arról, hogy tényleg Csernyék állnak eme szerencsétlen eset mögött...

– Szerencsétlen eset?! – vágott közbe Böhm. – De Kun elvtárs, engem majdnem megöltek!

– Csak rád lőttek, Böhm elvtárs, ám látható, hogy egyetlen hajszálad sem görbült meg. Viszont éppen azért, nehogy folytatásra biztassunk bárkit is, netán tippeket vagy ötleteket adjunk, nyomatékosan arra kérlek, hogy tekintsünk el a vizsgálatról, és a sajtót se tájékoztassuk az incidensről. Ha ugyanis híre megy, hogy egy népbiztosra, mi több, a Vörös Hadsereg főparancsnokára különösebb lafacaca nélkül rá lehet löni, ellenségeink vérszemet kapnának. Téged pedig arra kérlek, hogy gondoskodj jobban a védelmedről, és tegyél meg mindent a hasonló esetek elkerülése érdekében.

Böhm Vilmos néhány percre még próbálta győzködni Kun Bélát, hogy ne hagyják ennyiben a dolgot, ám ő nem hagyta magát. Közölte, hogy meggyőződése szerint az imperialisták ügynöke lehet az elkövető, aki éppen azért öltözött ekképpen, hogy viszályt és ellenségeskedést szítson közöttük. Azzal az ügyet lezártak tekintvén elbocsátotta a Vörös Hadsereg főparancsnokát. Nem engedte, hogy bármi is elvegye a jó kedvét – aznap ugyanis jó napja volt Kun Bélának: titkos tárgyalások eredményeképpen sikerült elérnie, hogy a Monarchia magyar állampolgáraként született román miniszterelnök Budapesten élő hozzátartozóit cseréljék ki az ő Szilágyságban rekedt rokonaival. A szigorúan bizalmas aktus a frontvonalon, Tiszafüreden történt, ahonnét kormányzati járműveken vitték Kun Béla szüleit és testvéreit Budapestre.

Lenin elvtárs ténylegesen is a fiaivá fogadta a Lenin fiúkat. Erről ugyancsak Szamuely Tibor számolt be, aki harminchat jelvényt hozott Moszkvából, Lenin elvtárstól kapta őket, azzal az üzenettel, hogy adják át az arra leginkább érdemeseknek. Igen szép jelvények voltak: akkorák, mint egy nagyobbfajta kabátgomb, ezüstből, középen zománcozott vörös sarlóval és kalapáccsal, körben babérkoszorúval. Azon az éjszakai beszélgetésen, amit a népbiztosoknak tartott beszámolót követően Szamuely Tibor és Kun Béla négy szemközt folytatott, vita alakult ki közöttük arra vonatkozóan, hogy a jelvény kinek jár: Szamuely Tibor azon az állásponton volt, hogy a Cserny-csoport föl lett oszlatva, őket tehát eleve nem fogadhatja a fiaivá Lenin

elvtárs, helyettük az ő különítményeseinek kell adni a jelvényeket, és mostantól fogva őket kell tekinteni Lenin fiúknak. Kun Béla ellenben úgy vélte, hogy a Cserny-csoportot nem oszlatták föl, hanem ketté szedték – a nagyobbik fele ment a frontra, a kisebbik fele pedig továbbra is a szovjetházat őrzi, egyéb hatáskörük nincsen, ők azonban már idestova egy hónapja Lenin fiúknak nevezik magukat, evégett a jelvény őket illeti. Ebből szokatlanul éles perpatvar keletkezett, amely során Kun Béla csodálkozva tapasztalta, hogy az eddig bevált mondatokkal sem tudja leszerelni Szamuelyt, aki, úgy látszik, a szükségesnél több erőt és elszántságot merített a moszkvai útjából, és most azt képzei, hogy Lenin és az orosz elvtársak mind mögötte állnak. A külügyi és hadügyi népbiztos nem akart ezen az éjszakán ebbe mélyebben belemenni, sem újabb frontot nyitni, helyette azzal zárta le a vitát, hogy pillanatnyilag nem az a legfontosabb kérdés, hogy kik a Lenin fiúk, ezt még ráérnek eldönteni, helyette inkább arról kellene beszélni, hogy az orosz Vörös Hadsereg mikor éri el a Kárpátokat.

– Sajnos, nem mostanában – jelentette ki Szamuely Tibor, és ezzel a rövidke mondattal egyszerűen el is tűnt addigi fölényessége. – Az orosz elvtársakra jelen pillanatban északnyugati határaiknál nehezedik nyomás, ott kell védeni hazájukat az imperialista betolakodóktól. Lenin elvtárs egyértelműen megmondta, hogy bármennyire is ez a céljuk, egyelőre nincs napirenden a magyar Vörös Hadsereggel való egyesülés.

– Ez szomorú – mondta őszintén Kun Béla. – Mi éppen azért fordultunk észak és északkelet felé, hogy megkönnyítsük az orosz elvtársak dolgát.

– Mindezek dacára én jónak vélem a helyzetünket, és optimistán tekintek a jövő elé, Kun elvtárs. Ha jól tájékozódtam a mai nap folyamán, a miénk Losonc és az Ipolyság, és nyomulunk tovább észak és kelet felé. Órák kérdése, s elvágjuk egymástól a cseh és a román csapatokat. Az antant nem számított erre, és most megzavarodottan menekül, kétségbeesetten vonja hátrébb a hadait.

– Én se akarok pesszimista lenni, Szamuely elvtárs, ugyanakkor számolnunk kell azzal, hogy a hadsereg ereje és készletei előbb-utóbb kimerülnek, nekünk pedig gondoskodnunk kell az utánpótlásról. Ma a kormányzótanács rendeletet alkotott az általános hadkötelezettségről, hamarosan megkezdődik a sorozás...

– De hát ez kiváló! Ez nagyon jó hír! Végre! Ezzel kellett volna mindjárt az elején kezdeni.

– Majd meglátjuk, Szamuely elvtárs, nyugtával dicsérjük a napot... Te is tudod, hogy a parasztság még mindig nem tette magáévá a tanácsköztársaság eszméit és céljait, és egyre nyíltabban háborog az elmaradt földosztás és a kollektivizálás miatt. E téren is sürgősen lépünk kell, mivel számítani lehet arra, hogy a sorozás még inkább ellenünk fordítja őket. Közben a szociáldemokrata népbiztosok ugrásra készen várják a számukra megfelelő pillanatot, amikor szakíthatnak velünk, és a hátunk mögött megegyezhetnek az antanttal.

– Meg kell szabadulni a szociáldemokratáktól, Kun elvtárs, ez teljesen egyértelmű, és én már korábban is, nem egyszer mondtam ezt neked. Nyilvánvaló, hogy ők a kezdettől fogva csak színleg álltak mellénk. Tudatosítani kell mindenkiben, hogy a demokrácia a burzsoá elnyomás és kizsákmányolás látszatintézménye, szimpla szemfényvesztés, amivel egyszer s mindenkorra szakítani kell. Aki nem ért egyet, az takarodjék az imperialistákhoz. A proletárdiktatúra nem demokratákról és szavazatokról szól. A proletárdiktatúra osztályuralom, azért, hogy az eddig elnyomott osztály örökre eltörölje a zsarnokság intézményét a föld színéről. Azt pedig nagyon jól tudjuk, hogy semmiféle uralom nem egyenlő a demokráciával, ami amúgy is egy csökevényes látszatintézmény. Amennyiben ezt a szociáldemokraták nem hajlandók megérteni, likvidálni kell őket, nincs semmi keresnivalójuk egy bolsevik alapokon dolgozó tanácskormányban. S ha ezt te nem teszed meg, akkor majd megteszem én, Kun elvtárs.

Szamuely Tibor hangja egyszeriben újra erőssé és fenyegetővé vált. Pedig még hátra volt egy kényes kérdés, amelyet ugyancsak meg kellett beszélniük, hiszen Moszkva referátumot várt róla: Fritz Platten ügye. Lenin elvtárs svájci illetékességű barátja és közeli munkatársa régóta visszakíváncozott a szülőhazájába, hogy fölmérje a világforradalom ottani állapotát, erre azonban a frontvonalak miatt eddig nem volt lehetősége.

– Az volt a terv, hogy utánunk jönnek egy másik repülőgéppel, szorosan mögöttünk, hogy egy pillanatra se tévesszenek bennünket szem elől – mesélte Szamuely. – Pestre érvén aztán vonatra szállt volna, mondván, a szociáldemokrata Bécsen keresztül hazatérhet Svájcba. A Kárpátok fölött azonban viharba kerültünk, és mire kikeveredtünk belőle, a másik gép nem volt mögöttünk. Utasítottam Dobost, hogy tegyen néhány kört, hátha fölbukkannak valahol, ám egy idő után tovább kellett jönnünk, nehogy elfogyjon az üzemanyag, és ellenséges területen kényszerüljünk leszállásra.

– Sajnos, Platten elvtársékkal pontosan ez történt. Az este folyamán bizalmas információt kaptam a hadsereg összekötő csoportjától, hogy le kellett szállniuk egy hegyoldalban, és a románok, akik szemmel tartották mind a két repülőgépet, azonnal elfogták őket.

– S ezért engem vádolsz, Kun elvtárs?... Hiszen én is könnyen pórol járhattam volna.

– Nem vádolok én senkit, Szamuely elvtárs, ha csak az időjárást nem... Mindenesetre szomorú és nagyon kínos ügy, lévén, hogy Lenin elvtárs barátjáról és bizalmas munkatársáról van szó. Csupán abban reménykedhetünk, hogy Platten elvtárs, mint igazi kommunista, nem fog megtörni a fogságban, a kínzások alatt, és nem fog terhelő adatokat kiszolgáltatni az ellenségnek.

Azért történtek vidám dolgok is azon az estén. Nagy föltűnést keltett például Szamuely Tibor igazi műremeknek számító arany karórája, és a hozzá illő arany mandzsettagombok, amiket Lenin elvtárs személyesen adott át neki. Továbbá nagyon ízlett az a különleges minőségű kaukázusi tea, mely eredetileg a cári családnak termelt, most azonban Lenin elvtárs speciális ajándéka volt Szamuely Tiborné Szilágyi Jolán számára, aki volt olyan kedves, és az elvtársiasság szellemében megkínált belőle bennünket.

A csokoládét már nem bontotta ki, azt megtartotta magának.

Az UCI típusú repülőgép nem csak modern és kiválóan felszerelt, de kellően nagy a csomagtere is. Így történhetett, hogy az orosz elvtársak bőségesen megpakolták azt saját gyártmányú autógumikkal, ágyúlövedék gyártására alkalmas glicerinnel, valamint Szovjet-Oroszország életét és a forradalom helyzetét bemutató filmekkel. Az indulást megelőzően Dobos István pilóta aggódott is valamelyest, hogy a gép esetleg nem fogja bírni a terhet, ám az orosz elvtársak megnyugtatták, hogy nem kell félni, a repülő simán és biztonságosan hazatér majd, hiszen tudja, hogy milyen fontos dolgokat szállít a forradalmi Magyarországnak.

1919. június

— I-vel vagy ipszilonnal?

– Mit mond, kérem?

– Azt kérdeztem, titkár úr, hogy i-vel vagy ipszilonnal a végén írjam-e a nevet?

Eckhardt Tibor természetesen már elsőre is pontosan értette a gépíró kisasszony kérdését, ám roppant mód bosszantotta, hogy nem tudja megválaszolni. Idegességében abba is hagyta a járkálást az asztal körül, megállt a kisasszonnyal szemben, és látszólag annak arcát fürkészte, valójában azonban azon törte a fejét, hogy vajon látta-e valahol leírva ezt a nevet, és ha igen, akkor hogy is nézett ki.

– Esetleg megkérdezzük a miniszterelnök urat? – érdeklődött a gépíró kisasszony, és egyáltalán nem fordította a fejét, sőt, kihívó pillantásokkal fogadta a titkár úr fürkésző tekintetét.

De Eckhardt Tibor nem volt abban a helyzetben, hogy ezeket észrevegye.

– Ugyan! – dühösen csapott egyet a levegőbe a jobb kezével. – Nem fogjuk ilyen ügyekkel zavarni öexcellenciáját. Mindjárt megtalálom a megoldást, csak legyen türelemmel, kérem.

Sietve a könyvespolchoz lépett, és az iratdossziék címkéit kezdte tanulmányozni, mintha onnan remélne segítséget.

– A jövődő miniszter úrnak van valamilyen címe, kérem? Úgy értem, báró, vagy gróf?

A titkárt azon túlmenően, hogy nem tudta, hogy eme név esetében melyik írásmód a helyes, a kisasszony akadékoskodása is idegesítette. Égő arccal fordult el a könyvespolctól, és immáron nem csak látszólag nézett a kisasszonyra. Aki nem volt szép. Noha nem volt csúnya sem. Az a fajta ifjú hölgy volt, akit olykor több, olykor kevesebb jóindulattal bájosnak szokás mondani. Ugyanakkor el kellett ismerni, hogy okos volt. Nagyon okos. Ráadásul titoktartó, ami ezekben a nehéz időkben kimagaslóan fontos erénynek számított. A miniszterelnök úr jó érzékkel választotta ki éppen őt erre a felelősségteljes és komoly munkára.

Miután mindezen gondolatok átsuhantak Eckhardt Tibor fején, a titkár már meg is enyhült a bájos gépíró kisasszony iránt. Elvégre tényleg nem amaz tehet arról, hogy ő percek óta képtelen eldönteni, hogy i vagy ipszilon legyen a név végén. Nem miatta áll hosszú ideje a munka.

– Ezt egészen biztosan meg tudom magának mondani – jelentette ki végül valamelyest összeszedve magát Eckhardt Tibor. – Se nem gróf, se nem báró. Tudtommal a nemesi címen kívül semmilyen egyéb titulust nem visel, ami meglepő, mivel éveken keresztül a néhai Ferenc József szárnysegédjeként szolgált. Habár a császárra nem igazán volt jellemző a címek osztogatása. Nyilván azért nem, mert úgy gondolta, épp elég annyi rangot kiosztani, amennyit a gyárosok és a nagykereskedők fölvásárolnak maguknak.

Ez utóbbit igazából csak magának, hangosan gondolkodva közölte a titkár, aki itt gyorsan el is vágta a beszélgetés fonalát: pontot téve az ügy végére, arra szólította föl a kisasszonyt, hogy:

– Tudja mit? Írja i-vel. Azt könnyebb átjavítani tintával ipszilontra, mint fordítva.

Aztán mégse lett átjavítva. Horthy Miklós bal kezét a Bibliára helyezte, a jobbat fölemelte, így ismételte el az eskü szövegét, majd ugyanarra a papírra, amelyről a titkár előolvasott, a gépelt névalírás fölé odakanyarintotta tollal, ipszilonnal a végén a nevét. Talán – gondolta, illetve remélte Eckhardt Tibor – észre sem vette, hogy a gépelt szövegben „Horthi” szerepelt.

Már elkezdődött a kormányülés, amikor megérkezett. Ezt is a Kass szálló jól zárható és őrizhető különtermében tartották, szokás szerint – noha ez utóbbi kitétel használatát egyelőre jogosan lehetett volna megkérdőjelezni, lévén, hogy gróf Károlyi Gyula és miniszterei alig néhány ülésen voltak túl, ám tény, hogy mióta Aradról átköltöztek Szegedre, azóta mindig a Kass szálló különtermében üléseztek. Azt is így, nem kevés eufémizmussal említette gróf Károlyi Gyula, hogy átköltöztek. A valóság ennél sokkal mostohább volt: miután a románok bevonultak Aradra, nem érdekelte őket, ki vörös és ki fehér – mindenkit válogatás nélkül rács mögé tették. Egy olyan személyt különösen, aki a Károlyi nevet viselte, és mint kiderült, nem csupán a névrokona, hanem egyenest az unokafivére az októberi magyar forradalom vezéralakjának. Hiába bizonygatta Károlyi Gyula, hogy ő bizony szögesen ellentétes nézeteket vall, mint ama Mihály, és éppen azon buzgólkodik, hogy helyrehozza mindazt, amit a kuzinja tönkretett, a románokat ez nem hatotta meg. Szerencsére a franciák közbeléptek, és gondoskodtak arról, hogy az ellenkormány tagjait szállítsák át az ő ellenőrzésük alatt lévő Szegedre. Ahol aztán lekerült róluk a bilincs.

Egyszóval, már zajlott a kormányülés, amikor kopogtattak. Ami azt jelentette, hogy fontos dolog történt, lévén, hogy a folyosón posztoló francia idegenlégiósok nem engedtek akárkit az ajtó közelébe. Eckhardt Tibor azonnal fölpattant és kisietett. Néhány másodperc múlva vissza is tért, és gróf Károlyi Gyulához odahajolva bizalmaskodó hangon azt mondta:

– Excellenciás uram, ha szabad, kérem...

Az ellenkormány feje biccentett, fölállt, és a titkárral együtt kiment.

– Na, bizonyára megérkezett – mondta az ajtó becsukódása után Gömbös Gyula, aki az ellenkormányban a hadügyi államtitkári posztot viselte, és most is (szokás szerint) a császári-királyi hadsereg egyenruhájában feszített ülőhelyén. – A felesége elengedte.

Halk kuncogás volt a válasz. Napok óta bizalmas értesülésként keringett a miniszterek és az államtitkárok között a hír, miszerint a hadügyminiszteri cím várományosa elfogadta ugyan a miniszterelnök fölkérését, ám ezt ahhoz a feltételhez kötötte, hogy megbeszélje a feleségével. Amiatt utazott vissza a kenderesi kastélyba, hogy megkérje az asszony engedélyét.

Gömbös Gyulának nem kellett csalatkoznia. Nyílt az ajtó, és Károlyi Gyula mögött belépett az új hadügyminiszter, aki a hőség ellenére csuklyát és valami esőkabátszerű lebernyeget viselt. Mint később közölte: azért, hogy minél kevesebben ismerjék föl.

– Tisztelt uraim – szólalt meg méltóságteljes színpadiassággal a miniszterelnök –, talán már nem kellene, ám a protokoll mégis így kívánja, így hát bemutatom Magyarország új hadügyminiszterét, nagybányai Horthy Miklós urat!

Horthy levette a fejéről a csuklyát, a miniszterek és az államtitkárok pedig fölálltak, és egyesével odaléptek hozzá kezét rázni vele.

Valóban mindnyájan ismerték. Néhány nappal korábban már feltűnt Szegeden, aztán egy villámlátogatás erejéig hazautazott. De néhányan korábban is találkoztak vele. Például Gömbös Gyula, aki a kormányulást követő bridzspartin nem felejtette el az újdonsült hadügyminisztert, egyúttal közvetlen felettesét emlékeztetni arra, hogy ők már összeismerkedtek egymással. Mégpedig tavaly ősszel, Budapesten.

– Bizonyára tudod, miről beszélek, kérlek, excellenciás uram... az a bizonyos összeesküvés...

– Hogyne, hogyne – bólogatott kártyalapokkal a kezében Horthy Miklós. Kicsit még gondolkodott azon, hogy megkérdezze-e államtitkárát: mi volt az oka annak, hogy a hosszas készülődést követően a megbeszélrt időben és helyen végül is csupán alig pár ember verődött

össze, akik aztán ahelyett, hogy nemzeti felkelést robbantottak volna ki, és ezáltal elsöpörték volna a hazaáruló Károlyi-kormányt, kénytelenek voltak csalódottan hazamenni.

Na, de ez már a múlt – gondolta a hadügyminiszter –, el kell felejteni, és helyette előre kell tekinteni. Ez itt egy másik Károlyi-kormány, csak nevében emlékeztet az előzőre, minden egyéb, vele való összehasonlítás teljességgel alaptalan, és remélhetőleg gondoskodik majd arról, hogy végleg elfeledjék azt a szégyenteljes előzőt.

Tetterekészségben nem is volt hiány. Miután véget ért a bridzsparti, és mielőtt a kormánytagok vacsorázni indultak volna – ezúttal nem a szálloda, hanem a Csónakázó Egylet éttermébe –, Gömbös Gyula egy gépelt papírlapot dugott Horthy Miklós orra alá. Ami nem mellesleg a kormány többi iratához hasonlóan ugyancsak a bájos és okos gépíró kisasszony masinájából származott.

– Mi ez, kérlek? – érdeklődött szívélyesen Horthy, mivel csak a lap tetején lévő „Fölhívás!” föliratot olvasta el, a többihez túl fáradtnak érezte a szemét az egész délutáni kártyázás után.

– Engedelmeddel, még az érkezésem előtt fogalmaztam meg, remélvén, hogy egyetértesz vele – felelte Gömbös Gyula. – Miniszterelnök öexcellenciájával úgy állapodtunk meg, hogy az ügy súlya és fontossága miatt szükséges, hogy te mint miniszter írd alá. Az új nemzeti hadsereg föllállításáról rendelkezünk benne.

– Természetesen – biccentett Horthy Miklós, és a mindig szolgálatkész Eckhardt Tibor már nyújtotta is neki a töltőtollat. Ugyanazt, amit délelőtt a miniszteri eskü aláírásához használtak.

Másnap újabb régen látott ismerőssel találkozott a frissen kinevezett hadügyminiszter: Prónay Pál huszár százados tette tiszteletét a Kass szállóban. Mióta az ellenkormány miniszterei ott laktak, a délceg Prónay gyakran és szívesen reggelizett a szállodában, hogy együtt szövögessék a Magyarország megmentéséről szóló terveket. Aminél tovább egyelőre nem jutottak, források és kellő erő ugyanis nem állt rendelkezésükre.

– Mindenben támogatom! – csapta össze a bokáit a százados Horthy Miklós előtt, miután amaz előadta neki a nemzeti hadsereg föllállításának tervét, azt követően, hogy megállapították: roppant sajnálatos módon legutóbb immáron majdnem három éve, az olasz front közelében volt módjuk személyesen beszélgetni. Azóta pedig nagyon sok víz folyt le nem csak a Dunán, de úgy általában véve mindenhol. – Engedelmekkel, följánlom teljes körű szolgálataimat a terv megvalósítására! Régóta tervezem, sőt már el is kezdtem dolgozni egy nemzeti érzelmű különítmény föllállításán, ami kellő eréllyel és elszántsággal csap az országban garázdálkodó vörös terroristák mocskos és véres kezeire. Amennyiben a nemzeti hadsereg fölláll, én a különítményemet azonnal alája rendelem.

– Előre is köszönöm, százados uram, a segítségedet, ám a hadsereg föllállítása egyelőre sajnos várat magára, a nemzeti haderő még csak tervben létezik – állapította meg némi keserőséggel Horthy Miklós. – Mert pénzünk lényegében nincsen. A háborúhoz pedig tudvalévőleg elsősorban ez kell.

– Valamennyi pénz áll már a rendelkezésünkre – jegyezte meg Prónay Pál. – A bécsi emigránsok megszerezték azt az összeget, amit a vörösök azért küldtek Bécsbe, hogy ott is proletárforradalmat robbantsanak ki. Szerencsére Bethlen gróf még időben közbelépett.

– Valóban Bethlen gróf állna e mögött? – ráncolta a homlokát Horthy. – Amennyire én ismerem, ő nem olyan ember, aki beszállna egy diplomáciai képviselőt kifizetésébe.

Mind Prónay Pál, mind Gömbös Gyula azt hallották ki a hadügyminiszter hangjából, hogy nem igazán helyesli a bécsi akciót. Az államtitkár gyorsan el is terelte a szót, nehogy feszültség keletkezzen:

– Miniszterelnök úr excellenciája huzamosabb ideje tárgyalásokat folytat a franciákkal, akik már megadták elvi támogatásukat a magyar nemzeti haderő fölállítására. Úgy tűnik, első lépésként nem alaptalanul reménykedhetünk egy ezerfős alakulat összetoborzásában. Őket a szegedi csendőrlaktanya készletéből föl is lehetne fegyverezni.

– Helyes, helyes! – örvendezett a huszár százados. – Mivel azonban ezer ember nagyon kevés, ügyelni kell arra, hogy csak a legmegbízhatóbbakat és a legkiválóbbakat toborozzuk össze, nehogy bárki ingatagsága, netán esetleges árulása veszélyeztesse az akciót. Különösen oda kell figyelni a tisztekre, akik egyszerre jelentik a hadsereg lelkét, szívét és eszét. Amikor a vörösök a nagy toborzást csinálták egy hónappal ezelőtt, rengeteg olyan tiszt csatlakozott hozzájuk, akiket egészen addig a mieinknek véltünk. Most aztán a Vörös Hadsereg nekik köszönheti a győzelmeit.

– A hazájuk védelmére fogtak fegyvert – mondta csöndesen Horthy Miklós. – Ilyen esetben elsődlegesen nem az számít, hogy mi az ideológia. A népüket és a szülőföldjüket akarták megvédeni. S nekünk is alapvetően arra kell törekednünk, hogy a saját erőnkéből szabadítsuk föl az országot, ne pedig idegen szuronyok élén vonuljunk be Budapestre.

Prónay Pál még mondani akart volna valamit, ám közben megjelent a szálloda halljában gróf Károlyi Gyula miniszterelnök és Teleki Pál külügyminiszter, úgyhogy a társaság fölkerekedett, és átvonult az étterembe reggelizni.

A nap az előzőhöz hasonlóan csendes nyugalomban telt. A délutáni bridzspartin azonban a miniszterelnök telefonhívást kapott. Mikor visszatért a többiekhez, sápadt volt és izgatott:

– Uraim – mondta színpadias hanghordozással –, Kassa elesett... – itt elakadt, mivel nem tudta, mi most a helyes megfogalmazás, így hát néhány másodpercnyi tépelődés után módosított: – Kassát elfoglalták a vörösök, és azóta minden valószínűség szerint már Selmecebánya is az övék. A csehek menekülnek nyugat felé.

– Hihetetlen! – csóválta a fejét Gömbös Gyula. – Egészen döbbenetes!

– Pár hete még nem voltak sehol! – replikázott Kelemen Béla kultuszminiszter. – Már ne haragudj, kérlek, excellenciás uram, hogy ekként fogalmazok, de unokafivérednek, a vörös Károlynak egy szem katonája sem volt, úgymond, békés szándékai jeléül, a bolsevikok viszont napokon belül visszafoglalják az egész Felvidéket. Ha így folytatják, hamarosan Erdély következik.

A többiek is látszott, hogy nem tudják eldönteni, hogy ezek a hírek most jók-e, vagy rosszak. Rosszak abból a szempontból, hogy azt jelezték, hogy a tanácsköztársaság erősebb, mint gondolták. Jók pedig azért, mivel mégis arról tudósítottak, hogy egyes megszállt és elcsatolt területek visszakerültek magyar kézre. Mindezt aztán tetézte a miniszterelnök következő értesülése, amit percekkel később kapott, és arról szólt, hogy Clemenceau francia kormányfő meghívta a tanácskormányt a párizsi béketárgyalásokra.

– Táviratot küldött Kun Bélának – ismertette a tényállást gróf Károlyi Gyula. – Ebben fölszólította őt a csehek elleni hadjárat leállítására, egyben közölte, hogy az antant kész tárgyalni a jelenlegi magyar kormánnyal az ország új hatáiról.

– Nevetséges – fakadt ki Kelemen Béla. – A jelenlegi magyar kormány mi vagyunk.

– Csak szeretnénk az lenni, kérlek alássan – helyesbített Horthy Miklós. – Azonban, azt gondolom, nincs miért csodálkoznunk azon, hogy az antant a kommunistákkal készül konferenciázni. Nekik van fegyverük és hadseregük. Nekünk nincs.

– Majd lesz – jelentette ki elszántan Gömbös Gyula.

Horthy Miklós mintha nem tudta volna eldönteni, hogy legyinteni vagy bólintani szándékozik.

– Ellenben, excellenciás uram, minden elismerésem az informáltságodért – mondta végül, a miniszterelnökhöz fordulva. – Naprakész híreket közölsz velünk. Hamarább, mint ahogy az újságok megírnák.

– Megvannak még a budapesti összeköttetéseim, kedves Miklós... Nem akarom eltúlozni a szerepemet, de bizony a szegedi sajtó is gyakorta abból táplálkozik. Na persze, honnét máshonnan szerezne értesüléseket, amikor a bolsevikok szigorúan cenzúráznak mindent? A Vörös Újság és a Népszava természetesen arról sem számoltak be, ami Sopron vármegyében történt, avagy történik még ma is. Mint ahogy egy sort sem írtak a fél Dunántúl megbénító vasutassztrájkáról. A sztrájk a proletárdiktatúrában állítólag ismeretlen fogalom, jócskán meg is lepte a kommunistákat. Pedig a bátor vasutasok a Keleti pályaudvar homlokzatáról még a vörös rongyot is leszaggatták, és kitűzték helyette a nemzeti trikolt.

A miniszterek elismerően hümmögtek. Erről már volt szó a pár nappal korábbi kormányülésen. Gróf Károlyi Gyula fölszólítására akkor vigyázzba is álltak, és némán fejet hajtva tisztelegtek azok előtt, akik a sztrájk letörésére fölvonuló karhatalom sortüzében veszítették életüket.

– Az újságok olykor megdöbbenő dolgokat közölnek tényként – mondta Horthy Miklós. – Mikor a legutóbbi itt jártamat követően hazamentem Kenderesre, a feleségem sírva fogadott. Az egyik debreceni napilap ugyanis azt írta, hogy engem Szolnokon elkaptak a vörösök, és azonnal kivégeztek. Nevetséges. Minden tisztelem azoké, excellenciás uram, akik fegyvert fogtak a bolsevikok ellen, azonban úgy vélem, hogy az erről szóló híreket a megfelelő kétséggel kell kezelnünk.

– Talán kételkedsz abban, kérlek alássan – érdeklődött Teleki Pál –, hogy vidéken a parasztok egyre több helyen ragadnak kapát és kaszát, és fordulnak szembe a vörösökkel? Szamuely terroristáinak bizony alaposan meggyűlik a baja a Sopron környéki nemzeti fölkelőkkel. Az újságok természetesen a cenzúra miatt nem írnak erről a brutális, irgalmat és emberiességet nem ismerő leszámolóssorozatról, amit a magukat Lenin fiúknak nevező elvetemült bűnözők folytatnak. Statáriális eljárásnak címzett vadállati kegyetlenséggel mészárolják le a hazafiakat, pusztán azért, mert merték fölemelni a hangjukat a kiszolgáltatottságuk és a jogfosztottságuk ellen.

– Nem, dehogy is kételkedem! – rázta a fejét Horthy Miklós. – Szó sincs erről, kérlek! Őszinte tisztelem és minden nagyrabecsülésem azoké, akik fegyver híján is szembe mertek szállni a vörös terrorral. Az áldozatokért pedig természetesen vérzik a szívem. Azt hiszem, mi magunk is példát vehetünk a soproniakról bátorság és nemzeti érzés tekintetében. Ha lenne végre hadseregem, nem gondolkodnék azon, hogy hol venném föl először a fegyveres harcot a bolsevikokkal... Éppenséggel pontosan arra akartam rávilágítani, uraim, hogy a kommunista cenzúra és az ebből fakadó megbízhatatlan információk miatt minden hírt meg kell vizsgálnunk, mielőtt bármiben is döntenénk, avagy lépnénk. Nagy felelősség van rajtunk: a nemzet felszabadításának felelőssége, amit, nem győzők hangsúlyozni, a magunk erejéből kell véghez vinnünk, és nem idegen szuronyokra támaszkodva.

Gróf Károlyi Gyula nem sokkal később arról is be tudott számolni minisztereinek, hogy mi volt Kun Béla válasza a Clemenceau-táviratra: közölte, hogy a magyar kormány elfogadja a meghívást a párizsi békekonferenciára, ugyanakkor kinyilvánította a Forradalmi Kormányzótanács és a Magyar Tanácsköztársaság békés szándékait, hangsúlyozván, hogy az agressziót a cseh és a román csapatok kezdték, akik az előző év novemberében megkötött belgrádi fegyverszüneti megállapodást megszegve átlépték az intervenciós vonalat.

A válasz azon a napon ment el, amikor a Vörös Hadsereg bevonult Eperjesre, illetve egy nappal azután, hogy Zólyom újra magyar kézre került. A Forradalmi Kormányzótanácson régóta nem tapasztalt bizakodás lett úrrá: vidámak voltunk és optimisták, amit külön erősített az a Moszkvából érkezett üzenet, miszerint az orosz Vörös Hadsereg megkezdte a felkészülést a Kárpátok felé történő előnyomulásra – végre-valahára tehát elérhető közelségbe került az orosz csapatokkal való egyesülés.

Jó kedvünket tovább fokozta a szerte Budapesten tapasztalható lelkesedés. Mikor véget ért a Kassa visszafoglalását ünneplő nagygyűlés a Parlament előtti téren, valamennyien egyetértettünk abban, hogy ez volt a proletárdiktatúra eddigi legszebb és legvidámabb napja. Még a május 1-jén is túltett. Hatalmas tömeg verődött össze: az országház lépcsőjéről nem is lehetett látni a végét, amerre a szem ellátott, mindenütt emberek, akik kirobbanó ovációval fogadtak minden beszédet és megnyilvánulást.

– Ugye, elvtársak, milyen jó dolog a proletárdiktatúra? – harsogta Kun Béla, és hangja mikrofon nélkül is megtöltötte a teret.

A tömeg pedig egyöntetűen válaszolta:

– Igen!

A vörös zászlók erdejében itt-ott föltűnt néhány piros-fehér-zöld lobogó is, ám ebből egyikünk sem csinált ügyet. Magunkban még örültünk is annak, hogy Szamuely Tibor éppen Sopron környékén veri le az ellenforradalmat, nincs tehát, aki tömegbe lövessen. Mámoros nap volt, és mámoros este. A szovjetházban, vacsora után Landler Jenő minden népbiztost pezsgővel kínált. Kun Bélának ugyan eszébe jutott, hogy már régóta készül ez ügyben beszélni vele, ám nem akarta pont ezt az estét elrontani.

Mint ahogy egyikünk örömét se azzal, hogy ismerteti velünk a pár nappal később Moszkvából érkezett táviratot, amely aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy nyugati híradások szerint a magyar Vörös Hadsereg benyomult nem magyar kézen lévő területre is – ez pedig ellentmond az internacionalizmus eszméjének, és erősíti a cseh és szlovák nacionalista erőket. Persze, gondolta Kun Béla a mi nevünkben is, mit tudnak az orosz elvtársak az itteni állapotokról és a megszállt területek hovatartozásáról. Ám nem látta időszerűnek minderről azonnal fölvilágosítani őket, helyette inkább igyekezett Lenin elvtársat és kollégáit egy gyors választávirattal megnyugtatni, miszerint a felvidéki előrenyomulás célja az, hogy az antant csapatok visszaverése után kikiálthassuk a Szlovák Tanácsköztársaságot, eleget téve internacionalista és kommunista köteleességeinknek. Ha már a Bajor Tanácsköztársaság pár nap után elbukott, és a bécsi fölkelés sem akar sehogy se kirobbanni.

– Látod, elvtársam? – ölelte át szokatlan heveséssel azon a mámoros-ünneplős estén Kun Béla nyakát Kunfi Zsigmond. – Ennyi az egész: mindössze egy kicsit kell enyhíteni a fullasztó szorításon, éppen csak megmutatni, kinyilvánítani, hogy a proletárdiktatúra nem csupán büntetni és szorongatni akar, ám tud adni és simogatni is, és az emberek mindjárt tízezzrével, százezzrével állnak mellénk. Hiszen a bolsevizmusból sem lehet a humánusot kifeledni! Anélkül nincs benne öröm! Egyetértesz velem, Kun elvtárs?

– Úgy véled tehát, Kunfi elvtárs, hogy a proletárdiktatúra eddig csupa büntetésből és elnyomásból állt?

– Dehogy vélem úgy, Kun elvtárs, dehogy! Csak arra akartam föl hívni a figyelmedet, hogy lám, én, meg pár elvtárs milyen régóta mondogatjuk neked és a többieknek, hogy enyhítsünk a terroron. Aztán most, hogy ez meg is történt, egyrészt nem győzzük fogadni a hadi sikerekről érkezett híreket, másrészt ma akkora ünneplésben és szeretetben volt részünk, amekkorában politikusnak ebben az országban talán még soha.

Kun Béla lefejtette magáról Kunfi Zsigmond vézna, ám erős karját, és fölemelve a hangját azt válaszolta neki:

– Elvtársam, nagy tévedésben vagy, amikor azt gondolod, hogy a proletárdiktatúrát eddig főképpen a terror jellemezte! Hát az a tömérdek népjóléti intézkedés, amit tettünk, szerinted talán nem a proletárdiktatúra ismérve? Az, hogy megszüntettük a kizsákmányolást, hogy a gyárakat, az üzemeket és a boltokat azok kezébe adtuk, akik dolgoznak benne? Hogy a proletároknak lehetővé tettük mindazt, ami eddig csak a burzsujoknak adatott meg, hogy a legkiválóbb tudósok előadásain tanulhatnak, képezhetik magukat, hogy színházba járhatnak, és hogy a gyerekeik Abbáziába mehetnek ezrével, tízezérel nyaralni? Soroljam még, Kunfi elvtárs? Hát mi köze van mindennek a terrorhoz?

Többen fölfigyeltünk a hirtelen jött erős hangra, veszekedés azonban szerencsére nem robbant ki. Landler Jenő gyorsan öntött mind Kun Béla, mind Kunfi Zsigmond megüresedett poharába még egy kis jóféle pezsgőt – azt továbbra se árulta el, hogy az általános alkoholtilalom és a nemzetközi gazdasági blokádnak ellenére honnét szerezte –, aminek eredményeképpen a két népbiztos pár percen belül összeölelkezett, és néhány, kissé akadozó nyelvvel előadott mondatban egyetértettek abban, hogy a proletárdiktatúra természetesen nem csak terrorból áll, viszont természetéből és a dolgok törvényszerűségéből fakadóan mégis csak van benne az is, azonban nem szabad túlzásokba esni.

Ami azt illeti, túlzásba vitt terrorról akkortájt szó sem volt. Legalábbis Budapesten nem. A Cserny-különítményt azt követően végképp föloszlattuk, hogy Korvin Ottó néhány hét bábáskodás után sajnálkozva tudatta Kun Bélával, hogy nagyon röstelli, de a feladat meghaladja az erejét, nem bír ezzel az öntörvényű matrózzal és embereivel: nem hallgatnak rá, a parancsait megtagadják, őt magát pedig egész egyszerűen kiröhögik. „Olyanok ezek, akár a harci mén – magyarázta Korvin Ottó. – Ha vérszagot éreznek, azonnal megvadulnak. Ha meg nem éreznek vérszagot, akkor kirúgják az istálló oldalát.”

Kun Bélának elsőként az jutott eszébe, hogy Korvin Ottó bajosan találkozhatott még harci ménnel, lévén, hogy vézna teste és a púpja miatt nem sorozták be katonának. Nem teketóriázott: mivel Szamuely Tibor a Dunántúlon küzdött a végső győzelemért az ellenforradalmi lázadók ellen, és különben is, abból semmi jó nem származik, ha összeeresztik Cserny Józseffel, a különítményt parancsban föloszlatták, a tagjait pedig egyöntetűen kivezényelték az északi frontra. Ahol is hozzánk beérkező hírek szerint igen jó és kemény katonának bizonyultak. Mindig az első sorokban voltak, és a legénység körében hamarosan az a vélekedés kelt szárnyra, hogy nem fogja őket a golyó.

A szovjetház védelmét ezek után a szabadkai munkásotthon hajdani könyvtárosa, Kassák Lajos nagy rajongója, Sinkó Ervin vette át (akinek különben Korvin Ottóhoz hasonlóan pár évvel azelőtt ugyancsak jelent meg verseskötete), egy csapat vörösőrrel és vörös katonával a kezei alatt.

Garbai Sándor hozakodott elő azzal az ötlettel, hogy le kellene utazni Kassára. (Vagyis inkább fel, mármint ha a térképet nézzük.) Úgyis nehezményezik, hogy a tanácskormány sose hagyja el Budapestet, ezért nem ismeri a vidék viszonyait, a népbiztosok közül egyedül Szamuely Tibor utazgat, ám egészen más ügyekben.

– Nem veszélyes az? – kérdezte aggodalmasan Szántó Béla.

Böhm Vilmos, aki ezúttal éppen nem a gödöllői hadsereg-parancsnokságon tartózkodott (ami többünk véleménye szerint egyáltalán nem volt baj, legalább nem zavarta Stromfeld Aurél áldásos tevékenységét), megvonta a vállát:

– Veszélyes. No de Budapesten sem kevésbé veszélyesebb. Csak itt legföljebb abba az illúzióba ringathatjuk magunkat, hogy biztonságban vagyunk.

Kun Bélára pillantott, hogy ha mással nem, legalább a tekintetével emlékeztesse az ellene elkövetett és eltitkolt merényletre.

– A katonáink nap mint százszorta nagyobb veszélynek teszik ki magukat – folytatta Garbai Sándor, mi pedig őszinte kíváncsisággal figyeltük szavait: a nagy bajuszú kormányfő az utóbbi hetekben a protokollbeszédeken és az egyéb fölszólalásokon kívül meglehetősen passzív volt. – Meg kell mutatnunk, hogy csupán azért, mert a nép akaratából magas posztra jutottunk, nem szakadtunk el az egyszerű emberektől. Arról nem beszélve, hogy katonáinkhoz hasonlóan mi sem vagyunk gyávák. Nekik pedig különösen időszerű volna személyesen megköszönnünk a hősiek küzdelmet.

– Megköszönni? – vonta föl szemöldökét Landler Jenő. – Hiszen nem értünk küzdenek, hanem az országért! A népért. Saját magukért. Nem vagyunk mi uralkodók, vagy tőkés és pénzes burzsujok, hogy magunkat mások fölébe helyezvén megköszönjük azt, amit ön-magukért tesznek...

– Nem is erről van szó, Landler elvtárs – szólt közbe Kun Béla, jelezvén, hogy részéről eldöntötte a kérdést. – Hanem arról, hogy jelen esetben mi látjuk el a nép képviselőtét. Nem a magunk képében megyünk Kassára és mondjuk el köszönetünket, hanem az ország lakossága, a proletariátus és a parasztság nevében.

– Ne keverjük a dolgokat, elvtársam! – tört ki Landler Jenőből a jogász, és indulatosan megrázta busa fejét. – Nem mi látjuk el a nép képviselőtét, hanem az alkotmány értelmében nem sokára összeülő Tanácsok Országos Gyűlése, amely a proletárdiktatúrában tudvalévőleg a parlament szerepét tölti be. Az ott egybegyűlt elvtársak és elvtársnők lesznek a népképviselő fölhatalmazottai. Mi csupán végrehajtó hatalom vagyunk.

– Ezek elavult, burzsoá fogalmak, Landler elvtárs! – legyintett Kun Béla. – Az idő már most meghaladta őket, hamarosan pedig végképp meg is feledkezhetünk róluk. De ne a szavakon lovagoljunk. Böhm elvtárs, van különösebb akadálya annak, hogy a Forradalmi Kormányzótanács néhány tagja elutazzon Kassára?

– A csehek fölrobbantottak egy hidat Kassánál – válaszolta rövid gondolkodás után a Vörös Hadsereg főparancsnoka. – Azonban egy hidászalakulat már dolgozik az ideiglenes híd elkészítésén. Egy-két napon belül kész lesz. Akkor mehetünk.

Mentünk is. A Keleti pályaudvaron szálltunk föl az éjszakai különvonatra. Hajnali három felé értünk Miskolcra. Onnantól fogva már akkor se tudtunk volna aludni, ha akartunk volna: a vonat minden állomáson néhány percre megállt, és mi az ablakból kihajolva integetve fogadtuk a dörgő, ünneplő éljenzést.

– Milyen szép dolog ez! – jegyezte meg a harmadik megálló után Garbai Sándor, ám a hangja nem volt teljesen felhőtlen. – Csak az a baj, hogy nem tudjuk, hogy azok, akik ilyen lelkesen integetnek és lobogtatják a vörös zászlót mifelénk, saját akaratukból vannak-e itten, avagy kivezényelték őket?

– Ejnye már, Garbai elvtárs! – szólt rá Kun Béla. – Ne legyél már ennyire rosszhiszemű! Különben is: számíts az, hogy ezek az emberek miért vannak itt? Bizonyára akad köztük olyan, akinek szóltak, hogy menjen és köszöntsön bennünket, de én fogadni mernék, hogy a többség a szívére hallgatva jött ki élénk. A lényeg úgyis az, hogy a sajtó majd megírja, és szerte az országban, meg külföldön is szétmegy a híre, hogy a Magyar Tanácsköztársaság stabil és erős, és az ország vezetése és a lakosság egymásnak vállvetve száll szembe minden külső és belső ellenséggel.

Az ünneplés Kassán is folytatódott, sőt, megtörtént az, amire senki nem gondolt – vagyis, hogy meg lehet ismételni, mi több, túl is lehet szárnyalni a budapesti Parlament előtt történeteket. Virágokkal ékesített autók vártak ránk a kassai pályaudvaron, azzal hajtottunk a dóm előtti térre, ahol tízezres, vagy talán százezres tömeg fogadott bennünket. S ami még megdöbbentőbb – bár egyúttal legalább ugyanannyira félelmetes – volt: ez a hatalmas sokaság egyszer csak körbevette az autókat, néhányan felugráltak a járművekre, és megragadták, megszorongatták a kezeinket, mintha színészek vagy művészek lennénk. Olyan is akadt, aki csókot lehelt a kézfejünkre. Ijedten forgattuk a fejünket, kerestük, merre vannak a vörösőrök, akik megfékezhetik ezt a szertelen ünneplést, ám nem voltak sehol, az autók pedig a hullámzó tömegben lépésben haladtak a dóm előtti emelvény felé, közben fürtökben lógtak rajtuk az emberek, akik egymást váltva és taposva adták át az újonnan fölkapaszkodóknak a helyeket – mintha mindenki, egész Kassa, vagy talán az egész Felvidék a Forradalmi Kormányzótanács tagjainak kezét akarná megszorítani.

– Ugye, milyen jó dolog a proletárdiktatúra, elvtársak? – ismételte meg budapesti kérdését Kun Béla, miután végre-valahára nagy nehezen elfoglaltuk helyünket a díszemelvényen, és a kormány nevében Garbai Sándor megköszönte a megdöbbentően lelkes fogadtatást.

S a sokaság ugyanúgy, mint a fővárosban, egyöntetűen azt dörögte:

– Igen!

Az ünnepi hangulatot csak fokozta az időközben autóval beérkező Böhm Vilmos bejelentése, miszerint a diadalmasan előrenyomuló Vörös Hadsereg elfoglalta Bártfát.

Szamuely Tibor természetesen nagyon sajnálta, hogy ő ezekből az ünneplésekből rendre kimaradt. Neki lelkes köszöntésekben és üdvözlésekben nemigen volt része: ahol járt, dühös, vagy reszkető arcok tekintettek reá. Az ő kezét nem, legföljebb csak a nyakát akarták megszorítani, hiszen amerre a páncélvonat fölbukkant, ott rövidesen lövöldözések, sortüzek és akasztófák következtek. Az ellenforradalom makacs elszántsággal fészkelte be magát Nyugat-Magyarországra, a különítménynek tehát sok munkája akadt. Szamuely Tibor először azt gondolta, ez is csak pár napos kiruccanás lesz, mint az eddigiek: odautaznak, megtisztítják a környéket a fehérektől, aztán mennek is haza, vagy éppenséggel másfelé, amerre a forradalom megköveteli. Végül majdnem két hetet töltöttek a Dunántúl nyugati szegletében. Bizonyára volt, aki számolta az agyonlőtt vagy fölakasztott ellenforradalmárokat, Szamuely Tibor azonban nem foglalkozott ilyesmivel. Ő akként gondolkozott, hogy nem az a fontos, hogy milyen áron és mennyi áldozattal, hanem hogy teljesen meg legyen tisztítva a terep. Első tehát az alaposág és a minőség, a mennyiség csak ezután következik.

Nem mondhatni, hogy teljes lelki nyugalommal hagyta maga mögött azt a vidéket, hiszen lett még volna tennivaló, a kötelesség azonban – ezúttal az első ízben összeülő pártkongresszus képében – ismét Budapestre szólította. Egészen váratlanul bukkant föl a szovjetházban: senkinek nem jelezte érkezését, egyszerűen ott termett hirtelen, ami különben az utóbbi időben nem csupán szokásává, hanem kötelességteljesítésének praktikus eszközévé is vált – az ellenségre mindig a meglepetés erejével lehet a leghatásosabban lesújtani.

A szovjetházban persze emberi számítás szerint nemigen lehetett volna ellenséget találni, Szamuely Tibor mégis gyanakodva figyelte a vörösőröket, akik a Cserny-különítmény tagjait fölváltva posztoltak szerte az épületben mindenfelé. Kicsit maga is csodálkozott a gyanakvásán, lévén, hogy inkább örülnie kellett volna annak, hogy Cserny József immáron nem tényező, ennek ellenére nem engedte meg egyik ajánlkozó vörösörnek sem, hogy segítsen a hurcolkodásban. Saját maga cipelte föl, majd be a két hatalmas tömött bőröndöt a lakosztályába.

Szilágyi Jolán otthon tartózkodott, a toaletasztal előtt, amivel mióta a szovjetházban laktak, nem tudott betelni, hiszen neki korábban soha nem volt ilyenje. Az ajtó nyílásának hangjára meglepetten és némi ijedelemmel fordult hátra, a következő pillanatban azonban hatalmas mosoly terült szét bájos arcán:

– Drága! Hát maga itt? Nem tudtam, hogy jön!

Fölpattant, és a férje elé sietett, aki szuszogva letette a bőröndöket, gondosan becsukta maga mögött az ajtót (még a kulcsot is elfordította), majd megölelte a feleségét:

– Nem számított rám? De hát kezdődik a pártkongresszus! Gondolhatta volna, hogy arra hazajövök.

– Csak reméltem, Tibor, csak reméltem... Maga azonban olyan kiszámíthatatlan, sose lehet tudni, hogy maga mellett mikor válnak valóra az ember reményei...

– Nem én vagyok kiszámíthatatlan, fiam, hanem a körülmények – dörmögött Szamuely Tibor, miközben viszonzta Szilágyi Jolán csókjait, és azt is kitapogatta, hogy a pongyola alatt a nő teljesen meztelen. – A fehérek ott is támadnak, ahol eddig nem vártuk. Nagyon résen kell lennünk.

– Hát legyen résen, Tibor – susogta a nő, és hagyta, hogy az ölekezés lendületétől teljesen szétváljon rajta a könnyű kis szállodai pongyola.

– Ejnye már – mondta a férje, nem igazi zsörtölődéssel. – Még csak most értem haza.

– Én pedig nagyon vártam...

– Lássá: alig szálltam le a vonatról. Csupa kosz vagyok. S bűdös. Hadd fürödjek le.

– Imádom az illatát, Tibor! Meg azt az erős kezét.

– Azt mondják: vér tapad hozzá.

Ekkor már Szilágyi Jolán keblein nyugodott Szamuely Tibor mindkét tenyere.

– Vér tapad a kezeihez? Hát az én vérem lüktetését érzi-e? Mire vár?

– Sok dolgom van, Jolán... Ki kell pakolnom a bőröndöket, aztán Kun Bélához kell mennem...

– Kun Béla várhat, Tibor.

Várt is. Noha ő erről kétségkívül nem tudott.

A két percei után a pár együtt fürdött le a lakosztályhoz tartozó fürdőszobában, majd Szamuely Tibor végre kinyithatta a bőröndöket. Amelyekről kiderült, hogy egyáltalán nem azt rejtegették bennük, amit Szilágyi Jolán előzetesen sejtett – ruhák helyett ékszerekkel voltak tele.

– Atyaég, Tibor! Hát ez csodálatos! – Szilágyi Jolán tapsikolt örömeiben, és egyszerre két kézzel túrt bele az egyik széthajtott kofferbe. Ujjai alatt csörömpöltek a színarany karkötők, gyűrűk és nyakékek. – Honnét vannak ezek?

– Egy elhagyatott kastélyban találtuk. Csorna mellett. A tulajdonosok átszöktek Ausztriába, de nem bírtak mindent magukkal vinni. Én pedig összepakoltam és elhoztam.

– Ó, Tibor, hát... – Szilágyi Jolán egyszeriben elakadt az áradozásban, és arcán mintha árnyék futott volna át, mindenestre az előzőnél sokkal tárgyilagosabb hangon folytatta: – Mit szándékozik tenni velük?

– Először is leltár kell készíteni. Pontosan le kell írni mindet, hogy miféle, mekkora, milyen díszítése van, hány darab van belőle... Ez egy felelősségteljes, bizalmi munka, Jolán. Magára gondoltam, mint egyetlen szóba jöhető személyre, akire ilyesmit rábízhatok. Elvállalja?

Szilágyi Jolán már kihúzta a kezét a bőrröndből, ám a tekintetét még nem vette le az arany holmíróról.

– Természetesen, Tibor... Megtisztelő, hogy rám gondolt.

– Ugyan már! Ne érzélgősködjünk. Maga művész, ért az ilyesmihez. Arról nem beszélve, hogy tudom, hogy magában föltétlenül megbízhatok. Vegyen elő, kérem, papírt és tollat, és mindent jegyezzen föl. Van most magának valami dolga? Úgy értem: készült valahova? Mikor beléptem, éppen fésülködött.

Szilágyi Jolán önkéntelen mozdulattal a hajához nyúlt. Az a frizura sajnos, vagy nem sajnos, mindenesetre már odalett az ölelkezésben és a zuhanyozásban.

– Kernstok elvtárshoz készültem leckét venni... de nem olyan fontos...

– Megköszöném, amennyiben le tudna most róla mondani. Nézze, nekem sürgősen el kell mennem a Kun Bélához, beszámolni a Sopron környéki ellenforradalmi lázongásokról. Addig, kérem, lásson neki. Nem várom el, hogy mikorra visszaérek, elkészüljön, hiszen nem volna jó, és nincs is értelme felületes munkát végezni. Azonban nem is várthat sokat a dolog. A következő kormányülésre magammal akarom vinni a listát, hogy mielőbb eldönthessük, mi legyen az ékszerek sorsa. Egyik része nyilván a koronakibocsátáshoz szolgálhat fedezetül, az értéktelenebbje pedig majd múzeumba megy. Érti, ugye, Jolán?

– Persze, hogy értem – felelte Szilágyi Jolán, és összefűzte magán a pongyolát.

– Lássa, ezt pedig magának hoztam – Szamuely Tibor ekkor már indulásra készen, felöltőben állt az ajtóban. A zsebébe nyúlt, és egy kis csomagot húzott elő. Visszalépett a feleségéhez, a kezébe nyomta az ajándékot, majd elsietett. Az ajtóból még visszaszólt: – A kulcsot fordítsa rá! Nem akarom, hogy meglepjék, miközben ezt a munkát végzi.

– Persze – bólintott Szilágyi Jolán, majd hozzátette: – S ígérem, hogy nem csábulok el – ezt azonban a férje már nem hallotta. Döngött a lépteitől a folyosó.

A nő föltépte a barna papírba csomagolt ajándékot: egy doboz bonbon volt. Kiváló osztrák minőség. A Lenin fiúk talán a portya kedvéért, avagy a fehérek üldözése közben átcsaptak Ausztriába.

A pártkongresszus a vártnál rosszabb hangulatban zajlott. Előzetesen mindnyájan arra számítottunk, hogy ha lesznek is viták és ellentétek, a Vörös Hadsereg győzelmei és ezzel párhuzamosan a proletárdiktatúra megszilárdulása alapján véve derűs légkört és háttérrel biztosítanak az alkotó tanácskozáshoz. Ennek ellenére nem úgy sütek el a dolgok, ahogyan azt reméltük. Rögtön az elején elfajultak a dolgok, ugyanis éles, időnként személyeskedésbe átsapó disputa mellett történt meg a párt nevének megváltoztatása – a kérdés ráadásul nem úgy rendeződött, ahogyan azt Kun Béla és vele együtt többen szeretttük volna: az új név a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja lett; ami persze eme meglehetősen esetlen, szörnyszülött mivoltában nem tetszett, nem is tetszhetett senkinek, ugyanakkor a nyilvánvaló szembenállások, ellentétek és veszekedések láttán ez volt az egyetlen lehetséges kompromisszum, amit mind a kommunista, mind a szociáldemokrata szárnyon keresztül lehetett vinni. S az még csak hagyján, hogy az eredeti szándék ellenére a párt nem kapta vissza a Kommunisták Magyarországi Pártja elnevezését, s a Kominternhez való csatlakozás is veszélybe került: a leginkább amiatt főhetett a fejünk, hogy az új pártvezetésben kisebbségbe kerültünk mi, Visegrádi utcaiak.

Amikor a tanácskozás után összeültünk, hogy megvitassuk a kialakult és számunkra nem kedvező helyzetet, Kun Béla azt a következtetést vonta le, hogy a kongresszuson és ezáltal a pártban fölülkerekedtek a Kunfi-féle jobboldali elhajlók, akik a polgári demokrácia és az egyéb burzsuj csökevények felé kacsintgatnak. Igaza volt Lenin elvtársnak akkor, amikor ő végleg leszámolt a saját szociáldemokrataival. Csakhogy – hangsúlyozta Kun Béla – a Magyar Tanácsköztársaság nincs abban a helyzetben, hogy ugyanezt a fontos és szükségszerű történelmi lépést megtegye. Bármennyire is fájdalmas számunkra, egyelőre el kell fogadnunk ezt a helyzetet. Legalábbis addig, amíg nem oszlanak el a sikeres északi hadjáratot követően újra a (különben még meglehetősen bizonytalan rajzolatú) határainkon tornyosuló viharfelhők.

A kongresszus zárónapján érkezett meg Clemenceau újabb jegyzéke, ami az előzőnél sokkal világosabban és pontosabban fogalmazott: a mellékelt térképvázlatokon megjelölték, hogy milyen vonalak mögé kell visszahúzódnia a Vörös Hadseregnek, mely föltétel teljesülése esetén a magyar kormány megkapja a meghívót a párizsi konferenciára, ahol tárgyalhatunk Magyarország jövőendő hatáiról. Az antant ezen túl ígéretet tett arra is, hogy a Vörös Hadsereg visszavonulása esetén a román és a cseh csapatok is hátrébb húzódnak.

Igen – visszavonulás, ami egyet jelentett a Felvidék és a nemrégiben visszafoglalt területek kiürítésével.

S ami még ennél is nagyobb fölhördülést okozott, az az volt, hogy mindnyájunk elképedésére Kun Béla egyáltalán nem tartotta elvetendőnek a dolgot.

– Igen, eddig mellettünk állt a hadiszerencse – magyarázta a kormányülésen. – Mint ahogy a meglepetés ereje is sokat nyomott a latba. Nevezetesen, hogy a Vörös Hadsereg, amit leírtak, és valljuk be: valóban csak idő kérdése volt, hogy mikor morzsolódik föl teljesen, egyszeriben ellentámadásba ment át. Mire a csehek észbe kaptak, már kénytelenek voltak visszahúzódnia a hegyek közé. Csakhogy semmi nem tart örökké, elvtársak! Ahogyan mi váratlanul ellen-csapást mértünk, ugyanúgy az antant is képes összeszedni magát, és előbb visszaverni a mi támadásunkat, majd benyomulni az ország belsejébe...

– Ennyire kishitű vagy, Kun elvtárs? – szakította félbe lángoló arccal Pogány József. – Nem bízol a katonáink erejében? Hadiszerencsének nevezed azt, ami kiváló tisztjeink és lelkes katonáik együttes, megfeszített munkájának eredménye?

Kun Béla ránézett – látszott rajta, hogy indulat feszíti, végül, mintha ez a közbevetés el se hangzott volna, folytatta tovább:

– Elvtársak! A hadsereg tartalékai mostanra kimerültek! A lendület még tart, még viszi előre a dolgokat, még lehet néhány győzelem, még bevonulhatunk néhány városba, ám mindnyáján nagyon jól tudjuk, hogy több emberünk nincs, de ha lenne is, akkor se tudnánk őket fölszerelni és élelmezni. Igen, elvtársak, én is tisztában vagyok azzal, hogy kemények az antant feltételei. Bizonyos körülmények között nem is volna szabad foglalkozni velük. Csakhogy most nem olyan körülmények vannak. Ha meg akarjuk őrizni a proletárdiktatúrát, akkor meg kell állnunk. Most, amikor még nem késő. Amikor még nem legyőzött, hanem erős ellenségként tárgyalnak velünk. Ki kell fűjnünk, és össze kell szednünk magunkat, mert nagyon sok munka és harc vár ránk. A kívülről jövő ellenséget most föl tudtuk tartóztatni, ám az imperialisták belülről is támadnak – Kun Béla itt Szamuely Tiborra pillantott, aki komor arccal meredt maga elé, és mind a két kezével markolta a néhai Tisza István miniszterelnök egyik kávéscsészéjét. – Nem tudunk sokáig kétfrontos harcot vívni. El kell fogadnunk az antant föltételeit, le kell ülnünk tárgyalni velünk, és közben el kell rendeznünk belső ügyeinket.

– Pontosan milyen belső ügyekre gondolsz, Kun elvtárs? – kérdezte erős élel a hangjában Kunfi Zsigmond.

Kun Béla leült, jelezvén, hogy a szónoklat érdemi része véget ért. Zsebkendőjét húzott elő, megtörölte gyöngyöző homlokát. Odakünn ezer ágra sütött a Nap, s a Sándor-palotába is beáramlott a kinti rekkenő meleg.

– Ne tegyük úgy, mintha mindez újdonság lenne a számunkra, elvtársak... Az ellenforradalom itt van, az ország határain belül. Erőt kell gyűjtenünk, és szövetségeseket kell keresnünk. Fölül kell vizsgálnunk néhány dolgot, hogy minél több embert állíthassunk magunk mellé. A magam részéről nem tartom kizártnak azt sem, hogy elgondolkozzunk egy korlátozott földosztáson. Hátha ezzel meg tudjuk nyugtatni a háborgó vidéket és a parasztságot.

Akkor nem született döntés a kormányülésen. Annak ellenére nem, hogy kimondva-kimondatlanul még a legvérmesebb ellenzők is valahol tisztában voltak vele, hogy a mindnyájunk számára folyton újabb és újabb meglepetéseket okozó, kiismerhetetlen arcú Kun Bélának megint igaza van. Aki különben néhány nappal később érveit azzal egészítette ki, hogy az oroszországi példával hozakodott elő: lám, Lenin elvtárs is ideiglenesen békét kötött az antanttal. Mindenki tudja, hogy az valójában nem béke, csak fegyverszünet, ami közben erőt lehet gyűjteni, és le lehet verni a belső ellenséget, hogy aztán a problémákat legyűrve még nagyobb határozottsággal lehessen folytatni a harcot a burzsujok és az imperialisták ellen. Lenin elvtárs mindennek tudatában ment bele a breszti békekötésbe, és lám, meg is lett az eredménye: Oroszországban ma már nincs belső ellenség, a párt egységes, szilárd és eltökélt a kommunizmus eszméje mellett, s nincsenek a soraiban olyanok, akik elhajlanának, avagy hajlamosak lennének a proletárdiktatúra elveitől és ismérveitől ellentétes kompromisszumok megkötésére.

– Ebben kétségtelenül igaza van Kun Bélának – magyarázta Szamuely Tibor a feleségének. – Csakhogy az a helyzet, hogy pontosan ez a halogató és meghátráló politika vitt bennünket oda, ahol most vagyunk. Eleve hiba volt a szociáldemokratákkal közösködni, ám emlékezzünk csak: Kun Béla akkor azt mondta, hogy ez csak átmeneti állapot, a kezünkbe vesszük a dolgokat, és néhány hét alatt megszabadulunk tőlük. Na de megvalósult ebből bármi is? A szociáldemokraták változatlanul itt ülnek a nyakunkon, és immáron nem csupán a kormányban, de a pártban is ők diktálnak. Rég likvidálni kellett volna az egész bandát, azonban én hiába mondtam ezt, Kun Béla rendre leintett, hogy most ennek nincs itt az ideje.

– Úgy gondolja, hogy ha nem lennének itt a szociáldemokraták, akkor most nem kellene visszavonulnunk? – érdeklődött Szilágyi Jolán.

– Nem. Nem erről van szó. Félreérti, amit mondtam. Maga is nagyon jól tudja, hiszen sokat beszélgettünk már arról, hogy a történelemben nincs olyan, hogy „ha”. Törvényszerűségek vannak, amiket vagy fölismer az ember, amennyiben jó kommunista, vagy nem. Példaként hoztam a szociáldemokratákat arra vonatkozóan, hogy hová vezetett a történelmi szükségszerűség föl nem ismerése, és ezzel kapcsolatban a megalkuvó, pragmatikus politika: ahelyett, hogy a lehető legtisztább, az eszmékhez maximálisan ragaszkodó formájában megvalósítottuk volna a kommunizmust, nekiálltunk egyezkedni velük, és íme, mostanára nem csak a proletárdiktatúrát, de a pártunkat is elvették tőlünk. Szóról szóra ugyanez történik az antant esetében. Nekiállunk egyezkedni velük, az imperialistákkal, akikkel még egy levegőt se volna szabad szívnunk, olyan förtelmes a belőlük áradó bűz, a rothadás émelyítő szaga, de mi ezzel nem foglalkozunk, hanem tárgyalni készülünk, és majd meglátja, hogy ez se fog vezetni semmire. Pedig itt volna a lehetőség, hogy a múltat végleg eltörölve egyszer s mindenkorra megszabaduljunk a történelem csontvázaitól. A világforradalom diadalmas léptekkel halad előre. Ha a bécsiek és a müncheniek kezéből ki is esett a vörös lobogó, majd fölveszik azt a

Felvidéken. Maholnap kikiáltják a Szlovák Tanácsköztársaságot, és megszületik a következő proletárdiktatúra. A történelem halad előre a maga útján, mi pedig a szociáldemokratákkal karöltve azon gondolkodunk, hogy le kellene ülni tárgyalni az imperialistákkal? Nevetséges.

A Műcsarnokban voltak, az elkobzott és elrekvirált muzeális értékű műtárgyakból rendezett kiállítás megnyitóján. Lukács György szívhez szóló, megindító beszédet mondott a kultúrának és a művészetnek az emberi történelemben betöltött megkerülhetetlen és kiemelt szerepéről, valamint arról, hogy miért fontos mindazt, ami eddig jobbára a gazdagok kiváltsága volt, a proletárokkal és a néppel is megismertetni. Utána megkérdezte a Szamuely házaspárt, hogy szeretnék-e, ha végigkísérné őket a tárlaton, és pár szóban beszélne nekik ezekről a fölbecsülhetetlen értékű képekről.

– Köszönjük a fáradozását, Lukács elvtárs, de nem szükséges – válaszolta nagyon határozottan Szilágyi Jolán. – Mint tudja, én elég hosszú ideje folytatok festészeti tanulmányokat, mostanában éppen a maga által is sokra tartott Kernstok Károlynál, de Tibor is ért a művészethez.

Lukács György szótlanul biccentett, majd távozott.

Aztán úgy tűnt, mintha Szamuely Tibort nem is érdekelnék a képek, a tárlaton ugyanis végig a politikai helyzetről magyarázott Szilágyi Jolánnak. Egészen addig, amíg El Greco egyik festménye elé nem értek. Az ugyanis akkor egészen megbabonázta. Ahogy megpillantotta, egyből elnémult, és hosszú másodpercekig nem is szólalt meg. Végül az addigiaknál jóval csöndesebben megkérdezte:

– Maga ismeri ezt a képet?

– Természetesen – vágta rá Szilágyi Jolán. – A főinkvizítor. Kiváló munka.

– Én is el tudtam olvasni – mordult Szamuely Tibor, s még egy darabig álldogált a kép előtt. Alaposan végigpásztázta annak minden négyzetcentiméterét, de különösen a főinkvizítor arcvonásain és metsző tekintetén időzött sokat.

Miután továbblépdelt, már jóval kevesebbet beszélt. Azt se volt hajlandó kifejteni a feleségének, hogy mit ért pontosan azon, hogy a proletárdiktatúra megmentése érdekében hajlandó volna átvenni a hatalmat.

Néhány nappal később – miközben a Tanácsok Országos Gyűlésétől kapott fölhatalmazás alapján a Vörös Hadsereg megkezdte a kivonulást a visszafoglalt felvidéki területekről – Szamuely Tibor ismét elutazott Budapestről. Ezúttal a Duna mellé, délre, Kalocsa környékére szólította a kötelesség, ahol több faluban és városban egyszerre robbantak ki ellenforradalmi lázongások.

– Nem értem, mit akarnak – jegyezte meg egy napsütéses, forró délutánon Kun Béláné a Vörös Újság böngészése közben. – Azt követeli az újság, hogy Szamuelyt azonnal nevezzék ki az ellenforradalom ellen harcoló erők főparancsnokává. Hát nem az? Amint valahol az országban ellenforradalmi zendülés támad, ő azonnal odamegy a Lenin fiúkkal.

– Talán arra céloznak, hogy formálisan is ki kellene nevezni – vélte Hánika, kezében két hatalmas kötötűvel. Még tombolt a nyár, ám ő már a télre készült azzal, hogy pulóvert készített a kis Ágikának. A húga ugyan mondta neki, hogy fölösleges, hiszen a szocialista gyárilpar kiváló termékeket állít elő, amelyekből ha eljön az ideje, be tudnak majd vásárolni, Hánika azonban úgy vélte, hogy a szocialista termelés minden vívmánya ellenére még mindig nincs párja a házilag készült holmiknak. – Szamuely elvtárs hivatalosan nem parancsnokol semmilyen fegyveres erőnek. Csupán társadalmi munkában végzi ezt a feladatot.

– Ebben igazad van... Sőt, a Béla mondta, hogy a most megint újjáalakított kormányzó-tanácsban a Tibor már nincs is benne... Így viszont helytálló a Vörös Újság fölvetése. S az is megfontolandó, amit írnak, hogy vezessenek be statáriumot, hátha az elveszi a kedvét a fehéreknek a lázongások szításától.

Gál Irén lapozott egyet az újságban, az viszont egyelőre nem derült ki, hogy mi áll a következő oldalon, ugyanis mintha betörték volna, nagy sebbel kinyílt az ajtó, és Széles Mariska rontott be tőle ritkán tapasztalható fölindulással:

– Nagyságos elvtársnő – lihegte –, iszonyatos fölfordulás van a folyosókon, az örök össze-vissza szaladgálnak, hadihajók tűntek föl a Dunán...

– Hadihajók? Miféle hadihajók? – emelkedett föl ültéből Gál Irén, és a szoba közepén játszadozó Ágikára pillantott.

– Én nem tudom, kérem, nem értek az ilyesmihez, de állítólag már lőnek is...

– Monitorok – szólalt meg Széles Mariska háta mögött egy tárgyilagos, erős hang: Tímár Szerénáé. – Újpest felől jönnek.

– De miért lőnek?

– Piros-fehér-zöld zászló van rajtuk. Már egész jól látni őket.

Hánika fölsikoltott: „Az Isten szerelmére, Irén, ki ne menj!” – ez azonban nem akadályozta meg Kun Bélánét abban, hogy kinyissa az erkélyajtót, és kilépjen az erkélyre.

Három hadihajó közeledett fenyegető tempóban a Dunán, a Margitsziget irányából. Annyira közel jártak már, hogy nem csak a tatjukra kitűzött nemzeti zászlót lehetett látni, hanem a fedélzeten álldogáló egyenruhás matrózokat is. Aztán a legközelebb lévőnek egyszeriben valami villant az oldalán, és a következő pillanatban egy iszonyatos dörrenés kíséretében recsege-ropogva megrázkódott a szovjetház épülete.

– Jézusmária! – sikoltotta kommunistához egyáltalán nem illő módon Hánika.

Kun Béláné beugrott az erkélyről, és mintha az bármit is megvédené, gondosan bezárta maga mögött az erkélyajtót. Az első ágyúlövést ugyanekkor követte a következő.

– Lövik a szovjetházat! Hol a férjem?

– Kiment Gödöllőre – felelte szokásos nyugalmával Tímár Szeréna.

– Gödöllőre? De minek? Éppen ilyenkor?

– Éppen ilyenkor. Amint meghallotta, hogy ellenforradalmi zendülés robbant ki, azonnal a parancsnokságra sietett, hogy megakadályozza, hogy a fehérek átvegyék a hadsereg vezetését.

Vágó Béláné jelent meg a nyitott ajtóban. Olyan sápadt volt, mint azelőtt soha. Reszketett, akár a nyárfalevél, alig tudta végigmondani, hogy a szobájuk találatot kapott, éppen hozzájuk csapódott be az egyik lövedék. Hajsza! híján múlt, hogy nekik nem esett bajuk.

– Elvtársnők, javaslom, hagyják el az épületet!

– De hová menjünk, Tímár elvtársnő?

– Először is menjenek le a hallba. Nekem még el kell intéznem itt néhány dolgot. Biztonságba kell helyeznem pár iratot arra az esetre, amennyiben egyelőre nem feltételezhető módon a fehérek betörnének az épületbe. Hamarosan én is lemegyek, és találunk valamilyen megoldást.

A hall ekkor már tele volt a népbiztosok feleségeivel és családtagjaival. Mi, férfiak, nem voltunk ott: az aznapi kormányülést követően még nem érkeztünk vissza, majd a zendülés

hírére a városban maradtunk, hogy ahol kell, személyes jelenlétünkkel irányítsuk az ellenforradalom elleni küzdelmet. Egyedüli férfiként Korvin Ottó mászkált hajlott háttal az asszonyok és a bőrfotelek körül, tőle próbáltak pontosabb értesülést szerezni, ám a legutóbbi eseményekről neki sem volt közelebbi információja, csupán azt hajtogatta, hogy ő már régóta tudta, hogy valami készül, azonban hiába jelezte az elvtársaknak, nem vették komolyan. Most tessék, itt van, a vidék után Budapesten is nyüzsgőnek az ellenforradalmárok.

– Tibor meg éppen Dunapatajra ment – jegyezte meg Szilágyi Jolán indulatos arccal, csípőre tett kézzel. Az nem derült ki, hogy haragja kinek szól: Szamuelynek-e, amiért elutazott, vagy az ellenforradalmároknak, amiért nem áttaláltak éppen akkor föllázadni Budapesten, amikor Szamuely Tibor vidéken tartózkodik.

– Magukhoz is belőttek, kedvesem? – érdeklődött Gál Irén a megszeppent Ágikával a karján.

– Nem, kérem, de hallottuk a lövéseket. Épp vendégeim voltak. Pardon: nem tudom, ismerik-e egymást, ez itt Havas doktor, Tibor egyik munkatársa.

A szomszédos fotelből egy testes fiatalember emelkedett föl, és a „Kun Béláné” hallatán kézfogás helyett majdnem földig hajolt. A felesége Alice néven mutatkozott be.

– Maguk mire készülnek? – érdeklődött Kun Béláné. – Mennek, vagy maradnak?

– Nem tudom – vont a meg kecses vállait Szilágyi Jolán. – Én maradnék, mert szerintem képtelenség, hogy ide betörnének a lázadók. Ez a város legjobban védett épülete. Havas elvtárs viszont szerint jobb volna máshol megvárni az események végét.

A hallban egyre nagyobb lett a kavargás. A monitorok folyamatosan lötték a szovjetházat, amelynek védői az épület előtt fölállított barikádok mögül viszonozták a tüzet. Egyelőre csak puskákkal, nehéztüzérséget ugyanis nem tudtak még szerezni. Az asszonyok minden egyes lövés hallatán sikoltoztak, a gyerekek teli szájjal bömböltek. Időnként fölharsant a hallban Jancsó Károlyné erős, harsány hangja, hogy „Na de elvtársnők, ne szarjunk már be ennyire!”, ám ez nem sokat segített a pánik leküzdésében.

Közben lassacskán a morzsánként hulló részinformációkból összeállt a kép. Eszerint a zendülés délután négykor kezdődött, és a ludovikások robbantották ki. („Mondtam én, hogy meg kellett volna szüntetni az egész intézményt! – jegyezte meg Szamuely Tibor néhány nappal később, az eseményekről szóló jelentés olvasása közben. – Említettem többször is Kun Bélának, hogy azzal, hogy átnevezzük az iskolájukat, még nem lesznek az ott tanuló reakciós kölykökből kommunisták.”) A fehér ruhába öltözött kadétek megrohanták és elfoglalták a József-telefonközpontot. Ám hogy az egész mennyire széles körűen megszervezett és előre eltervezett volt, azt jelezte, hogy közben a Hungária körúti Engels laktanyában is ágyúk dördültek, majd Újpest felől elindult a három monitor a szovjetház felé. Mindegyikre kitzúzték a piros-fehér-zöld lobogót.

Az általános kavargásban azért jó hírek is érkeztek. Elsőként az, hogy a vörösőrség és a hadsereg Budapesten állomásozó egységei fölvtették a harcot a lázadókkal. A József-központot és a Ludovikát máris jól felszerelt, megbízható, kommunista érzelmű munkásokból álló fegyveres alakulatok vették körül, hogy megakadályozzák a zendülés további eszkalálódását. S annak is nagyon tudtak a hallban lévők örülni, hogy noha az újpesti bőrgyár fegyveres védői azonnal bejelentették csatlakozásukat a fölkelőkhöz, a munkások hamar lefegyverezték őket, majd letépték a gyár kapujára fölhelyezett nemzeti lobogót, és visszatették a vöröset.

– Följegyeztem annak az elvtársnak a nevét, aki a hozzánk hű munkásokat irányította Újpesten – tette hozzá a történetet elbeszélő Sinkó Ervin, és gyűrött cédulát rángatott elő a zsebéből: – Illés Béla. Legalábbis ezt a nevet diktálták le a hadsereg összekötői. Föl fogják terjeszteni kitüntetésre.

Lévén, hogy Tímár Szeréna eltűnt, illetve nem lehetett tudni, hogy nála mit is jelent az, hogy hamarosan, a fegyverek pedig egyre csak ropogtak a szovjetház körül, Kun Béláné az őrség parancsnokát kérdezte meg, mit javasol, mit tegyenek, tényleg elhagyják-e az épületet, nincsenek-e itt nagyobb biztonságban, mint odakint. Sinkó Ervin tanácstalanul megvakarta a fejét, majd közölte, hogy ő nem tud százszázalékos garanciával tanácsot adni, mivel fogalma sincs arról, hogy mire készülnek a monitorok. Egyelőre csak lönek, ám ha kikötnek, akkor tényleg lesz hadd el hadd, és hát azt senki nem tudja, hányan rejtőznek a hajók belsejében.

– Mindenesetre amennyiben az elvtársnők a távozás mellett döntenek, a magam részéről föl tudom ajánlani, hogy van egy rokonom Csepelen, oda kijuttathatom magukat. Kerítek egy autót, egy-két megbízható embert, ott meghúzódhatnak, amíg ez az egész véget ér.

– Miért, hát mit gondol az elvtárs, meddig tart ez a lövöldözés? – érdeklődött Hánika.

– Sajnálom, elvtársnő, hogy nem tudom pontosan tájékoztatni, de az a helyzet, hogy az egész attól függ, hogy mennyire képes a hadsereg és a vörösőrség elszeparálni egymástól az ellenforradalmi csoportokat. Lehet, hogy pár órán belül vége, de az is lehet, hogy néhány napig is eltart.

Kinyílt a főbejárat, és hordágyakat cipeltek be, rajta vérző, nyöszörgő vöröskatonákat. Kun Béláné amennyire lehetett, eltakarta Ágika szemét, aztán azt mondta:

– Mindenképpen el kell innét mennünk. Csepel viszont túl messze van. Ráadásul keresztül kell közben utazni az egész városon. A legjobb volna Kun Bélához eljutni.

– Kun Béla nincs Budapesten, Kunné elvtársnő – jegyezte meg Sinkó Ervin. – Nem mondhatok ennél többet, de annyiról szabad tájékoztatnom, hogy a hozzá való eljutás sem lenne sokkal biztonságosabb.

– Tudom, hogy Gödöllőre ment, Bőhmékhez – vágott vissza némi indulattal a hangjában Gál Irén, tovább azonban nem tudta folytatni, mert odament hozzájuk az eddig a hallban sikoltozó Vágó Béláné, és az eddiginél jóval nyugodtabban közölte velük, hogy:

– Van a férjemnek egy építész ismerőse. A közelben lakik, pár utcányira innét. Én oda megyek. Maguk is jöhetnének. Állítólag a monitorok készülnek kikötni.

– Megbízható, jó kommunista?

– Csak a legjobbkat tudom róla mondani. Tagja az építészek direktóriumának. Jöjjenek, ne késlekedjünk sokat!

Éppen akkor léptek ki (Széles Mariska nélkül, aki ezúttal sem volt hajlandó ott hagyni a gondjaira bízott lakosztályt) a sebesülteket szállító hordágyak miatt egyre többször kinyíló főbejáraton, amikor Szilágyi Jolán a vendégeivel közösen ugyancsak a távozás mellett döntött.

– Maga hová megy? – érdeklődött Kun Béláné.

– Havas elvtársék a Zichy utcában laknak. Hozzájuk. Akkor is náluk húztuk meg magunkat, amikor Kun elvtársékat letartóztatták Károlyiék, és a Tibor illegálisan intézte a párt ügyeit. Hát maguk?

Vágó Béláné szemének villanásával jelezte, hogy nem kellene fecsegni.

– Egy jó baráthoz – válaszolta Kun Béláné elvörösödve, és igyekezett elkerülni Szilágyi Jolán mélyfékete tekintetét.

Aztán megint szorosan magához vonta a gyereket, mivel most vették észre, hogy pár méternyire tőlük, már a parthoz közel, egy ember fekszik a kövezeten.

Szilágyi Jolán követte a pillantását, majd fölkiáltott:

– Nahát! Szegényt jól eltalálták! A mieink közé tartozik?

– Kétlem – felelte egy ismerős hang az épület elé fölállított barikád mellől. – Ugyanis egy fehér kendővel integetett a monitoroknak. Én lőttem le.

– Maga mit keres itt? Nem a fronton kellene lennie?

– A front mindig ott van, ahol én vagyok, tekintetes elvtársnő – vigyorgott Cserny József Kun Bélánéra. – Épp Pesten voltam elintézni pár hivatalos ügyet, amikor hallottam, hogy kitört az ellenforradalom. Azonnal idesiettem. Az elvtársak nagyon örültek nekem. Nem igaz, Lukács elvtárs?

Csak most ismerték meg a Cserny József mellett álldogáló füstös képű, állig fölfegyverzett, szemüveges alakban a korábbi közoktatásügyi népbiztost, aki az éppen aznapi kormányátalakítás során elveszítette a tárcáját, és a helyére Pogány Józsefet tettük.

– Nahát, Lukács elvtárs! – tapsikolt Szilágyi Jolán. – Milyen murisan néz ki! Jól áll magának a bajonett!

Lukács György szalutált, majd megigazította a szemüvegét. Látszott rajta, hogy büszke arra, ahol van, és amit éppen csinál. Végtére is egy kommunista filozófus ne csak tollal harcoljon: ragadjon fegyvert is, ha éppenséggel annak jön el az ideje.

– Csupán annyi volt a bűne, hogy integetett? – biccentett a fejével a hulla felé Kun Béláné, gondosan ügyelve arra, hogy Ágika arca továbbra is a szoknyája ráncai között legyen.

– Nem elég az, elvtársnő? – kérdezett vissza Cserny József. – Integetett, és ez azt jelentette, hogy üdvözlí őket. Tehát az ellenségünk. Le kellett löni.

– Indulunk kéne – figyelmeztetett Vágó Béláné.

Elindultak. Sinkó Ervin akart melléjük adni egy-két vöröskatonát, ám nem engedték, mondván, úgy föltünőbb lenne, és Vágó Béláné állítása szerint különben se mennek messzire. Tényleg nem mentek. Alig haladtak ötszáz métert, befordultak egy mellékutcába, és megálltak egy ragyogóan szép ház előtt. Látszott, hogy nemrég építették, szinte még meg se száradt rajta a vakolat.

Közben a hátuk mögött folyamatosan ropogtak a fegyverek.

Az építész egyáltalán nem fogadta őket olyan szívélyesen, ahogyan azt várták, illetve ahogyan az Vágó Béláné előre lefestette. Az se hatotta meg különösebben, hogy Kun Béla családját látja vendégül. Amikor Gál Irén kezet nyújtott neki és bemutatkozott, a férfi erőtllenül viszonozta a kézfogást, a nevét azonban nem mondta meg. Mielőtt gondosan becsukta volna az ajtót, kipillantott a körfolyosóra, jön-e még valaki, aztán sebesen elhadarta, hogy nem volt igazán szerencsés dolog ide jönniük.

– Na de, kérem, a szovjetházban se maradhattunk! – mondta Vágó Béláné. – Azt lövik a hajók. Ezért gondoltam, hogy számíthatunk a jóindulatára. Vagy tévedtem?

– Természetesen számíthatnak – felelte zavartan az építész. – Nem is erről van szó, elvtársnő. Hanem arról, hogy az én lakásomban nincs elegendő búvóhely.

– Búvóhely? Hát el akar bújtatni bennünket?

– Miért, nem ez volna a legjobb megoldás? Mi van akkor, ha látta valaki, ahogy bejöttek a házba, és fölismerte magukat?

Be kellett látni, hogy ez a lehetőség is fönnállott, így hát az elkövetkező órákat egy sötét cselédszobában töltötték összezsúfolva, a konyha mögött. Kun Béláné előbb telefonálni próbált Gödöllőre, ám hiába próbálkozott, a vonal süket volt – amin nem is csodálkozott különösebben, hiszen tudta, hogy a telefonközpontot elfoglalták a ludovikások. Bezárkóztak hát a cselédszobába. Hánika halkán duruzsolva meséket mondott Kun Ágnesnek, a többiek a kezüket tördelve várták a fejleményeket. Nem unatkoztak különösebben, a lakásban ugyanis élénken követték egymást az események. Többször csöngettek az ajtón, időnként léptek zaja és távoli beszélgetés is hallatszott, sőt, egyszer a konyhába is bejött úgy valaki, hogy odament a cselédszoba ajtaja elé, és elmondhatatlanul hosszú percekig álldogált előtte. A bentiek a lélegzetüket is visszafojtották, Hánika pedig mind a két tenyerét Ágika szájára tapasztotta, míg újra nem hallották a lépteket, ezúttal távolodni.

Már egészen sötét volt (de nem mertek villanyt gyújtani), amikor egyszer csak benyitottak. Azonnal mindenki talpra ugrott, ám aggodalomra nem volt ok: az építész nézett be, és annyit mondott:

– Elvtársnők, nekem most el kellene mennem...

– Hová? – kérdezte a félelemtől indulatosan Kun Béláné.

– Dolgom van.

– Mi dolga van ilyenkor?

A férfi nem válaszolt.

– Maga most nem megy sehova – jelentette ki Kun Béláné határozott, bár kissé remegő hangon. – Magának most az a dolga, hogy miránk vigyázzon. Megértette?

Az építész mintha habozott volna, majd néhány pillanatnyi csönd után azt mondta:

– Meg – azzal kiment, és becsukta maga mögött az ajtót.

Nem sokkal később visszatért, ugyanis a bentiek is hallhatták, hogy megszólalt a telefon.

– Fölvegyem?

– Ha csöng, akkor az azt jelenti, hogy működik a telefonközpont – felelte rövid habozást követően Kun Béláné. – Vegye föl.

Az építész biccentett, megint kiment, becsukta az ajtót, majd rá pár másodpercre újra megjelent, és azt mondta Vágó Bélánénak:

– Magát keresik.

– Engem?

– A férje az.

– Hálstennek – szakadt ki Vágó Bélánéből a kommunistához egyáltalán nem illő sóhaj, azzal futott az előszobába a készülék felé.

Tényleg Vágó Béla telefonált a jó hírrel, hogy levertük az ellenforradalmat, de azért biztos, ami biztos – mondta –, maradjanak most már éjszakára abban a lakásban, mert a sötétség leszálltával lehetnek még szórványos lövöldözések. A lázadókat és a főkolomposokat letartóztatták, a mártírokat pedig katonai tiszteletadás mellett fogják eltemetni. Ám az élet rövidesen visszaáll a megszokott medrébe.

– Mondja csak – érdeklődött Kun Béláné, miután az építész átvezette őket a cselédszobából a nappaliba –, kik jártak a lakásban, míg mi idebent voltunk?

– Nem járt itt, kérem, senki – felelte az építész, és állta Gál Irén pillantását.

- Nem voltak itt a fehérek?
- Ugyan, kérem! Hova gondol?

Többet nem beszéltek erről.

Szamuely Tibornak még el kellett intéznie egy sürgős ügyet: Kalocsán statáriális eljárás során kivégeztetett tizenkilenc zendülőt, aztán sietett vissza Budapestre megölelni a feleségét, és látni, hogy minden rendben van, Szilágyi Jolán valóban karcolás nélkül megúsza a fehérek ostromát.

- Ha én itt vagyok, akkor ez nem fordult volna elő.
 - Tudom, szívem – mondta Szilágyi Jolán, és kissé följebb húzta magán a takarót, ám éppen csak annyira, hogy valamelyest takarja csatakos ölét. – De higgye el, így se voltam veszélyben. Havasék ezúttal is befogadtak, és nagyon jó vendéglátók voltak megint.
 - Beszélnem kell Csernyvel.
 - Azzal az állattal? Ugyan minek?
 - Újabban vannak olyan hangok, hogy át kellene vennem a hatalmat. Már többen is szóltak erről nekem.
 - Tényleg? Kik?
 - Azt nem árulhatom el... De sok mindenben igazat adok nekik. Kun Béla erőtlenség. A szociáldemokraták és a mögöttük lapuló burzsujok úgy játszanak vele, akár macska az egerrel. Kellő határozottság és erő esetén nem fordulhatott volna elő, hogy az ellenforradalmárok épp Budapest közepén támadjanak. Ide vezetett a megalkuvó, kompromisszumkereső politika.
 - S mit szándékozik tenni?
 - Mondom: először is beszélni akarok Csernyvel. Nélküle nem léphetek. Sok minden múlik azon, hogy ő ki mellé áll.
 - Maga tudja, Tibor... Én ebbe nem szólok bele. De tudjon róla, hogy akármit is tesz, én követni fogom, és mindenben támogatom.
 - Tudom, drága, tudom... és köszönöm.
- Szamuely Tibor ismét magára húzta a feleségét.
- Mit szólna hozzá, ha vendégül látnánk a Havasékat? – kérdezte negyedórával később. – Megköszönni azt, hogy befogadták és megvendégelték magát.
 - Kiváló ötlet! De akkor ne itt, a szálló konyháján főzessünk. Inkább hozassunk megint a kaszinóból. Tudja, hogy nem vagyok megelégedve az itteni minőséggel.
 - Nem itt gondoltam vendégséget csapni. Nem akarok folyton mindenki szeme előtt élni. Jó volna egy kis magánélet is, nem gondolja?
 - Akkor hová menjünk? Béreljünk máshol lakosztályt?
 - Kint áll a páncélvonatom a Nyugati pályaudvaron. Hívjuk meg őket oda! S mit szólna hozzá, ha én főznék? Nem pompás ötlet?
 - De. Tényleg pompás – válaszolta Szilágyi Jolán, és a férje ajkaira tapasztotta ajkait.

1919. július

A szokottnál feketébb és szokatlanul hűvös volt az éjszaka. Az égbolton egyetlen csillag sem látszott, noha a takarékosági rendeleteknek megfelelően a közvilágítás java részét nem kapcsolták föl. Az Andrássy út majdnem olyan sötét volt, akár az alatta húzódó alagút: alig pár lámpa pislákol rajta, ráadásul azok is inkább az Oktogonhoz közeli részen; mintha akik a Városliget felé, a villanegyedben laknak, úgyis tudnának maguknak világításról gondoskodni.

Krúdy Gyula hírlapíró csoszogó léptekkel botorkált a testet-lelket egyaránt nyomasztó feketeségben, és már többször megbánta, amiért a Japán kávéházban akként határozott, hogy mivel nem megy messzire, inkább nem fogad kocsist – az embernek (különösen egy ifjú feleség és egy csecsemő mellett) nap mint nap a fogához kell vernie a garast, ott kell spórolni hát, ahol csak lehet. A nagy takarékoságban aztán háromszor is majdnem hasra esett, egyszer pedig úgy nekiment egy – megítélése szerint – rossz helyre tett padnak, hogy azt hitte, a lába darabokra tört, percekbe tellett, mire folytatni tudta az utat. Holott (emlékeztette rá magát) színjózan volt: egyrészt alkoholtilalom idején meglehetősen nehéz és veszélyes vállalkozás berúgni, másrészt úgy gondolta, nem volna bölcs és ildomos éppen akkor kockáztatni, amikor egy parancsnak fölérő meghívásnak tesz eleget. Mindezek tetejébe fázott, amit furcsa érzés volt nyáron megtapasztalni, még neki is, aki pedig hozzászokott ahhoz, hogy az éjszaka nagy részét, netán teljes egészét az utcán, vagy legalábbis lakáson kívül tölti. Az idejét se tudta, mikor borzongott utoljára ennyire, akkor talán, amikor valahol Körnöcbánya fölött egy nevesincs kisvárosban záróra címén kitesékelték abból a vendéglőből, ahol az éjszakát szándékozott tölteni, úgyhogy ott állt egy szál zakóban a hideg éjszakában, egy ismeretlen településen, ahol sem kávézó, sem étterem, se bordély nem üzemelt éjfél után.

Ám ez olyan régen történt, alig-alig őrzött meg belőle valamit az emlékezet. Lehet, hogy naptár szerint pár éve csupán, azóta azonban annyit fordult a világ kereke, és oly mértékben mozdultak el az addig bizonyosnak hitt sarokkövek, hogy a néhány esztendővel ezelőtti emlék immáron valahol a történelem sűrű szövete mögött lapult. Most nyár volt és sötét és hideg. Krúdy Gyula fázott, és nem látott az orra hegyéig sem. Amennyire csak lehetett, szorosan összegombolta magán a felöltőt – márpedig lehetett, a takarékosági rendeleteknek és a nemzetközi gazdasági blokádnak köszönhetően az embereknek egyszeriben eltűntek a súlyproblémáik –, a borzongáson azonban sem ez nem segített, sem az, hogy a nyomasztó feketeség dacára a hírlapíró igyekezett megszorozni a lépteit. Ha lett volna ideje és ereje ilyesmire, bizonyára elgondolkozott volna azon, hogy vajon azért fázik-e, mert szokatlanul hűvös az éj, vagy inkább a reá váró, és egyelőre rejtélyes ismeretlenségbe burkolózó dolgok okán. Nem akart azonban töprengéssel vesződni, mondván, egyrészt minden úgyis kiderül hamarosan, másrészt haladnia kellett, hiszen nem láthatta előre, hogy a végtelenül sötét Andrássy út még mennyi veszélyt rejteget magában, illetve hogy mennyi időbe telik még elérni úti célját.

Járt már korábban is a Kohner-villában. Igaz, csak a földszintjén, a cselédlakásban, ahol Heltai Jenő húzta meg magát – az emeleten soha. Amikor a báróék még ott laktak, azért nem, később pedig, miután a család ismeretlen helyre távozott, és Heltai Jenő beköltözött a földszinti két szobába, az emeleti ablakok mindig sötétek voltak, és jókora lakat lógott a bejárati ajtón. Meglepődött hát, amikor a botorkálást követően végre odaért a villához, és azt látta, hogy fényárban úszik az emelet. A meghívóra (már ha lehet így nevezni azt az írásos, parancsnak tekinthető felszólítást, amit egy bőrkabátos alak kézbesített a Kéthly vendéglőben) persze rá volt írva a cím, ám Krúdy Gyula azt gondolta, hogy Heltaihoz kell mennie; csodálkozott is, hogy micsoda dolog ez már megint, Heltaihoz meghívóval érkezni, mégpedig

az írói direktórium bizalmasnak és titkosnak minősített utasítására, aztán ahogy megpillantotta az emelet világító ablakait, egyszeriben rádöbbsent, hogy itt nem Heltai Jenő meglátogatásáról lesz szó, hanem egészen másról.

Csöngetésére rég nem látott libériás inas jött ki a villából és nyitotta ki a kaput. Krúdy Gyula megint nagyot nézett, aztán úgy döntött, hogy aznap inkább nem csodálkozik többet. Csikorgott a hófehér kavics a lábuk alatt, ahogy az orgonabokrok közötti ösvényen lépdelt az épület bejárata felé. A hírlapíró meg akarta kérdezni az inástól, hogy elkésett-e, végül úgy döntött, hogy ezt inkább Heltai Jenőtől kérdezi meg, aki már ott állt a bejárat előtt, és komor méltósággal kezét szorította vele.

– Mi ez az egész? – kérdezte Krúdy Gyula, mire Heltai Jenő alig észrevehetően megrántotta a vállát:

– Én se tudom.

– Estélyt rendezel? – próbált viccelődni Krúdy Gyula, noha mindketten úgy érezték, hogy ez most nem az az alkalom, amit el lehetne tréfával ütni.

– Hogyne. Olyat, amin magam is vendég vagyok.

Odabent kiderült, hogy a hírlapíró nem hogy nem késett el, de elsőként érkezett. Azt hamar meg tudták állapítani, hogy mindketten ugyanazt a meghívót kapták, ám hogy rajtuk kívül még kiknek szólt a parancs, arról legalábbis egyelőre fogalmuk sem volt.

– Kérlek szépen, én lepődtem meg a legjobban, amikor azt olvastam, hogy ekkor és ekkor jelenjek meg itt, a villa emeletén, lehetőség szerint minél jobb öltözetben – magyarázta Heltai Jenő. – Ma egész nap ki se mertem nézni, nehogy olyasmit lássak, amitől megijedek. Este pedig lefürödtem, megborotválkoztam, előhúztam azt a frakkot, amit néhány éve kártyán nyertem a Szirmay bárótól, és följöttem ide. Akkor már fényárban úszott a lakás. Csak abból mertem következtetni, hogy itt mások is lesznek, hogy gondolom, nem az én fogyasztásomra szántak ennyi bort és szendvicset.

A tálcákhoz egyelőre nem nyúltak, helyette a zsúfolt könyvespolcokat nézték meg, s együtt sóhajtoztak a boldog 19. századon, illetve azon, hogy milyen kár, hogy véget ért, és itt hagyott maga helyett egy retteneteset. Flaubert, Jókai, Mikszáth és Maupassant kötetei sorakoztak egymás mellett, mind eredeti nyelven, első kiadásban, de nem hiányoztak a költészet, a dráma és a próza egyéb klasszikusai sem. Éppen nagy érdeklődéssel lapozgattak néhány eredeti Dickens-füzetet, amikor a libériás inas hangtalanul, komor árnyékként megjelent az ajtóban, majd félreállt, és beengedte Osvát Ernőt.

– ‘Tán nem csöngettél? – érdeklődött fölsvont szemöldökkel Heltai Jenő.

– De csöngettem – bólintott Osvát Ernő.

A kezében azt a jól ismert aktatáskát szorongatta, amelyben a szerkesztőségi ülésekre szokta vinni a kéziratokat. Vagy legalábbis vitte valamikor.

– Én nem hallottam semmit – csóválta a fejét Heltai.

– Én se – tette hozzá Krúdy. – Bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy nem is nagyon figyelünk rá.

– Hát, figyeljetek! – intette mindkettejüket Osvát Ernő. – Az ember manapság soha nem lehet elég éber.

Osvát Ernő szellemi táplálék helyett inkább a szendvicseket részesítette előnyben, így hát ott hagyták a polcot, és odasétáltak az asztalhoz. El kellett ismerni, hogy a láthatatlan személyzet

kiváló munkát végzett: a szendvicsek frissek és ízletesek voltak. Némelyikre még kaviár is került.

– Egyébként mit fognak velünk tenni? – csámcsogott Osvát Ernő. – Megettetnek, aztán mindenkit főbe lönek?

Senkinek nem volt kedve nevetni, túlságosan is komolyan és valóságosnak hangzott.

– Én azt se tudom, ki jön még – jegyezte meg Heltai Jenő.

– Hát nem te vagy a házigazda?

– Nem.

– Nem itt laksz már?

– De itt lakom. A földszinten. Viszont az emeleten most járok először.

– Én már jártam itt – mondta Osvát Ernő. – Még a Kohneréknél. Igen gazdag família volt. S nagyon szerették a kultúrát. Bőkezűen szerették.

Ezt hallván Krúdy Gyula megint Osvát ismerős aktatáskájára pillantott. Lapos volt. Mint az utóbbi időben mindig.

– Még mindig nincs szó arról, hogy a Nyugat megjelenhessen megint?

– Nincs – válaszolta egész nyugodtan Osvát Ernő.

– Pedig Az Embert újraindították. Onnantól csak egy lépés lenne.

– Azért elég nagy lépés... Különben pedig Az Ember a szociáldemokratáké. Kunfiék propagandája. Diktatúrán belüli ellensúly a Mával szemben. Már mintha a diktatúrában olyan sokat számítának az ellensúlyok.

Krúdy önkéntelenül körbenézett. Meglepődött, hogy Osvát Ernő ilyen bátran beszél.

– A Mának nemrégiben Kun Béla is nekiment. Összerúgták volna a port a Kassákkal?

– Nem ment neki, csak szocialista bírálatban részesítette. Hogy a munkásoknak túl elvont az efféle művészet. Nem értik meg, amit olvasnak. Az ilyesmivel csak elrettentik a tömegeket az olvasástól.

– Ebben igaza van.

– Hát persze. Igaza lesz, amint a tömegek elkezdenek olvasni. Addig viszont miről beszélünk? Szerintetek ezt ki lehet már bontani?

Heltai Jenő bizonytalanul bólintott. Osvát Ernő kinyitott egy üveg francia pezsgőt. Töltött mindhármuknak. Kiváló pezsgő volt. Még a háború előttről.

– A kávéházak is csak rejtegetik ezeket – csettintett elégedetten a nyelvével Osvát Ernő. – Jobb időkre várva.

– Arra várhatnak – mondta Krúdy Gyula, és megint körülnézett.

– Hallottátok, hogy a Stromfeld lemondott?

– Kicsoda? – kérdezte Heltai Jenő.

– A hadsereg vezérkari főnöke. Nem ért egyet a visszavonulással.

– Azzal én se értek egyet – jelentette ki Krúdy Gyula.

– Hát persze, hogy nem – mondta Osvát Ernő. – Te felvidéki vagy, pont te értenél egyet? Különben egyikünk se ért vele egyet. De hiába, mert kiűrik a Felvidéket. Vagy már ki is

ürítették. Nem vagyok naprakész a hadi jelentésekben. Mindenesetre nem tudom, ti hogy vagytok vele, de szerintem néhány hét, és itt az antant. Van, aki már érzi jövőtelének előszelét. A Károlyi például már meg is szökött.

– Melyik Károlyi?

– A Mihály. A családjával együtt elhagyta az országot.

Krúdy Gyula kinyitotta a száját, hogy mondjon erre valamit, végül nem talált megfelelő szavakat, és csöndben maradt. Homályos, körvonalazatlan gondolat formájában az a futott át a fején, hogy itt valami visszavonhatatlanul véget ért. Károlyi Mihály a háború előtti világ utolsó képviselője volt a maga szocialista nézeteivel együtt. Bármi is jön ezután, egészen más lesz, mint ezelőtt.

– De az unokafivérének sem megy jól – folytatta a szemlátomást kitűnően tájékozott Osvát Ernő. – A franciák lemondatták a szegedi kormány éléről. Merthogy túl reakciós. Kénytelen volt megválni a miniszterelnökségtől.

– S ki lett helyette?

– Egy számomra tökéletesen ismeretlen személy. El is felejtettem a nevét. Polgári származású egyénekre cseréltek néhány földbirtokost meg katonatisztet. Hátha az antant így jobban támogatja őket. Mert amaz a monarchiát se akarja visszaállítani.

– Nagyon jól értesült vagy, Ernő.

– Ti talán nem jártok kávéházba? Az ember ott többet tud meg, mintha csak Népszavát vagy Vörös Újságot olvasna.

– Nem félsz?

– Mitől félek?

Krúdy Gyula vállat vont.

Ebben a pillanatban megszólalt a csengő: Ambrus Lajos és Kóbor Tamás érkezett. Ők se tudtak semmit arról, hogy miért és kinek a jóvoltából vannak itt. Kóbor Tamás viszont az egyik asztalon fölfedezett egy doboz finom szivart, aminek nagyon örült.

– Ha nem Heltai a vendéglátó – mondta, miközben megpróbált a zsebéből előhalászott gyufából tüzet csíholni –, akkor nyilván az írói direktórium. Az ő fejléces papírjára írták a levelet. A fenébe már! Ócska vacak – eldobta a vörös csillaggal ékesített gyufásdobozt.

Osvát Ernő öngyújtót vett elő. Tűzzel kínálta Kóbort.

– Az nem lehet. Én is benne vagyok az írói direktóriumban, és nem tudok semmiről.

– Mert te reakciós, polgári személy vagy – mondta Kóbor. – A Móriczot kéne kérdezni. Az benne van mindenben. Ő bezzeg nincs itt.

– Móricz? Miért pont a Móricz? – érdeklődött Krúdy Gyula. – Mi a gond vele?

Kóbor Tamás helyett Osvát Ernő válaszolt:

– Gond egy szál sincs, kérlek szépen, mindössze arról van szó, hogy tudottan a Zsiga markolja föl a legnagyobb honoráriumokat az új kifizetési rendszerben. De nyilván megérdemli, hiszen kiváló tollforgató. Egy szavam sincs ellene.

Innentől fogva folyamatosan szólt a csengő. Írók, költők, kritikusok, szerkesztők érkeztek sorban egymás után, egymás kezébe adva a kilincset. Többségük komor arccal. Nagy Endre például azt a hírt hozta, hogy a Steinhardt mulatóban letartóztattak két humoristát.

– Pedig csak egy poén volt – mesélte. – Mondjuk, szó se róla, igen jó poén, bár nem túl eredeti, én már hallottam korábban, másoktól és másról, sőt az se kizárt, hogy én is előadtam annak idején Váradon. Hogy a Steinhardt Géza néz lefelé a földre, mire megkérdezi tőle a Rott Sándor, hogy mit néz. Azt mondja a Steinhardt, hogy a komája, Kun Béla képét. Kérde erre a Rott: de hát komám, miért lefelé nézel, miért nem akasztod inkább föl? Igen jó poén volt, de a közönség nem mert nevetni. Azután meg végképp nem, hogy fölment a nézőtérrel a színpadra néhány Lenin fiú, és már vitték is el mind a kettőt.

Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes szokás szerint egyszerre érkeztek. Városszerte tudott dolog volt, hogy az addig mindig jó kedvű Frici imádott felesége halála után teljesen összeomlott, és hónapok óta nem találja régi önmagát, így hát a barátja istápolja és támogatja. Ezúttal azonban a többiek meglepődve konstataáltak, hogy Kosztolányi Dezső sincs jó bőrben: arcán ugyanazt a mélabút vélték fölfedezni, ami a Karinthyéra is rátelepedett jó fél évvel azelőtt.

– Úgy látszik, ragályos – jegyezte meg Heltai Jenő, miután előzékenyen töltött a kollégájának a mézédés francia pezsgőből.

– Kérlek, ne is beszéljünk róla – legyintett Kosztolányi Dezső a pohár nélküli kezével. – Tényleg nem vagyok jó passzban. Olyan nyomasztó nekem ez a nyár. Csupa rossz dolog történik. Ma például baljós híreket kaptam a Jóskáról.

– Miféle Jóskáról?

– Az unokafivéremről.

– Tényleg? – fordult oda a név hallatán Fenyő Miksa. – Már milyen régen nem hallottam felőle! Annak meg az idejét se tudnám megmondani, hogy utoljára mikor találkoztam vele. Hát hogy van a jó öreg Csáth Géza?

– Rosszul. Nagyon rosszul – csóválta a fejét Kosztolányi Dezső. – Kiújult a betegsége, mégpedig ezúttal igen súlyos formában. Ráadásul lent van Szabadkán, intervenciós területen, ahová most le se tudok menni. Vagy ha lemegyek, utána nem jöhetek vissza.

– Egyikünk sincs jól mostanában – mondta Ambrus Lajos. – Ezek nem azok az idők, amikor jól lehetne lenni. Legföljebb keveseknek – elhallgatott, és ijedten körbenézett, pontosan úgy, ahogyan valamivel korábban Krúdy Gyula.

Nem tudni, mennyi idő telt el. Senki nem figyelte az órát, a társaságban pedig könnyebben múltak a percek. A szendvics fogyott, akár csak a pezsgő és a bor, ám az továbbra sem derült ki, hogy miért és ki rendelt ennyi irodalmárt ide. Egészen addig, amíg megint ki nem nyílt a hall ajtaja, és megjelent egy meglehetősen viseltes ruhájú, drapp öltönyös, gyűrött gallérú, kopott nyakkendő, csúnya, pufók arcú fiatalember vaskos ajkakkal és gyér hajjal, fölfelé kunkorodó cipőben, s azt mondta az éppen a bejárat mellett szendvicset majszó Krúdy Gyulának, aki kíváncsi pillantásokkal méregette az újonnan jövevényt, és azon gondolkodott, hogy vajon ki lehet ez, hogy:

– Mi már ismerjük egymást, Krúdy úr.

Kezet nyújtott. Krúdy Gyula megrázta, és nem tudta eldönteni, milyen ez a kézfogás. Egyszerre tűnt puhának és erősnek.

Nem szólt túl hangosan ez a mondat, mégis betöltötte a Kohner-villa hallját. Mindenki odanézett, a társalgás elhallgatott. A hosszú pillanatokra beállt csendet végül Osvát Ernő törte meg:

– Kun elvtárs... Maga itt? Egyedül jött?

Az utolsó kérdés óhatatlanul csúszott ki és aggodalommal volt tele. Kun Béla mosolyogva pillantott a háta mögé, ahol csupán a libériás inas álldogált.

– Én nem látok itt senkit, szerkesztő úr. Csak magukat. Aminek viszont nagyon örülök. Köszönöm, hogy elfogadták a meghívásomat. Megengedik, hogy csatlakozzam?

Hamar kiderült, hogy noha többen legalábbis emlékeik szerint most találkoztak először vele, Kun Béla mindenkiről tudta, hogy kicsoda. Persze – merengett el ezen később Krúdy Gyula –, nincs ebben semmi meglepő: mielőtt politikára adta a fejét, Kun Béla kezdő újságíró volt, aki mindenkit ismer vagy ismerni akar, ám őt senki nem ismeri, legföljebb annyira, hogy a szerkesztőségekben barátságosan megveregetik a vállát, és ha megpillantják egy kávéházban, valahonnét dereng a személye nekik. Föltéve, ha Kun Béla járt bármikor is kávéházban. Krúdy Gyula nem emlékezett, hogy akár az Abbáziában, akár a Japánban, akár a Centrálban, akár a Hadikban találkozott volna vele.

Az is rövidesen világossá vált, hogy miért hívta őket össze a Forradalmi Kormányzótanács külügyi népbiztosa, aki különben néhány hete a Vörös Hadsereg helyettes főparancsnoki tisztét is viselte. Tőle szokatlan módon nem politizálni akart. Hanem az irodalomról beszélgetni. Vagyis inkább beszélni, hiszen a többiek nemigen szólaltak meg – körbeállták a nagy, öblös fotelt, amibe Kun Béla egy tányér szendviccsel betelepedett (se bort, se pezsgőt nem ivott, nem kis elismerést vívva ki ezáltal, hogy lám, végre egy miniszter, aki betartja a saját kormánya rendeleteit), és hallgatták olykor terjengősre sikeredett, ám a rögtönzés dacára is okosan, jól megszerkesztett és megfelelően strukturált mondatait. Melyekben az irodalom új rendszeréről esett szó, ami még tavasszal, mindjárt a proletárdiktatúra megalakulásakor megszületett, és azóta legföljebb finomítások történtek rajta, ám úgy tűnik, az írók és az irodalmárok nincsenek egészen tisztában vele, és nem használják ki a szisztéma adta kiváló lehetőségeket. Pedig végre itt a kiváló alkalom: nem kell a közönség és a szerkesztők kegyeit keresni és mindenféle elvárásoknak megfelelni, napi megélhetésért az újságoknál kuncsorogni, hiszen a proletárdiktatúra a saját kezébe vette az írók és az irodalom sorsát azzal, hogy létrehozta az írói direktóriumot és választmányt, ami az íróknak ezentúl rendszeres honoráriumot fizet, akképpen, hogy a tervként leadott és megírandó könyvekre előleget is föl lehet venni, ezáltal biztosítandó a nyugodt alkotás föltételeit. A könyvek kiadását is az állam vállalta magára, miáltal elmúlik a veszély, hogy értékes művek kallódjának el csupán amiatt, mert a megjelentetésük esetleg nem felelne meg bizonyos piaci érdekeknek. Egy írónak sem áll hát többé érdekében, hogy a sikerre vadászra olcsó fércműveket írjon, mivel nincs kiszolgáltatva se a kiadóknak, se az olvasóknak. Az írói direktórium listába vette, hogy ki számít írónak és kitől várhatóak értékes alkotások, azok a tehetségek pedig, akik a kapitalizmus ingoványában nem tudtak talajt fogni, most a szocialista állammal kötött tisztességes és méltányos szerződés alapján nyugodtan dolgozhatnak. Temérdek írói érték fog így átmentődni és a felszínre kerülni – magyarázta Kun Béla a fotelból, hozzátéve, hogy még az se elvárás, hogy az irodalom a szocializmusról és a proletárdiktatúráról szóljon, egyedül annyit kérnek, hogy ne lázítsanak a tanácskormány ellen.

– Csak hát az a helyzet, író urak – végig urazott, föl is tűnt mindenkinek –, hogy sokkal nagyobb aktivitást vártunk. Azt reméltük, hogy az új rendszer adta szabadság kiváló alkotások tömegét hozza majd el, miután levettük az irodalomról a kapitalizmus terheit. Önök azonban hallgatnak. Tisztelet a kivételnek persze, hiszen vannak az itt lévők között olyanok, akik nagyon jól tudják, hogy minden nehézség ellenére az írói direktórium működik és teszi a dolgát. Én viszont azért jöttem el ma este Önökhöz, író urak, hogy megkérjem magukat: legyenek kicsit kezdeményezőbbek. Hogy egészen pontos legyek, anélkül, hogy senkit ne bántsak meg: nem szeretnénk másodrendű alkotásokra áldozni az állam pénzét. A proletárdiktatúra szerződést kínál Önöknek, most magukon a sor, hogy lépjenek. Az emberek kultúrára szomjaznak. Olyan kultúrára, amit a burzsujok és az imperialisták eddig elzártak

tőlük. Mi megadjunk a lehetőséget az embereknek a művelődésre és a kulturált szórakozásra, kérem, hogy tegyék ezt Önök is!

A népbiztos elhallgatott. A Kohner-villa hallját csönd ülte meg. Valahol az egyik szobában falióra kakukkolt. Aztán bejött nesztelen léptekkel a libériás inas, és egy újabb tálca szendvicset helyezett az asztalra a kiürült helyett.

Osvát Ernő törte meg a csöndet:

– Értjük, miről beszél, Kun... elvtárs – a megszólítás előtt egy pillanatnyit tétovázott, hogy mit is ildomos az „úr”-ra válaszolni. – Voltaképpen meg is kell köszönnünk a diktatúra nemes gesztusát...

– Félreért, Osvát úr! – szakította félbe Kun Béla. – Gesztusról szó nincs. Ez szimpla törvény-szerűség. Így kívánja a történelmi szükség. Mi csupán hallgatunk az idő szavára.

Osvát Ernő udvariasan megvárta, hátha a népbiztos és helyettes főparancsnok akar még mondani valamit, azután folytatta:

– Egyszóval, csupán azt akartam kérdezni, hogy amennyiben megvan a lehetőség a művek írására, úgy lesz-e mód azok publikálására is?

Fenyő Miksa gyorsan a nagyasztal felé fordult, és levett róla egy szendvicset.

– Persze, hogy lesz – Kun Béla hangjában érkezése óta először némi ingerültség csengett. – Különböznél mi értelme lenne az egésznek, ha a maguk alkotásai nem jutnának el az olvasóhoz? Megmondtam: a proletárdiktatúra a saját kezébe veszi a könyvkiadást. Önöknek annyi a dolguk, hogy bejelentik az írói direktóriumnak, hogy milyen művet szándékoznak megírni. Erre előleget is fölvehetnek. Már akár holnap, illetve – az órájára nézett – ma reggel is. Magukon a sor. Amennyiben Krúdy úr például, teszem azt, a felvidéki hadjárat emlékére regényt óhajt írni a Felvidékről, ezt bejelenti a direktóriumnak, megkapja a pénzt, és a nyugodt megélhetés tudatában szépen leül és megírja a művet. Amit aztán a tanácskormány fog kiadatni. Ez ilyen egyszerű. Csak élni kell vele.

A megszólított Krúdy Gyula tőle szokatlan módon egészen elpirult.

– Értem én, Kun elvtárs – folytatta Osvát Ernő. – Csakhogy ez a dolog, ha jól látom, a könyvkiadásra vonatkozik. Ám mi van az újságokkal és az egyéb lapokkal? Hiszen maga dolgozott ebben a szakmában, tudja jól, hogy nem jelenhet meg minden könyvként, vannak kifejezetten a napilapok és a folyóiratok számára íródott művek.

– Léteznek újságok és folyóiratok. Természetesen lehet azokba is írni.

– A meglévőkbe?

– Hova máshova?

– Úgy értem: az előbb tárgyalt rendszer vonatkozhat lapok és folyóiratok kiadására is?

Fenyő Miksa (még mindig a fal felé fordulva) abbahagyta a szendvics majszolását.

– Ez a kérdés hosszabb meggondolás tárgyát képezi, szerkesztő úr – felelte nyugodt hangan Kun Béla. – De ígérem, hogy amint rendeződnek a dolgaink, meg fogjuk vizsgálni az ügyet.

Azzal fölállt, jelezvén, hogy az est hivatalos része véget ért. Ismét a tálcához lépett, és levett róla egy szendvicset. Előtte barátságosan megveregette Fenyő Miksa vállát, aki biccentett, és újra forgatni kezdte a szájában a falatot.

A hangulat lassan oldódni kezdett. Néhányan körbevették Kun Bélát, és az új rendszer részleteiről faggatták. Heltai Jenő arról érdeklődött, hogy ki és mi alapján állította össze a ma

esti meghívottak listáját. Kun Béla erre azt válaszolta, hogy ő személyesen, azután, hogy áttanulmányozta az írói direktórium eddigi kifizetéseit, és a névsort összevetette azoknak a neveivel, akiket ő a saját tapasztalatai alapján úgymond számon tart. Közvetlen volt és barátságos. Mindenkihez akadt egy jó szava, és mindenkiről tudott mindent. Csupán egyszer komorult el az arca, amikor kiderült, hogy a Babits nem jött el, de akkor is csak egy pillanatra, majd annyit mondott: „Na, mindegy”, és már túl is lépett ezen. Az irodalmárok is kezdtek megnyugodni, néhányan már azt latolgatták, hogy mely művükre vegyenek föl mielőbb előleget.

Aztán egyszer csak fölpattant a hall ajtaja, és néhány bőrkabátos, fegyveres férfi lépett be rajta. Mindnyájan a Lenin fiúk mívesen megmunkált jelvényét viselték. Azt, amit Szamuely Tibor hozott Moszkvából, Lenin elvtárs ajándékaként.

Mert köztük voltuk persze ő is: Szamuely Tibor. Kun Bélával ellentétben őt valahogy szinte mindenki azonnal fölismerte. Vagy legalábbis megérezték, hogy ő az. Megállt néhány lépésnyire a hall bejáratától, csípőre tette a kezét, és metsző tekintetével végignézett a bent lévőkön. Emberei két oldalt fősorakoztak mögötte. Volt, aki elővette az övtáskájából a forgópisztolyt, de egy bajonett is szegeződött az irodalmárok felé.

Egyszeriben nyoma sem volt a felhőtlen hangulatnak.

– Tibor! – fogadta őszinte csodálkozással a láthatóan számára is váratlan vendéget Kun Béla.
– Szamuely elvtárs! Hogy kerülsz ide?

– Jól vagy, Kun elvtárs? – kérdezett vissza felelet helyett Szamuely Tibor.

– Nem is lehetnék jobban. De te mit csinálsz itt?

– A titkárnőd árulta el, hogy hol lehet téged megtalálni. Azonnal idejöttem. Reméltem, hogy még nem késő.

– Ha arra célsz, hogy van-e még a szendvicsekből, úgy talán még időben érkeztedél... De miről beszélsz?

Szamuely Tibor közelebb lépett Kun Bélához.

– Válthatnék veled négy szemközt néhány szót, Kun elvtárs?

– Az író urak az elvtársaink – felelte amaz, s közben a körülötte állók tekintetét kereste, mintha biztatást és helyeslést várna tőlük. – Nincsenek előttük titkaink.

– Én azonban, amit mondanék, csak veled szeretném megosztani.

Kun Béla rövid habozás után megindult feléje. Szamuely Tibor határozott mozdulattal karon fogta, és szinte kirángatta az előszobába. A hallban csak a Lenin fiúk maradtak, fegyverrel a kezükben, szemben az írókkal, költőkkel, kritikusokkal és szerkesztőkkel.

– Tudod, én ekkor azt vártam, hogy a Szamuely elordítja magát az előszobából, hogy „Tűz!”
– mondta Kóbor Tamás hazafelé menet Krúdy Gyulának. – A bőrkabátosok pedig szépen halomra lönek bennünket, egyszerűen és végérvényesen megoldva az irodalmi problémákat.

Krúdy Gyula aggodalmasan pillantott előre. Ezen az estén többször is úgy találta, hogy túl hangosan mondanak ki olyan dolgokat, amiket legfőlebb suttogva volna ildomos. Vagy inkább úgy sem. Szerencsére a motor elég zajos volt, az abroncsok is pattogtak a kövezeten, úgyhogy sem a soffőr, sem az odakint a karosszérába kapaszkodó vörösörök nem hallhattak kettejük párbeszédéből semmit.

Kun Béla autókat bocsátott a rendelkezésére azoknak, akik messze laktak az Andrássy úttól. Az irodalmárok pedig nem győztek ámuldozni azon, hogy mennyi szolgálati járműve van a Forradalmi Kormányzótanácsnak.

– Na de mi lehetett az a rettenetes nagy államtitok, ami miatt a Szamuely rántotta az ajtót?

– A Frici hallott valamit.

– A Frici? – csodálkozott Krúdy Gyula. – Miért pont a Frici?

– A Kunnal állítólag régóta ismerik egymást. Családilag is. Dolgoztak együtt az egyik lapnál, vagy mit tudom én. S a Kun most megsúgta neki, hogy meg akarták ölni. Merényletet terveztek ellene. Ezt neszelte meg a Szamuely, és azért jött, hogy megakadályozza.

– Szörnyű – csóválta a fejét Krúdy Gyula. – Rettenetes világban élünk.

– Abban bizony. Ráadásul a Frici szerint valami belső emberek esküdtek össze. A népbiztosok közül.

Egyszerre kezdtek kacagni. Maguk se tudták, miért. Először nevettek ezen az éjszakán.

Az autó a Ferenc körúton haladt.

– Te nem a Margitszigeten laksz? – Kóbor Tamás kinézett az ablakon.

– Most nem. Biztonsági okokból. Aki ott lakott, azt mind letartóztatták. Hanem hallod-e – az autó megállt a megadott házszám előtt, úgyhogy Krúdy Gyulának egyszeriben suttogóvá vált a hangja –, nem tudod, hogy illik ilyenkor: adjak neki jattot?

Kóbor Tamás a sofőrre pillantott:

– Persze, kérlek, adjál.

– Na de ez mégse konflis, hanem kormányzati autó...

– Na és? Elhozott ide.

– Te tovább mész?

– A Lágymányosra.

– Fogsz adni?

– Fogok.

Krúdy Gyula biccentett, sebtében megszorította Kóbor Tamás kezét, majd előrenyújtott egy huszonöt koronást. A sofőr megnézte, hogy a bankó mindkét oldalára nyomtatva van-e (volt), majd zsebre vágta.

– Hálásan köszönöm, méltóságos uram – morzsolta a fogai között. Krúdy Gyula ijedten nézett a vörösőrökre: nem látszott rajtuk, hogy meghallották.

Kiszállt Kun Béla autójából, és csakúgy, mint amikor az éjszaka elkezdődött, megpróbálta összebb húzni magán a felöltőt. Hűvös volt a júliusi hajnal.

Néhány nappal később hivatalos kormányközleményt jelentettünk meg a Népszavában és a Vörös Újságban. Azt adta hírül, hogy Böhm Vilmos elvtárs, a Vörös Hadsereg főparancsnoka az immáron nyolc hónapi folyamatos forradalmi munkától elgyöngült és megbetegedett, aminek következtében nem tudja teljesíteni a feladataiból adódó kötelességeit. Orvosai tanácsára tehát visszavonul, helyét a Vörös Hadsereg élén Landler Jenő elvtárs veszi át.

Böhm Vilmos meglehetősen egykedvűen fogadta a döntést.

– Semmi bizonyítékotok nincsen – tette hozzá, miután közölte, hogy ellenszegülés nélkül tudomásul veszi a Forradalmi Kormányzótanács határozatát.

– Nem is a bizonyítékon van a lényeg – förmedt rá Kun Béla. – Hanem a lehetőségen. Hogy egyáltalán ilyen dolog kapcsán fölmerülhetett a neved.

– Nem merült föl. Megmondtam már, hogy aljas rágalom. Nem szerveztem összeesküvést, és nem akartam senkit se megölni, se megbuktatni. Engem is megpróbáltak nemrégiben lelőni, komolyan gondolod, hogy ezek után ilyeneket fontolgatsz? De elfogadom a leváltásomról szóló döntést. Azért, mert ez a kötelességem. Amennyiben nem bíztok többé bennem, nem ragaszkodhatok erő erejével a posztomhoz.

– Nincs annál beszédesebb bizonyíték, Böhm elvtárs, mint hogy az egykori párttársaid sem emelték föl melletted a szavukat. Nyilván ők is tudják, vagy legalábbis sejtik, hogy valami nem tiszta körülötted. Voltaképpen örülnöd kellene, hogy ennyivel megúszod. Másokat az összeesküvés legkisebb gyanúja esetén rögtön likvidáltunk. A saját biztonságunk és a proletárdiktatúra érdekében.

Böhm Vilmos hallgatott. Úgy érezte magát, mint egy iskolásfiú, akit rettenetesen leszid a tanár bácsi. Állt a szoba közepén, kezeit összekulcsolta maga előtt, és noha többször eszébe jutott, hogy akár le is ülhetne, ezt végül nem tette meg, mert hát nem kínálták helyet, neveltetése pedig megakadályozta, hogy magától ilyesmit cselekedjen.

Kun Béla az íróasztal mögött ült, vagyis inkább feküdt, félig lecsúszva a karosszékből, zsebkendőjével időnként megtörölte gyöngyöző arcát és homlokát. A hűvös idő hirtelen elmúlt, és mintha ott se lett volna, egyszeriben nyomasztó forróság telepedett a városra, de a hírek szerint az egész országra is. Már amennyi még a miénk volt belőle, és ahonnét kaptunk híreket.

– Nem az én személyem volt eddig is fontos, Kun elvtárs – szólalt meg óráknak tűnő hosszú, néma pillanatok után Böhm Vilmos. – Én csupán a kormányzótanácsot képviseltem a hadseregben. Stromfeld lemondása a nagy veszteség. Ő volt a legnagyobb stratégia mindnyájunk közül.

– Stromfeld kiváló katona. De nem jó politikus. Ellenezte a kivonulásról szóló döntésünket, ami azt jelenti, hogy nem érti a politikát.

– Mert előre látta, hogy az antant becsap bennünket.

– Tehát te is úgy gondolod, hogy becsapott?

– Miért, talán teljesítette az ígéreteit? Mi visszavonultunk, mire ők azonnal benyomultak a kiürített területre. S hol van már a békekonferenciára szóló meghívó? Mikor érkezik?

Megint csönd lett a szobában. Aztán azt mondta Kun Béla:

– Meg fogjuk találni az utódodat. S a Stromfeldét is. Te pedig menjél Bécsbe nagykövetnek. Lehet, hogy egyszer még szükségünk lesz ott rád.

Intett Böhmnek, hogy távozzon.

Azt nem merte megkockáztatni, hogy Szamuely Tibort nevezzük ki hadsereg-főparancsnoknak. Minden bizonnyal keresztül se tudott volna vinni se a kormányzótanácsban, se a pártvezetőségben, se más fórumon egy erről szóló döntést. Hiába érezte amaz megint úgy, hogy végre eljött az ő ideje.

– Vizsgálat indul ellened, Tibor – közölte Kun Béla az egyik szokásos éjszakai, házi köntösös megbeszélésükön a szovjetházban, Szamuelyék rezidenciáján. – Nem tudom megakadályozni.

– Hallottam róla – mondta Szamuely Tibor nyugodt hangon, miközben a felesége pongyolába bújtatott hátát nézte. Szilágyi Jolán a festőállvány előtt ült, és ebben a kései órában is alkotott.
– Megint a Kunfi és a Pogány keze van benne, ugye? Állók elébe.

– A kalocsai dolgokat akarják kivizsgáltatni. Hogy mennyire voltak jogosak a statáriális eljárások. Napokon belül föláll a vizsgálóbizottság.

– Te is úgy gondolod, hogy létezhet bármi olyan, amiben én bűnös vagyok?

– Nem voltam ott, Tibor, nem tudok erről bármit is megállapítani...

– Én viszont ott voltam. S tudom, hogy minden, amit tettem, a proletárdiktatúra érdekében történt. Az ellenforradalom és a nemzetközi imperializmus ellenében.

– Ezzel mindenki tisztában van. Kunfiék a módszert kérdőjelezik meg. Annak helyességét akarják kivizsgálni.

Szamuely Tibor elfordította a tekintetét a felesége hátától, és Kun Bélára nézett. Megcsóválta a fejét.

– Mondtam neked többször is, hogy likvidálni kell őket. Meg kell szabadulni tőlük. Ahogy Lenin elvtárs is megszabadult az eszerektől azután, hogy már nem volt rájuk szükség. Ha nem számolunk le velünk, ők fognak velünk elbánni. Az lesz a vége, hogy szociáldemokrata kormány alakul, mi pedig mehetünk megint illegálisba. Vagy Oroszországba.

– Annyit tudok neked ígérni – Kun Béla mintha meg se hallotta volna, amit a másik mondott –, hogy minden tekintélyemet latba vetem a vizsgálóbizottság munkája során.

Többet nem tudtak sem erről, sem bármi másról beszélni. Ültek az egyre sötétebb némaságba burkolózó szobában, és látszólag mindketten Szilágyi Jolán hátát és ecsetvonásait nézték. Nehezen lehetett volna eldönteni, hogy a készülő festmény mit ábrázol, ám ennek meghatározására sem a házigazda, sem vendége nem fordított különösebben energiát. Nézték a finom, kisimult női kezét, ahogy könnyedén tartja és húzogatja a vásznon ide-oda az ecsetet, nézték, de nem láttak belőle semmit. A saját gondolataikkal voltak elfoglalva, és a világért sem akarták megosztani a másikkal azt a nyomasztó érzésüket, hogy valami visszavonhatatlanul összetört.

Szilágyi Jolán mintha ugyanazt érezte volna, amit a másik kettő, és mintha menteni akart volna valamit: amikor Kun Béla fölcihelődött, hogy elbúcsúzzon, egyszeriben megfordult a kerek, támla nélküli széken, a népbiztosra emelte nagy, fekete szemeit, megrezegtette a szempilláit, s azt mondta:

– Kun elvtárs, maguk nem gondoltak egy kis nyaralásra?

– Hogyan? – kérdezte ijedten Kun Béla, mint aki most ébredt.

– Végére is nyár van, és végre az idő is gyönyörű. Magára is ráférne egy kis kikapcsolódás. Mióta visszajött Oroszországból, éjt nappallá téve dolgozik.

– Nem csak azóta – szólt közbe Szamuely Tibor. – Bevallom, én még sose láttam Kun elvtársat pihenni.

A nő fölkapagott, a férfiak azonban nem nevettek vele.

– Akkor annál inkább, Kun elvtárs... nem lehet állandóan a politikával és az ország ügyeivel foglalkozni. Annak előbb-utóbb meglesz a bőjtje. Menjen el nyaralni néhány napra valahova. Tiborral mi is készülünk. Ugye, szívem?

Szamuely bizonytalanul bólintott.

– Aztán hova mennénk? – kérdezte rekedten Kun Béla.

– Ejnye már, csak ki tud találni valami jó helyet! Menjen el a proletárgyerekekkel a Balatonra. Vagy Abbáziába. Vagy bárhova. Annyi szép hely létezik! Tibor például amikor Sopron környékén járt, látott egy csomó gyönyörű kastélyt. Mind üresen állt. Azt találtuk ki, hogy az egyikbe elmegyünk néhány napra. Pihenni. Maguk is jöhetnének.

Kun Béla Szamuely Tiborra nézett, ám az nem nézett reá.

– Hát... nem is tudom, jó ötlet-e.

– Vagy ha nem akar olyan messzire menni, hát lássa, a Kernstoknak van egy remek kis nyaralója Nyergesújfaluban. Menjenek le oda. Elkérem maguknak. Biztos örömmel odaadja.

– Hogy kinek, kérem?

– Kernstok elvtárs. Kernstok Károly, a mesterem. Festőművész.

Kun Béla bólintott, mintha tudná, kiről volna a szó, bár a név kétségtelenül ismerősen csengett neki.

– Hát, meglátjuk, elvtársnő, meglátjuk... Ez még nagyon sok mindentől függ. Mindenesetre köszönöm.

Csak miután távozott, derült ki, hogy a nőnek, miközben beszélt, nyitva volt a pongyolája, és kikandikáltak a keblei. Ugyanakkor egyikük sem volt biztos abban, hogy Kun Béla ebből észrevett bármit is.

A Korvin Ottó vezette bizottság alig két napi munka után megállapította, hogy Szamuely elvtárs sem Kalocsán, sem Csornán, sem másutt nem lépte át a törvényszerűség diktálta kereteket, sőt, inkább dicséret illeti az ellenforradalom elleni harc során tanúsított bátor helytállásáért és határozottságáért. A döntés ellen szociáldemokrata részről sem érkezett ellenvetés.

A hideg napok végleg tovatűntek, a forróság elviselhetetlenné nőtt. Napközben Budapesten alig lehetett embert látni: aki tehetett, a redőnyök mögé, a hűvös lakásokba vagy az árnyas belső udvarokra menekült. Mintha megállt volna az élet, nappal mozdulatlanságba dermedt a város, csak késő délután, az este közeledtével támadt föl valamelyest, azonban – mondogatták sokan – ez se olyan volt, mint a nyáresték néhány esztendővel ezelőtt. A kávéházakban alig lézengett valaki, aki be is tért, az se a teraszra ült, nehogy igazoltassák a vörösörök, vagy akár csak rászóljanak, amiért kedve volt meginni egy feketét. Hiába voltak ezen a nyáron is olyan káprázatosan színesek a langyos esték, a színeket jószerivel nem látta senki, mindenki a saját zugába menekült, hogy se ne lásson, se ne halljon, egyszerűen csak várja, hogy végre történjék valami.

Nem mindenki tehetette meg, hogy napközben sziesztázzon, vagy akár azután se csináljon semmit. Nekünk dolgoznunk kellett. Keményen, állhatatosan, mert ezt várta tőlünk a rend, az eszme, a párt és a történelem. Kun Béla például egyre határozottabban érezte, hogy a teljes lemerültség szélén áll. Persze, szokás szerint erről se panaszkodott, mi azonban láttuk rajta, hogy az, hogy hónapok, vagy talán évek óta naponta mindössze pár órát alszik, mostanra végképp elégtelennek bizonyult. Fáradt volt, és elcsigázott. Bármennyire is szégyellte magát érte, bizony egyre többször fordult elő, hogy néhány percre el-elbóbiskolt az irodájában, ültében, az íróasztalra könyökölve. Amikor aztán fölriadt belőle, kétségbeesésében elsőként az jutott először eszébe, hogy vajon abban a röpké időben, amit álomban töltött, látták-e mások, benyitott-e hozzá valaki – majd nyomban az egészet a zsibbasztó melegre fogta, közben pedig arra gondolt, hogy Szamuelyénak igaza van, talán tényleg nem ártana elmenni néhány napra nyaralni.

De éppen ilyenkor?

Akkor is bóbiskolt kissé, amikor egy forró kora délutánon határozottan kopogtak, mi több, dörömböltek az irodája ajtaján. Fölriadt. A titkárnő méltatlankodó hangja hallatszott az előszobából, azután megint a dörömbölés. „Így csak Cserny József tudja verni az ajtót” – futott át Kun Béla fején, és ettől azonnal tovatűnt belőle a röpké álom utolsó darabkája is. Magának se merte bevallani, nem hogy nekünk, ám hetek óta képtelen volt követni, hogy merre tart a Cserny ügye. Az utolsó biztos információja az volt róla, hogy miután Korvin Ottó levette róluk a kezét, az egységet föloszlatták, tagjait kivezényelték a frontra, ahol ugyanolyan elszántsággal vetették be magukat a harcokba, amiként a hátszágban csépték a proletárdiktatúra ellenségeit. Ennek ellenére Csernyt elég sokat lehetett látni Budapesten; hogy mikor milyen ügyben, azt Kun Béla inkább nem firtatta – nagyon úgy tűnt, mintha reá valamiért nem vonatkozna a frontra küldő parancs.

Nyílt az ajtó, és valóban ott állt a küszöbön Cserny József, a hőség ellenére a szokásos bőrkabátjában, az övéen két pisztolytáska fityegett. Ami azonban ennél is különösebb volt: Korvin Ottó volt vele.

– Elvtársak – Kun Béla meglepetten fölállt, és begombolta gyűrött zakóját –, minek köszönhetem a látogatást?

Rögtön utána leült, mert az jutott eszébe, hogy a zakó begombolása bizonyára nem védi meg Cserny revolvereitől, viszont ülve kisebb célpontot nyújt.

Cserny József hátrafordult, és egy szigorú pillantást vetett Tímár Szerénára, mire az rögtön becsukta mögöttük az ajtót.

Közelebb léptek.

– Kun elvtárs – mondta Korvin Ottó –, téged meg akarnak ölni.

– Tudom. A Böhm. De lelepleztük. Már ki is ment Bécsbe követnek.

Korvin Ottó megrázta a fejét.

– Nem erről van szó, Kun elvtárs. Az egy régebbi történet, sok bizonytalansággal. Ez azonban egy friss ügy, és annál jóval komolyabbnak látszik. Ha megengeded, elmagyarázom.

Elmagyarázta.

Tényleg komolynak látszott. Két ukrán tisztről volt szó, akik az ukrán szovjetkormány megbízásából tartózkodtak Magyarországon, a célból, hogy a magyar Vörös Hadsereg kötelékében szolgáló, jobbára orosz hadifoglyokból létrejött internacionalista zászlóalj agitációs feladatait ellássák. Rendes, megbízható, tisztességes elvtársaknak tűntek egészen idáig, mint ahogy a zászlóaljjal sem volt semmi gond: becsületesen teljesítettek minden parancsot, és az internacionalista szellemiségnek megfelelő lelkesedéssel vettek részt a felvidéki hadjáratban.

– Most azonban ezeket az elvtársakat megkörnyékezte valaki – folytatta Korvin Ottó. – Rá akarják venni őket, hogy az internacionalista zászlóalj támogatásával puccsolják meg a Forradalmi Kormányzótanácsot, és új vezetőket állítsanak a proletárdiktatúra élére.

– De hát kik? – Kun Béla nem győzte törölgetni izzadó arcát és homlokát. – Kunfi? Pogány? Garbaiék?

Cserny József válaszolt:

– Ezúttal nem ők keverik a szart, Kun elvtárs. A dolog a baloldaltól jön. Engem is megkerestek azzal, hogy te gyenge vagy, túlságosan megalkuvó, nem hogy a szociáldemokratákkal, de a burzsujokkal is egyezkedsz. Egyszóval, szerintük nem vagy jó kommunista, tehát el kell téged távolítani, és olyan vezetőt állítani a proletárdiktatúra élére, aki kellő eréllyel és határozottsággal, kompromisszumoktól mentesen veszi föl a harcot a külső és a belső ellenséggel.

– Ki keresett meg téged, Cserny elvtárs?

– Egy bizonyos Kagan Henrik. Állítólag közelről ismer téged.

– Kagan Henrik?... Hogyne! Régi ismerősök vagyunk, még Kolozsvárról. Kiváló orvos. S amennyire én tudom, ízig-vérig kommunista...

– Én is ismerem ezt a Kagant – bólintott komoran Korvin Ottó. – Meg kell mondanom azonban, Kun elvtárs, hogy ő a jelek szerint kommunistábbnak véli magát nálad is.

Kun Béla hosszú pillanatokig képtelen volt megszólalni. Hol Korvin Ottóra nézett, hol Cserny Józsefre, és az a nyomasztó gondolat járt a fejében, hogy minden igyekezete ellenére mégis csak kevésbé ismeri az embereket, mint amennyire ezt addig hitte magáról.

– A Kagan lenne az összeesküvés vezetője? – kérdezte végül, és megrázta a fejét. A mozdu-
latban egyszerre volt csalódottság és hitetlenkedés.

– Én legalábbis vele beszéltem – felelte Cserny József. – Azzal keresett meg, hogy a párton belül régóta szerveződik egy csoport azokból, akik elégedetlenek az általad képviselt politikával, ezért úgy döntöttek, hogy likvidálnak téged, mivel szerintük az állandó kompromisszumaiddal eltávolodtál az eredeti bolsevik eszméktől. Ne haragudj, hogy ilyeneket mondok, Kun elvtárs, én csak azt ismétlem, amit tőlük hallottam... mindenesetre megkértek, hogy csatlakozzam hozzájuk, mert úgy vélték, hogy velük azonos platformon állok.

– S ez tényleg így van, Cserny elvtárs?

Korvin Ottó válaszolt helyette:

– Cserny elvtárs habozás nélkül fölkeresett engem, és beszámolt az összeesküvésről. Hogy azonban az ügyet fölgöngyölíthessük, színleg azt mondta Kagannak, hogy egyetért velük, és csatlakozik a csoporthoz. Most tehát azért vagyunk itt, Kun elvtárs, hogy figyelmeztessünk. Egyúttal tájékoztatlak, hogy a két ukrán tiszt holnap a Parlament épületében találkozik Kagannal és bizonyára más összeesküvőkkel is, hogy megbeszélhessék a puccs kioldozásának részleteit.

– Képtelenség – csúszott ki Kun Béla vaskos ajkain.

– Sajnos, nem az, Kun elvtárs. Cserny elvtárs vallomásán kívül egyéb bizonyítékok is a rendelkezésünkre állnak.

– Nem csak ez képtelenség. Hanem az, hogy a Kagan ezt egymaga meg bírná csinálni. Meg hogy éppen ő... Kell, hogy álljon mögötte valaki. Egyáltalán, kit tennének a helyemre? Kagant? Vagy valamelyik ukránt?

– Ez kiderül, Kun elvtárs, amint rajtaütünk a csoporton, és vallomásra bírjuk az összeesküvőket.

Nem derült ki sem akkor, sem pedig később. Hiába bújtak lesben, ugrásra készen, kellően álcázva magukat Korvin Ottó emberei, a politikai nyomozók a Parlament felsőházi terme körül, a megbeszélte időben csupán Dr. Kagan Henrik tűnt föl, meg a két ukrán tiszt. Láthatóan ők is meglepődtek azon, hogy rajtuk kívül egy teremtetett lélek sincs sehol. Aztán mivel félóra álldógalás és tanakodás után indulni készültek, muszáj volt lecsapni rájuk.

Megbilincselve vezették mindhármat a szovjetházba, egyenest Kun Béla irodájába, ahol rajta, valamint Korvin Ottón és Cserny Józsefen kívül Szamuely Tibor várta a nyomozókat – utóbbi mindenki számára váratlanul toppant be, mintha tudta volna, hogy úgyse mondja neki senki, hogy most esetleg nem alkalmas a jelenléte.

– Ennyi? – csodálkozott Kun Béla, – Ez volna a nagy összeesküvés?

– Ennyien jöttek el, Kun elvtárs – magyarázta Papp Sándor, Cserny bizalmas embere. – Ezen ők is csodálkoztak. Mindenesetre a parancs értelmében előállítottuk mind a hármat. Várjuk a további intézkedést.

– Nyilván a többiek megneszelték – jegyezte meg bosszúsan Korvin Ottó.

– Vagy valaki figyelmeztette őket – tette hozzá Kun Béla.

Oroszul fordult az ukránokhoz. A nevüket kérdezte, majd azt, hogy miként kerültek Magyarországra és mit csináltak itt eddig. Amazok szóról szóra azt mondták el, amit amúgy is tudtunk róluk. Az egyiket Jefimovnak, a másikat Junkelsohnnak hívták, és Rakovszkij elvtárs, az ukrán szovjetkormány vezetője parancsára érkeztek a magyar Vörös Hadsereg fölállítása-kor Budapestre, hogy a frontvonalak miatt itt rekedt orosz és ukrán hadifoglyokból álló internacionalista zászlóalj katonáit ideológiailag fölkészítsék.

– S maguk azt gondolják rólam, hogy rossz kommunista vagyok, ugye? – förmedt rájuk Kun Béla, miközben ingerülten beletúrt csapzott hajába.

Az ukránok összenéztek. Aztán Jefimov válaszolt:

– Nem gondolunk mi Önről semmit, Kun elvtárs. Bennünket arról tájékoztattak, hogy maga a folytonos kompromisszumkereső politikájával rossz irányba viszi a bolsevizmus és a nemzetközi proletariátus ügyét. Ideológiai segítségünket kérték a helyes út megtalálásához.

– Ideológiai segítség, persze... Ehhez kellett az internacionalista zászlóalj, amelynek bátor és elvhű katonáit maguk mindenféle téves információktól és szóbeszédektől vezéreltetve olyan ügy szolgálatába állították volna, ami minden vonatkozásban ellentétes azokkal az utasításokkal, amiket maguk odahaza kaptak. Mit szólna hozzá Rakovszkij elvtárs, ha megtudná, hogy a munkatársai puccsisták lettek? Vagy mit szólna hozzá Lenin elvtárs? Tudják maguk, hogy én itt rendszeresen kapcsolatban állok Lenin elvtárssal, aki minden tekintetben támogatja azt a politikát, amit én képviselek?

Az utolsó mondatot mintha már nem is az ukránoknak mondta volna: közben Szamuely Tiborra nézett.

Senki nem értette, mi szükség volt azonnal kiadni a parancsot a kivégzésre. Talán még maga Kun Béla sem. Mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy elragadtatták az indulatai. Egyre hangosabban üvöltözött, hol magyarul, hol oroszul szónokolt, a feje kivörösödött, és terebélyes foltok jelentek meg drapp zakóján, a hónalja körül. Aztán egyszer csak ugyanolyan hévvel arra utasította Cserny Józsefet, hogy ezt a két embert likvidálja azonnal.

– Itt, Kun elvtárs? – kérdezte Cserny József, és elővette egyik forgópisztolyát.

– Szó se lehet róla. Ide be szokott jönni a feleségem és a lányom. Nem szeretném, ha vérfoltokat látnának. Van ennek az istenverte szállodának valami pincéje, vitesd le oda őket. Vagy vigyétek ki őket az épület elé, és lőjétek mindkettőt a Dunába.

Korvin Ottó közbe akart szólni, hogy így nehezen fogják fölgöngyölíteni az ügyet, és különben is, az ukrán és az orosz elvtársak erősen nehezményezni fogják két tisztük statáriális kivégzését, aztán Kun Béla gyöngyöző arcát és homlokát látva inkább magába fojtotta a szót.

Dr. Kagan Henrik viszont megúsza. Miután az ukránokat elvezették Cserny emberei, Kun Béla a karosszékebe rogyott, zsebkendőt vett elő, és hosszasan törölgette magát. Majd az átnedvesedett kendőt összegyűrve az asztalra dobta, és azt kérdezte az orvostól:

– Veled mit csináljak?

– Mondjak nevetek, Kun elvtárs? – szólalt meg remegő hangon Kagan doktor, és abban a pillanatban reszketni kezdett a lába.

– Mondjál.

Korvin Ottó villámgyorsan a zakója belső zsebébe nyúlt, jegyzetfüzetet és tintaceruzát vett elő. Még arra is volt ideje, hogy utóbbit megnyálazza, Kagan Henrikből sokáig csak hebegés tört elő, beletelt egy kis időbe, mire értelmes szavakká tudta formálni a remegő ajkain megbicsaklott hangokat.

– Chlepkó Ede... Englander Frigyes... Szaton Rezső... – és fölsorolt még vagy tizenöt érdektelen nevet.

– Ennyi? – kérdezte a végén Kun Béla.

– Ennyi...

– Mindenkit elmondtál?

– Mindenkit, Kun elvtárs.

– Nem hagytál ki, senkit?

– Nem, Kun elvtárs, és kérlek, bocsáss meg nekem, megtévedtem, nem tudtam, mit csinállok, és... – térdre rogyott.

Kun Béla egy intéssel beléfojtotta a szót. Kagan Henrik a szája elé tette a kezét, és némán zokogott. Kun Béla mintha még akart volna kérdezni valamit, végül lemondóan legyintett, és arra utasította Cserny Józsefet:

– Vitesd az ukránok után.

– Hagyjad, Kun elvtárs! – szólalt meg váratlanul Szamuely Tibor, aki eddig némán figyelte a fejleményeket.

A többiek most csodálkozva fordultak feléje.

– Mit mondasz, Szamuely elvtárs? – kérdezte Kun Béla.

– Azt javaslom, halasszuk ezt a kivégzést egy bírósági tárgyalás utánra. Ha Kagant lelövetjük, ugyanígy azonnal le lehetne lőni a többieket is. De mit érünk vele? Csak annyit, hogy lesznek, akik nem értik majd az egészséget, és föl fognak háborodni. Nekünk viszont minden emberre szükségünk van most.

Kun Béla összevonta a szemöldökét, úgy fürkészte Szamuely Tibor arcát:

– Vagyis?

– Vagyis zárjuk be Kagant és társait, aztán alkalmas pillanatban a bíróság elítéli őket. Nem tartom most, ebben a lélektani helyzetben jó ötletnek a statáriális eljárást.

Hosszú másodpercekre csönd lett. Csak a kolozsvári orvos fojtott zokogása hallatszott.

– Keressétek meg Rákosit – szólalt meg végül Kun Béla.

– Kicsodát? – kérdezte csodálkozva Korvin Ottó, mintha nem hallotta volna.

– Rákosi Mátyást. Tudtommal ő most a Vörös Őrség parancsnoka. Vagy tévedek? Valahol itt van az épületben. Vigye el innét Kagant, a többieket pedig tartóztassa le.

Korvin Ottó lépett ki először az irodából – sietett, hogy mielőbb megfogalmazhassa és legépeltethesse a letartóztatási parancsokat.

Többet nem hallottunk az összeesküvésről, sem az összeesküvőkről. Az se tudtuk meg se akkor, se később, hogy Kagannal mi történt. Meg hogy valójában ki állt, vagy kik álltak mögötte. Páran suttoztak arról, hogy az a hang, amelyen a kolozsvári orvos meg az ukránok

megszólaltak, valójában nem az övék volt, hallották már korábban ugyanezt másoktól is, ám konkrétum nem került szóba. Óvatosak voltunk, és nyilvánvalóan gyávák.

Két nappal később, nem sokkal éjfél után, Tokaj és Csongrád között, szinte a Tisza teljes vonala mentén megindult a Vörös Hadsereg átfogó támadása a románok ellen.

A terv Julier Ferenc, az új vezérkari főnök fejében született meg. Sikerült rövid időn belül meggyőznie Landler Jenőt, a hadsereg főparancsnokát – aki különben a kinevezésekor roppant mód tiltakozott, mondván, ügyvéd létére végképp nem ért a katonai dolgokhoz, végül Kun Béla azzal győzte meg, hogy amennyiben nem vállalja, választhat, ki legyen a kettő közül: Szamuely vagy Pogány. Julier terve ésszerűnek és meggyőzőnek mutatkozott: miután a hadsereg morálját erősen visszavetette a felvidéki visszavonulás, és a katonák körében erősödtek az elégedetlenkedő hangok, mindezeket ki lehet küszöbölni és a visszájára lehet fordítani egy sikeres támadással. Aminek ráadásul az indoka is megvan: a magyar kormány teljesítette az antant követelését azzal, hogy kiürítette a korábban visszafoglalt területeket, viszonzásképpen azonban semmit nem kapott, lévén, hogy a kiürített megyékből és városokból nem ütközőzóna alakult ki, hanem oda azonnal benyomultak a csehszlovákok, a románok pedig tapodtat sem akarnak elmozdulni a Tiszántúlról. A sikerhez – érvelt Julier Ferenc – minden esély adott, hiszen a románok szám szerint kevesebben vannak, ráadásul a Vörös Hadsereg most felszereltségben és műszaki eszközökben sem szenved hiányt. A diadalmas felvidéki hadjárat erőt és önbizalmat öntött a katonákba, és különben is, meg kell mutatni ország-világnak, hogy a Magyar Tanácsköztársaság hajlandó lenne a kompromisszumra, az imperialisták azonban a tárgyalások lebetgetését csak arra használták fel, hogy leplezzék valódi szándékaikat, illetve hogy húzzák az időt. A proletárdiktatúrával nem lehet packázni, és mi bizony nem úgy táncolunk, ahogyan a burzsujok fütyülnek. Hanem a saját zenénkre.

Lelkesedése Landler Jenőre is átragadt, aki haladéktalanul a Forradalmi Kormányzótanács elé vitte a tiszántúli támadás terveit. Ott azonban nagy meglepetésére először nem aratott azonnali, osztatlan sikert. Ráadásul éppen azok szóltak ellene, akiktől támogatást remélt. Szamuely Tibor a hadsereg fáradtságát és az általánosan gyenge harci morált emlegette, ezzel összefüggésben pedig a kételyeit fejezte ki a támadás sikerességével kapcsolatban. Kun Béla arról beszélt, hogy jelen helyzetben mind a belföld, mind a külföld számára a lehető legbékésebb arcát kell mutatnia a tanácsköztársaságnak, amibe egy hadművelet nehezen férne bele. Minderre aztán a kialakult vitában olyan ellenérvek hangzottak el, miszerint a Forradalmi Kormányzótanács eleve súlyos hibát követett el azzal, hogy elfogadta a Clemenceau-jegyzéket, kivonta a Vörös Hadsereget a felszabadított területekről, tehát bedőlt az antant ígéreteinek és hazugságainak, amivel nagy károkat okozott a Magyar Tanácsköztársaságnak. Ezt csakis egy újabb sikeres hadjáratral lehet jóvátenni. A harci morál gyengeségétől és a fáradtságtól nem kell félni, a hadsereg vezetősége jó kezekben van, Julier kiváló terveket készített, a románok pedig egyáltalán nem számítanak támadásra. Csak az első lövéseknek kell eldördülniük, utána megy minden magától.

– Egész biztos vagy abban, hogy a románokat váratlanul érne a Vörös Hadsereg akciója? – érdeklődött erős kételkedéssel a hangjában Kun Béla.

– Maximálisan, Kun elvtárs – hangzott a válasz. – Sőt, az a nagy helyzet, hogy éppen ők készülnek támadásra, arra álmukban sem gondolnak, hogy mi beelőzhetünk.

Eme kijelentés általános meglepetést keltett, úgyhogy a feléje záporozó kérdésekre feleletül Landler Jenő azt közölte, hogy:

– Információm vannak arról, hogy a románok az antanttól függetlenül önálló hadműveletet tervezgetnek, amelynek közvetlen célja Budapest elfoglalása.

A végső tromf elhangzott. A Forradalmi Kormányzótanács elfogadta a támadás tervét és időpontját.

– Megbízható ez a Julier? – kérdezte Kun Béla aznap este Korvin Ottótól az irodájában, bizalmas kihallgatáson. Négyszemközti találkozási alkalmáról azért nem lehet beszélni, mivel jelen volt Lengyel József is, akire az utóbbi napokban panasz érkezett, mivel egy étteremben revolverrel fenyegetőzött. A hír hallatán Kun Béla az elképedésen túl csak kacagni tudott, ugyanis a galamb lelkű Lengyel Józsefről végképp nem föltételezett volna ilyesmit.

– Nekem estek – magyarázta megszeppenten Lengyel József. – Békésen ebédeltem, amikor odajöttek az asztalomhoz, és elkezdtek ordibálni mindenféle trágár dolgokat. Szidták a kormányt és a bolsevikokat.

– De hát kik?

– Ők is újságírók. Már ha lehet az efféléket annak nevezni. A többségét ismertem még a háború éveiből. Némelyikkel dolgoztam is együtt annak idején. Ordítottak, volt, aki a sétatálcájával fenyegetőzött. Arra nem számítottak, hogy fegyver van nálam. Amikor túlságosan veszélyeztetve éreztem magam, előrántottam és rájuk szegeztem a forgópisztolyt.

Végül két arra járó vörösőr húzta ki szorult helyzetéből a szelíd Lengyel Józsefet. Sem megrovást, sem szidást nem kapott. Kun Béla kinevette magát, majd megköszönte neki, hogy némi örömet csempészet ebbe a nyomasztóan forró, fejtörős és fejfájós napjába.

– Sajnos, nem tudok erre egyértelműen válaszolni, Kun elvtárs – felelte Korvin Ottó. – A Julier ludovikás volt, csak úgy, mint a Stromfeld, és tudtommal már akkor ismerték egymást. Információink szerint felettesei jó katonának tartották, a ranglétrán is szépen haladt előre. Ami azonban aggasztó, hogy huzamosabb ideig kapcsolatban állt a Gömbössel. Aki a feloszlataáig a véderőegyletet vezette, most pedig államtitkárnak mondja magát az imperialisták szegedi ellenkormányában.

– Tudom – vetette oda az utolsó mondatra Kun Béla, olyan hangon, ami azt jelezte, hogy nem kell olyan információkkal traktálni, amelyeknek ő is a birtokában van. – De ha ismerjük a Gömböshöz fűződő kapcsolatait, hogy lett éppen ő a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke?

– Tavaly év végén szakított a Gömbössel – magyarázta Korvin Ottó. – Amikor a Károlyi-kormány téves pacifista rögeszméktől vezéreltetve elkezdte leszerelni a hadsereget, Julier azt javasolta a Gömbösnek, hogy szervezzenek katonai puccsot, és adják át a hatalmat a kommunistáknak. A Gömbös ezt ellenezte, úgyhogy innentől fogva megszakadt a kapcsolatuk.

– Figyelj rá oda nagyon, Korvin elvtárs... Maradjon közöttünk, de rossz előérzeteim vannak vele kapcsolatban. Nem akarok vészmadárkodni, ám az emberismeretem ritkán csapott be. Legalábbis eddig.

Kun Béla szerette volna, ha Szamuely Tibor kimegy a frontra az embereivel, egyrészt azért, hogy ő is szemmel tartsa Juliert (valamint természetesen Landlert), másrészt azért, hogy ne legyen Budapesten. Az utóbbi napokban, különösen a leleplezett puccskísérlet óta kerülték egymást. Jó lett volna pár dolgot tisztázni és megbeszélni, azonban amikor Kun Béla a támadást követő reggelen Szamuely Tibort kereste, azt a választ kapta, hogy a feleségével együtt elutazott néhány napra.

„Na persze – jutott az eszébe Kun Bélának. – A tervezett nyaralás. Jobb időpontot nem is találhatott volna rá.”

A néhai Ferenc József császár különvonata ekkor már úton volt Nyugat-Magyarország felé, fedélzetén Szamuely Tiborral és Szilágyi Jolánnal, továbbá Havas Andrással és a feleségével, Alice-szel. Szamuely Tibor báró Berg Miksa röjtöki kastélyát szemelte ki: pünkösdkor már

megszállt benne, és túl azon, hogy igen szépnek és kényelmesnek bizonyult, jó választásnak tűnt a tekintetben is, hogy nem főút közvetlen közelébe esett, ugyanakkor közel volt Sopronhoz. A különvonatot a város vasútállomásán hagyták, erős őrizet alatt, ők pedig autóval robogtak tovább Röjtök felé. Ez már nem a IV. Károly járműve volt, az ugyanis helyreállíthatatlan sérüléseket szenvedett Kalocsa mellett, az ellenforradalmárokkal vívott összecsapás során. Helyette egy piros túraautót sikerült szerezni, aminek az volt az előnye, hogy tengelytávolsága pontosan megegyezett a vonatkéval, így a gumiabroncsok helyére vasúti kerekeket is lehetett felszerelni.

Szilágyi Jolánnak viszont nem tetszett a kastély. Az egyszintes épület formájával és kialakításával meg volt elégedve, a berendezést azonban ódonnak és ízléstelennek találta. Hiányzott belőle a modernség, a frissesség és a szabad gondolkodás érzete. A bútorokat ócskának, a díszeket giccsesnek vélte, egyedül két, holland gyártmányú, vadászjeleneteket ábrázoló faliszőnyeg nyerte meg a tetszését, amelyek a nappaliban lógtak; egyébiránt a falakra aggatott képekről mind azt mondta, hogy jobb lenne levenni és tűzbe dobni őket.

– Szóval, úgy véli, hogy ezek a képek mind értéktelenek? – kérdezte Szamuely Tibor, s előhúzta noteszfüzetét.

– Igen – vágta rá nagyon határozottan Szilágyi Jolán. – Értéktelen fürmedvény mind. Látszik, hogy a tulajdonosok nem értettek sem a modernséghez, sem a művészetekhez általában. Nem tartom kizártnak, hogy egyszerűen átverték őket: a nyakukba varrtak olyan ócska vackokat, amik másoknak, ízléses és jó érzésű embereknek nem kellettek. Szinte üvölt itt mindenről, hogy ennek a Berg bárónak mindegy volt, csak lógjon valami a falon, mert azt gondolta, hogy az a sikk. Nevetséges. Nézze majd meg azt a gobelint abban a szobában, amit hálónak szántunk! Azt a papagájosat. Egyszerre vannak rajta barokk és kínai stílusjegyek. Teljesen egyértelmű, hogy valami kókler készítette. Vagy olyan valaki, aki tudta, hogy kóklereknek el lehet adni.

– De azzal a két vadászjelenetes kárpittal elégedett?

– Nézze, nem mondanám, hogy műremekek, ám látszik bennük valami érték. Ki is lógnak a többi közül. Mondhatni, fura, hogy kerülhettek a többi silány vacak közé.

Szamuely Tibor néhány szót firkantott a noteszébe:

– Rendben. A nyaralás végén leszedetem, és hazavisszük őket. Természetesen nem magunknak. Szocializáljuk mind a kettőt.

A könyvtárszoba újabb csalódást keltett. Szilágyi Jolán szándékosan nem hozott magával könyveket, mondván, a kastélyban biztos talál majd olvasnivalót. Könyv akadt éppenséggel, ám a polcok ponyvaregényektől és filléres füzetektől roskadoztak. A világ- és a magyar irodalom klasszikusa közül egy sem akadt. Modern szerzőkről nem is beszélve.

– Már sajnálom, hogy ide hoztam – jegyezte meg keserű őszinteséggel Szamuely Tibor. – Magának itt semmi öröme nem lesz. Csupa ócskaság és értéktelen holmi van itt. Ha gondolja, azonnal visszaülünk az autóba, és keresünk egy másik kastélyt.

– Ugyan már! – fordult azonnal feléje a könyvespolctól Szilágyi Jolán. – Hiszen a hely és az épület is gyönyörű! S komolyan gondolja, hogy nekem semmi örömöm nincs itt? Hát magára már nem is gondol?

Átkarolta a férfi nyakát, s hosszan, szenvedélyesen megcsókolta. Szamuely Tibornak átfutott a fejében, hogy jobb volna fölmenni a hálóba, a kínai-barokk gobelin mellé, aztán hagyta magát a könyvtárszoba pamlagán elcsábítani.

Szeretkezés után megtalálták a dohányzóasztalon a vendégkönyvet. Azok írtak bele, akik megszálltak a kastélyban, köztük olyan nevezetes személyiségek, mint a walesi herceg, a bolgár cár, vagy a német trónörökös. Lapozgatták az oldalakat, és nevetve olvasták a sok díszes, hosszú, kackiás nevet.

– Adja csak ide azt a tintaceruzát, amivel az előbb firkált valamit – kérte Szilágyi Jolán, majd szép, kalligrafikus betűkkel beírta Thyssen báró, német gyáriparos aláírása mögé: „Szamuely Tibor és felesége, a Forradalmi Kormányzótanács és a magyar és nemzetközi proletariátus nevében. Éljen a proletárdiktatúra!”

– Nézze, kedves – mondta aztán Szamuely Tibor –, én mindent meg fogok tenni azért, hogy maga itt jól érezze magát, és hogy ez a néhány nap tényleg nyaralással teljen. Viszont nekem közben el kell majd intéznem pár dolgot. Be kell például mennem Sopronba, mivel fegyvereket fognak hozni Olaszországból, osztrák területen át. Nem hivatalos úton, hiszen változatlanul él a burzsujok blokádja. Maga addig maradjon itt, és legyen olyan türelmes, amilyen szokott lenni. Megígéri, ugye?

Szilágyi Jolán megígérte.

A fegyverek azonban nem tudták meghálálni a beléjük fektetett bizalmat. Hamar kiderült, hogy a tiszántúli támadás első hulláma csupán sikeresnek tűnt, valójában semmilyen eredményt nem hozott. Ahogy számítottunk rá: a románok tényleg meglepődtek, viszont csak azért vonultak vissza és engedték át a területet egy időre a Vörös Hadseregnek, hogy rendezzék soraikat, és átcsoportosítsák az egységeiket. Aztán előbb Túrkeve és Mezőtúr térségében ütöttek rajta a túlságosan szétszakadó magyar seregen, majd Tiszafürednél hajtottak végre olyan ellentámadást, amely végén a katonáink véres fejjel menekültek vissza nyugat felé. Már aki volt annyira szerencsés, hogy el tudott futni a román pergőtűz elől.

Ugyanazon a napon, amikor a román hadsereg elérte Szolnokot, azaz azt a pontot, ahol a hadműveletünk megkezdődött, Julier Ferenc vezérkari főnök benyújtotta lemondását.

– Nem fogadhatjuk el – jelentette ki Kun Béla a kormányzótanács soros ülésén. – Ebben a helyzetben nem lehet a katonákat vezetés nélkül hagyni.

– Az egész elképzelés a Julier műve. Most aztán kiderült, hogy a terv úgy, ahogy volt, rossz. A legegyszerűbb dolog, hogy ha nem mond le, akkor mi küldjük el.

– S ki fog a helyére lépni, Landler elvtárs? Talán te? Néhány héttel ezelőtt éppen te siránkoztál a legjobban azon, hogy nem értesz a hadászathoz. Julier legalább ért, még ha a jelenlegi helyzet nem is ezt mutatja.

– Komolyan gondolod, Kun elvtárs, hogy azt az embert, aki a kudarcért egy személyben felelős, a helyén kell tartanunk?

Kun Béla Garbai Sándorra nézett:

– Először is, Garbai elvtárs, ha már felelősségről beszélünk, akkor vállaljuk azt magunkra. Mi, helyesebben mondva ti fogadtátok el a támadás tervét. Hát tessék, itt van az eredménye. Most akkor csináljátok végig, amit elkezdtetek.

– Én is lemondok, elvtársak... Sose titkoltam, hogy alkalmatlan vagyok a hadsereg vezetésére, ráadásul hagytam magam Julierrel félrevezetni.

Landler Jenő bejelentése után nyomasztó csönd telepedett a Sándor-palota dísztermére. Aztán először Garbai Sándor nézett Pogány Józsefre, utána mi, mindnyájan többiek.

Pogány József lassan, de határozottan megrázta a fejét.

Valaki felsóhajtott. Az egyszerre volt a megkönnyebbülés és a kétségbeesés sóhaja.

– Mindenki marad a helyén – törte meg a csendet Kun Béla. – A románok meg fognak állni a Tiszánál. Tavasszal se lépték át, most se fogják. Ráadásul ott a III. hadtest teljesen érintetlenül, tele tartalékokkal. Mi pedig, elvtársak, lemegyünk a frontra agitálni. Lelket öntünk a katonákba. Ez az elképzelés most kudarcot vallott, de azt még el tudjuk érni, hogy ugyanott legyünk, ahol a támadás előtt. Nem nyerünk, ám nem is veszünk semmit.

Kicsivel később, amikor Korvin Ottó bizalmasan (ezúttal Lengyel József nélkül) fölkereste irodájában, és elmondta neki, hogy megbízható értesülései vannak arról, hogy a románok megszerezték a Vörös Hadsereg haditervét, mégpedig igen nagy valószínűséggel úgy, hogy a szegedi ellenkormány, nevezetesen Gömbös Gyula jutatta el hozzájuk, akihez meg jó eséllyel Julier Ferencről került, Kun Béla arra gondolt, hogy mégis csak le kellene váltani a vezérkari főnököt, sőt, árulásért a letartóztatását követően azonnal kivégeztetni. Mindjárt utána pedig az jutott eszébe, hogy ennek már az égadta világon semmi jelentősége nincs.

– Most, először vallottam kudarcot agitátorként – közölte Vágó Bélával, miután Újszászon leszállt a katonai teherautó platójáról.

Vágó Béla, az utolsó reményként emlegetett III. hadtest nemrégiben kinevezett parancsnoka hümmögött valamit a bajusza alatt. A hümmögésből egyetértést és ellenvéleményt egyaránt ki lehetett hallani.

– Remek beszéd volt ez, Kun elvtárs! – tisztelgett a főparancsnokság fiatal politikai tisztje, aki valóban tátott szájjal itta a teherautó mellett a népbiztos olykor már-már könyörgésbe váltó lelkesítő szavait. – Ha rajtam múlna, most fognám a puskámat és a bajonettemet, és már rohannék is a románok ellen... Az a helyzet, hogy álmosak a katonák, Kun elvtárs. Egész éjjel dörögtek az ágyúk, most meg a csendes pihenőjük maradt el az agitáció miatt...

Az utolsó szó végét már elharapta. Eszébe jutott, hogy ez most úgy hangzik, mintha a szemére vetné a dolgot Kun Bélának.

Amaz végigmérte a fiatal tisztet, és az kérdezte tőle:

– Hogy is hívják magát?

– Münnich vagyok, Münnich Ferenc... A Visegrádi utcában már volt szerencsénk találkozni...

– Ezek szerint te még nem hallottál engem beszélni. Különben nem mondanál ekkora marhaságokat.

Sarkon fordult, és ellépdelt onnét, magával rángatva Vágó Bélát.

– Menjünk vissza Ceglédre – mondta neki, amikor úgy gondolta, hogy már hallótávolságon kívülre ért.

Vágó Béla a bajuszát simogatta.

– Természetesen visszamegyünk, Kun elvtárs.

– Úgy értem: most, azonnal.

– Ott is beszédet akarsz mondani?

Kun Béla arca előbb egy elvörösödött, majd fehérre váltott. Mindez alig néhány pillanat leforgása alatt.

– Tréfálsz velem, Vágó elvtárs? Láttad, hogy kudarcot vallottam! Láttál valamilyen hatást a katonák arcán vagy tekintetében?

– Fáradtak... nagyon fáradtak... éjjel nem aludtak semmit. A románok meg egyre csak jönnek előre, és már többen vannak, mint mi.

– A jó agitátor épp az ilyen helyzetekben tudja sikerre vinni az ügyet. Föltéve, hogy az még nincs veszve teljesen.

Kun Béla öles léptekkel elindult a reá váró, géppuskákkal felszerelt automobil felé. Vágó Béla alig tudta követni.

Egy szót sem szóltak egymáshoz egészen Ceglédig. Csak az autó motorja berreget, távoli ágyúdörrenések adták hozzá a kísérőzenét.

– Világos leszek és őszinte – ezt már Julier Ferenc vezérkari főnök mondta Cegléden, a főparancsnokság páncélvonatán. – A helyzet katonai értelemben reménytelen. A románok iszonyatos túlerőben vannak. Ha nem kérünk fegyverszünetet tőlünk, akkor nem marad több épkézláb katonánk.

Szavai ágyúgolyó súlyával döngtek a páncélvonat nehéz vaslemezén. Mégse értek senkit váratlanul. Bokányi Dezső például hallatlan megkönnyebbülést érzett. Valaki végre kimondta azt, amit eddig senki nem mert. A kalapja szélét gyűrögette, és egyszeriben azon kezdett el gondolkodni, hogy mit fog csinálni majd ezután. Akkor, ha ez az egész véget ér.

– Tartok tőle – folytatta az előbbinél csöndesebben Julier Ferenc –, hogy a románoknak a fegyverszünet nem lesz elég. Teljes megadást akarnak. Beleértve a tanácskormány lemondását.

– Ostobaság! – hördült föl a térképasztal mellől Kun Béla. – Dilettáns ostobaság! A III. hadtest még teljesen érintetlen! A románok azt hiszik, hogy szét vagyunk verve, miközben van egy egész egységünk. Szó se lehet semmiféle fegyverszünetről vagy megadásról addig, amíg a III. hadtest nem tette meg a kötelességét.

– Kun elvtárs – fordult feléje a vezérkari főnök –, tájékoztatom arról, hogy az ellenség akkora túlerőben van, hogy a III. hadtest ha akarná, se tudná teljesíteni a kötelességét. Én pedig nem szándékozom értelmetlenül pergőtűznek kitenni a katonáimat. Inkább tegyük le a fegyvert és vonuljunk el élve, minthogy hullák garmadával kelljen aztán elszámolnunk a nép és a lelkiismeretünk felé.

– Maga ne tájékoztasson engem semmiről, Julier! Annak örüljön inkább, hogy nem állíttattam eddig statáriális eljárás alá. Nyilván sokat bírna arról mesélni, hogy miként tudta meg az ellenség a tiszántúli támadásunk tervét. Úgyhogy most hallgasson inkább, és fogadja el ellenkezés nélkül azt, amire a Forradalmi Kormányzótanács nevében utasítom. Különben itt és most agyonlövtem. Vagy én lövöm agyon.

Julier Ferenc ezek után nem szólt semmit. Némán hallgatta végig Kun Béla fejtegetését egy Tisza- és Tiszasüly térségében indítandó ellentámadás lehetőségéről és esélyeiről. Amely hadműveletet pedig – érvelt a népbiztos – azonnal, haladéktalanul meg kell kezdeni. Lehetőség szerint másnap hajnalban. A támadást Vágó Béla irányítja, vezérkari főnöke Bengyel Sándor lesz.

– Maga most menjen innét – fordult Kun Béla Julier Ferenchez. – De ne higgye azt, hogy ennyivel megúsza a dolgot. El fogunk számolni. Aztán beszélhet a népről meg a lelkiismeretről.

Miután mindenki távozott, és Vágó Bélával megint kettesben maradt, Kun Béla azt kérdezte:

– Nálad mennyi pénz van, Vágó elvtárs?

Amaz a zsebeiben turkált, és néhány kék bankjegyet húzott elő. Azt a fajtát, amit a tanácskormány rendelete értelmében hivatalosan már sehol nem lehetett elfogadni.

– Nálam is van vagy negyvenezer korona – mutatta Kun Béla a zubbonyából kirángatott ugyanolyan bankókat. – Menj, és oszd ki ezeket a katonáknak.

– De hát miért, Kun elvtárs?

– Még Újszászon jelentette az a Münnich, hogy egyre többen szökdösnek el. Mások meg nekiálltak fosztogatni. Tudod, hogy kevés rosszabb dolog van egy fölbomló hadseregnél. A züllött és kiábrándult katona veszélyes mindenkire.

– Egyetérték – mondta Vágó Béla –, ám azt se feledd, Kun elvtárs, hogy bennünket épp az ilyenek segítettek hatalomra fél évvel ezelőtt.

Kun Béla erre nem felelt semmit, azt kérdezte inkább:

– Merre van egy telefon? Utol kellene érnem a feleségemet, szólok neki, hogy haladéktalanul térjenek vissza Budapestre.

A nyaralás tehát egyszeriben véget ért Gál Irénék számára. Néhány napja időztek csupán Kernstok Károly festő nyergesújfalui házában, amikor a külügyi népbiztos telefonált. Nem indokolt és nem magyarázott, Gál Irén pedig szokás szerint nem kérdezősködött. Megköszönte a házigazdák vendégszeretetét és végtelen kedvességét, majd fegyelmezetten csomagolni kezdett. Mire megérkezett az autó Budapestről, már útra készen várták az indulást.

Besötétedett. A kormányautó elindult, azonban nagyon nehezen akart Budapestre érni. A sofőr hol azért állította meg a járművet, mert az abroncsokkal volt állítólag baj, hol nem világított szerinte a reflektor rendesen. Amikor meg haladtak, abban sem volt sok köszönet: Kun Béláné álmában sem gondolta volna, hogy egy autó ilyen lassan is tud menni.

Csillagfényes, langyos, szép volt az utolsó júliusi éjszaka. Gál Irén már nem is csodálkozott, amikor a jármű újra megállt. Ágnes aludt, Hánika is bóbiskolt mellette a hátsó ülésen. Szellő se rezdült, tücskök, kabócák ciripeltek az út melletti réten. A távolban egy falu gyöngye fényei pislákoltak.

A sofőr kiszállt és fölnyitotta a motorháztetőt. Kézilámpával bevilágított.

– Hallja-e – mordult rá hirtelen a Lenin fiú, akit Pestről küldtek kísérőnek, és útközben végig az oldalsó lépcsőn állt s az ajtóba kapaszkodott –, most éppen miért állunk, mi a baj?

– Nagyon melegszik a motor – válaszolta a sofőr anélkül, hogy fölnézett volna a motorházból.

– Nem jó dolog.

– Ebben egyetértünk. Nem jó dolog. De nagyon ajánlom, hogy minél előbb jó legyen, mert ha két percen belül nem indulunk el, úgy lelövöm magát, mint egy kutyát. S ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha még egyszer megállunk. Én is tudok autót vezetni, maga nélkül is eljutunk Budapestre.

A sofőr lecsapta a motorháztetőt, visszaült, indított. A motor felbőgött. Nem álltak meg többet Budapestig.

1919. augusztus

A páncélvonat ajtaja becsapódott. Néhány másodpercig még hallatszottak Stromfeld Aurél léptei a vágányok közötti murván, azután csönd lett. Nagy, nyomasztó csönd. Talán a madarak is elhallgattak a vasútállomás melletti facsoport ágain.

Landler Jenő levette tányérsapkáját, és megtörölte izzadt homlokát. A vagonban állt a levegő. Csak most, hogy Stromfeld Aurél távozásához kinyitották pár pillanatra a vasajtót, tűnt föl, hogy mekkora a forróság.

– Azt hiszem, mi is csomagolhatunk, Münnich elvtárs.

Az ifjú politikai tiszt, a három hetet megélt Szlovák Tanácsköztársaság hadügyi népbiztosa nagyon csúnya arcot vágott. Landler Jenő hirtelenjében azt hitte, hogy ez a suhanc menten pofon vágja.

– Ugye, csak tréfálsz, Landler elvtárs? Ugye, nem hagyod befolyásolni magad egy olyan ember által, aki a Forradalmi Kormányzótanáccsal való egyet nem értése miatt távozott a posztjáról?

– Stromfeld volt a legjobb katona ebben a seregben – Landler Jenő önkéntelenül is hátrébb lépett, addig, amíg a páncélvonat átforrósodott fémfala engedte. Münnichnek úgy rángatóztak az arcizmai, mintha lenne valami a szájában. – Nem kellett volna engedni, hogy lemondjon.

– Nem kellett volna ellenszegülnie egy politikai döntésnek.

– Ezt éppen te mondod, Münnich elvtárs? A te kormányod azért szűnt meg létezni, mert mi feladtuk a Felvidéket. Ami ellen a Stromfeld minden erejével tiltakozott.

Münnich Ferenc erre nem tudott mivel visszatromfolni. Az így keletkezett átmeneti csöndet kihasználva Landler Jenő befejezhette a gondolatmenetet:

– Nagyon szép és becsülendő dolog Stromfeld elvtárstól, hogy eljött Gödöllőre, és följánlotta a segítségét. Mindazonáltal mindennél beszédesebb a távozása. Amennyiben ő is reménytelennek látja a helyzetet, akkor végképp nincs más megoldás, mint a katapultálás.

– Na és a III. hadtest, Landler elvtárs? Délelőtt még a miénk volt Szolnok. Egy lendülettel kiszorítottuk onnét a románokat...

– Hogy azok déltájban ugyanazzal a lendülettel viasszaszorítsanak bennünket a Zagyva túlpartjára... Különböző jelentéseket olvastunk, Münnich elvtárs? A te figyelmedet talán elkerülte, hogy a Kun elvtárs által erőltetett támadás nem érte el a célját? Hogy a románok nyomasztó túlerőben vannak, hogy a Vörös Hadsereg szétesett, a tisztek már senkinek nem tudnak parancsolni, mert a katonák letették a fegyvert, és elindultak hazafelé? Hogy szabaddá vált az út Budapest felé?

A vagonban megint csönd lett. Kívülről sem hallatszott be zaj. Mintha teljesen kiürült volna a vasútállomás, vele együtt pedig a Vörös Hadsereg parancsnoksága. Egyikük sem mondta ki, ám mindketten ugyanazt érezték: hogy egyedül vannak. Nagyon egyedül.

– Követelem, Landler elvtárs, hogy azonnal vedd föl a kapcsolatot a szovjetházzal, és kérj utasítást Kun elvtárstól... – Azt a szót használta Münnich Ferenc, hogy „követelem”, mégis, olyan halkán mondta, hogy suttogásnak is beillett.

– Utasítást kérjek Kun elvtárstól? – Landler Jenő kurtán föl kacagott. – Talán megfélemedtél arról, Münnich elvtárs, hogy én vagyok a hadsereg főparancsnoka, Kun elvtárs pedig katonai

rangot tekintve alattam van... Ugyanakkor megértem a javaslatodat, csak nem tudom, hogy teljesíthető-e. Momentán fogalmam sincs róla, hogy Kun elvtárs merre van. De tudod mit? Azt javaslom, hogy te se foglalkozzál most evvel. Fogd a holmidat, és tűnj el innét minél hamarább. Amíg nem késő.

– Miért? A románok még messze vannak...

– A románok még igen, ám az emberek itt vannak a közelünkben. Rövidesen észreveszik, hogy egyetlen vörösőr és vöröskatona sincsen a parancsnokság körül. Ide fognak jönni. Ne áltassuk magunkat: nem azért, hogy hálás szívvel megszorítsák a kezünket.

Kun Bélát valójában nem lett volna nehéz elérni. Jól sejtette Münnich Ferenc: a szovjetházban tartózkodott. Nyugodt volt, lendületes és határozott. Az utóbbi napokhoz képest mintha kicserélték volna, olyan magabiztossággal szervezett és osztogatta az utasításokat, akár pár hónappal korábban a Visegrádi utcában. Nem ismert és nem tűrt sem ellentmondást, sem kompromisszumot. Akkorra már túl voltunk a nehezén: reggel összeült a Forradalmi Kormányzótanács, és minden vita nélkül meghoztuk a határozatot a lemondásról. Amit néhány órával később jóvá is hagyott a budapesti katona- és munkástanács, megbízva a szociáldemokrata pártot a kormányalakítással. Arról, hogy a szociáldemokrata párt a kommunistákkal való egyesülés óta de jure nem is létezett, egy szó sem esett. De facto működött, és ez volt a lényeg.

Mielőtt elviharzott volna a Sándor-palotába, Kun Béla hajnalban találkozott a családjával. Ő is, a felesége is kialvatlan volt, és nagyon kimerült. Gál Irén néhány mondatban elmesélte, milyen hosszú és viszontagságos útjuk volt Nyergesújfaluból Budapestig, majd Kun Béla kezdett volna bele a legutóbbi történések elmondásába, ám az asszony félbeszakította:

– Mindent tudok. Szántó Béla itt volt, és mesélte, hogy maga kint járt a fronton, a tűzvonalban, lelkesíteni a katonákat.

A „tűzvonalban” szó hallatán Kun Béla kinyitotta a száját, végül nem szólt közbe. Hagyta, hogy a felesége szeretetteli szemrehányással illesse, amiért kockára tette a biztonságát, az életét, amire pedig a magyar és a nemzetközi proletariátusnak és a haladó erőknek olyan nagy szükségük van.

– Nem beszélve rólunk – tette hozzá Gál Irén, immáron a férje karjaiban. – Hát miért nem vigyáz jobban magára? Mi lenne énvelem, ha maga...?

Nem fejezte be a mondatot.

Fáradtak voltak, kialvatlanok, elnyűttek és koszosak, ráadásul sem az idő, sem az alkalom nem volt igazán megfelelő rá, mégis, ha kissé kapkodva is, és alig levetkőzve, ám szerették egymást. Majd azt mondta Kun Béla:

– Most el kell mennem elrendezni az utolsó dolgokat. Ha végeztem, vagy magukért jövök, vagy üzenek, hogy mit kell tenniük, hová menjenek. Kérem, hogy addig csomagoljon össze. Lehet, hogy hirtelen kell innét távoznunk.

– De hova?

Kun Béla kesernyés mosolyra húzta a száját:

– Nem tudom... Most még nem tudom. Hamarosan kiderül.

Kopogtattak. Gál Irénnek épp annyi ideje maradt, hogy összébb rántsa magán a pongyolát, nyílt az ajtó, és Szamuely Tibor lépett be.

Egy lendülettel, megállás nélkül autózott Rőjtökről idáig. Egész éjszaka vezetett. Nem adta át a volánt egyik emberének sem. Amint meghallotta a frontról jövő legújabb híreket, beült a piros túraautóba, és egyenest Budapestre hajtott.

– Jolán ott maradt – tette hozzá. – Biztonságosabbnak ítéltém, ha ott tartózkodik, mintsem Budapesten. Majd érte megyek. Föltéve, ha lesz rá még módom.

Ezt tárgyilagosan, minden érzelem nélkül mondta. Gál Irén mégis összerezzent:

– Már miért ne lenne rá módja, Tibor?

– Ki akarok menni a frontra – válaszolta Szamuely Tibor, anélkül, hogy Kun Bélára pillantott volna. – Most már végképp nem érdekelnek az alkuk és a kompromisszumok. Eddig se nagyon érdekeltek, innentől fogva azonban nem hagyom, hogy befolyásoljanak. Átvesszem a hadsereg irányítását, és megszervezem a fegyveres ellenállást. Fölvesszük a harcot az imperialistákkal. Küzdeni fogunk az utolsó emberig, az utolsó csepp vérig. Nincs más esélyünk.

Kun Béla dörmögött valamit, de senki sem értette, hogy mit.

Egészen kivilágosodott. Együtt mentek el a kormányülésre. Kun Béláné az utasításhoz híven összecsomagolt, azonban úgy számított, hogy a férje szokás szerint napnyugta előtt nem ér haza. Mindenesetre Hánikával, Ágnessel, valamint természetesen Széles Mariskával együtt a szobában maradt, és a szőnyeg közepére állított kofferek körül olvasással és játékkal mulatták az időt. Valamennyien meglepődtek, amikor délután egyszer csak belépett Kun Béla:

– Készen vannak? Rendben, látom... Mindjárt itt lesz Pór Ernő, és eligazítja a továbbiakat.

Pór Ernő a háború előtt magántisztviselőként dolgozott, ami évekkel később is meglátszott rajta: ezen a napon is szokásos görnyedt tartásával, puffadt arccal, táskás szemekkel és alázatos hanghordozással jelent meg a Kun család rezidenciáján. Pedig nem volt miért alázatoskodnia, hiszen ha nem is nyomakodott előre (ez soha nem volt szokása, amiért mindnyájan igen becsültük), attól még ő is a belső körhöz tartozott: Kun Bélával az oroszországi hadifogolytáborban ismerkedett össze, miután hazatért, alapító tagja lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának, majd a külügyi népbiztosságon is közvetlenül Kun Béla mellett dolgozott.

– Na, Pór elvtárs, örülök, hogy itt vagy. Hát hogy áll az illegális lakások ügye?

Pór Ernő nagyokat pislogott, nem lehetett eldönteni, hogy a szeme párásodott-e be, vagy koszos a szemüvege:

– Az illegális lakások, Kun elvtárs? – kérdezett vissza azzal a hangsúllyal, amivel a tisztviselők szoktak kérdezni, ha nem tudják a választ valamire.

– Azok, igen. Azért kértetlek ide, mert te vagy azoknak a felelőse – Kun Béla itt úgy érezte, hogy némi magyarázattal tartozik a felesége felé, ezért Gál Irénhez fordulva hozzátette: – Amiket a párt szükség esetére tart fenn. Hát, sajnos, elérkezett az az óra, amiről azt reméltük, hogy soha nem jön el, ám mégis itt van az a bizonyos szükség.

– Azt reméltük, Kun elvtárs, mégpedig olyannyira reméltük, hogy az a szomorú helyzet, hogy azokkal a lakásokkal nincsen semmi...

– Mi az, hogy nincsen?

– A szó szoros értelmében véve értem. Mármost hogy nincsenek.

– Úgy érted, Pór elvtárs, hogy az illegális lakások nem léteznek?

– Úgy, igen...

– De hát erről határozat született!

– A határozat akként szól, Kun elvtárs, hogy illegális lakásokat kell létrehozni a párt és a kormány vezetői számára, szükség esetére. További intézkedés azonban nem történt.

– Hát nem te lettél megbízva ezeknek a lakásoknak a berendezésével?

– Én arról lettem tájékoztatva, hogy majd én őrzöm a lakások kulcsait, és szükség esetén én kalauzolom el oda a kijelölt elvtársakat. Ám hogy pontosan milyen lakásokról van szó, Kun elvtárs, arról sajnos nem tudok.

Kun Bélán látszott, hogy a legszívesebben ordított volna, ám a család, különösen a gyerek jelenléte okán, de leginkább a megváltozott körülmények miatt visszafogta magát. Végére is nem volt ő már itt senki. Sem a Forradalmi Kormányzótanács, sem a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja nem létezett – a tegnapi szociáldemokrata népbiztosok egyszerűen miniszterekké vedlettek át, és azon fáradoztak, hogy Peidl Gyula vezetésével megalkassák Magyarország első tisztán szociáldemokrata kormányát. Nekünk, kommunistáknak akkor már nem hogy ordítani nem volt lehetőségünk, de semmi keresnivalónk nem volt ott többé.

Így aztán Kun Béla ott hagyta az ajtóban álldogáló és a kezét tördelő Pór Ernőt, és elrohant lakhatás után nézni. Pór Ernő rövidesen követte, ám előtte még néhányszor elnézést kért a Kun családtól is, Gál Irén pedig mindannyiszor biztosította őt a megértéséről, miszerint Pór elvtárs egy ostoba adminisztratív tévedés áldozata lett. Nem sokkal később azonban nagy meglepetésére együtt tértek vissza, örömtől sugárzó arccal, és kart karba öltve bejelentették, hogy megoldották a problémát.

– Gábor elvtárs följánlotta, hogy náluk húzódjunk meg – közölte Kun Béla.

– Milyen Gábor elvtárs?

– Hát az író. Gábor Andor.

Gál Irén arca fölragyogott: kedvelte Gábor Andort, úgy is mint embert, és mint írókat is. A Dollárpapa a kedvenc regényei közé tartozott.

– S az jó hely lesz? – kérdezte a következő pillanatban már felhősebb tekintettel.

– Maga talán tud jobbat? – vágott vissza Kun Béla.

Gál Irén arra gondolt, hogy Gábor Andor többször vendégeskedett a Visegrádi utcában, később a művelődési népbiztosságon dolgozott, és a színházi emberek szakszervezetét irányította – baloldali meggyőződése tehát mindenki számára nyilvánvaló volt, ami kétségesse teszi azt, hogy egy ellenforradalmi világban biztonsággal el lehetne rejtőzni nála. Mindezeket azonban megtartotta magának, és engedelmeskedett Kun Béla utasításának, miszerint menjenek le a bőröndökkel a szovjetház elé, és várják meg Gábor Andort, aki elment keríteni egy gépkocsit a fuvarhoz.

Gábor Andor azonban végül nem jelent meg az épület bejárata előtt – amit immáron nem őrzött senki –: Kun Béla nem vele érkezett oda, hanem egy másik régi ismerőssel, dr. Péterfi István orvossal, Kolozsvárról.

– Nála fogunk lakni – újságolta. – Sokkal jobb ötlet, mint a Gábor. A Pista sose politizált. Nem lesz gyanús.

Péterfi doktor meghajolt, és kezét csókolt Gál Irénnek, aki előbb egy elvtársias kézfogást szeretett volna kieresztetni, majd akként döntött, hogy amennyiben ez a derék ember tényleg nem politizált, akkor most, ezekben a percekben végképp nem kellene ilyen gesztusokba belerángatni, úgyhogy hagyta magát.

– Üdvözlöm, kedves Pista. Hogy van, kérem?

– Remekül, köszönöm a kedves kérdését, Kunné elvtársnő! Kun elvtárssal már megbeszéltünk mindent. A család most éppen nyaralni van, így hát akad hely bőven, de ha hazajönnek, akkor sem leszünk szűkösen. Jöjjenek, elvezetem magukat. Nem lakunk messzire.

Elindultak. Gál Irénnek az a június végi nap jutott eszébe, amikor a monitorok lázadása zajlott, és hasonlóképpen el kellett rejtőzniük valahol. Ez azonban minden tekintetben más volt. Akkor lehetett érezni, mindnyájan tudtuk, hogy a bujdosás csak ideiglenes dolog, a vörösőrök és a vöröskatonák hamarosan leverik az ellenforradalmárokat, és ők jöhetnek vissza. Ezúttal azonban már sem a Vörös Hadsereg nem létezett, sem a Vörös Őrség, amelynek parancsnoka, Rákosi Mátyás ugyancsak a menekülés és az illegalitás közötti döntés problémájával volt elfoglalva. Az alagút végén nem pislákoló fény, és egyikünk sem tudta, mit hoznak a következő percek.

Csak a szomszéd utcában, ahonnan már nem lehetett rálátni a szovjetházra, jutott eszébe Gál Irénnek, hogy el se búcsúzott az épülettől. Úgy jöttek el, olyan hamar, hogy egy pillantást sem vetett feléje. Rövidesen kiderült azonban, hogy ezt mégse szalasztotta el: alig érkeztek meg az orvos lakásához (ami tényleg nem volt messze, ellenben sokkal barátságosabb, fényesebb és tágasabb volt annál, mint amelyikben júniusban meghúzódtak), amikor valaki becsöngetett. Péterfi doktoron látszott, hogy sosem politizált: minden félelem és gyanakvás nélkül ment az ajtóhoz. A küszöbön Tímár Szeréna állt, Kun Béla titkárnője, két csomaggal a kezében:

– Ezeket Kun elvtárs küldi a Péterfi elvtársnak, hogy el kellene rejteni...

– Igen? S mi van bennük? – kérdezte derűsen Péterfi doktor.

Tímár Szeréna elengedte a füle mellett a kérdést. Meglátta az előszobában lapuló Gál Irént, és feléje fordulva folytatta:

– Kun elvtárs kéri az elvtársnőeket, hogy azonnal jöjjenek vissza. Olyan gyorsan, amilyen gyorsan csak tudnak. Megváltozott a helyzet.

Hogy miben változott meg, azt vagy nem akarta, vagy nem tudta megmondani, mindenesetre segítette fölnyalabolni a koffereket, és nem sokkal később a Kun család ismét a Hungária szállóban volt, nemrég ott hagyott rezidenciájukon, ahol Kun Bélán kívül Szamuely Tibor várta őket.

– Megalakult a Peidl-kormány – ismertette az új fejleményeket Kun Béla –, és mindjárt meg is állapodott az osztrák szociáldemokratákkal, hogy kiadnak minket nekik. Helyesebben amazok befogadnak bennünket. Úgy gondolják ugyanis, hogy nekünk biztonságosabb lesz ott, mint idehaza.

– Már miért lenne biztonságosabb? – értetlenkedett Gál Irén. – Ott is a szociáldemokraták vannak kormányon, meg itt is. Mi a különbség?

– Peidl maga is sejti, hogy nem lesz sokáig kormányon. Inkább előbb, mint utóbb, de ideérnek a fehérek. A szegedi kormány már tervezgeti a budapesti bevonulást. Az osztrákok menedékjogot adnak nekünk. Még ma éjjel elhagyjuk az országot. Vonattal megyünk Bécsbe.

Mint kiderült, már ez is meg lett sebtében szervezve: a biztonság kedvéért két vonat megy, az egyikben a népbiztosok fognak utazni, a másikban a családtagjaik. A vonatok rövidesen indulnak Kelenföldről. S az is kiderült, hogy a menedékjog Szamuely Tiborra nem vonatkozik. Őt nem fogadják be az osztrákok.

– Semmi gond – mondta vidáman Szamuely. – Én is átmegyek Ausztriába. Csak éppen nem vonaton.

Gál Irén megint nem tudta megállni, hogy ne adjon hangot értetlenségének:

– De miért akar Ausztriába menni, ha ott nem látják szívesen? Ott se lesz nagyobb biztonságban, mint itt. Maga kiválóan szervezte és irányította az illegális munkát a Béláék bebörtönzése idején. Miért nem teszi most is ugyanezt? A Havas házaspár nem tudná megint elrejteni?

– A Havas házaspárral épp eleget mutatkoztunk együtt ahhoz, hogy engem azonnal náluk keressenek. Különbözik meg rájuk bízom a Jolánt. Nem akarom, hogy baja essék, amennyiben velem történne valami.

– Szamuely elvtárs csak ideiglenesen fog Ausztriában tartózkodni – tette hozzá Kun Béla. – Amint lehetőség nyílik rá, Oroszországba megy, hogy tájékoztassa Lenin elvtársat a történetekről, és megállapodjon vele a következő lépésekről és feladatokról. De mi se szándékozunk sokáig Ausztriában maradni. Minél hamarabb vissza akarunk térni. Az ellenség most átmenetileg főként kerekedett, a harc azonban nem ért véget.

– A folytonos kompromisszumok kerekedtek főként – replikázott Szamuely Tibor. – Ide vezetett, hogy nem voltunk elég kemények.

Kun Béla nem mondott erre semmit.

A felesége megszorította Szamuely kezét:

– Vigyázzon magára, kérem, kedves Tibor! Magára külön vadászik az ellenség. Ha elkapják, magával fognak példát statuálni.

– Ettől nem félek, Kunné elvtársnő – Szamuely Tibor a hőség ellenére most is rajta lévő bőrkabát belső zsebébe nyúlt, és egy forgópisztolyt húzott elő. – Ha elkapnak, inkább főbe lövöm magam, mint hogy a kezük közé kerüljek.

Kezet szorított Kun Bélával is, azzal kilépett az ajtón.

A Kun család rövidesen követte.

Kun Béla a megállapodás értelmében egy kis ideig a szállóban maradt, hogy majd kerülő úton menjen ki az állomásra és szálljon föl egy másik vonatra, ne arra, amelyikkel a családtagok utaznak – azt reméltük, hogy amennyiben megállítanák azt a szerelvényt, a nőket és a gyerekeket békén fogják hagyni, és el fogják őket engedni. Ezalatt a másik, titkos vonat nyugodtan haladhat Bécs felé.

A tervünk bevált. Nem sokkal éjfél után ugyanis Győrben dorongokkal és husángokkal fölfegyverzett munkások állították meg a családtagok szerelvényét. Fölkapaszkodtak a szerelvényre, és végigjárták az összes vagon. A várakozás ellenére azonban sem Kun Bélát, sem más kommunista vezetőt nem találtak rajta, csupán rémült és álmos nőket és gyerekeket. Valamint egy csapatnyi antant tisztet, akik a szolgálati idejük leteltével hazautaztak Olaszországba.

Az egyik kalauz aztán megsúgta a csalódott győri munkásoknak, hogy Kun Béla ugyan nincs a vonaton, a felesége és a lánya azonban igen, a többi népbiztos családtagjaival együtt.

– Az se volna rossz fogás, ugye? A nők között van néhány szép bige. A Kun Béla felesége is mutatós darab.

Több se kellett a győrieknek, megint visszakapaszkodtak a vonatra.

Nem derült ki, hogy ki kezdett el lövöldözni. Egyesek szerint az antant tisztak megunták a várakozást, és különben se fogadták jó szívvel, hogy lármás, rossz öltözékű, botokkal felszerelkezett emberek rohangálnak a folyosón, és bemennek minden kupéba. Valamelyik talán pisztolyt rántott elő, hogy ezzel kényszerítse őket távozásra. Mások úgy vélték, hogy bolsevik

érmű győriek lőttek a peronok sötétjéből a lincselni készülőkre. Esetleg az itteni Vörös Őrség utolsó kormányhú tagjai, avagy fegyvert még le nem tett vöröskatonák. Akárhogy is történt, a lövések eldőrdülte után a munkások nagy sebesen szálltak a vonatról, és a szerelvény tovább mehetett.

Nem sokkal később keresztülbogott egy másik vonat is Budapest felől a győri állomáson, azt azonban senkinek eszébe nem jutott megállítani. Pedig azon utazott Kun Béla, Landler Jenő, Vágó Béla, Pogány József, Pór Ernő... egyszóval mi, valamennyien.

A mi utunk sima és biztonságos volt. Semmilyen atrocitás nem ért bennünket. Nem úgy, mint a másik szerelvényben ülőket, akiknek már az indulásuk sem volt egyszerű. Nem sokkal azután például, hogy a gépkocsik elindultak a szovjetháztól, az autók körül és mögül fenyegető puffanások hallatszottak.

– Mi ez, Surek elvtárs? – kérdezte Gál Irén rémulten a sofőrt, aki különben szerelőként fontos pozíciót töltött be a budapesti munkástanácsban.

Az fülelt egy kicsit, hogy meg tudja állapítani, a motorból vagy kívülről jönnek-e a hangok, majd azt válaszolta:

– Lövések. Valaki lő ránk.

– S most mi lesz?

– Nagyobb sebességre kapcsolunk.

Azzal rátaposott a gázra. Ugyanezt tette a többi autó sofőrje is.

Kelenföldre érve kiderült, hogy senkinek nem esett bántódása, leszámítva a kis Landler Erzsit, akinek a karját súrolta egy golyó.

Forrott a levegő. Még magukhoz sem tértek a lövések okozta sokkból, amikor újabb izgalom következett. Egy vasutas lépett be abba a kupéba, ahol a Kun és a Pogány család ült, és bizalmasan hangon azt javasolta nekik, hogy a saját érdekükben szálljanak le a szerelvényről, a vonatot ugyanis Pesten kívül föl fogják robbantani.

– Mit csináljunk? – kérdezte Pogányné a kezét tördelve, miután a bizalmasan hangon vasutas eltávozott a sötét éjszakába.

– Nem kell mindent elhinni, kedvesem, főleg olyat nem, amit egy ismeretlen állít – felelt Kun Béláné, és megigazította az egyik koffert a csomagtartón.

– De mi van, ha tényleg fölrobbantanak?

– Mi lenne? Meghalunk. Csakúgy, mintha Budapesten maradnánk. Akkor egészen biztosan. A robbantás viszont korántsem bizonyos. Ez az ember lehet, hogy csupán gonosz tréfát akar üzni. Vagy egy provokátor, és azt akarja elérni, hogy szálljunk egy diplomáciailag védett vonatról. Ha szállunk, biztos halál vár ránk. Ha nem... meglátjuk.

A válasz messze nem nyugtatta meg Pogánynét, ám úgy volt vele: majd meglátják.

Hát meglátták. Robbanás nem történt, sőt Győrig teljesen sima volt az út, többen el is aludtak. Aztán a győri lövöldözést követően minden megváltozott. Alig hagyták el a várost, egy újabb ismeretlen ember járta végig a szerelvényt, aki azt állította magáról, hogy a Böhm Vilmos öccse, és Kun Béla megbízásából összeszedi a pénzt mindenkitől, mert ő át tudja csempészni a határon. Ugyanis a határőrök minden értéket el fognak szedni mindenkitől.

– Maga ismeri? – fordult Pogányné Kunéhoz.

– Sose láttam – vonta meg a vállát amaz. – De igaza van: a határon úgylis átkutatnak minket. Akkor nem mindegy, ki veszi el a pénzt? Lehet, hogy így legalább tényleg jó helyre megy.

Azzal a Böhm Vilmos állítólagos öccse kezébe nyomta a nála lévő bankjegyeket. Többsége régi pénz volt: kék hátú bankó.

A határon tényleg sokáig várakozott a szerelvény. Az osztrák határőrök szisztematikusan, szívós alaposággal átvizsgáltak mindent és mindenkit. Kiforgatták a zsebeket, minden táskába és kofferba belenéztek. Pogányné ócska cipőin különösen meglepődtek, meg is kérdezték tőle, hogy minek neki ezek a rongyos lábbelik.

– Hogyhogy minek? – förmedt rájuk Pogányné. – Hát hordani! Magának miért vannak cipői?

Az érdeklődő osztrák határtiszt föltépte az egyik cipőt, hátha a bélésében talál valamit. Nem talált semmit. Mérgesen rájuk csapta a kupé ajtaját.

– A Józsi azt javasolta – mondta távozásuk után Pogányné Kunnénak –, hogy azokat a ruhákat hozzam el, amiket még a kommün előtt hordtam. Hogy ne keltsek gyanút.

Mielőtt a vonat elhagyta volna Magyarország területét, azt az utolsó néhány fegyvertelen vörösőrt, akik Budapestről idáig kísérték a népbiztosok családtagjait, leszállították a szerelvényről. Visszaküldték őket az ország belsejébe. Az ablakokból látszott, ahogyan szótlanul, lehajtott fejjel baktatnak a sötét határőrbódék felé. Mögöttük fölfegyverzett emberek. A sötétben szinte világított haragos tekintetük.

– Fölakasztják őket – csúszott ki Kun Béláné száján. – Csupán azért, mert nekünk szolgáltak.

Pogányné kereste a szavakat, de erre nem lehetett mit mondani.

A vonat nekiódult, és legközelebb már csak Bécsben állt meg. Az ottani főpályaudvaron vártunk rájuk, a mi szerelvényünk valahol megelőzte a sokszor megállított másik vonatot.

Kun Béla megölelte a feleségét, meghallgatta annak néhány mondatban összefoglalt úti beszámolóját, majd annyit mondott:

– Az a lényeg, hogy túl vagyunk rajta, és mostantól minden más lesz.

Hogy pontosan mire gondolt, azt egyikünknek sem árulta el.

A pályaudvar épülete előtt kormányzati autókba ültettek bennünket. Már a férje mellett ülve, a járó motor zakatolása mellett súgta oda Gál Irén Kun Bélának a kérdést:

– Szamuelyról tud valamit?

Kun Béla megrázta a fejét.

Szamuely Tibor ezekben a percekben egy Strochsneider nevű osztrák csempész társaságában gyalogolt egy sűrű erdőben – hogy éppenséggel magyar vagy osztrák területen-e, azt talán Strochsneider sem tudta volna megmondani, mindenesetre remélték, hogy rövidesen elérik Lichendorf községet. Siettek, mivel késésben voltak. Strochsneider órákon át várta Szamuely Tibort a megbeszélt helyen, már éppen készült elmenni, amikor amaz megérkezett, és tőle szokatlan módon szabadkozni kezdett, miszerint nem várt körülmények léptek föl, emiatt nem tudott időben ideérni. A csempészt nem különösebben érdekelték a nem várt körülmények, dühösen mordult egyet, majd közölte, hogy a késlekedés miatt magasabb áron tudja vállalni a feladatot, ugyanis az időkiesés miatt ő további munkáktól esett el. Szamuely Tibor biztosította arról, hogy ez nem jelent problémát, van nála bőven pénz.

A nem várt körülmények elsősorban a gépkocsi többszöri meghibásodását jelentették. Szamuely Tibor az előző napon egyetlen rohammal vágatott föl vele Röjtökről Budapestre, majd alig fél napra rá Budapestről vissza. Amikor aztán Röjtökről továbbindult Sopron,

illetve a határ felé, a jármű föladata a küzdelmet. Szamuely és a sofőr, Dékány István próbáltak javíthatni rajta, az utolsó próbálkozásánál azonban végérvényesen kiderült, hogy nem lehet vele mit csinálni. Elbúcsúztak hát egymástól, és ki-ki elindult gyalogszerrel a maga útjára: a sofőr keletre, az ország belseje felé, Szamuely Tibor pedig nyugatra, erősen remélve, hogy a késés ellenére megvárja őt Strohschneider.

Szilágyi Jolán semmiről nem tudott, ami az alatt az egy nap leforgása alatt Budapesten történt. Főleg Szamuely Tibor bizalmas utasítása miatt nem, a férje ugyanis szigorúan meghagyta a Lenin fiúknak, hogy bármi hír érkezik a kastélyba, azt tartsák meg maguknak, a világért se adják tovább senkinek. A titkolózás mindig is fontos elem volt Szamuely Tibor életében; mondhatni, mestere volt a titoktartásnak, nem számított neki, hogy mások szerint mit volna érdemes titkolni, avagy mit szabad és mit nem, ő úgy gondolta: az a legjobb, ha senki nem tud semmiről, vagy legalábbis csak annyit tud, amennyit ő maga csepegtet beléje. Ez alól Szilágyi Jolán sem volt kivétel, aki számára tehát újdonságként hatott, hogy lemondott a Forradalmi Kormányzótanács – hiszen Szamuely Tibor azért indult el a nyaralást megszakítva Budapestre, hogy tájékozódjon a harc folytatásának lehetséges módjairól, viszont azzal tért vissza Röjtökre, hogy a szociáldemokraták átvették a hatalmat, a kommunista vezetők pedig elhagyják az országot.

– Engem nem fogadott be hivatalos módon Ausztria – tette hozzá –, úgyhogy kénytelen leszek nem hivatalosan csatlakozni a többiekhez. Magát ez annyiban érinti, hogy sajnos nem jöhet velem. De itt se maradhat. Vissza kell térnie Budapestre.

Szilágyi Jolán szeretett volna Szamuely Tiborral tartani. Elsősorban nem is azért, mert az illegális határátlépés és a titkos emigráció izgalmas és avantgárd dolog, sem pedig azért, mert egyedül nem tudott volna mit kezdeni, hanem azért is, mert a szerelme ezt diktálta. Annak tárgya azonban hajthatatlan maradt. Közölte, hogy az út roppant veszélyes, és ő semmiképpen nem akarja kockára tenni a felesége életét. Még egy utolsó, forró, nagy ölelésre sem volt hajlandó. Csupán egy futó csókot lehelt Szilágyi Jolán vörös ajkaira, majd elmondta neki, hogy sikerült a barátnőjénél, Ormos Böskénél pénzt hagynia a számára, valamint egy térképet és egy levelet, ami segíteni fogja a budapesti bujkálásban. Mindezek után elbúcsúzott mind tőle, mind a Havas házaspártól, mind pedig a kastélyban maradt utolsó Lenin fiúktól, és szigorúan meghagyta nekik, hogy lehetőleg minél előbb, ám rejtekhutakon térjenek vissza Budapestre. A főváros nagy bevezető útjait bizonyára ellenőrzik.

Másnap reggel, a lichendorfi csendőrállomáson jutott eszébe, hogy tényleg milyen jó, hogy Szilágyi Jolán nem tartott velük.

A község határában kapták el őket. Strohschneider annyira nyugodt volt, hogy Szamuely Tibornak az is eszébe jutott, hogy elfogásuk talán nem a véletlen műve. Méregette a csempészt, nézte, hogyan viselkedik, mit mond, hogy beszél a csendőrökkel, aztán amikor azok éppen Strohschneidert motozták, benyúlt a kabátja belső zsebébe. Az őt szemmel tartó csendőr összehúzott szemöldökkel figyelte, ám rögtön megenyhültek a vonásai, amikor látta, hogy a fal mellé állított őrizetes jókora zsebkendőt húz elő a ruhájából, és törölgetni kezdi az arcát.

Lövés dördült, és Szamuely Tibor véres arccal összerogyott. Ahogy eldőlt, és kihullott a kezéből a zsebkendő, észrevették a forgópisztolyt az ujjai között.

A kiérkező körzeti orvos már csak a halál beálltát tudta megállapítani.

A holttest átvizsgálásakor nagy köteg papírpénzt találtak frankban és régi (kék hátú) koronában. Továbbá megtalálták azt az ékes aranyórát is, amit Szamuely Tibor Lenin elvtárustól kapott Moszkvában. A több százezer koronányi értékű bankjegy nem volt része annak a félmillió koronának, amiről a hat napot megélt Peidl-kormány belügyminisztere, Peyer Károly

tett említésről a kabinet számára készített jelentésében, mint azon összegről, amit a népbiztosok családtagjainak szerelvényén közvetlenül a határátlépés előtt szedtek össze a menekülőtől. Nem sokkal ezután, már a román csapatok Budapestre történő bevonulását követően azonban híre kelt, hogy a Magyar Nemzeti Bank széfjeiből ennek a pénznek legalább a háromszorosa hiányzik.

Kun Béla megosztotta velünk azt a hozzánk változatlanul hű otthoni elvtársaktól származó információt, miszerint Szamuely Tibor halálhírét először nem akarta elhinni a szociáldemokrata kormány. Az se volt neki elegendő, hogy a Sopron környékén elfogott Dékány István sofőr egyértelműen azonosította a halottat: további tanúkat és bizonyosságokat követelt (állítólag a leginkább Garbai Sándor vallás- és közoktatásügyi miniszter tamaskodott). Miután ezeket megkapta, az osztrák hatóságokkal karöltve arra készült, hogy Szamuely elvtársat a mi ideiglenes állomáshelyünkhöz egészen közel, a bécsújhelyi izraelita közösség temetőjében temessék el. Ott azonban hallani sem akartak erről, úgyhogy a holttestet visszavitték Magyarországra, hogy a határ menti Savanyúkúton legyen a nyughelye. Ám a falu lakói valahonnét megneszelték, hogy kit rejt a koporsó: megdobálták, sőt halálosan megfenyegették a temetőben a sírásókat. A csendőrök nem avatkoztak közbe, parancsnokuk pedig a budapesti kormánnyal egyeztetve úgy döntött, hogy a lakosság ellenállása miatt mégse a savanyúkúti temetőben helyezik végső nyugalomra Szamuely Tibort. Valahol a falu határában, névtelen sírban ásták el.

Ezzel egy időben Szombathelyen elfogták Cserny Józsefet; majd egy nappal azután, hogy a románok lemondatták Peidl Gyula kormányát, Budapesten őrizetbe vették Korvin Ottót, akit alig egy héttel korábban Kun Béla az illegális harc megszervezésével és irányításával bízott meg. Országsszerte megkezdődtek a letartóztatások és a kivégzések.

– Dehogyan kezdődtek meg – mondta Rákosi Mátyás. – Folytatódnak. Csak most épp az ellenkező irányból, mint eddig.

Egyikünknek se volt sem ereje, sem kedve vitába szállni vele.